

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА» (КИЇВ)
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ (БІЛА ЦЕРКВА)
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА» (БІЛА ЦЕРКВА)
АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ КОМУНАЛЬНОГО ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
(БІЛА ЦЕРКВА)
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
КЗ КОР «БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ»
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика

**Всеукраїнська
науково-практична конференція**

21-22 грудня 2021 року

м. Біла Церква

Рекомендовано до друку Вченою радою Білоцерківського інституту економіки та управління Університету «Україна», (протокол № 4 від 26 грудня 2021 року)

Організаційний комітет

Новак Я. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент
Півторак М. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат економічних наук, доцент
Пасічник Н.С.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат історичних наук, доцент
Мельник Л.М.	Білоцерківський національний аграрний університет, кандидат політичних наук, доцент
Романченко І. Г.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат історичних наук
Сидоренко В. В.	Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна», кандидат юридичних наук
Панченко Т.Л.	КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж», кандидат психологічних наук

УДК 314/316:001:37

Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (21-22 грудня 2021 р.) / Білоцерківський інститут економіки та управління Університету „Україна”; за заг. ред. Я. В. Новака; наук. ред. Н.С. Пасічник. Біла Церква, 2021. 174 с.

РЕГЛАМЕНТ

Загальний порядок роботи

Початок роботи – 10.00

Кава-пауза – 11.00-11.30

Перерва на обід – 13.00-14.00

Завершення роботи – 18.00

Доповіді – 7-10 хв.

Місце проведення

Білоцерківський інститут економіки та управління Університету «Україна»,
Героїв Крут, 2-й пров., 42

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

*Новак Я.В., к.ю.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Сучасний розвиток суспільства та ринкових відносин суттєво впливає на умови ринку праці. В державі недостатньо високопрофесійних фахівців-юристів, які б могли вирішувати складні завдання в ситуації нестабільності законодавства та постійних реформ адміністративної та судової системи.

Не дивлячись на тривалий період інтеграції європейських традицій вищої освіти у національну, запровадження ступеневої освіти – реальні умови для набуття якісної юридичної освіти так і не були створені.

Впровадження Болонського процесу та розробка нових стандартів вищої освіти, нажаль, не наблизили якість підготовки юристів до реальних ринкових умов.

Окрім недосконалої системи підготовки фахівців через засилля теоретичних курсів в навчальних планах, можна зробити висновок про суцільне зниження рівня культури та інтелекту молоді.

Ще одним суттєвим чинником є відсутність у великого числа студентів інтересу до знань, вузький кругозір та слабка ерудиція. На думку студентів, процес навчання у закладах вищої освіти повинен нагадувати шкільний. Фундаментальні галузі юридичної науки, які розкривають зміст найважливіших правових категорій, теорій сприймаються без ентузіазму та вибірково.

Заклади вищої освіти вже стали на шлях вдосконалення форм навчання, залучення нових технологій. Але загальні рамки, які створені державою і уніфіковані підходи до впровадження Болонської системи у всіх напрямках підготовки фахівців у вищій освіті не вирішують реальних проблем.

Підготовка фахівців-юристів має свої унікальні особливості і потребує дещо іншого підходу до раціонального поєднання теоретичної і практичної підготовки, методик навчання.

Сучасні програми підготовки фахівців-юристів передбачають вивчення к фундаментальних так і галузевих юридичних наук.

Відомо, що процес пізнання правових норм тієї чи іншої галузі потребує певного часу та об'єму аудиторних годин. В сучасних умовах ми є свідками постійного скорочення таких годин з одночасним збільшенням матеріалу для самостійного опрацювання.

В поєднанні із незацікавленістю студентів у отриманні глибоких знань, це призводить до недоопрацювання більшої частини навчального матеріалу, формалізації вивчення, поступової втрати цінності денної форми навчання.

Окрім зазначеного, негативним чинником в системі вищої юридичної освіти є відсутність чіткого механізму регулювання практичної підготовки студентів на базах практики. Зараз це відбувається виключно на договірних засадах і небажання державних органів бути залученими до навчального процесу очевидне.

Виникає патова ситуація: роботодавці вважають, що студенти не мають достатніх практичних навичок для виконання професійних обов'язків і, при

цьому, не бажають допускати студентів до практичного навчання в своїх структурах.

Постійні зміни законодавства і ускладнення адміністративної системи, ускладнення соціальних комунікацій потребують зовсім іншого підходу до вищої юридичної освіти: відхід від загальнотеоретичного наповнення освітніх програм до теоретико-практичного. На мою думку, цього можна досягти шляхом зменшення загальноосвітніх дисциплін і, водночас, розширення вивчення галузевих завдяки впровадженню практичних складових.

І найголовніше, специфіка вивчення галузей права, їх кількість, передбачена освітніми програмами, обмеження кількості кредитів для їх вивчення в сукупності унеможливають підготовку висококваліфікованого і одночасно універсального правознавця. На момент присвоєння кваліфікації випускник може володіти декількома близькими галузями права, але ніяк не всіма.

Вочевидь, ступеневість освіти має виходити не з акредитаційних рівнів освітніх закладів, а з розмежування юридичної освіти на: 1) базову загальнотеоретичну (фахові молодші бакалаври); 2) вищу галузеву юридичну освіту, що має звужену спеціалізацію (бакалаври за визначеними напрямками); 3) вищу академічну освіту (магістратура).

В результаті такого розподілу можна отримати правознавців з різними компетенціями, і які будуть займати різні сфери ринку праці.

В свою чергу, рівень отриманої освіти буде залежати від особистих інтелектуальних і вольових якостей здобувача освіти.

ОСВІТА, ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО, КУЛЬТУРНОГО І ДУХОВНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

*Добренька Н.В., к.ю.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

В українському суспільстві за роки незалежності було сформовано розуміння того, що освіта – це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу України, створення умов для самореалізації кожної особистості.

У ст. 53 КУ закріплене право кожного на освіту.

Стратегія розвитку вищої освіти визначає місце вищої освіти у суспільстві й економіці країни через формулювання місії та візії, основні стратегічні й операційні цілі та завдання щодо їх досягнення, механізм реалізації та моніторингу, очікувані результати та способи їх вимірювання.

Система вищої освіти України має низку переваг, які створюють можливості розвитку, та є основою її конкурентоздатності. Нормативно-правове забезпечення вищої освіти наближене до Європейського простору вищої освіти. Нормативно-правове поле системи вищої освіти визначається Конституцією України, завдання розвитку законодавства окреслюються Національною доктриною розвитку освіти, яка визначає систему

концептуальних ідей та поглядів на стратегію і основні напрямки розвитку освіти до 2025 р. У Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII основною метою вищої освіти встановлено підготовку «... конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях».

Головною проблемою розвитку вищої освіти залишається відсутність довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України, що ускладнює створення моделі вищої освіти, адекватної цілям майбутнього країни. Міжнародний контекст законодавства у сфері освіти (зокрема вищої) визначається, по-перше, умовами Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, іншими країнами про співробітництво в галузі освіти (розділі 23, ст. 431), що передбачають «... співробітництво в галузі вищої освіти, зокрема, з метою: реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського процесу; підвищення якості та важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між вищими навчальними закладами; розширення можливостей вищих навчальних закладів; активізації мобільності студентів та викладачів; ... спрощення доступу до отримання вищої освіти».

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» метою вищої освіти є здобуття особою високого рівня наукових (творчих, мистецьких) професійних і загальних компетентностей, які необхідні для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань.

Стратегія розвитку національної системи освіти має формуватись адекватно сучасним інтеграційним і глобалізаційним процесам, вимогам переходу до постіндустріальної цивілізації, чим забезпечити стійкий рух і розвиток України в першій половині XXI століття, інтегрування національної системи освіти у європейський і світовий освітній простір. Ключовими напрямками державної освітньої політики мають стати: реформування системи освіти на основі філософії «людиноцентризму» як стратегії національної освіти; оновлення законодавчо-нормативної бази системи освіти, адекватної вимогам часу; модернізація структури, змісту й організації освіти на засадах компетентнісного підходу, переорієнтації змісту освіти на цілі сталого розвитку; створення і забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів отримання освіти; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя; формування здоров'я; розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі; інформатизація освіти, удосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки; забезпечення національного моніторингу системи освіти; підвищення соціального статусу педагогів; створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти.

В Україні створено систему безперервної мовної освіти, що забезпечує обов'язкове оволодіння громадянами України державною мовою, можливість опанувати рідну мову національної меншини та іноземні мови. Освіта сприяє розвитку високої мовної культури громадян, вихованню поваги до державної мови та мов національних меншин України, толерантності у ставленні до носіїв різних мов і культур. У непростих демографічних та соціально-економічних умовах здійснюється модернізація мережі навчальних закладів різних типів, реорганізація і кооперація їх з метою більш ефективного

використання матеріально-технічних, кадрових, фінансових та управлінських ресурсів для забезпечення доступності та якості освіти.

Водночас глибина освітніх реформ, якість і ефективність роботи навчальних закладів і установ системи національної освіти не можуть повністю задовольнити сучасні потреби особистості і суспільства. Нинішній рівень освіти в Україні не дає їй змоги повною мірою виконувати функцію ключового ресурсу соціально-економічного розвитку країни і підвищення добробуту громадян. Залишається низькою престижність освіти і науки у суспільстві. Задекларовані у попередні десятиріччя стратегічні завдання щодо забезпечення рівного доступу дітей і молоді до якісної освіти, її стабільного та сучасного розвитку, демократизації управління не набули повної реалізації. Зміст і організація національної освіти недостатньо переорієнтовані на особистість дитини, на формування у дітей і молоді життєво важливих компетентностей, активної їх соціалізації. Викликає тривогу незадовільний стан здоров'я та низький рівень морального, культурного і духовного розвитку молоді. Не повністю задовольняє потреби населення мережа дошкільних і позашкільних навчальних закладів, стан їх навчально-матеріальної бази, забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами. Потребує якісного поліпшення освіта дорослих, діяльність закладів післядипломної педагогічної освіти, структурних підрозділів вищих навчальних закладів, на базі яких здійснюється перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників. Ключовим завданням освіти у XXI сторіччі є розвиток мислення, орієнтованого на стале майбутнє.

Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Література

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. 141 с.
2. Про освіту : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. С. 380
3. Про вищу освіту : Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. С.2004

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

*Панченко Т.Л., к.псих.н.,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Реформування системи освіти в межах Концепції Нової української школи базується на таких способах організації освітньої діяльності та підвищення її результативності, які сприятимуть психічному та особистісному розвитку учнів і забезпечать перехід процесу навчання від пасивного набуття теоретичних знань до активного розвитку практичних умінь.

Державний стандарт початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу на інтегрованій основі та з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи). Вимоги до обов'язкових результатів навчання визначаються з урахуванням компетентнісного підходу [5].

Загальні засади діяльнісного підходу досліджувалися як філософами, так і психологами та педагогами. Основи теорії діяльнісного підходу були сформульовані на початку 20-го століття С.Рубінштейном [6], з використанням напрацювань у цьому напрямі Л. Виготського.

У своїх роботах О.Леонтьєв [3] описав структуру діяльності, обґрунтував принцип єдності психіки і діяльності, сформулював гіпотезу про спільність будови зовнішньої і внутрішньої діяльності. Дуже важливим є обґрунтування взаємозв'язку між розвитком і навчанням. На думку О.Леонтьєва, щоб оволодіти предметом чи явищем, необхідно активно здійснювати діяльність, адекватну тій, яка втілена в даному предметі чи явищі. Окрім того, вчений зазначав, що в процесі розвитку розумових здібностей їх формування є процесом засвоєння операцій, які склались в досвіді попередніх поколінь, і інакше, як в умовах навчання, яке певним чином спрямовує діяльність дитини і будує його дії, вони виникнути не можуть [3].

Ігрова діяльність є однією з дієвих методик організації освітнього процесу молодших школярів. Гра поєднує в собі інші види продуктивної діяльності, перенесені в умовні ситуації, що сприяє засвоєнню учасниками гри відповідного суспільного досвіду. Ігрова діяльність захоплює учнів та викликає живий інтерес до вивчення навчального матеріалу через створення уявного інформаційного середовища.

Важливість гри в розвитку розумових здібностей та навчанні дитини визнана педагогами та психологами давно. Так, за твердженням Ж.Піаже, гра дозволяє переступити дітям свою безпосередню реальність, яка стає більш абстрактною, символічною чи соціальною, це зумовлює проходження різних стадій когнітивного розвитку. Своєю чергою, Л. Виготський зазначав, що гра спонукає дитину до діяльності, в якій реалізуються її потреби; гра є джерелом загального розвитку, що створює так звані зони найближчого розвитку [1].

Завдяки грі дитина стає вмотивованою, активно включеною в навчальний процес, відчуває себе комфортно і радісно. О. Леонтьєв зазначав, що гра – це діяльність, мотив якої лежить в ній самій [4].

Навчання на основі гри мотивує учнів тривалий час виконувати певні операції, що мають відповідні стимули, ряд механічних дій, результатами яких вони захоплені (тобто, формується високий рівень зацікавленості).

Вчені змоделювали навчальну діяльність на основі гри в проєкті INTERACT (The Integrated Model of Multimedia Interactivity) і дослідили когнітивну взаємодію (тобто інтелектуальну обробку), афективну взаємодію (тобто обробку та регулювання емоцій), поведінкову взаємодію (тобто жести, вчинки й рухи) та соціокультурну взаємодію (тобто соціальні взаємодії, вбудовані в культурний контекст). Мета всіх цих типів взаємодії полягає в тому, щоб сприяти когнітивному залученню учня до навчання [7].

Наразі одним з пріоритетних завдань реформування системи освіти в Україні постає питання підготовки вчителя початкових класів до створення належних умов для реалізації діяльнісного підходу шляхом використання ігрових методів навчання [2].

У 2019/2020 навчальному році згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» та з урахування звернення директора департаменту Спільнот навчання через гру The LEGO Foundation Каспера Оттосона Канструпа було затверджено план імплементації модулів «Навчання через гру» у програми підготовки педагогів у закладах вищої освіти (наказ МОН України № 1454 від 26.12.2018 р.). Протягом 2020/2021 та 2021/2022 навчальних років до програми доєднався і Комунальний заклад Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж» (накази МОН України № 209 від 14.02.2020 р. та № 928 від 26.08.2021 р.).

Метою викладання спецкурсу «Навчання через гру» було визначено оволодіння майбутніми вчителями початкових класів діяльнішим підходом шляхом застосування ігрових методів навчання, оскільки навчання через гру відбувається через активну, емоційно позитивну участь молодших школярів в освітньому процесі, через набуття ними змістовного, вмотивованого та соціально інтерактивного досвіду.

Завдяки впровадженню спецкурсу студенти досягають таких компетентностей, як здатність упроваджувати діяльніший підхід в освітньому процесі, обирати необхідні засоби, форми і методи організації ігрової діяльності молодших школярів; здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел; здатність до ефективної міжособистісної взаємодії [2].

Таким чином, відповідна підготовка майбутніх педагогів забезпечує не тільки професійний розвиток фахівця, здатного до упровадження сучасних ефективних методів організації освітнього процесу, а й сприяє особистісному розвитку – розвитку критичного мислення, креативності, гнучкості, комунікативних навичок.

Література

1. Выготский Л.С. Психология развития ребенка. Москва : Смысл; Эксмо, 2004. 512 с.
2. Зубцова Ю.Є., Рома О.Ю. Організаційно-методичні засади підготовки майбутніх вчителів до запровадження діяльнісного підходу в початковій школі. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/69/part_2/32.pdf.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М.: Смысл, Академия, 2005. 352 с. (Классическая учебная книга).
4. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. Москва : Издательство МГУ, 1981. 584 с.
5. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб: Издательство «Питер», 2000. 712 с.
7. Як навчання на основі ігор розвиває навички 21-го століття. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-navchannya-na-osnovi-igor-rozvyva-navychky-21-go-stolittya/>.

ВІДКРИТА ОСВІТА В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ

*Романченко І. Г., к.і.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Сьогодні основою розвитку інформаційного суспільства в Україні є розвиток національної інформаційної сфери, яка перебуває у стані активного становлення, гармонійного інтегрування у глобальний світовий інформаційний простір. Інформація стала основним сегментом цінностей у розумінні людини, усвідомлення важливості інформації, правильне її застосування – це важливий крок у розвитку всього суспільства.

Одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожний міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному й особистому розвитку та підвищуючи якість життя [5].

Якісну модернізацію освітньої галузі, передусім упровадження нових видів освіти, серед іншого, відкритої освіти, передбачає перехід до інформаційного суспільства, що висуває інформаційні ресурси та знання на перші позиції.

Становлення в Україні ідеології інформаційного суспільства є однією з найважливіших умов виходу її із затяжних економічної і соціальної криз та забезпечення інноваційного розвитку суспільства і його соціальних інститутів, зокрема, освіти [1].

О. В. Овчарук зазначає, що «важливе місце у розвитку систем відкритої освіти соціально та економічно розвинені країни світу відводять сьогодні інформаційним технологіям, зокрема розвитку системи відкритої та дистанційної освіти. Така ситуація обумовлена, зокрема, такими факторами:

- появою нових можливостей для розвитку змісту освіти та педагогічних технологій;
- розширенням доступу до всіх рівнів освіти, реалізації можливості її одержання для всіх, особливо для тих, хто не може навчатись у ВНЗ за традиційними формами внаслідок браку фінансових або фізичних можливостей, професійної зайнятості, віддаленості від великих міст, тощо;
- створенням умов для реалізації концепції навчання впродовж життя;
- створенням умов для особистісного навчання» [4, с. 2].

До найбільш важливих напрямів формування відкритої системи освіти можна віднести:

- підвищення якості освіти шляхом фундаменталізації, застосування нових підходів з використанням нових інформаційних технологій;
- забезпечення випереджаючого характеру усієї системи освіти, її націленості на проблеми майбутньої постіндустріальної цивілізації;
- забезпечення більшої доступності освіти для населення планети шляхом широкого використання можливостей відкритого навчання і самоосвіти із застосуванням інформаційних і телекомунікаційних технологій;

– підвищення творчого начала (креативності) в освіті для підготовки людей до життя в різних соціальних середовищах (забезпечення «розвиваючої освіти») [2, с. 67].

Необхідність реагування на потреби людини, на суспільні виклики, на об'єктивні процеси їх розвитку утворює нову освітню парадигму, яка полягає у забезпеченні рівного доступу до якісної освіти для всіх тих, хто повинен навчатися, хто має бажання, внутрішню і зовнішню мотивовану потребу навчатися впродовж життя і хто має для цього можливості (час, стан здоров'я, родинні обставини, завантаженість на роботі тощо). На основі цієї парадигми формується система сучасних цілей освіти, досягнення яких має забезпечити адекватний характер її розвитку. Водночас сучасні завдання системи освіти передбачають розвиток змісту освіти і педагогічних технологій, що застосовуються у навчально-виховному процесі, а також розвиток технологій управління освітою. Таким чином, розвиток системи освіти, з одного боку, та зазначені зміни у потребах тих, хто навчається, – з іншого, саме й формують сучасні принципи, цілі, обмеження, механізми та інструменти розвитку системи освіти, сукупність яких буде концептуальною моделлю нової освіти, яку називають відкритою освітою [3, с. 92-93].

Отже, в епоху інформаційної стадії розвитку людства необхідно забезпечити свободу освітнього процесу. Відкрита освіта – це можливість інтелектуального та професійного розвитку особистості протягом усього життя. Вчитися, щоб здобути одну професію в житті і працювати в цій професії все своє життя сьогодні неможливо (з дійсними запитами і потребами особистості і суспільства). Сучасні інформаційні технології сприяють розвиткові особистості, можливості пристосовуватися до потреб ринку за рахунок отримання нових спеціальностей, вимагають встигати за інноваціями, які супроводжують розвиток інформаційного суспільства.

Література

1. Кириченко М. О., Отич О. М., Олійник В. В. Проблеми і перспективи розвитку післядипломної освіти в інформаційному суспільстві. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 65, № 3. С. 25-36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2018_65_3_5 (дата звернення: 5.12.2021).
2. Кулага Ірина. Формування єдиного відкритого освітнього простору як провідна тенденція розвитку сучасної системи освіти. *Університетська освіта*. 2021. № 2. С. 66-68.
3. Ляхоцька Л. Л. Відкрита освіта в Україні в контексті інтеграції до Європейського освітнього простору. *Вісник післядипломної освіти*. 2010. Вип. 2. С. 90-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2010_2_14 (дата звернення: 5.12.2021).
4. Овчарук О. В. Концептуальні підходи до застосування технологій відкритої освіти та дистанційного навчання у зарубіжних країнах та їх роль у процесах модернізації освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2006.– № 1. URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/292/278>. (дата звернення: 5.12.2021).
5. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : [Закон України : від 09.01.2007 р. № 537-V : офіц. текст : за станом на 12 лютого 2007 року]. Київ : Офіційний вісник України, 2007. № 8. С. 273.

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

*Коваль В.С., викладач циклової комісії
суспільно-гуманітарних дисциплін,
Білоцерківський фаховий коледж
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Однією з характеристик розвинутої держави є соціальне благополуччя тих категорій населення, які потребують особливої уваги та піклування. Безперечно, вагому частину з них становлять люди з фізичними обмеженнями. Як свідчить статистика Міністерства охорони здоров'я, в Україні проживає понад 2,6 млн. осіб з інвалідністю. [4].

У 1994 р. Організацією Об'єднаних Націй були прийняті стандартні правила щодо урівняння можливостей інвалідів, однією зі сфер упровадження рівної співучасті яких є освіта [1, с.28]. Здобуття освіти, зокрема вищої, є важливим етапом у житті кожної людини. Способом самоствердження, самореалізації є вища освіта для людей із особливими потребами. Проблему вищої освіти осіб з інвалідністю намагаються вирішувати Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, Центр розвитку нових комп'ютерних і інформаційних технологій серед інвалідів "АІК" та інші реабілітаційні центри [3, с.35]. Одним із завдань, які стоять перед нашою державою на сучасному етапі щодо інвалідів, є розроблення механізму реалізації їх права на вищу освіту. Механізм її становить комплекс нормативно-правових і нормативно-методичних документів, які регулюють і забезпечують організацію навчального процесу студентів із особливими потребами [5, с.19].

Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна", свого роду унікальний вищий навчальний заклад інтегрованого типу в Україні, був створений у 1999 р. [2]. Одне з основних завдань концепції навчання студентів з особливими потребами передбачає відбір найефективніших освітніх технологій в умовах вищої освіти, з урахуванням інфраструктури Університету, навчально-матеріальної бази та освітніх запитів студентів з особливими освітніми потребами.

Зауважимо, що світовий досвід вищої освіти включає в себе як очні, заочні, вечірні форми навчання, так і дистанційне навчання [6, 7]. Саме дистанційне навчання як складова ланка дистанційної освіти доповнює наявну систему освіти і залучає таку категорію студентів, як студенти з інвалідністю. Під дистанційною освітою розуміємо метод, форму навчання, що веде до професійної підготовки, здобуття вищої освіти та поєднує використання друкованих матеріалів з іншими видами навчальних технологій і засобів масової інформації — такими, як Moodle, Skype, Viber, Zoom, Telegram, Google Classroom тощо. Дистанційна освіта характеризується розвиненим інформаційно-технічним середовищем, яке дає змогу здійснювати навчання на будь-які відстані від освітньої організації, гнучкістю навчання, модульним принципом, новими формами контролю навчання, новими функціями викладачів та високою економічною ефективністю.

Існують такі варіанти форм дистанційного навчання:

- навчання-учіння (distance learning);
- навчання-викладання (distance teaching);
- дистанційна освіта (distance education);
- теленавчання (teleteaching);

- навчання за допомогою мережі (teaching by net work);
- телематична освіта (telematic education) [7].

Наступні характеристики дистанційної освіти є особливо важливими для студентів з інвалідністю: навчання за місцем проживання, гнучкий графік навчального процесу, який може бути цілковито вільним, контакти з викладачем, що здійснюються за допомогою прикладних програм, передача студентам теоретичних матеріалів у вигляді електронних навчальних посібників, що дає змогу повністю відмовитись від приїзду до навчального закладу.

Отже, одним із шляхів вирішення питань здобуття вищої освіти людьми з інвалідністю є використання дистанційного навчання. Система дистанційної освіти доповнює очні та заочні форми навчання, не виступаючи їх антагоністом. Вона якнайкраще інтегрується в ці системи, удосконалюючи та розвиваючи їх, сприяє посиленню інтеграції різноманітних освітніх структур та розвитку неперервної освіти громадян.

Література

1. Васильєва О. Інвалідність — не причина для утримання стереотипи) // Соціальний захист.— 2018 . — № 2 . — С. 28-29.
2. Іванова І.Б. Професійна підготовка студентів з особливими потребами в адаптації //Вісник Університету "Україна".— К., 2017. — № 1. — С 86-90.
3. Моукало Є. Комп'ютер – це наш світ//Соціальний захист.—2001.—№9 . С 35-36.
4. Соціальний захист населення України: статистичний звіт//Державна служба статистики України, 2020: сайт URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> . (дата звернення: 10.12.2021)
5. Таланчук П., Коноплицька Д. Комплексний підхід до проблем інвалідів: статистика, дійсність, майбутнє//Соціальний захист.— 2021. —№1. — С . 18-20.
6. George J., Nylehn B., Stokken A. Distance Education in Norway and Scotland. Experiences and Reflections.— Edinburgh: John Donald Publishers LTD, 1996.
7. Lockwood F. Materials Production in Open and Distance Learning.— Newcastle — upon — Tyne: Paul Chapman Publishing LTD, 1994.

СЕКЦІЯ
“ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМНОГО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ,
СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ”

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО
ЗАСТОСУВАННЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Волинець Л.М., к.пед.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Постановка проблеми. Сучасна школа потребує педагога зі сформованими високими моральними якостями, який має ґрунтовні знання, володіє педагогічними технологіями, здатністю отримувати додаткові знання, необхідні для практичної діяльності, вміє досягти нових педагогічних цілей, усвідомлює свою соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання. Оскільки одним із провідних у початковій ланці є діяльнісний підхід, застосування якого забезпечує можливості щодо вироблення в учнів необхідних пізнавальних вмінь, компетенцій саморозвитку та самовиховання, важливим є підготовка майбутнього вчителя початкової школи як вихователя й організатора навчально-виховного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх працях учені О. Бондаревська, О. Дубасенюк, П. Підкасистий, Г. Троцько, Н. Щуркова та ін. розглядали загальнотеоретичні основи підготовки майбутнього вчителя, різні аспекти формування його професійних умінь. Загальні питання реалізації діяльнісного підходу в системі педагогічної освіти розкрито у дослідженнях В. Краєвського, В. Сластьоніна, А. Ходусова.

Мета статті полягає у з'ясуванні сутності діяльнісного підходу та змісту його реалізації у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Використання технології діяльнісного методу навчання в освітньому процесі пов'язана з потребою вдосконалення системи початкового навчання, яка стимулюється соціальним замовленням. Згідно з Державними стандартами початкової загальної освіти основними принципами її розбудови є створення умов для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку кожної людини; гуманітаризація; демократизація освіти; пріоритет загальнолюдських цінностей, формування компетентної особистості. Ці завдання успішно вирішуються за умови широкого використання і впровадження у практику роботи вчителів початкових класів діяльнісного навчання, коли вчитель пропонує учням не готові істини, а їх самостійний пошук і створення.

Діяльнісний підхід – це переорієнтація навчання з традиційного засвоєння і запам'ятовування готових форм знань на процес їх отримання і функціонування. При цьому основними видами діяльності стають спілкування, пізнавальна і навчальна діяльності, співвідношення і пріоритет яких змінюватимуться впродовж навчання від практичного рівня до знаково-

символічного. А цілеспрямоване формування основних умінь і навичок як розумових дій відбувається на основі поетапного їх відпрацювання.

Діяльнісний підхід [3] передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості та дає змогу враховувати індивідуальні особливості кожного студента через включення їх у діяльність, яка сприяє самореалізації й особистісному зростанню. Однією із першочергових проблем сучасної вищої освіти є проблема відбору змісту, який має відображати всі особливості професійної діяльності випускника вищого навчального закладу в проекції на навчальний процес. Відбір змісту вищої освіти в Білоцерківському гуманітарно-педагогічному фаховому коледжі ґрунтується на загальнодидактичних принципах (науковості, наочності, доступності тощо), що сприяє процесу відбору і конструювання професійної освіти, добору форм і методів організації навчальної діяльності. Заклад тісно співпрацює із The LEGO Foundation в Україні [2]. З метою оновлення та якісних змін в системі підготовки майбутніх фахівців з початкової освіти, її спрямування на оволодіння новими методиками і технологіями навчання за принципами педагогіки партнерства, гуманізму, компетентнісного підходу, створення умов для особистісно-орієнтованого навчання та розвитку професійної компетентності майбутніх педагогів у навчальні плани для студентів спеціальності 013 Початкова освіта введено курс «Діяльнісний підхід у початковій школі», що сприяє глибокому усвідомленню майбутніми педагогами сутності діяльнісного підходу як наскрізного в освітньому процесі початкової школи та оволодінню стратегіями його практичної реалізації у роботі з молодшими школярами. В основу підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності у процесі вивчення навчального курсу покладено принципи самостійної навчальної діяльності студентів у тісному взаємозв'язку з викладачем, який скеровує, консультує і направляє бакалаврів у самостійному пошуку нових знань через індивідуальні та групові консультації, роботу в мікрогрупах, долучає студентів до методики проведення практичних занять у формі дискусії, діалогів із учителями і школярами, розв'язання проблемних педагогічних ситуацій, моделювання педагогічних систем, порівняльного аналізу дієвості педагогічних засобів і прийомів, захисту педагогічних проектів тощо.

Висновки. Узагальнюючи викладене, зазначимо, що побудова змісту професійної підготовки студентів на основі діяльнісного підходу сприяє підвищенню рівня їх практичної підготовленості до виконання функцій учителя початкових класів, а засвоєння навчального матеріалу на рівні усвідомлення відбувається краще в процесі діяльності.

Література

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя ; під заг. ред. Н. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
2. Пушкарьова Т. О. Інтегративно-діяльнісна педагогіка : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2019. 304 с.
3. Шість цеглинок в освітньому просторі школи : методичний посібник / Упорядник О. Рома. The LEGO Foundation. 2018. 32 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА ЗАНЯТТЯХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ЗАСАДАХ STEAM-ОСВІТИ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

*Жало О.А., викладач-методист,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Успіх практичної реалізації інноваційних навчальних стратегій у початковій школі значною мірою залежить від рівня готовності майбутнього вчителя іноземної мови до нових умов соціально-культурного середовища, від здатності викладати мову функціонально, враховувати сучасні освітні виклики та тренди, зміни, які відбуваються в сучасній освіті, зокрема щодо особливостей організації сучасного освітнього процесу та впровадження сучасних педагогічних технологій, компетентісного підходу до навчання на засадах STEAM-освіти.

Поняття «STEM-освіта» представляє поєднання наукових, технічних, інженерних та математичних навчальних технологій у освітньому процесі. «STEAM-освіта» представляє «STEM-освіту» плюс мистецтво – гуманітарні науки, мовні мистецтва, драму, музику, образотворче мистецтво, дизайн та нові медіа. Основна відмінність «STEM-освіти» від «STEAM-освіти» полягає в тому, що STEM чітко зосереджується на наукових концепціях, в той час як STEAM досліджує ті ж самі поняття, але робить це шляхом дослідження та методів навчання на основі проблем, що використовуються у творчому процесі.

Про наявність підвищеного інтересу до різних аспектів STEM/STEAM-освіти засвідчують численні публікації. Різні аспекти STEAM-освіти в рамках особистісно-орієнтованої парадигми навчання розглядаються багатьма вітчизняними і зарубіжними науковцями [1] – [15].

Основною особливістю STEAM-освіти є інтегроване навчання застосування набутих знань у різних галузях освіти у реальному житті. Науково-методичні засади створення моделі цього підходу до організації освіти полягають у переході від традиційного навчання до інноваційного шляхом впровадження компетентісно орієнтованих форм і методів навчання, діяльнісного навчання на базі проблемно-орієнтованої навчальної діяльності на основі методів проектів, технологій case-study, BYOD, інструментів інформаційно-комунікаційних технологій, інноваційних ігрових технологій навчання, інтерактивних методів групового (кооперативного) навчання, проблемних методик з розвитку критичного і системного мислення тощо.

Іноземна мова має потужний арсенал дидактичних засобів реалізації міжпредметних зв'язків, інтегративного підходу до навчання іноземної мови, формування міжпредметних ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації людини у суспільстві. Іноземна мова, як ніяка інша дисципліна, відкрита для використання інформації з інших галузей знань. Адже мова є універсальним засобом акумулювання подій і ідей, способів дії.

Упровадження інтегрованого навчання на засадах STEAM-освіти у процесі формування англомовної комунікативної компетентності дає можливість розвивати, розширити, закріпити, використовувати практично знання студентів з різних навчальних дисциплін (математики, географії, біології, фізики, хімії, історії, літератури, мистецтва та ін). Крім того, освітній

потенціал іноземної мови реалізується з метою посилення концептуального розвитку, формування цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, емоційно [9].

Навчання іноземної мови сприяє поглибленню та розширенню знань, діапазону їх практичного застосування, а саме: розвиток стратегій мислення (порівняння, класифікація, прогнозування, планування, аналіз, оцінка та ін.); розробка стратегій навчання (вгадування/передбачення значення нових слів/граматичних конструкцій за контекстом чи структурою, тренування пам'яті і т.д.); розвиток навичок навчання (організація роботи, розуміння та інтерпретація таблиць, схем, діаграм тощо).

Зважаючи на сучасні тенденції зростання ролі та обсягів інформації, використання в навчанні технологій STEAM-освіти, мультимедійних засобів, упровадження проектних технологій, застосування навчальних комп'ютерних програм, електронних тренажерів, підручників, енциклопедій, онлайн ресурсів відомих освітніх платформ як технологій розвитку професійної компетентності майбутніх вчителів початкової освіти забезпечує вирішення завдань активізації пізнавальної діяльності студентів, створює творчий соціокультурний ресурс формування й розвитку особистісної і професійної компетентностей студента – суб'єкта майбутньої професійної діяльності.

Практика засвідчує, що оволодіваючи технологіями STEAM-освіти як засобом реалізації міжпредметних зв'язків, інтегративного та компетентнісного підходів до навчання іноземної мови, педагог переносить їх у свою практичну діяльність, навчаючи вихованців умінню самостійно здобувати знання, робити вибір на користь активної діяльнійшої позиції в їх опануванні.

Досвід роботи підтверджує, що засобами STEAM технологій реально підсилити мотивацію студентів до навчання та отримання нових знань, підвищити якість знань студентів, сприяти розвитку комунікативних навичок та умінь, формувати у студентів уміння організації позитивної міжособистісної взаємодії, уміння критичного і творчого мислення, особистісних суджень, умінь аналізу, вибору та оцінки стратегій спілкування у типових мовленнєвих ситуаціях, сприяти набуттю майбутніми фахівцями компетенцій у сфері майбутньої професійної діяльності, досягненню компетентності й конкурентоспроможності відповідно вимог сучасного ринку праці.

Упровадження в освітній процес сучасних освітніх технологій мотивує майбутніх фахівців освіти долати усталені стереотипи щодо ролі вчителя у навчально-виховному процесі як ретранслятора інформації та сприяти їхньому усвідомленню власної ролі як організатора процесу навчання, що зосереджує особливу увагу на учінні та навчальних досягненнях учнів. Адже, активне залучення студентів до процесу навчання із зосередженням на завданнях, виконання яких потребує активних практичних дій, самостійної творчої діяльності, спонукає до пошуків нетрадиційних форм втілення власного задуму, розвиває вміння творчо застосовувати здобуті знання на практиці, надає широкі можливості для подальшої диференціації загального навчання, всебічної активізації творчих, пошукових, особистісно орієнтованих комунікативних форм навчання, підвищення його ефективності, мобільності й відповідності запитам практики життя, допомагає усвідомити, як вчити і навчатися більш ефективно, реалізувати свій професійний та особистісний потенціал.

Література

1. Бабійчук С. STEM-освіта у США: проблеми та перспективи. Педагогічний часопис Волині. № 1 (8), 2018. С. 12-17.

2. Беседін Б., Смоляков О. Навчальні технології XXI століття: STEM-освіта. Гуманізація навчально-виховного процесу. № 1 (87), 2018. С. 76-84.
3. Інститут модернізації змісту освіти. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
4. Нова українська школа: поради для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Поліхун Н. І., Сліпучіна І. А., Чернецький І. С. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України. Освіта та розвиток обдарованої особистості. № 3, 2017. С. 5-9.
6. Проект концепції STEM-освіти в Україні. URL: [http://mk-kor.at.ua/STEM/STEM 2017.pdf](http://mk-kor.at.ua/STEM/STEM%2017.pdf)
7. Редько В. Г. Організація компетентісно орієнтованого навчання іноземних мов у початковій школі : методичні рекомендації. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2019. 36 с.
8. 21st Century Skills Map, Partnership for 21st century Skills. URL: <https://www.actfl.org/sites/default/files/CAEP/AppendixCAAlignmentFramework21stCentury.pdf>
9. Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe. URL: http://ec.europa.eu/languages/documents/studies/clil-at-school-ineurope_en.pdf
10. Global Skills: Creating empowered 21st century learners. URL: <https://elt.oup.com/feature/global/expert/?cc=ua&selLanguage=uk>
11. Jancarczyk Daniel, STEM as a key to success in the engineering education. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 8-9 листопада 2018 року, Тернопіль. С. 31-32.
12. Partnership for 21st century learning. URL: www.P21.org.
13. STEM vs. STEAM vs. STREAM: What's the Difference? URL: <https://www.niche.com/blog/stem-vs-steam-vs-stream/>
14. Trends in learning: STEM, STEAM, STREAM... a battle of acronyms? URL: <http://www.capstan.be/trends-in-learning-stem-steam-stream-a-battle-of-acronyms/>
15. Voronkova V., Kyvliuk O., Nikitenko V., Oleksenko R. "STEM-education" as a factor in the development of "SMART-society": forming of "STEM-competence," Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. вип. 72, 2018. С. 114-124.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Пасічник Н.С., к. іст.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Нині відбуваються суттєві зміни в способах поширення та використання інформації, що зумовлюють еволюцію освітніх технологій, сприяють активному впровадженню сучасних інформаційних технологій у процес навчання. З огляду на виклики часу щодо динамічного та гнучкого навчання протягом усього життя виникає потреба по-новому організувати освітній процес та розвивати такі системи, які б могли адекватно й гнучко реагувати на запити суспільства і забезпечити реалізацію конституційного права на освіту кожного громадянина. До таких систем можна віднести дистанційне навчання.

В Україні впровадження дистанційної форми навчання розпочалося з 2000 р. Різні аспекти дистанційної освіти в Україні регулюються низкою нормативних документів: «Національною доктриною розвитку освіти», «Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні», «Національною програмою інформатизації», законами України «Про вищу освіту», наказом

Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання». Було розроблено проекти Ліцензійних умов надання освітніх послуг у сфері вищої освіти за дистанційною формою навчання та Норм часу для планування і обліку навчальної роботи педагогічних та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, які забезпечують навчання за дистанційною формою, розроблено Положення про регіональні центри тощо. Ці документи визначають політику держави в галузі інформатизації та регулюють дистанційне навчання. Дистанційне навчання може здійснюватися на всіх рівнях освітньої системи, хоча найбільш доцільним і прийнятним воно є у вищій школі, а також як метод самоосвіти.

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Популярність дистанційної освіти на основі інтернет-технологій, особливо в системі вищої освіти, щорічно зростає, що пов'язано з перевагами, які надає така форма навчання, такими, як:

- доступність - рівні можливості одержати освіту, незалежно від стану здоров'я, що є перевагою для людей з інвалідністю,
- гнучкість – можливість викладення матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей учнів/студентів;
- актуальність – можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;
- зручність – можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;
- модульність – розбиття матеріалу на окремі функціонально завершені теми, які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом;
- економічна ефективність – метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мультидоступу до них;
- можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю учнів/студентів;
- інтерактивність – активне спілкування між студентами групи і викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;
- відсутність географічних кордонів для здобуття освіти. Різні курси можна вивчати в різних навчальних закладах світу;
- відсутність психологічних бар'єрів - дистанційне навчання допомагає уникнути психологічних проблем, пов'язаних з комунікативними якостями людини.

Якість дистанційної освіти не поступається якості очної форми навчання, оскільки передбачається введення спеціалізованого контролю якості дистанційної освіти на відповідність її освітнім стандартам. Дистанційне навчання підвищує роль викладача, який повинен координувати навчальний процес, підвищувати творчу активність, постійно вдосконалювати свої знання.

Разом з тим, дистанційна освіта не позбавлена й низки негативних характеристик: ускладнена ідентифікація учнів/студентів; не всі здобувачі

освіти мають сильну особисту мотивацію, вміння навчатися самостійно, без постійної підтримки педагога; учні/студенти не завжди забезпечені достатнім технічним обладнанням – комп'ютером та постійним виходом в Інтернет; така форма навчання не сприяє розвитку навичок роботи у команді, впевненості, комунікабельності; нестача практичних вмінь та навиків; відсутність можливості негайного обговорення з викладачем проблемних питань; висока трудомісткість розробки якісного навчального контенту, інтерактивної мультимедійної взаємодії, різнорівневих тестів.

Перехід на дистанційне навчання у зв'язку з пандемією COVID-19 спричинив погіршення якості та доступності освіти, а також загострення низки освітніх нерівностей. Запровадження карантину та необхідність переходу на дистанційну форму навчання стало викликом для української системи освіти. Міністерством освіти було розроблено національну електронну платформу «Всеукраїнська школа онлайн» (ВШО), на якій зареєстровано 126 489 осіб, запущено систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (портал, мобільний за стосунком АС «ІРЦ»); розпочато приєднання шкіл до системи АІКОМ (електронні щоденники та журнали). У 2021 р. відбувся запуск функціоналу «кабінет учителя» з можливістю запрошувати учнів до перегляду курсів на платформі ВШО, а також мобільних застосунків для iOS та Android для зручнішого користування ВШО зі смартфонів. За дослідженням освітнього омбудсмена (квітень 2020 року), сервіс для обміну повідомленнями Viber був найбільш популярним інструментом для організації дистанційного навчання на початку карантину, а отже, педагоги давали завдання на самостійне опрацювання матеріалу, а це не можна назвати повноцінною освітою. За моніторингом ДСЯО, тенденція до лідерства серед месенджерів (типу Viber, WhatsApp, Telegram) зберігається – ними користуються 83% опитаних педагогів, але чимало (75%) використовують засоби для відеоконференцій (Zoom, Skype), а також спеціальні навчальні програми (Google Classroom, Microsoft Teams тощо) – 75%. Досі більше 60% педагогів використовують телефонний зв'язок та електронну пошту (майже 40%).

Перехід українських закладів освіти на дистанційне навчання – це виклик, який приносить освітянському середовищу різного роду проблеми, але в той же час це надає можливість зробити українську освіту більш конкурентоспроможною та якісною. Саме дистанційна освіта відкриває здобувачам освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи. Впровадження дистанційних технологій у навчальний процес спрямоване на формування комунікативних та інформаційних компетенцій, а також здатності до самоосвіти.

Динаміка розвитку дистанційного навчання в Україні залежить, з одного боку, від здатності системи вищої освіти запропонувати конкурентні професійні знання та ефективний механізм їхньої ретрансляції за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, а з іншого – від індивідуальної готовності здобувачів вищої освіти використати потенціал дистанційної форми навчання для отримання професійних знань, а також від готовності роботодавців безпосередньо та суспільства в цілому визнати еквівалентність отриманих знань, умінь та навичок тим компетентностям, які можуть бути сформовані в межах традиційних форм навчання.

Література

1. Дистанційна освіта / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/distancijna-osvita> (дата звернення: 11.10.2021)

2. Ковальчук Т. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти: ризики та перспективи розвитку / Національний університет біоресурсів і природокористування України. URL: <https://nubip.edu.ua/node/100736> (дата звернення: 13.10.2021)
3. Наливайко Л.Р., Марценюк Л.В. Сучасний погляд на перспективи розвитку дистанційного навчання у вищій освіті. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2020. Випуск 62. С. 57-64
4. Радутна О.А. Дистанційне навчання у закладах вищої освіти: переваги та проблеми. Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. : зб. наук. пр. Переяслав-Хмельницький, 2020. Вип. 63. С. 271–273.
5. Ярошенко Т. О. Дистанційне навчання в системі вищої освіти: сучасні тенденції. Інженерні та освітні технології. 2019. Т. 7, № 4. С. 8-21.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

*Корж Т.М., викладач,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку вищої освіти актуалізує удосконалення підходів до фахової підготовки бакалаврів дошкільної освіти. У зв'язку з цим виникає потреба підготовки професійно компетентного, конкурентоспроможного фахівця дошкільної освіти, здатного до вирішення актуальних питань розвитку, виховання та навчання дітей.

Аналіз наукових досліджень. Питання професійної підготовки майбутніх педагогів висвітлювалися у працях Л. Артемової, В. Кременя, І. Підласого, О. Савченко, М. Ярмаченка та ін. Сучасним тенденціям розвитку змісту дошкільної освіти та підготовці фахівців цієї галузі присвячені праці Г. Беленької, А. Богуш, Н. Гавриш, І. Дичківської, Н. Лисенко, Т. Поніманської. Наукові основи наступності та перспективності дошкільної і початкової освіти розкрито в працях Л. Виготського, Г. Костюка, О. Запорожця, Д. Ельконіна, В. Сухомлинського, О. Савченко, Л. Калмикової, В. Ликової та ін [2].

Основна частина. В умовах інноваційних змін змісту освіти важливого значення набуває якісна професійна підготовка майбутніх педагогів до забезпечення наступності та перспективності дошкільної і початкової освіти. Адже реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи актуалізує питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти.

У Комунальному закладі Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж» здійснюється підготовка фахівців за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» освітнього ступеня бакалавр, які отримують кваліфікацію «Вихователь дітей дошкільного віку». Аналіз навчального плану підготовки фахівців дошкільної освіти дає підстави стверджувати, що готовність до реалізації наступності та перспективності дошкільної і початкової освіти найбільшою мірою забезпечує навчальна дисципліна «Дошкільна педагогіка», у навчальній програмі якої передбачено

проведення лекційних та семінарських занять, визначено години самостійної роботи студентів.

В сучасних умовах модернізації освітнього простору перевагу надаємо інтерактивним формам проведення занять. Інтерактивна лекція «Теоретичні аспекти наступності та перспективності дошкільної та початкової освіти», яка проводиться у формі лекції-брейнстормінгу («мозкова атака»), передбачає засвоєння студентами теоретичного матеріалу, надання інструментарію для здобуття практичних знань та умінь, спрямована на активізацію мислення, стимулює самостійне здобуття ними знань та забезпечує високі результати навчальної діяльності. У лекційній частині заняття розкриваються теоретичні аспекти, погляди видатних педагогів та сучасні дослідження з проблеми. Зміст питання «Готовність дітей до шкільного навчання» з'ясовується під час брейнстормінгу. Для вироблення колективного рішення група ділиться на дві підгрупи: одна з них генерує ідеї, висуває нові варіанти вирішення проблеми, інша – проводить критичне оцінювання і відбір. Така колективна робота сприяє виробленню різноманітних варіантів вирішення проблеми.

Розвитку творчого професійного мислення, пізнавальної мотивації і професійного використання знань у процесі навчання сприяють семінарські заняття, які мають переважно практичний характер. Семінар-дискусія «Забезпечення готовності дітей до шкільного навчання в умовах закладу дошкільної освіти» організовується як процес діалогічного спілкування учасників, студенти вчаться чітко висловлювати свої думки, активно відстоювати власну точку зору, аргументовано заперечувати, спростовувати помилкову позицію одногрупника.

Здійснюючи порівняльний аналіз змісту оновленого Базового компонента дошкільної освіти (2021 р.) та Державного стандарту початкової освіти (2018 р.), студенти переконуються, що тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти в умовах реформування загальної середньої освіти на засадах Концепції Нової української школи мають багато спільного, а пріоритетність особистісно-зорієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової освіти передбачено обома документами; усвідомлюють необхідність забезпечення наступності у формуванні та розвитку компетентностей дітей дошкільного та молодшого шкільного віку [1; 5].

Аналізуючи та обговорюючи зміст чинних програм розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку та освітньої програми для 1 класу початкової школи, студенти самостійно роблять висновок, що обов'язкове врахування того рівня розвитку дитини, з яким вона прийшла до першого класу школи, сприятиме органічному, природному збагаченню особистісного розвитку, започаткованому в дошкільному періоді життя, та створить умови для успішного подальшого зростання і переходу дитини до наступного рівня освіти.

Готуючись до семінару, студентам пропонується вивчити та проаналізувати передовий педагогічний досвід та визначити сприятливі умови для поступового переходу дітей до навчання як нового провідного виду діяльності у перший (адаптаційно-ігровий) період початкової освіти. Підготовлений матеріал вони презентують на занятті, самостійно обираючи форму повідомлення.

Важливу роль у професійній підготовці студентів відіграє розв'язування на заняттях педагогічних ситуацій, як проміжної ланки між теорією та практикою. Зміст педагогічних ситуацій спрямовано на усвідомлення ними необхідності удосконалення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти і

початкової школі. Пропонуючи шляхи вирішення таких ситуацій, студенти самостійно визначають дієві засоби забезпечення наступності і перспективності двох ланок: реалізація діяльнісного підходу через введення в освітній процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру (ігор, технічного і художнього моделювання тощо); насичення освітнього простору практико-орієнтованими ситуаціями, наближеними до реального життя; спілкування дорослого з дітьми у формі діалогу і т.д.

Одним із важливих аспектів формування професійних умінь і навичок є самостійна робота студентів. Усвідомленню студентами суті таких завдань та вимог до їх реалізації сприяють розроблені методичні рекомендації. Зважаючи на те, що практичний аспект співпраці між закладом дошкільної та початкової освіти передбачає співпрацю педагогів та проведення спільних заходів з дітьми, студентам пропонується виконати наступні завдання: ознайомитися з кращим досвідом закладів дошкільної освіти у фахових журналах «Дошкільне виховання», «Методична скарбничка вихователя», «Дошкільний навчальний заклад», «Вихователь-методист дошкільного закладу» та визначити форми взаємодії між педагогами та дітьми; розробити модель співпраці між педагогами закладів освіти, використавши різноманітні форми роботи; скласти план проведення спільних заходів для дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи.

Висновки з перспективами подальшого дослідження. Підготовку студентів до забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти необхідно розглядати як складову фахової підготовки, що являє собою процес засвоєння конкретних знань, формування умінь та особистісних якостей. Особливого значення у змісті професійної підготовки студентів набуває інтерактивне навчання, яке характеризується підвищеним ступенем мотивації і емоційності, прямими і зворотними зв'язками студентів з викладачем, високою активністю розумової і навчальної діяльності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник Т. О. Піроженко. URL: https://drive.google.com/file/d/1NsuR5RIDdrA2X_3JkX3wuAdYtAg2BfHg/view
2. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія. Київ : Університет, 2011. 320с.
3. Інструктивно-методичні рекомендації щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти / Лист Міністерства освіти і науки України від 19.04.2018 № 1/9-249. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/nastupnist/recomendazii.doc>
4. Каплінський В.В. Методика викладання у вищій школі : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», 2015. 224 с.
5. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

ПРОФЕСІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

*Молокова Н.О., спеціаліст вищої
кваліфікаційної категорії,
викладач-методист,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Розглянуто особливості професійної соціалізації майбутніх вчителів початкових класів в контексті Нової української школи. Професійна соціалізація розглядається як процес адаптації до умов та особливостей професійного становлення. Визначено роль компетентнісного підходу та моральних цінностей особистості у процесі професійної соціалізації.

Необхідність цих перетворень у професійній підготовці майбутніх фахівців відображена в Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, Концепції нової української школи та в інших нормативних документах.

Відповідно до Концепції Нової української школи, необхідним є компетентне втручання педагога у процес соціалізації дитини вже на першому етапі набуття школярем соціального досвіду, що актуалізує необхідність урахування особистісно-професійної своєрідності учителя початкових класів[4]. В контексті цього, посилюється роль навчального закладу у формуванні професійно-компетентних учителів, здатних здійснювати педагогічний вплив на процес соціалізації молодших школярів.

У сучасній педагогічній літературі проблемі професійної підготовки вчителя присвятили свої праці Г. Балл, Л. Березовська, О.Будник, І. Зязюн, О. Савченко та ін.

Педагогічні аспекти соціалізації розкрито в роботах Р. Зозуляк-Случик, С. Литвиненко, Радула та ін.

Визначили роль упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту на ранніх етапах соціалізації у своїх дослідженнях О. Савченко, О. Карама А. Смолюк.

Проблему розвитку громадянської компетентності в різних її аспектах, компоненти виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості розглядали провідні вітчизняні науковці, а саме: І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, О. Пометун, О., К. Чорна та ін., в роботах яких розкрито сутність поняття компетентнісного підходу в освіті.

Метою нашого дослідження є розкриття сутності професійної соціалізації майбутніх учителів початкових класів, значення компетентнісного підходу та моральних цінностей особистості у процесі професійної соціалізації на шляху створення Нової української школи.

В американській та французькій соціології це поняття з'явилося наприкінці XIX століття і було пов'язане з іменами американського соціолога Ф. Г. Гіддінгса (1855–1931) та французького соціолога Г. Тарда (1843–1904). Учені зауважували, що головним механізмом соціалізації (входження людини у суспільство) є наслідування, що регулюється суспільством через систему освіти (навчання і виховання), сім'ю, громадську думку й інші соціальні інститути. [9]

Сутність професійної соціалізації сучасні вчені вбачають в тому, що «в її процесі людина прилучається до відповідної ролі, інтегрується у професійне співтовариство: формуються фахові інтереси, мотиви діяльності, схильності, ціннісні уявлення про майбутню професію, професійне мислення.[2]

Професійна соціалізація майбутніх вчителів початкових класів в умовах закладу вищої освіти передбачає занурення особистості у професійне середовище, засвоєння правил, норм та вимог педагогічної діяльності.

Розглянемо суттєві особливості становлення соціальної зрілості студента у процесі навчання і виховання в освітньому середовищі педагогічного коледжу. У своєму дослідженні ми взяли до уваги дисертаційні дослідження Овчаренко Г.В. про особливості процесу соціалізації студентської молоді.[5]

По-перше, сам навчальний процес має, безумовно, соціальний вплив на студента, оскільки:

а) він відбувається як у конкретних соціальних умовах, у спеціально відведених для цього місцях, у відповідних формах, здійснюється певними методами;

б) сама особа викладача виступає конкретним носієм певних соціальних ідеалів і цінностей є прикладом, зразком для наслідування;

По-друге, виховна мета як у широкому соціологічному сенсі, так і у вузькому педагогічному, полягає у тому, щоб із її допомогою формувати у студентів відповідну життєву позицію (навчати, привчити, пристосувати жити в конкретному соціальному середовищі та вміти робити адекватний вибір поведінки).

По-третє, у закладі освіти забезпечується:

а) сформованість світогляду (світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння, переконання);

б) оволодіння певною сумою морально-соціальних цінностей, що відповідають вимогам суспільства;

в) розвиток відповідного рівня емоційно-почуттєвої сфери та ціннісних орієнтацій, які б позитивно впливали на довкілля та яке б гармонійно вміщало б у себе студента.

Як бачимо, у кожному з трьох складників змісту навчання й освіти міститься соціальний елемент, який спрямовується на розв'язання проблеми підготовки студента до самостійного життя, вибору поведінки, складання професійно значущих проектів.

Суспільні дисципліни в гуманітарно- педагогічному коледжі – це комплекс навчальних дисциплін, які дають змогу формувати у студентів професійну соціалізацію.

Викладачі вчать студентів творчо і критично мислити, формувати власні переконання, гуманну ментальність, здатність розумно користуватися свободою, вміти жити в демократичному суспільстві, спілкуватися в різноманітному за поглядами середовищі.

Одним із сучасних шляхів організації активної пізнавальної діяльності студентів є інноваційні технології навчання, які дають можливість, реалізуючи компетентнісний підхід через активну різноманітну діяльність студентів у проблемних ситуаціях, формувати активні громадянські уміння і навички.

Громадянській спрямованості навчально-виховного процесу сприяє громадянсько-орієнтована комунікативна взаємодія викладача зі студентами. Щоб така взаємодія була ефективною, педагог повинен бути референтною

особою для тих, кого він навчає: студенти не лише одержують від нього певну інформацію, але й усвідомлюють оцінку з позиції громадянськості.

Свої високі моральні якості майбутні педагоги розкрили в есе на тему «Моральні цінності у моєму житті» на заняттях з філософії

Наводимо приклади деяких з них:

Я зрозуміла, що не тільки правові норми, а й моральні цінності (честь, гідність, толерантність, милосердя, відповідальність) сприяють адаптації людини в суспільстві. На мою думку, що високо духовна людина більш спроможна і готова соціалізуватися.

Завдяки здобутим знанням значно полегшилася моя комунікація з іншими: я навчилася аналізувати вчинки людей, визначати мотиви їх поведінки, і це дозволяє перевести нашу взаємодію на якісно інший рівень.

Я зрозуміла, що не залежно від того, яку соціальну роль виконує людина необхідно пам'ятати :

<i>«... На світі безліч таких, як я, Але я, їй - богу, один. У кожного Я є своє ім 'я, На всіх не нагримаєш грізно, Ми - це не безліч стандартних «Я»,</i>	<i>А безліч всесвітів різних. І тільки тих поважають мільйони, Хто поважає мільйони «Я».</i> В. Симоненко
--	--

Література

1. Будник О. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: теорія і практика: монографія. Дніпропетровськ: ФО-П Середняк Т. К., 2014. 484 с.
2. Жигір В. І. Професійна педагогіка : навчальний посібник. К., Кондор-видавництво, 2012. 336 с.
3. Мудрик А. В. Социализация человека. 3-е, перераб. и расшир. М. Воронеж: РАО-МПЦИ, 2011. 624 с.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>
5. Овчаренко Г. Е. Педагогічні умови соціалізації студентів мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. — Луганськ, 2005. — 20 с.
6. Пометун О.І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. Вісник програм шкільних обмінів. 2005. № 23. С.18–19.
7. Радул В. В. Окремі аспекти професійної соціалізації особистості. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. № 99. С. 23
8. Савченко О. Упровадження компетентнісного підходу в початкову освіту: здобутки і нерозв'язані проблеми // Рідна школа, 2014, № 4-5. С. 12-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2014_4-5_8
9. Чорна К. І. Основні компоненти виховання моральної самосвідомості зростаючої особистості. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. 2014. № 18(2). С. 404-412. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2014_18%282%29__48.C.16

СПІВПРАЦЯ ВИХОВАТЕЛЯ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ З БАТЬКАМИ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСТВА ТА ВЗАЄМНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

*Корж Т.М., викладач,
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Професійний стандарт «Вихователя закладу дошкільної освіти» однією з професійних компетентностей визначив педагогічне партнерство, як здатність залучати учасників освітнього процесу на засадах партнерства та взаємної відповідальності, володіння вміннями підтримувати професійні контакти з батьківською спільнотою [5].

Зважаючи на сучасні тенденції у суспільстві, пов'язані з підвищенням престижу сім'ї та ролі сімейного виховання, головним у змісті роботи з батьками стає активне залучення родини до освітнього процесу. Взаємодія закладу дошкільної освіти з батьками вихованців визначається як одна з умов реалізації Базового компонента дошкільної освіти (2021). Сім'я виступає дієвим, моделюючим, соціальним, комунікативним, культурним інститутом виховання, навчання і самореалізації особистості. Зазначена тенденція збільшує роль партнерської взаємодії педагогічних працівників закладів освіти з членами родини вихованців [1; 2].

Саме тому, вихователь співпрацює з батьками на засадах партнерства і взаємної відповідальності; визначає, враховує запити та очікування всіх учасників освітнього процесу, залучає їх до участі в ньому як його рівноправних учасників; надає консультативну та інформаційну підтримку батькам щодо навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти; використовує інноваційні форми, методи та засоби педагогічного просвітництва батьків [5].

Важливою умовою забезпечення співпраці вихователя закладу дошкільної освіти з батьками на засадах партнерства та взаємної відповідальності є вивчення соціальних, психолого-педагогічних умов сім'ї, її виховних можливостей. Реалізуючи дану умову, педагоги використовують комплекс методів і прийомів: спостереження, бесіда, анкетування, тести. Вивченню сім'ї допомагають і самі дошкільники. Відомості про сім'ю можна отримати під час бесід з дітьми на такі теми: «Моя сім'я», «Мій вихідний день» тощо. Запропоновані бесіди дають багато матеріалу для планування роботи з батьками, вибору шляхів взаємодії з сім'єю [4, 153].

Партнерська взаємодія закладу дошкільної освіти здійснюється також через індивідуальні, групові та колективні форми роботи. Забезпечуючи співпрацю з батьками на засадах партнерства, потрібно переходити від масових форм роботи до групових та індивідуальних.

Усі питання, що стосуються виховання дітей конкретної вікової категорії, розглядаються під час проведення таких індивідуальних та групових форм роботи: бесіда, консультація, відвідування сім'ї дитини, залучення батьків до виховної роботи у групі, доручення тощо. Мета індивідуальної роботи – вивчити виховний потенціал кожної родини, забезпечити індивідуальний підхід до батьків і дітей, підтримувати постійний зв'язок із сім'ями дошкільників, досягти єдності дій сім'ї та закладу дошкільної освіти.

Встановленню тісного і постійного контакту закладу дошкільної освіти і сім'ї сприяють індивідуальні бесіди, які відбуваються як з ініціативи педагогів,

так і з ініціативи батьків. Їх зміст може бути різноманітним, але головною метою є педагогічна освіта батьків. Організація індивідуальної роботи з батьками, вимагає від вихователя психологічно готувати батьків до зустрічі з педагогом і бесіди з ним; дотримуватися педагогічного такту в розмові; розмову з батьками починати з позитивних моментів у становленні особистості дитини; уважно, терпляче вислуховувати всі зауваження, заперечення, скарги батьків; зміцнювати віру батьків у досягнення позитивних результатів за умови взаємодії із закладом дошкільної освіти.

Активізації виховного потенціалу сім'ї сприяють колективні форми роботи: батьківські збори, диспути, конференції, відкриті заняття, зустрічі за круглим столом, семінари-практикуми, дні відкритих дверей тощо. Під час їх проведення педагоги зосереджують увагу на таких питаннях: мета, завдання та принципи виховання дітей дошкільного віку; соціальний захист дитинства в Україні; роль сім'ї у вихованні дітей; проблеми сімейного виховання; зміст, методи і засоби виховання дошкільників у сім'ї; організація дозвілля дітей дошкільного віку; актуальні проблеми навчання, виховання і розвитку дошкільника.

Важливою формою роботи з колективом батьків є групові батьківські збори, ефективність яких значною мірою залежить від вибору для обговорення актуальних педагогічних проблем. Успіх батьківських зборів багато в чому зумовлюється їх підготовкою: оформлення групової кімнати, що створює певний настрій у батьків; виставка дитячих робіт, що засвідчує ріст і вдосконалення умінь та навичок дошкільників; оформлення фотовітрини, виставок дитячої літератури. Батьки з інтересом ставляться до рекомендацій, порад, які мають бути невеликі обсягом, цікавляться виставками психолого-педагогічної літератури тощо. Ефективність зборів визначається не часом, проведеним батьками у закладі дошкільної освіти, а змістом спільної роботи [4, 154].

Вдалих початок зборів сприяє згуртуванню батьківського колективу, дає змогу відчувати, що вони об'єднані однією метою: вихованням їхніх дітей. Розкриваючи теоретичні та методичні аспекти проблеми, педагоги обов'язково звертають увагу на її використання в конкретних ситуаціях, дають практичні рекомендації. Потрібно заздалегідь продумати, які питання можуть з'явитися у батьків, щоб бути готовим на них відповісти.

Під час проведення зборів важливо активізувати і батьків, залучаючи їх до обговорення актуальних питань виховання дітей. Слухаючи виступи батьків, присутні на конкретних прикладах із сімейного життя переконуються, що теоретичні положення, які розкривав вихователь, справді можливо реалізувати.

Безпосередньому ознайомленню з роботою вихователів і дітей на заняттях, спостереженню за дітьми, відвідуванню групи сприяють дні відкритих дверей. Для їх проведення визначають певний день місяця. До плану проведення дня відкритих дверей долучають консультації фахівців (лікаря, психолога), перегляд виставок. Один із варіантів проведення таких днів – це свято сім'ї та закладу дошкільної освіти. Тоді у проведенні відбувається як пізнавальна, так і розважальна програма.

Сучасні батьки мають доволі високий освітній рівень. Вони виявляють інтерес до навчання своїх дітей, прагнуть розширити їхні знання з різних сфер діяльності. Тому проведення відкритих занять для батьків дає їм змогу ознайомитися з методикою роботи вихователя, вимогами до дітей та їхніми можливостями. Це допомагає запобігати непорозумінням між вихователем і батьками з приводу успіхів дітей.

Обміну досвідом сімейного виховання, поширенню й використанню кращого досвіду сім'ї сприяє проведення конференцій для батьків, наприклад: «Гра як засіб виховання дітей дошкільного віку», «Моральне виховання дошкільників у сім'ї». Важливо, щоб у підсумках конференції прозвучали чіткі рекомендації щодо впровадження досвіду сімейного виховання.

Упродовж навчального року доцільно провести одну-дві зустрічі за круглим столом. Мета їх проведення – виробити спільні дії вихователів, батьків, визначити свої позиції, порадитися. Такі зустрічі розвивають педагогічне мислення, почуття належності до спільного пошуку правильних шляхів, форм і методів виховання. На обговорення виносять актуальні теми, наприклад: «Вихователь і батьки: етика взаємин», «На порозі вступу до школи».

Залученню батьків до активної участі в освітньому процесі закладу сприяють інтерактивні форми роботи: брифінг, реалізація міні-проектів, квести, фестиваль майстрів, смартмоб, ток-шоу [3].

Таким чином, раціональне поєднання різних форм роботи, розроблення власних або використання перевірених на практиці технологій залежить як від професійних компетентностей педагога, так і від потреб родин вихованців. Проте всі вони мають бути об'єднані в єдину систему співпраці вихователя закладу дошкільної освіти з батьками на засадах партнерства та взаємної відповідальності.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник Т. О. Піроженко. URL: https://drive.google.com/file/d/1NsuR5RIDdrA2X_3JkX3wuAdYtAg2BfHg/view
2. Методичні рекомендації до оновленого Базового компонента дошкільної освіти / Лист Міністерства освіти і науки України від 16.03.2021 № 1/9-148. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti>
3. Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців / Лист Міністерства освіти і науки України від 11.10.2017 № 1/9-546. URL: https://www.pedrada.com.ua/files/articles/1545/MON_546_Vzajemodija_ZDO_batkamy.pdf
4. Нечипорук Н.І., Педько О.П., Корж Т.М. Особливості організації навчально-виховного процесу в різновікових групах ДНЗ. Тернопіль : Мандрівець, 2014. С. 150-179.
5. Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України №755-21 від 19 жовтня 2021 року. URL: http://osvita.ua/doc/files/news/848/84885/NAKAZ_755.pd

ОНЛАЙН-ОСВІТА ТА ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Шаповалов Д.О., магістрант,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ*

У 2020 році Україна прийняла виклик пандемії та частково або повністю була вимушена перейти на дистанційне навчання. З того моменту для студентів та викладачів навчання у закладах освіти змінило свою класичну форму. На

скільки довго це триватиме – невідомо, може через декілька років традиційним навчання для нас стане дистанційне? Але незважаючи на те, що онлайн-навчання ніколи не замінить традиційне, в подальшому воно може бути також ефективним інструментом у навчальному процесі. Саме тому, потрібно прислухатись до думки студентів, які здобувають освіту в період пандемії, а також викладачів, які надають знання цим студентам. Дослухаючись до одної та іншої сторони потрібно знайти всі слабкі сторони дистанційної освіти та усунути ті чи інші проблеми, які виникають під час навчання.

Як зазначено у наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» № 466 від 25.04.2013 р. в Україні датою офіційного початку запровадження дистанційного навчання вважають 21 січня 2004 року [4]. Але на початок 2020 року впровадження повноцінного дистанційного навчання в Україні гальмувалося багатьма чинниками. На думку, вчених Н. Самолюк., М. Швеця: «досить вагомою проблемою є низька пропускна спроможність електронної мережі під час навчальних чи екзаменаційних телеконференцій, а також слабким проробленням методологічних та психолого-педагогічних особливостей дистанційної освіти, дуже високими вимогами до «віртуального» викладача, який крім звичайних знань має вміти користуватися засобами інформаційних і комунікаційних технологій». Крім того великим питанням було де і як навчатися студентам, на яких платформах проводити лекції, практичні, заліки, іспити та ін. [6].

На початку пандемії викладачі та студенти почали активно використовувати різноманітні Smart-технології, як простий варіант проведення лекцій: Zoom, Skype, Hangouts Meet, Teams, Google Meet, різноманітні блоги, конференцій на платформах, якими користувалися різні заклади ще до карантину для проходження курсів з різних галузей знань. Згодом почали з'являтися цілі цифрові системи управління дистанційним навчанням. Кожен студент знає, що без навчання, постійного оновлення, здобуття нових знань та навичок, буде складно утриматись у сучасному світі з його щоденними інноваційними викликами, тому використовували будь які можливості зв'язку з викладачами для здобуття необхідних знань.

На 2021 рік розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у дистанційному навчанні особливе місце займають сервіси та служби Інтернету, розроблені ІТ-корпораціями: платформи з офлайн функціоналом; соціальні мережі; онлайн системи, спеціально призначені для мобільних телефонів; цифрові платформи управління навчанням. Як зазначає академік В. Ю. Биков, у монографії «Моделі організаційних систем відкритої освіти»: «Віртуальна освіта – це різновид процесу здобуття, за яким ті, хто навчається, отримують навчальні результати, використовуючи засоби і технології систем віртуальної реальності». Відповідно до даного визначення, ми розуміємо, що Smart-навчання має об'єднувати на базі загальних технологій і стандартів, та за допомогою ІКТ навчальних закладів, викладачів і студентів для спільної освітньої діяльності [1, с. 87].

Дистанційне навчання повинно в собі містити такі функціональні засоби, завдяки яким як студенти, так і освітяни поважного віку могли використовувати без зайвих зусиль, щоб забезпечити організаційні процеси освіти, гнучкість навчального процесу та інтеграцію із зовнішніми джерелами.

Головною метою дистанційного навчання є створення об'єднаного освітнього електронного середовища, яке буде забезпечувати високий рівень майбутніх конкурентоспроможних робітників за рахунок розвитку знань і

навичок студентів у сучасному суспільстві: співпрацю і комунікацію; здатність критично мислити; швидко і якісно вирішувати проблеми та соціальну відповідальність [2]. Як стверджують дослідники, дистанційне навчання або Smart-навчання – це унікальна технологія, яка базується на принципах відкритого навчання, що широко використовує комп'ютерні навчальні програми та платформи різного типу та призначення, а також створює за допомогою сучасних ІТК засобів освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування [3].

Для реалізації Smart-технологій у навчальному процесі ВНЗ в Україні почали використовувати наступні технічні засоби: планшети; комп'ютери або ноутбуки; смартфони; Smart TV; Smart-дошки; Smart-приставки; документ камери; Smart-проектори; Smart панелі; Smart столи та Smart-підручники [7]. Ми вважаємо, що з усіх технологій Smart-підручник є однією із вагомих складових вище зазначених технологій. Відповідно до «Положення про електронні освітні ресурси» – інформаційні, наукові, навчальні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами [5]. Враховуючи дане Положення зазначимо, що цей підручник є комплексним навчальним матеріалом, який створюється і оновлюється на основі використання інтернет-ресурсів та технологічних інновацій.

Можна вважати, що на вересень 2021 року, спільними зусиллями України вдалось забезпечити якісний процес дистанційного навчання, яке об'єднало в собі: інноваційні та традиційні технології; бази даних і знань тощо; засоби комунікації та сучасні програмні засоби; інформаційні ресурси; взаємодію учасників освітнього процесу у відкритій моделі навчання.

Отже, незважаючи на те що на початку пандемії Україна була не готова до дистанційного навчання вона впоралась із завданнями в освітньому процесі, які постали перед нею. Було створено інтегрований інтелектуальний простір для освітнього середовища, який базується на основному ступені розвитку Smart-технологій та втілення їх у повсякденне життя викладачів та студентів.

Найвагомішими перевагами електронного навчання на сьогодні в Україні стала: можливість онлайн (негайного) отримання сучасних знань, що перебувають у будь-якій доступній точці світу; доступність вищої освіти особам з фізичними вадами; постійний контакт з викладачами; стійкість засвоєння знань; у деяких випадках індивідуальний графік навчання; а також, що є дуже вагомим для студента економія часу та грошей на шлях до ЗВО.

Література

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти. Київ: Аттіка, 2009. 684 с.
2. Блог «Розумна освіта для розумного суспільства» [Електронний ресурс] // ВДПУ ім. М. Коцюбинського. URL: <http://smarteducatoin.blogspot.com/2016/06/smart-education.html> (дата звернення: 8.12.2021).
3. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л. Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.
4. Про затвердження Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс] : наказ М-ва освіти і науки України № 466 від 25.04.2013. Зареєстровано в М-ві юстиції України 30 квітня 2013 р. за № 703/23235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 6.12.2021).

5. Положення про електронні освітні ресурси [Електронний ресурс] : № 1060 від 01.10.2012. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#n13> (дата звернення: 6.12.2021).

6. Самолюк Н., Швець М. Актуальність і проблемність дистанційного навчання // Нова педагогічна думка. 2013. № 1.1. С. 193. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1_50 . (дата звернення: 7.12.2021).

7. Тихомиров В. П. Мир на пути к Smart Education: новые возможности для развития образования [Електронний ресурс]. URL: <http://www.slideshare.net/PROelearning/smart-education-7535648>. (дата звернення: 7.12.2021).

НУШ ЯК КРОК ВПЕРЕД. В ЧОМУ ТЕПЕР ПОЛЯГАЄ ЗАВДАННЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

*Сад Д.М., здобувач вищої освіти,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква
Науковий керівник: Ратушинська А.С.,
к.пед.н., старший викладач
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

НУШ – нова українська школа. Новий підхід до навчання та його нові результати. Краще зрозуміння нової системи лежить в основі формули НУШ, а це: автономія школи, новий зміст, нова структура, умотивований вчитель, виховання на цінностях, справедливе фінансування і рівний доступ, сучасне освітнє середовище, орієнтація на учня, педагогіка партнерства. І щоб досягти прогнозованого результату, потрібно, щоб усі компоненти гармонійно та паралельно вдосконалювали собою навчальний процес та школу в цілому [1].

Завжди актуальним питанням було, є та буде вибір школи, та найголовніше, майбутнього вчителя для своєї дитини. Зі зміною навчання, тобто переходу до системи нової української школи, змінюється й роль вчителя у навчальному середовищі. Як раніше, так і сьогодні вчитель покликаний виконувати свою основну роль – навчати та виховувати учнів. Проте, до нової концепції української школи ключовим словом було – навчати. Що ж ми маємо на даний момент часу? Безсумнівно, основна функція вчителя лишилась незмінною, тільки тепер це не просто вчитель, а й тьютор, фасилітатор, партнер, ментор, модератор, новатор та ін. Тобто він отримав багато нових ролей, з допомогою яких зможе виховати всебічно розвинену особистість, з точки зору погляду на життя в цілому. Бо мета Нової школи – новий випускник, який є цілісною особистістю, всебічно розвиненою, здатною до критичного мислення; патріотом з активною позицією, що діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; інноватором, що здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитись протягом усього життя.

Сучасний вчитель не просто вчить, а вчить просто. Глибоко знає теорію і практику компетентісно зорієнтованого, діяльнісного підходів, вміє це перевести в практичну площину застосування. Важливим розумінням є також, що сучасною дидактичною одиницею є не урок, а тема. Сучасний обізнаний вчитель поєднує в собі такі компетенції: фасилітатора – створювача умов для

навчання; супервайзера – організатора, менеджера; модератора – партнера; коуча – тренера, режисера; тьютора – репетитора, консультанта.

Керується в своїй роботі вимогами Державного стандарту про компетентісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний підходи на всіх уроках, заняттях. Та найголовніше сам навчається протягом усього життя [2].

Все вищесказане komponується у щоденній роботі вчителя початкових класів. Тому що справжній фахівець хоче, щоб діти, майбутнє країни, зростали гідним поколінням, знали, що вони хочуть зробити і як це реалізувати у своєму практичному житті. Бо саме вчитель початкових класів формує, створює основу-фундамент, з якою працюють наступні педагоги в майбутньому, виховує любов до навчання, праці. І від того, як йому вдасться це зробити залежить яким буде майбутнє навчання цієї дитини та інтелект цілої країни. Так от, вчитель НУШ має бути максимально сучасним, обізнаним, компетентісним фахівцем, якому ми можемо і довіряємо найцінніше, наших дітей.

Мало хто може правильно оцінити роль вчителя початкової школи, як фахівця та спеціаліста. Більшість уявляє професію педагога нескладною та недооцінюють її. Проте, вчитель – це набагато більше, ширше та об'ємне поняття, бо він виконує велику низку завдань, які покликані для виховання та навчання свідомої самостійної особистості з новим своїм поглядом на життя. Ось в чому полягає основне завдання сучасного вчитель:

- зробити життя маленьких школярів радісним і щасливим, створити умови для повноцінного розвитку. Тобто створити комфортні умови для цікавого навчання в ігровій формі;

- забезпечити навчальний та виховний процес на доступному, зрозумілому та цікавому школярам рівні, щоб кожного дня діти із задоволенням відвідували навчальний заклад;

- організувати навчальний процес для учнів початкових класів відповідно до навчальної програми та плану. Іншими словами забезпечити навчання згідно умов і за системою, відповідно до зобов'язань влади в сфері освіти;

- створити ситуації успіху для розвитку особистості дитини, надання кожному вихованцю можливості відчувати радість досягнення успіху, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили;

- не лише дати знання учням, але й навчити правильно використовувати їх у своєму житті. На виході дитина не лише матиме знання, але буде ще й готова їх використовувати на практиці, при цьому знаючи як це краще зробити та при яких умовах.

Органи державного управління в сфері освіти, ввівши нову систему навчання, нові програми відповідно забезпечили вчителів курсами підвищення кваліфікації, щоб навчити використовувати нові методи та технології й ознайомити з ними педагогів. Для когось процес освоєння нових знань був складним, для когось навпаки, але кожен із ними ознайомився та почав реалізовувати у своїх класах, школах. Кожен вчитель початкових класів зробив це по своєму, адже впровадження нового підходу до навчання кожний вбачав не мак, як інші, бо кожен педагог є індивідуальністю з своїм творчим поглядом і кожен клас є особливим, зі своїм темпом, засвоюваністю, емоційністю.

Отже, Нова українська школа ввірвавшись в освітнє середовище ввела багато нового та цікавого до шкіл. І зміни ці в першу чергу відобразились на роботі вчителя, адже саме він є тим основним локомотивом, який тягне за собою багаж знань, методів роботи та технологій реалізації завдань нової української школи. Нові педагоги нової школи випускають у середню школу

дітей, які покликанні навчатись за новому та бути направленими на успіх, на досягнення високих цілей у майбутньому.

Література

1. Бібік Н.М., Нова українська школа: поради для вчителя: навчально-методичний посібник, Київ: «Літера ЛТД», 2018. 160с.
2. Васильєва В.В., «Нові професійні ролі і завдання сучасного вчителя в контексті концепції Нової української школи». URL: <https://vseosvita.ua/library/novi-profesijni-rol-i-zavdanna-sucasnogo-vcitela-v-konteksti-koncepcii-novoi-ukrainskoi-skoli-87162.html>

МОТИВАЦІЯ САМОРОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

*Ковальчук А.А., здобувач вищої освіти,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква
Науковий керівник: Ратушинська А.С.,
к.пед.н., старший викладач
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Сучасне суспільство розвивається досить швидкими темпами і сфера освіти разом з ним, відбувається реформування освіти, впровадилась Нова Українська школа. Вона є новою сходинкою не тільки для дітей чи їх батьків, а й для вчителів вчасності, тому вчителям потрібно розвиватися відповідно до змін проводячи наскрізну лінію від нормативно-теоретичної складової до їхньої практичної діяльності. Із впровадженням НУШ змінилася концепція навчання, види оцінювання, підходи до навчання, де вчитель є не просто передавачем для учням знання, а й розвинути навички їх використання у власному житті. Педагогам, які роками викладали за однією системою тяжко підлаштовуватись на нову систему викладання. Проте дана професія передбачає постійний розвиток, навчання протягом життя, тому вчителям початкової школи повинен займатися регулярно саморозвитком.

Що ж таке саморозвиток? Існують різні трактування науковців, наприклад, Г. І. Железовська зазначає, що саморозвиток – це потреба у створенні себе як особистості [1]. Д. О. Леонтьєв аналізує саморозвиток як діяльність, спрямовану людиною на саму себе, перш за все, з метою збагачення своїх сутнісних сил [2]. В. Ф. Моргун, Н. Ю. Ткачова пишуть про саморозвиток як про новий рівень розвитку особистості, коли розвиток стає свідомим, цілеспрямованим самоздійсненням, самовдосконаленням [3]. Отже, можемо сказати, що саморозвиток – це усвідомлений та цілеспрямований процес покликаний на розвиток людини у всіх сферах життя, за умови, що він відбувається активно і на основі науково підтверджених знань.

Учитель має розвиватися в професійному напрямку, це розуміється як зростання та реалізація в педагогічній праці особистісних якостей, знань, умінь, здібностей, але головне – якісне перетворення вчителем свого внутрішнього світу, що приводить його до нового ладу і способу діяльності. Для професійного саморозвитку вчителю потрібно розвивати деяких психологічних якостей. Які покликані на постійний аналіз своєї роботи, самоаналіз розвиває в педагога педагогічну рефлексію як професійно значущу якість професіонала. Наступною професійно важливою якістю є емпатія – це відчуття внутрішнього

світу іншої особистості, відчуття її емоційного стану. Учитель має розуміти емоції учнів, коли діти не розуміють матеріал або коли на уроці потрібно змінити вид діяльності. Важливими якостями для вчителя є любов до дітей, терпіння, відповідальність, а також вміння правильно організувати час, який необхідний для належного вдосконалення.

Саморозвиток не може відбуватися автоматично, він обумовлений мотивацією, яка є спонукальною силою до діяльності для людини. Мотивація являє собою сукупність внутрішніх та зовнішніх рушійних сил, які спонукають особистість до діяльності, задають їй стимул для досягнення результату через певні форми, надають спрямованість орієнтовану на досягнення певних цілей. Цілі можуть бути усвідомлені і неусвідомлені досяжні і недосяжні, реальні та примарні. Виникнення цілей спонукається певними потребами. Джерелом активності людини є потреба. Потреби – головний фундамент, на якому будується вся психічна діяльність людини, її розум, почуття, воля. Почуття власної гідності, поваги до самого себе, бажання стати сьогодні кращим ніж був учора є рушійним стимулом до позитивних змін. Тому багато науковців стверджують, що робота над собою стає постійною, ефективною, якщо є зріла свідомість.

Проаналізувавши літературні джерела, зазначимо саме ті мотиви, які найбільше спонукають до саморозвитку людину. Дані мотиви можна поділити на 6 груп: мотив, який спирається на наслідування, та потреби в любові, бажання бути схожим на когось іншого. Наприклад, об'єктом наслідування стає директор школи, який є зразком для педагогів, він є успішним, відповідальним, організованим, має яскраві моральні якості тому вчитель може рівняється на керівника школи, для цього потрібно розвивати себе. Потреба в любові є найбільш дієвим мотивом, якщо вчитель прагне любові дітей, він буде застосовувати в навчанні такі аспекти щоб досягти задуманого. Це може бути у вигляді інтерактивних методів, цікавих завдань, рухливих ігор та загалом створення атмосфери комфорту і тепла в класі. Тобто потрібно розвивати себе, щоб подобатися іншим; розуміння себе, як мотив до саморозвитку. Педагог розуміючи свої потреби розуміє себе, приймає свої особливості, знає свої недоліки і те як їх виправити, над чим потрібно працювати, в якій сфері самовдосконалюватися. Отже, самопізнання стимулює саморозвиток; мотив пов'язаний із самоствердженням і самовдосконаленням, тобто вчитель початкових класів прагне отримати визнання педагогічного колективу або ж бажає утвердитися власних очах, досягнувши певної цілі, якою може гордитися. Він буде прагнути мати якісь певні якості або ж компетентності, які покращать його життя. Отже, потрібно розвивати себе, щоб досягти свого ідеалу особистості; мотиви пов'язані із вищими почуттями людини. Почуття відповідальності – наприклад, педагог відчуває відповідальність бути розвиненим в певній сфері, в якій добре розвинені діти, це його спонукає до саморозвитку в певній галузі. Почуття провини також може мотивувати вчителя розвиватися, наприклад, учень задав каверзне запитання, а вчитель відчуває провину, що не зміг на нього відповісти починає досліджувати не зрозумілі питання в даній сфері. Мотивом може бути, як негативні емоції від розпачу, тривоги та страждання до позитивних – радість, задоволення та натхнення. Вчитель може потерпати від роботи з документами, а це буде його мотивувати розібратися в цій сфері, щоб виконувати цю роботу набагато швидше і легше. Отже, потрібно розвиватися та не зупинятись навіть такі негативні емоції, як страждання та провина повинні бути використані на користь собі; прагнення до сенсу як мотивація для людини. Тобто вчитель

прагне знайти сенс у своєму існуванні, це є його мотивуючою силою діяти, смислом самоаналізу, рефлексії своєї професійної діяльності. Отже, щоб знайти сенс свого буття потрібно розвиватися; професійна діяльність як стимул до саморозвитку. Праця вимагає багато роботи над собою, особливо в педагогічній професії, де людина має багато працювати, щоб досягти рівня професіонала. Проте професійна діяльність дає змогу до самореалізації, самоствердження, самовираження, які потрібні кожній людині. Отже, потрібно розвиватися, щоб досягти успіхів в своїй професійній діяльності.

Саморозвиток є важливим чинником для вчителів-професіоналів, тому як світ швидко змінюється, а освіта разом з ним, проте потрібно постійно працювати на підтримку мотивації для продуктивної діяльності. Із власного досвіду скажу, як майбутній вчитель початкової освіти, що мене мотивують розвиватися друзі (майбутні колеги), щоб підтримуватися спілкування на високому рівні та розвиватись в сфері, яка нас об'єднує. Наступним мотивом є бажання досягти поставленої цілі: підвищення якості знань, щоб будучи компетентною якісно працювати. Також власними мотивами є хобі та навчання. Отже, вчителям потрібно самим вибудовувати програму для саморозвитку, щоб цілеспрямовано там систематично розвиватися в сфері, яку вони обрали.

Література

1. Железовская Г. И. Педагогика развития творческой личности. Саратов: Лицей, 1997. 140с.
2. Леонтьев Д. А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности. Психол. журнал. 2000. Т. 21. №1.
3. Логинова И. О. Жизненное самоосуществление человека: системноантропологический контекст: автореф. дис. д-ра психол. наук. Томск, 2010. 42 с.
4. Бакурадзе А. Б. Мотивация труда педагогов: Библиограф. Журнал. «Директор школы». 2005. №3.
5. Ценко М. Б. Стимули саморозвитку особистості: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. 21 берез. 2019 р. / НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 126 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ НУШ ЗАСОБАМИ ПОЧАТКОВОЇ ДИЗАЙН-ОСВІТИ

*Галянт Д.В., здобувач вищої освіти,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква
Науковий керівник: Товт І.С., к.іст.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Освітній простір / середовище школи - це місце, де:

1. Зустрічаються та спілкуються не лише учні та вчителі, а й батьки, жителі району, гості школи;
2. Проходять не лише уроки, цікаві зустрічі, свята і концерти, а й лекції, семінари, тренінги тощо;
3. Відкриті лабораторії та майстерні у різних галузях науки, мистецтва та техніки.

Освітній простір / середовище – це певне педагогічне явище, що передбачає тісний контакт людини з її оточенням. Внаслідок такої взаємодії

відбувається усвідомлення та пізнання всіх елементів – носіїв культури [3, с. 41].

Освітній простір / середовище – це система соціальних відносин у сфері освіти, в основі якої лежить взаємодія суспільства та соціальних інститутів освітнього спрямування.

Освітній простір/середовище – це простір, в якому національна єдність зберігається при децентралізації освіти. При цьому зберігається спорідненість та спадковість структур та повага до прав кожного громадянина держави на здобуття повноцінної освіти незалежно від місця проживання [3, с.43].

Таким чином, на сучасному етапі освітній простір / середовище має кілька смислових нюансів і може розумітися як розвиток технологій навчання в освіті; освітній простір постає як особистий простір суб'єктів; як дидактичний; як «соціально – освітній простір»; як «духовно – педагогічний простір»; як «єдиний освітній простір людської цивілізації»; як синонім культурно – освітнього простору.

Освітній простір / середовище – це ціннісна інтегративна одиниця суспільства та світового освітнього простору, що нормативно чи стихійно структурована і має свою систему координат, що визначає можливості саморозвитку особистості на різних етапах її формування. Слід зазначити, що освітній простір відбиває переважно внутрішні (педагогічні, психологічні, дидактичні та інші) зміни у системі освіти [1, с.64].

Вітчизняні та зарубіжні вчені та практики інтерпретують освітній простір / середовище як:

1. Частину життєвого, соціального середовища людини, яка є сукупністю всіх освітніх факторів, що прямо чи опосередковано впливають на людину в процесах навчання, виховання та розвитку;

2. Освітній простір, що формує особистість.

Освітнє значення в житті дитини мають не лише підручники та уроки, а й спілкування з однолітками, позакласні заняття та, звичайно ж, простір, в якому дитина навчається. Сучасні дослідження шкільної архітектури та простору зосереджені на експлуатаційних характеристиках приміщень, їх дизайні. Доведено, що природне денне світло, чисте повітря, температура, рівень шуму, колір в кімнаті можуть мати як негативний, так і позитивний вплив на здоров'я та навчання учнів. Простір будівлі в архітектурному сенсі здатний викликати низку позитивних емоцій. Основні позитивні емоції, сформульовані доктором К. Ізордом, доктором філософії з Сіракузького університету в Нью-Йорку, полягають у наступному:

1. Інтерес - найпозитивніша емоція, що спонукає до навчання, розвитку навичок та умінь, творчого потоку; у стані інтересу в людини підвищується увага, допитливість; інтерес полегшує соціальне життя та сприяє розвитку емоційних зв'язків між людьми;

2. Радість – максимальна, але не обов'язково постійна емоція; це побічний продукт подій та умов, а не результат прямого бажання отримати її;

3. Подив має деякі риси емоцій; це скоріше тимчасовий стан; проявляється різким посиленням роздратування через якусь раптову подію; несподіванка допомагає звільнити нервову систему від колишніх емоцій [2, с.17].

При оздобленні кімнати визначається її кольорова гама, і ця кольорова гама сильно впливає на людей. Людське око здатне розрізняти і вловлювати понад мільйон кольорів, які, як давно доведено вченими, активно впливають на наше самопочуття, настрої, емоції. Деякі кольори можуть підвищити

працездатність, інші можуть спричинити почуття щастя, радості, умиротворення, створити атмосферу безпеки. Колір інтер'єру впливає не тільки на психологічний стан людини, він змінює візуальне сприйняття простору. Світлі відтінки деяких кольорів збільшують та розширюють простір. Інші здатні підкреслити замкнутість та невеликі розміри приміщення.

Білий – досить нейтральний колір, викликає позитивні емоції. Чистий білий колір – найменш природний із усіх кольорів. Білі кімнати здаються холодними, але благородними, якщо їх правильно оформити. Білий має безліч відтінків (так звані ніжні відтінки), які при однаковому освітленні можуть створити в кімнаті приємну атмосферу та відчуття легкості.

Зелений колір дуже позитивно впливає на нервову систему людини, заспокоює, дарує відчуття комфорту та спокою, знижує апетит. Зелений рекомендується для відпочинку. Залежно від відтінку зелений може бадьорити, збуджувати чи заспокоювати: блакитно – зелені відтінки заспокоюють, а жовті – збуджують.

Синій – прохолодний колір, що допомагає створити в кімнаті ділову робочу атмосферу, налаштовує на спокій і розважливість, допомагає сконцентруватися. Відтінки синього підходять для офісів та робочих зон. Світло – блакитні відтінки здаються далекими та світлими, вони розширюють простір. Темно – сині кольори компактні та надають відчуття стійкості.

Сірий – лаконічний, елегантний та стриманий. У приміщенні цей колір справляє враження спокою. Сірий має безліч відтінків. Простір та елементи дизайну, пофарбовані в сірий колір, надають елегантності та відстороненості, тому навіть найменші поверхні вражають. Цей колір чудово гармонізує практично з усіма кольорами, позитивно впливає на людину, дарує відчуття спокою та захищеності, знімає напругу, розслаблює.

Бежевий колір не може викликати у людини негативних емоцій, він створює відчуття спокою та стабільності.

Помаранчевий колір – яскравий і теплий, він може викликати в людини відчуття тепла, підняти настрій, викликати азарт, створити урочисту атмосферу свята.

Жовтий – хвилюючий, невагомий, життєрадісний, збуджуючий яскравий та світлий відтінок, це колір, який сприяє спілкуванню та розширює простір. Тому жовтий колір особливо підходить для кімнат з невеликим природним освітленням. Світло – жовті стелі сприймаються світліше і яскравіше за білі. Але з цим кольором потрібно бути обережним, тому що в маленьких приміщеннях занадто насичений жовтий колір може бути нав'язливим [3, с.46].

Таким чином, усі світлі тони та відтінки розширюють простір, а темні навпаки – зменшують, тому, якщо забарвити у світлий колір надто низьку стелю, він візуально збільшиться. Якщо стеля висока, використовуйте темний колір, щоб вона була візуально нижчою. Завдяки єдиній колірній гамі стін, стелі та підлоги можна досягти ефекту розмиття кордонів та створення єдиного простору [4, с.176]. За допомогою колірних акцентів можна виділити окремі ділянки кімнати. Важливо пам'ятати, що не слід використовувати більше ніж п'ять кольорів в одній кімнаті.

Зонування – один із найважливіших етапів створення комфортного простору. Основне завдання зонування – розділити кімнату, забудову на окремі зони (комірки). Розділивши кімнату (корпус), можна створити максимально комфортний та функціональний простір, комфортний для кожного учасника освітнього процесу. Зонування допомагає поділити приміщення на зони, призначені для тієї чи іншої діяльності. Концепція «зонування навчальних

приміщень» не є новою. У класі дореформеного періоду НУШ вже були свої зони (комірки): зона шкільних парт, класної дошки, робоче місце вчителя, зона зберігання матеріалів (шафи та полиці), візуальна зона (стенди, плакати, карти). У деяких класах можна побачити іншу зону – живий куточок.

У сучасній школі слід використовувати дворівневе зонування шкільного простору:

1. Перший рівень – зонування типів приміщень за призначенням (спортзал, їдальня, актовий зал, вчительська та інші);

2. Другий рівень – зонування приміщення на функціональні зони (комірки). Такий принцип зонування дозволяє детально продумати та спланувати всі приміщення школи та максимально ефективно їх облаштувати. При цьому функціональні зони за потреби комбінуються або трансформуються в залежності від площі приміщення та особливостей його використання. Тому зонування, наприклад, класної кімнати, відноситься до другого рівня зонування.

Школа, концепція якої ґрунтується на потребах та побажаннях учнів, повинна мати правильну організацію простору, зонування тощо. У школі має бути створена така просторова концепція, за якої учні навчатимуться у комфортному, зручному середовищі. При цьому слід використовувати різні оздоблювальні матеріали, щоб вони допомагали виявляти творчі ідеї та реалізовувати власні освітні проекти.

Література

1. Архитектура и эмоциональный мир человека / Г. Б. Забельшанский, Г. Б. Минервин, А. Г. Раппапорт, Г. Ю. Сомов. М.: Стройиздат. 2009. 208 с.
2. Урванцев Л.П. Психология восприятия цвета. Методическое пособие. Ярославль, 2016. 65 с.
3. Цимбалару А. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. 2016. № 1. С.41-48.
4. Беспалько И.Г. О соотношении между цветовыми порогами, соматотипом и эмоциональным состоянием. *Математические методы в психиатрии и неврологии*. М., 2014. С. 176-178.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У НУШ

*Ткачук О.О., здобувач вищої освіти,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква
Науковий керівник: Товт І.С., к.іст.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Закон України «Про освіту» визначає, що «освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» [1], а мета освіти – сприяти формуванню людини як особистості й найвищої цінності суспільства. Відповідно заклади освіти забезпечують різнобічний розвиток інтелектуальних, творчих, фізичних здібностей здобувачів освіти, створюють

належні умови для їхньої успішної самореалізації і формування компетентностей.

Концепція мовної освіти 12-річної школи передбачає ґрунтовний перегляд теорії і практики навчання мови в школі. Головні її ідеї відбиті в чинній програмі з української мови для середньої школи та в серії нових підручників, що почали видаватися в Україні. Ці трансформаційні процеси потребують осмислення [1].

Перед учителем-словесником сьогодні стоїть завдання не просто дати учням певні знання з української мови, а виховати мовну особистість, здатну досконало володіти усіма мовними засобами в різних мовленнєвих ситуаціях. А це висуває нові вимоги до фахової підготовки майбутнього вчителя-словесника, який повинен не лише здобути необхідні лінгвістичні знання, а й навчитися бездоганно володіти ними у власному мовленні, що послужить, передусім, умовою формування мовлення учнів. Фахова підготовка майбутнього вчителя-словесника здійснюється у процесі викладання всіх лінгвістичних дисциплін, але курс сучасної української літературної мови в цьому процесі займає особливе місце.

Нова Українська Школа [6] позначила собою остаточний перехід від школи «зунів» (знань – умінь – навичок) до школи «компетентностей». О. Приходько з цього приводу слушно зазначає, що ця школа спрямована на «вироблення вмінь застосовувати набуті знання в конкретній, непередбачуваній ситуації» [5, с. 15]. Ця ж концепція «конкретизувала» сутність мовно-літературної підготовки, репрезентувавши новий стандарт середньої освіти.

Важливість рідної мови в житті кожної людини безперечна, адже «рідна мова є найважливішим засобом не лише спілкування, а й мислення, здобуття знань, саморозвитку та самовираження. Чим досконаліше людина володіє мовою корінних народів і рідної країни, тим краще вона здобуває готові знання, точніше мислить, краще реалізує свій інтелектуальний потенціал і швидше вибудовує стосунки з іншими людьми» [3, с. 23]. Вивчення рідної мови має забезпечити всебічний інтелектуальний розвиток дітей, сприяти вихованню високоморальних та високоосвічених громадян – патріотів України.

Для їх успішного виконання вчитель української мови повинен постійно зосереджуватись на трьох основних напрямках роботи: розвиток мислення учнів, збагачення їхнього словникового запасу та розвиток зв'язної мови [2, с. 14]. Вся подальша навчальна діяльність залежить від того, наскільки добре дитина володіє рідною мовою, від чого в свою чергу залежить розвиток мислення. «Розвиток мислення – найкраща підготовка дітей до життя. У сучасному надзвичайно динамічному та складному світі для людської діяльності важливий не стільки обсяг знань, скільки вміння здобувати знання та використовувати їх відповідно, тобто виокремлювати й аналізувати явища, помічати основне, отримувати правильно, робити висновки і своєчасно приймати рішення» [4, с. 11].

Тому дуже важливо, щоб майбутні вчителі засвоїли для себе, що мало лише вивчити відповідний лінгвістичний (і не тільки лінгвістичний) матеріал, треба навчитися вивчене застосовувати на практиці, зокрема, що стосується мови, – й для забезпечення потреб спілкування на всіх рівнях, що неможливе без проведення постійної роботи, спрямованої на збагачення словника й розвиток зв'язного мовлення; ці напрями роботи існують у діалектичній єдності: розвиток мислення й зв'язного мовлення безпосередньо залежать від словникового запасу і навпаки.

Передумовою збагачення словника дитини, а отже, й подальшого розвитку зв'язного мовлення й мислення, є мова вчителя, «який, розповідаючи про щось чи ілюструючи певні теоретичні положення, має вводити в обіг і маловідомі та невідомі для дітей слова української мови» [6].

Вивчення кожного розділу сучасного курсу української літературної мови має бути максимально наближеним до потреб школи з урахуванням останніх досягнень мовознавства та методики: вивчення мови має базуватися на останніх досягненнях лінгвістики тексту. Не дивно, що робота над системним вивченням мови учнями починається з вивчення терміна текст та його компонентів. Оволодіння теоретичними основами концепції тексту є необхідною передумовою успішної реалізації завдань лексики вчителя, але, на жаль, у шкільному вивченні сучасності не всі аспекти теоретичного обґрунтування тексту достатньо враховані в курсі української мови.

З впровадженням НУШ змінилась і роль самого вчителя. Підготовка вчителя, здатного творчо і продуктивно працювати в сучасній школі, можлива лише за умови якісно нових вимог до професійної підготовки майбутніх учителів, чого можна досягти лише шляхом перегляду існуючих курсів мовних дисциплін і зокрема української мови як найважливішої навчальної дисципліни, яка має орієнтувати вчителів на забезпечення єдності навчання мови та розвитку мови учнів. Сучасні зміни стосуються всіх розділів дисципліни «українська мова».

На наш погляд, при визначенні змісту шкільного курсу української мови в умовах НУШ, як вихідна може бути прийнята наступна методологічна установка: школа повинна дати учням основи наукових знань з лінгвістики та прищепити навички рідної мови в тому обсязі і з тією глибиною, які достатні на формування повноцінної мовної особистості. Такий підхід забезпечує як практичне володіння українською мовою, і засвоєння теоретичних відомостей у тому, як влаштована мова, з яких мовних одиниць вона складається. При цьому теоретичні відомості повинні мати практичну спрямованість: роз'яснювати умови живання мовних одиниць у мовленні [6].

Актуальним питання є викладання методом інтеграції. Наявність інтегрованих курсів схвально оцінюють фахівці галузі, оскільки така форма роботи сприяє формуванню загальнонавчальних умінь, виявленню індивідуальних особливостей, здібностей, зацікавлень учнів, їхніх пізнавальних інтересів і пріоритетів у навчанні. Крім того, інтегроване навчання дає змогу учителям застосовувати різноманітні інтерактивні методи, здійснювати з учнями навчально-дослідницькі проєкти [4, с. 15], забезпечувати безперервність вивчення мови на текстовій основі.

Цілеспрямована робота над формуванням усіх видів мовленнєвої діяльності учнів (слухання, говоріння, читання і письмо) передбачає вивчення специфіки мовних одиниць усіх рівнів і вправне використання їх у комунікативній діяльності учнів. Ефективність її може забезпечити врахування психологічних і педагогічних основ мовно-літературної освіти, налагодження суб'єкт-суб'єктних відносин між педагогом і здобувачами освіти, створення позитивної атмосфери, за якої учні розвиваються і формуються як мовні особистості в комфортних умовах, пізнають світ крізь призму мови і художнього тексту.

Кінцева мета викладання української мови в умовах НУШ - це виховання мовної особистості, що має відповідні мовні компетенції:

- мовна компетенція - володіння знаннями про мову як систему, її особливості, її правила та використання цих знань на практиці;

- лінгвістична компетенція - формування погляду на мову як на національний феномен, знання про лінгвістику як науку;
- комунікативна компетенція - вміння розуміти чужу мову, вільно користуватися промовою самому в усній та письмовій формах з урахуванням мовної ситуації, правил мовної поведінки;
- культурознавча компетенція - усвідомлення мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови та історії народу, національно-культурної специфіки української мови та української мовної поведінки, формування мовної картини світу, оволодіння національно-маркованими одиницями мови, українським мовним етикетом, культурою міжнародного спілкування [4, с. 17].

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» [6]. на період до 2029 р. передбачає на основі використання етнопедагогічного та сучасного вітчизняного й зарубіжного досвіду навчання мови – рідної й нерідної, з урахуванням необхідності невідкладного вирішення проблем відродження й забезпечення функціонування української мови на всьому терені України в усіх сферах суспільного життя, виконання соціального замовлення на формування національно свідомої, активної, духовно багатого мовної особистості. У контексті Концепції методика викладання української мови вивчає й охоплює лінгвістичний, педагогічний, психологічний, моральний, естетичний аспекти. Важливими принципами викладання української мови в контексті Концепції "Нова українська школа" є такі: принцип послідовності і систематичності; принцип зв'язку навчання з життям; принцип доступності викладання; принцип науковості; принцип свідомості; принцип наочності; принцип активності й самостійності.

Література

1. Закон України «Про освіту». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Захарчук-Дуке О. О. Розвиток культури мовлення майбутніх учителів української мови і літератури з використанням інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. канд. пед. Наук. Київ, 2015. 22 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі/ за ред. М.С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2010. 362 с.
4. Поселецька К. А. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної самореалізації. Вінниця. 2016. 23 с.
5. Приходько О. Професіограма вчителя української мови й літератури в контексті нової української школи / *Дивослово*. 2019. № 2. С. 15-19.
6. Програма НУШ URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА, ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ»

УСПІШНІСТЬ ЗАХОДІВ З ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ: ДО ПИТАННЯ ПРО ОЦІНЮВАННЯ

*Прокопенко Л. С.,
к.іст.н., доцент,
головний бібліотекар науково-дослідного відділу,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Промоція читання сьогодні є центром уваги майже всіх бібліотек. Особливе місце у цьому процесі належить бібліотекам публічним. Це підтверджують результати дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання», проведеного Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого у 2021 р.

Дослідження, зокрема, показало, що публічні бібліотеки України не лише здійснюють активну та різноманітну практичну діяльність щодо промоції читання як у традиційному, так і у новому медіа-середовищі, але також досліджують і обговорюють різні теоретичні, організаційні та методичні питання, що відображають цей потужний досвід [2].

Проте, як засвідчили результати дослідження, одним із найменш розроблених питань виявилось оцінювання ефективності та успішності, як діяльності з промоції читання загалом, так і окремих заходів. Хоча і для самих бібліотечних фахівців, і для цільової аудиторії наявність такого оцінювання є надзвичайно важливою.

Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій та установ (International Federation of Library Associations and Institutions, ІФЛА) визначає, що успіх заходу з промоції читання може бути вимірний, наприклад, за такими параметрами: процес (наскільки добре захід сплановано і реалізовано) і результат (який вплив матиме захід на його учасників, бібліотеку та інші зацікавлені сторони) [1, с. 16].

У процесі оцінювання ефективності заходів ІФЛА рекомендує враховувати показники щодо:

- *аудиторії*: кількість учасників, ступінь їхньої участі, ставлення до заходу, відчуття і розуміння того, як у результаті участі у заході вони змінилися (у короткостроковій і довгостроковій перспективі);

- *програми/продукту*: актуальність, доцільність змісту, рівень організації, прийнятність термінів, атмосфера заходу, ефективність використання ресурсів;

- *бібліотеки*: ступінь ефективності використання ресурсів бібліотеки, відповідність програми заходу місії бібліотеки, ступінь впливу на бібліотечне обслуговування або ресурси, вплив на розвиток персоналу і взаємини бібліотеки з іншими зацікавленими сторонами, ступінь відповідності ефективності програми витраченим зусиллям;

- *планування*: активність, продуктивність і ступінь залучення учасників планування на різних його етапах, формування позитивних міжособистісних стосунків між ними, раціональність використання ресурсів, перспективи подібного планування [1, с. 16-17].

Рекомендації ІФЛА вказують, що у такому разі важливими показниками оцінювання можуть стати відомості про: якість – дані про задоволення користувачів, вимірювання результатів; використання приміщення – кількість учасників, тривалість заходу тощо; ресурси – кількість заходів тощо; людські ресурси – враження бібліотекарів від програм/проектів тощо; витрати – на захід загалом, на одного учасника; порівняння – співвідношення даних у порівнянні з аналогічними програмами, проектами місцевого, національного і міжнародного рівня [3].

Проведення бібліотекою оцінювання своєї діяльності свідчить, що заходи з промоції закінчуються їх продуманим аналізом, який, у свою чергу, повинен привести до інтерпретації, висновків і рекомендацій.

Як зауважують фахівці, компетентне оцінювання промоції читання повинне бути для публічної бібліотеки не менш важливим, ніж самі заходи [4].

У такому контексті сьогодні актуалізуються завдання формування системи оцінювання результатів діяльності бібліотек України з промоції читання, ключовим моментом якої має стати набір показників, що дозволять отримати адекватне уявлення про ефективність і успішність діяльності загалом і окремих заходів зокрема. Існує нагальна потреба розроблення, обґрунтування і адаптації такої системи показників.

Як свідчить досвід зарубіжних країн, де здійснюється оцінювання промоції читання у бібліотеках, це стимулює збільшення кількості користувачів, позитивно впливає на якість бібліотечного обслуговування, підвищує показники книговидачі, сприяє формуванню і розвитку навичок читання і читацької культури, поліпшенню грамотності різних груп населення і якості навчання користувачів – школярів і студентів.

Наприклад, у Китаї практикується відзначення високих результатів діяльності бібліотекарів преміями, кар'єрним зростанням та іншими засобами винагород, стимулювання і мотивації. Це заохочує бібліотекарів до прагнення оцінювання їх власної діяльності з промоції читання, сприяє ентузіазму працівників і загалом робить таку діяльність привабливою для професійної спільноти [4].

Оцінювання ефективності і успішності промоції читання є необхідною базою для удосконалення і подальшого розвитку цієї діяльності у бібліотеці, оптимізації її ресурсів.

Вивчення зарубіжного досвіду оцінювання діяльності бібліотек з промоції читання підтверджує актуальність цієї проблеми у багатьох країнах світу. Науковці і практики пропонують різні підходи до її вирішення. Один з популярних підходів – спроба адаптувати для цього системи оцінювання ефективності і успішності, які застосовуються у комерційних сферах (наприклад, збалансовану систему показників). Але при цьому варто врахувати, що на відміну від бізнесових структур, мета діяльності бібліотек з промоції читання полягає не в отриманні прибутку, а у покращенні якості впливу цієї діяльності і залученні якомога більшої кількості користувачів [3].

Стандартні показники, які сьогодні застосовують у бібліотеках для оцінювання успішності діяльності з промоції читання, у більшості випадків є опосередкованими і не дозволяють адекватно відобразити результати роботи. Серед цих показників переважно такі: кількість заходів (постійних і разових), кількість їх учасників, динаміка заходів і учасників (наприклад, по відношенню до минулого року), кількість виданих документів після заходу, частка соціально значущих заходів у їх загальній кількості за рік, частка зайнятих місць у загальній кількості місць, передбачених для заходу тощо, набагато рідше –

вивчення відгуків і рекомендацій книг і заходів від відвідувачів і користувачів. У цифровому середовищі враховують кількість переглядів відповідних електронних ресурсів, кількість підписників, коментарів, лайків, кліків, дописів тощо [1; 3]. Корисним є оптимальне використання кількісних і якісних показників оцінювання.

Усі форми діяльності бібліотек з промоції читання проводяться як на постійній основі, так і мають несистематичний характер. У загальному спектрі таких заходів найменше піддаються оцінці послуги разового, несистематичного характеру, що викликає необхідність окремого їх вивчення, і є достатньо складним завданням.

Великий практичний досвід свідчить про назрілу необхідність дослідження ефективності та успішності діяльності бібліотек України з промоції читання. Це має сприяти зміцненню позицій бібліотек у реалізації актуального загальнодержавного завдання розвитку читання та грамотності нації.

Література

1. Использование научных исследований для продвижения грамотности и чтения в библиотеках: руководство для библиотекарей / подготовлено Л. Фармер и И. Стрицевич, translated into Russian by O. Andreeva and A. Rossinskaya ; International Federation of Library Associations and Institutions. The Hague, 2011. 33 с. URL: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/128.pdf> (дата звернення: 12.11.2021).
2. Любаренко Л. Діяльність публічних бібліотек України з промоції читання (за результатами дослідження). *Бібліотека і книга в контексті часу : тема року: «Бібліотеки України в контексті державної гуманітарної політики»* : зб. матеріалів XIII Всеукр. наук.-практ. конф., 18–19 травня 2021 р., м. Київ / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. Т. Богуш, О. Зозуля ; наук. ред. Н. Розколупа. Київ, 2021. С. 76-85. URL: <http://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=13541> (дата звернення: 12.11.2021).
3. Прокопенко Л. Промоція читання у рекомендаціях ІФЛА: від бачення до стратегії і дії. *Бібліотека і книга в контексті часу : тема року: «Бібліотеки України в контексті державної гуманітарної політики»* : зб. матеріалів XIII Всеукр. наук.-практ. конф., 18–19 травня 2021 р., м. Київ / Нац. б-ка України ім. Ярослава Мудрого ; уклад. Т. Богуш, О. Зозуля ; наук. ред. Н. Розколупа. Київ, 2021. С. 90-100. URL: <http://elib.nlu.org.ua/view.html?&id=13541> (дата звернення: 12.11.2021).
4. Si Q. Q., Liu J. Y., Chen Q. Research on performance management of reading promotion activities in public libraries. *Open Access Library Journal*. 2019. №6. e5921. Дата оновлення: 28.11.2019. URL: <https://doi.org/10.4236/oalib.1105921> (дата звернення: 12.11.2021).

СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ: НАВЧИТИ БІБЛІОТЕКАРЯ

*Лісова І.В., провідний бібліотекар,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

В останні роки в Україні спостерігається підвищений інтерес до проблем читання, яка набула загальнодержавного значення та вимагає невідкладних дій. Український інститут книги і Міністерство культури та інформаційної політики України розробили Стратегію розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія», реалізація якої передбачає збільшення попиту на українську книгу, рівня читання, підвищення статусу читання в Україні для здобуття необхідних навичок та успіху [5].

Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого у 2021 році провела дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання» з метою узагальнення практики роботи публічних бібліотек України з промоції читання. Матеріали дослідження показали, що одним з важливих напрямів діяльності бібліотек є методико-консультативна допомога бібліотекам у популяризації книги та читання, а методичні служби публічних бібліотек України всебічно вивчають, узагальнюють досвід роботи бібліотек та допомагають бібліотечним працівникам впроваджувати найефективніші форми роботи для підвищення інтересу до книги, читання, бібліотеки.

Значну увагу публічні бібліотеки України приділяють підвищенню професійної майстерності бібліотекарів та засвоєнню ними сучасних технологій заохочення користувачів до систематичного читання. З цією метою бібліотеки проводять семінари-тренінги, семінари-практикуми, круглі столи, майстер-класи, надають консультації тощо. Під час таких заходів працівники бібліотек різних рівнів діляться досвідом роботи з використання нових форм та методів популяризації книги та читання. Такі навчальні заходи, як правило, організовують науково-методичні відділи національних, державних чи обласних бібліотек. Заходи можуть бути загальноукраїнськими, регіональними, міжрегіональними, районними. Також часто проводяться виїзні семінари на базах бібліотек територіальних громад.

Метою круглого столу «Книга – дорога в світ знань», що пройшов під гаслом «Читати, щоб набути друзів» (Івано-Франківська обласна бібліотека для дітей спільно з бібліотекою Міського центру дитячої та юнацької творчості; 2017 р.), було підвищення культурної компетентності української молоді та заохочення дітей до систематичного читання задля постійного підвищення рівня їх особистого розвитку; підвищення професійних вмінь бібліотечних працівників, розвиток їх творчої активності.

Міністерство культури України спільно з Українським центром культурних досліджень та Державною бібліотекою України для юнацтва у 2018 році започаткувало цикл семінарів «Орієнтири молоді в літературі: класики і сучасники», спрямованих на вдосконалення рівня професійної компетенції бібліотекарів та налагодження системної роботи з бібліотечними закладами для залучення підліткової аудиторії до читання, ознайомлення з творами сучасних українських письменників [4].

Семінар-тренінг «Просування читання та залучення читачів: сучасні підходи і можливості» відбувся на базі Глобинської ЦРБ (Полтавська область, 2018 р.). Учасникам заходу – працівникам бібліотек-філій Глобинської ЦБС та Глобинської міської об'єднаної територіальної громади – було надано консультацію «Сучасні сервіси та послуги бібліотеки для користувачів» та проведено практичні заняття щодо потенційних можливостей бібліотеки для покращення бібліотечного сервісу.

Семінар-практикум «Велика майстерня популяризації авторів Рівненщини» – приклад заходу з промоції творів місцевих авторів, розрахованої на різні вікові групи користувачів, демонстрація форм і методів популяризації краєзнавчої книги (Рівненська ОУНБ; 2019 р.).

Задумом круглого столу «Молодь. Читання. Успіх» (Івано-Франківська бібліотека для юнацтва; 2021 р.) було окреслити проблему втрати традиційною друкованою книгою перспектив та обговорити перепони, що стають на її шляху до юних користувачів. Висловивши різні думки й позиції щодо місця книги в житті людини, її нових форм та шляхів використання як інструменту життєвого успіху, учасники заходу дійшли висновку про необхідність для сучасної

бібліотеки бути присутньою в різноманітних молодіжних соціальних мережах зі своїм авторським книжковим контентом та використання їх як майданчиків для популяризації бібліотеки та читання.

Навчально-тематичний семінар з підвищення кваліфікації завідувачів бібліотек-філій Харківської області та м. Харкова «Діяльність бібліотек-філій у соціокультурному просторі регіону: пошук нових форм та методів роботи» організував Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культурно-освітніх закладів (2021 р.). До участі у семінарі долучилися фахівці Харківської обласної бібліотеки для дітей, які надали консультації з актуальних тем щодо обслуговування юних користувачів, а саме: «Основні напрямки діяльності дитячої бібліотеки в умовах адміністративно-територіальної реформи», «Технології формування читацької активності: вітчизняний та світовий досвід промоції читання», «Всеукраїнські, міжрегіональні та обласні конкурси у системі розвитку творчих здібностей дітей», «Сучасна українська дитяча література у дзеркалі премій, рейтингів та конкурсів» [1].

Місце книги та читання у структурі інтересів сучасного громадянина – тема семінару «Промоція читання та залучення читачів: підходи і можливості», який відбувся у центральній міській бібліотеці для дорослих імені Бориса Антоненка-Давидовича (м. Ромни Сумської обл., 2021 р.). В ході семінару, учасниками якого стали бібліотечні фахівці міської централізованої бібліотечної системи, обговорювали кращі практики залучення до читання, світові тенденції розвитку, інноваційні підходи популяризації читання. Семінар сприяв обміну досвідом між бібліотекарями, поглибив їх знання, був корисним з точки зору набуття та подальшого використання отриманої інформації у роботі з читачами.

Часто працівникам бібліотек у їхній роботі з промоції книги та читання не вистачає знань та вмінь з використання програм для створення відео, здійснення відеозйомки, структурування ресурсу, користування графічними онлайн-редакторами для створення макетів, ескізів публікацій про подію та послугу бібліотеки, їх публікацію на сторінці бібліотеки у соціальній мережі Facebook, конвертування відзнятих відеофайлів у потрібний формат, монтування відзнятого матеріалу у відеоредакторі, розміщення готових промороликів, відеоанонсів та відеооглядів на Youtube каналі бібліотеки тощо. Для навчання працівників бібліотек використанню у своїй роботі такого роду технічних та технологічних інструментів Рівненська ОУНБ провела ряд тренінгів «Створення відеоанонсів для промоції бібліотечних подій» (2020 р.), «Ефективний ютуб-канал бібліотеки» (2021 р.). Миколаївська обласна бібліотека для юнацтва пропонує вебінари з методичними порадами для працівників бібліотек, що обслуговують молодь. Зокрема, «Бібліотека як майданчик для творчості: обласні молодіжні конкурси», «Сервісний підхід в обслуговуванні юнацтва», «Методика створення віртуальної виставки» тощо. Волинська обласна бібліотека для дітей в рамках проекту «Профі-кейс для бібліотекарів» провела Zoom-конференцію за темою: «Театр тіней своїми руками» (2021 р.). На конференції, до якої долучилися фахівці з різних бібліотек як Волині, так і України загалом, розкрили усі таємниці створення та роботи театру (від створення ширми, малюнків і витинанок паперових героїв до суто технічних моментів – правильного виставлення світла, підбору музичного супроводу та ін.).

Під час проведення навчань бібліотечних кадрів, організованих обласними навчально-методичними центрами, обласні бібліотеки діляться

цікавим досвідом своєї роботи та досвідом зарубіжних бібліотек, знайомлять з методикою проведення різноманітних сучасних бібліотечних заходів. Активну участь у цьому напрямі беруть обласні бібліотеки для дітей. Зокрема, Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені у 2019 р. започаткувала Школу професійного розвитку «Ідеї. Практика. Досвід» для працівників сільських бібліотек, що обслуговують дітей у територіальних громадах [2]. Учасники навчань обговорювали актуальні та важливі питання діяльності закладів в умовах децентралізації, шукали нові підходи і окреслювали перспективи щодо якісного обслуговування читачів та трансформації бібліотек відповідно до вимог сьогодення. Працівники обласної бібліотеки презентували колегам напрацьований досвід, ділилися порадами, як спонукати до читання «комп'ютерних» дітей, формувати їхню інформаційну грамотність, використовуючи для цього нові інтерактивні форми роботи.

Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича активно співпрацює з Житомирським центром підвищення кваліфікації працівників культури та проводить заняття з промоції читання. Так, у 2019 р. на інноваційних навчаннях для працівників культури Малинського району був проведений майстер-клас «Сучасна бібліотека: формуємо позитивну мотивацію до читання», де розглядалися шляхи формування позитивної мотивації до читання, приклади взаємодії з читачами, активне використання сучасних технологій у масовій роботі та багато інших питань. На навчаннях для працівників бібліотек області був представлений мультимедійний тематичний журнал «Читай зі смаком: читач в епоху цифрових технологій», на сторінках якого подано наукові висновки щодо читання в сучасному світі психологів, фахівців з інформаційних технологій, медиків, криміналістів тощо. Змальовано психологічний портрет сучасного читача, його ставлення до читання, якій книзі (електронній, аудіо чи паперовій) віддає перевагу, літературні смаки, найпопулярніші автори і книжкові видання; в яких країнах «модно» читати і чому, що і як читають українці [6].

Отже, публічні бібліотеки України відіграють важливу роль у промоції книги та читання, використовуючи у своїй роботі різноманітні форми роботи. Результати дослідження свідчать, що працівники бібліотек активно переймають передовий зарубіжний та вітчизняний досвід, трансформуючи його відповідно до потреб своїх користувачів. Успішність процесу багато в чому залежить і від якісно організованого навчання бібліотекарів використанню сучасних методів популяризації читання.

Література:

1. Діяльність бібліотек-філій у соціокультурному просторі регіону: пошук нових форм та методів роботи / Харківська обласна бібліотека для дітей. URL: <http://bibl.kharkiv.ua/yarmarok-tvorchikh-idej/seminari-naradi> (дата звернення 12.11.2021).
2. Для працівників сільських бібліотек запрацювала школа професійного розвитку / Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=60726> (дата звернення 12.11.2021).
3. Дубина Л. Сучасні форми та методи професійного навчання бібліотекарів. Бібліотечна орбіта Кіровоградщини / Обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. Чижевського, м. Кропивницький. 2018. Вип. 10. С. 220–228.
4. Підйом книговидавничої галузі та розвиток системи бібліотек – ці питання стоять на порядку денному Уряду / Міністерство культури України URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidjom-knigovidavnichoyi-galuzi-ta-rozvitok-sistemi-bibliotek-ci-pitannya-stoyat-na-poryadku-dennomu-uryadu-yurij-ribachuk> (дата звернення 12.11.2021).
5. Стратегія розвитку читання на 2021–2025 роки «Читання як життєва стратегія» / Міністерство культури та інформаційної політики України. URL: <http://kompkd.rada.gov.ua/uploads/documents/34027.pdf> (дата звернення 12.11.2021 р.).

КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВІ ФОРМИ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ В БІБЛІОТЕКАХ УКРАЇНИ

*Новальська Ю.В., головний бібліотекар,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

На сучасному етапі бібліотеки України в практику своєї діяльності, поряд з традиційними, активно запроваджують культурно-дозвіллеві форми, такі як: флешмоби, квести, театри, театральні гуртки, що дозволяє активізувати промоцію читання та залучати до бібліотеки нових користувачів.

Бібліотечний квест сприяє розвитку інформаційної культури, дає можливість учасникам познайомитися з діяльністю бібліотеки її відділами, фондом, послугами, довідково-пошуковим апаратом, набути навичок пошуку інформації. У бібліотеках проводяться: літературні квести, веб-квести (віртуальний квест), квест-екскурсії, традиційні квести, фото-квести та ін.

Літературна квест-гра – це один з варіантів гри-пошуку, дуже популярної в наш час в молодіжному середовищі. Маршрут літературної квест-гри пов'язаний з сюжетом і героями запропонованих для читання книг. Ця гра не тільки знайомить учасників з новими цікавими книгами, а й розвиває пам'ять, увагу, кмітливість, уяву, вміння логічно мислити, розвиває ораторські здібності. Ігрові завдання викликають масу позитивних емоцій і радісних спогадів, сприяють розвитку комунікації учасників [1].

Великою популярністю серед читачів користується – веб-квест – це сайт в Інтернеті, з яким працюють читачі, виконуючи те чи інше завдання. Розробляються такі веб-квести для максимальної інтеграції Інтернету в культурно-дозвіллевій або освітній простір користувача. Вони охоплюють окрему проблему, область знання (наприклад, астрономію), книгу, серію книг або об'єднують кілька напрямків [2].

Також популярністю користується квест-екскурсія - це екскурсія без традиційних гідів, занурення в атмосферу часу, можлива комбінація екскурсії та пошуку пригод, яка знайомить користувачів з діяльністю бібліотеки та її фондами, а також популяризує її послуги тощо [3].

Фото квест підійде для залучення людей різних вікових категорій, тривалість від кількох годин до кількох тижнів, може пропагувати діяльність бібліотеки, конкретні послуги, залучати нових користувачів.

Традиційний квест – розрахований на молодіжну цільову аудиторію, ефективний для залучення нових користувачів, реклами бібліотеки [4].

Апробація проведення квестів в бібліотеці довела, що ця форма роботи цікава користувачам, викликає інтерес та азарт, дозволяє отримати нові знання, формує лідерські якості та командний дух. Завдяки організації та проведенню таких заходів бібліотека стає популярним місцем, де завжди цікаво, водночас руйнуючи стереотипи сприйняття книгозбірні виключно як місце для читання. У відвідувачів неодмінно залишаються гарні спогади та бажання відвідати бібліотеку знову [5,27].

Також популярним серед дітей та молоді є флешмоб. Під поняттям «флешмоб» у контексті широкого запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечну практику ми розуміємо, насамперед, одноразову акцію, (1) *мета* якої сконцентрована на популяризації книги, читання і бібліотеки, (2) *технічно* організована із залученням сучасних засобів комунікації, у т. ч. глобальної мережі Інтернет, (3) передбачає максимальне охоплення *аудиторії* дійсних і потенційних читачів окремої бібліотеки, (4) *кількість моберів* залежить від прогнозованої кількості учасників, (5) *функціонально* визначено виконання запланованих дій (заздалегідь узгоджений сценарій), (6) упродовж короткого *проміжка часу*, (7) *завершеність дії* виражається у раптовому розчиненні учасників серед інших споживачів інформації, (8) *результується* у позитивному налаштуванні аудиторії до читання як процесу соціалізації, засвоєння нових знань, збагачення світогляду, тобто задоволення інформаційних, духовних потреб тощо.

Визнання флешмобу як актуальної форми бібліотечної практики є теоретична обґрунтованість класифікації за різними критеріями та розробленість видової характеристики бібліотекознавцями, яка репрезентує: поетичний флешмоб, книжковий флешмоб, флешбук, лібмоб та ін. [6].

Не менш популярною формою промоції читання на сьогодні є поєднання бібліотеки і театру, тобто подання літературних матеріалів в театралізованій формі, що становить значний інтерес, викликає цікавість у юних користувачів бібліотек, так як в основу цієї форми покладено гру. Перегляд театралізованого літературного твору спонукає користувача звернутися до першоджерела, до змісту твору.

В останнє десятиліття при публічних, дитячих бібліотеках активізувалась робота аматорських театрів (т.ч. інклюзивні), театральних гуртків, студій, серед яких здебільшого драматичні та лялькові. За акторським складом виділяють наступні колективи :

- акторами виступають бібліотекарі;
- до участі у виставах долучаються глядачі;
- у ролі акторів виступають користувачі бібліотек;
- у виставах задіяні професійні актори.

Постановка вистави, створення декорацій, костюмів, гриму і іншого антуражу, розвиває в учасників процесу різноманітні творчі здібності, дає навички колективної творчості і спілкування з партнерами по сценічній дії.

Яскравим прикладом може бути Театр – студія «Мрія» (2004) при Національній бібліотеці України для дітей. У студії займаються переважно діти молодшого і середнього шкільного віку. Участь колективу у щорічному фестивалі «Київська театральна весна» є свідченням їх активної, творчої діяльності [7].

Звертає на себе увагу проект «Бібліотека + Театр» при Публічній бібліотеці імені Лесі Українки м. Києва, започаткований у 2017р., передбачає організацію бібліотекою показів вистав за творами української та світової драматургії[8]. Ще одним прикладом театру при бібліотеці є інклюзивний театр «Звичайна роль – особливий актор», що діє з 2018 року на базі Херсонської універсальної наукової обласної бібліотеки імені Олесь Гончара[9].

Найбільш поширеними при бібліотеках є лялькові театри та театральні гуртки, в яких діти беруть безпосередню участь. Під час вистави застосовується і художнє слово, і наочний образ – ляльку, і декоративно-прикладне мистецтво.

За допомогою лялькового театру і ляльок проводять бібліотечні уроки, літературні вікторини, різні свята та ранки; діти краще сприймають літературні твори, у них підвищується інтерес до книги, її автора, і читання в цілому.

Наприклад, у Сумській обласній бібліотеці для дітей Ляльковий театр «Кукляндія» діє у відділі естетичного виховання протягом багатьох років і постійно поповнює репертуар новими виставами [10].

Нині, поряд з театрами при бібліотеках, використовують таку форму дозвілля, як театральні гуртки, що є дієвим засобом промоції читання, підвищення читацької активності дітей. Учасники гуртків разом з бібліотекарями відбирають твори для постановки вистави, читають та вивчають тексти, виготовляють костюми, ляльок, реквізит, декорації.

Діяльність театрів та театральних гуртків при бібліотеках сприяє у дітей виявленню здібностей, вчить їх творчо мислити, реалізовувати свою фантазію, збагачуватися новими знаннями, залучатися до культурних та літературних цінностей, а головне, як показує досвід, це дуже вдала форма популяризації книги та читання серед дітей та підлітків.

На сучасному етапі перед публічними бібліотеками України постають нові виклики, вирішуючи які, фахівці повинні зосередити свою увагу на розширенні та удосконаленні номенклатури інформаційних послуг, підтримці позитивного іміджу, репутації, значимості бібліотеки, як для суспільства в цілому, так і кожної громади зокрема. Серед пріоритетних завдань сьогодення є пошук нестандартних, інноваційних форм залучення дітей та підлітків до бібліотеки, до читання. Кожен, незалежно від віку, має потребу в отриманні нових емоцій, інтелектуальному навантаженні, у відчутті задоволення від досягнення певної мети – все це, і навіть більше, людина здатна отримати під час участі у квесті, флешмобі, театрі та театральному гуртку при бібліотеці.

Література:

1. Волинська обласна бібліотека для юнацтва. URL: <https://huhu.facebook.com/Volyn.Youth.Library/posts/2957641737674300/> (дата звернення 28.09.2021).
2. Веб-квест «Літературне русло Херсонщини». URL: <https://kultura.visitkherson.gov.ua/novini-kulturi/veb-kvest-literaturne-ruslo-xersonshhini-stvorili-u-lavrenovci/> (дата звернення 28.09.2021).
3. Квест-екскурсія як інноваційна форма екскурсійної діяльності. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/piskunova.htm/ (дата звернення 28.09.2021).
4. Ковальчук Ю. О. Організація квестів у бібліотеці: метод. матеріали / Рівнен. держ. обл. б-ка; Ю. О. Ковальчук; ред.: Л.Г.Сахнюк; відп. за випуск В. П. Ярошук. –Рівне, 2012. –17 с.
5. Олейніченко Ю. Бібліотечний квест – простір для ідей / Юлія Олейніченко // Бібліотечний форум – №1(15). – 2019. – С.25-27.
6. Флешмоб – інноваційна форма роботи в бібліотеці : інформаційне видання. URL: <http://snlib.at.ua/publ/25-1-0-732/> (дата звернення 17.12.2021).
7. Народний театр-студія «Мрія» – театр для тебе та твоїх друзів! URL: <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=5555/> (дата звернення 17.12.2021).
8. Проєкт «Бібліотека+Театр». URL: <http://lukl.kyiv.ua/bez-kategorii/teatr-10/> (дата звернення 17.12.2021).
9. У Херсоні інклюзивний театр запрошує на прем'єру. URL: https://most.ks.ua/news/url/u_hersoni_inkluzivnij_teatr_zaproshuje_na_premjeru/ (дата звернення 17.12.2021).
10. Ляльковий театр «Кукляндія». URL: <https://sodb.sumy.ua/clubs06.php/> (дата звернення 17.12.2021).

БУКТУБ: РОЛЬ КНИЖКОВИХ БЛОГІВ У ПРОМОЦІЇ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ

*Швачка Т. О., головний бібліотекар,
Національна бібліотека
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Життя сучасної людини неможливо уявити без ютубу (англ. YouTube) – мережі відеохостингу, що надає користувачам послуги зберігання, розміщення та поширення відео. Кількість онлайн-медіа та контенту, створеного користувачами на цій платформі, останнім часом надзвичайно зросла. Крім того, як ніколи раніше, на ютубі стає все більше спільнот, об'єднаних за певними інтересами. Однією з них є буктуб (від англ. «book» – книга та tube – телебачення), де читачі переглядають відео, рецензують, обговорюють та рекомендують книги для читання.

Буктуб, як правило, пропонує не стільки аналітичні, скільки емоційні відгуки про книгу. Підписники каналів можуть не лише переглядати онлайн-відео, а й коментувати їх, брати участь у дискусіях, висловлювати свої думки.

Буктуб активно розвивається останні десять років і є новітнім засобом промоції читання серед широкої аудиторії. Цим джерелом користується сучасний споживач інформації, тому відеоблогери (інша назва – влогери) можуть швидше встановити зв'язок з цільовою аудиторією і вплинути на її читацькі вподобання, ніж професійні критики в газетах, літературознавчих статтях, телепрограмах чи будь-якому іншому інформаційному ресурсі.

Основним правилом відеоогляду книг є нерозголошення сюжетної лінії задля збереження інтриги, тобто без спойлерів (від англ. «to spoil» – псувати). Його важливими складовими є невимушена захоплююча розповідь буктубера, успішний монтаж, дотримання вимог щодо таймінгу відео, якісний аудіо- та відеоматеріал. Найбільш популярні буктубери не лише коментують огляди один одного і поширюють посилання на відео, що сподобалися, а й записують спільні рецензії, організують літературні дуелі, беруть інтерв'ю тощо [1].

Вік буктуберів і їхньої аудиторії, коливається в діапазоні від 15 до 30 років. Хоч вони і належать до покоління, яке широко використовує новітні інформаційно-комунікаційні технології в повсякденному житті й застосовує їх, щоб ділитися своїми думками про прочитане, більшість книжкових оглядачів віддають перевагу паперовим книгам, а не електронним.

Рух буктубу розпочався з відео, в яких відеоблогер розповідав про книжку, яку щойно прочитав. Згодом тематика почала розширюватися. Предметом відеорецензій стають класичні твори і новинки, бестселери і невідомі загалу книги, література українських авторів і переклади, твори для різних вікових категорій, зокрема дитяча і підліткова література, продукція популярних всеукраїнських і місцевих видавництв. Аналіз успішних літературних блогів українського інформаційного інтернет-простору засвідчує, що переважають огляди художньої літератури різних жанрів [2].

Аналіз української та зарубіжної блогосфери дає підстави виокремити такі жанри буктубу:

- review/discussion – перший і основний жанр буктубу. Це огляд нещодавно прочитаної книжки, що містить враження, мінімальну аналітику, інколи – спойлери, поради;
- book haul – відео, в яких відеоблогер розповідає, які книжки він придбав і які хоче придбати, а також пояснює свій вибір;

- unhaul-відео – це тип відео, що стає в пригоді, коли книжка не сподобалася влогеру; його мета – розповісти про книжку й віддати її комусь або розіграти;
- wrap up – це підсумок прочитаного за певний проміжок часу;
- monthly/year to be read – відео, в якому влогер ділиться своїми читацькими планами на місяць чи рік;
- tags – відео, в якому ведучий каналу відповідає на запитання від глядачів чи інших влогерів;
- bookshelf – докладні огляди книжкових шаф і полиць із поясненнями, чому книжки стоять саме так, що розташовано поряд із ними, які з книжок найулюбленіші тощо;
- challenges полягає в озвученні й фільмуванні різних викликів, із яким відеоблогер хоче впоратися;
- unboxing – розпаковування посилок із книжками на відео [4].

Книжкові відеоблоги виконують такі функції: подають інформацію про зміст прочитаної книги та її художньо-технічне оформлення (формат, обкладинку, шрифти, папір, наявність ілюстрацій тощо); сприяють продажу книг; дозволяють оглядачу поділитися враженнями про прочитану книгу з широкою аудиторією; популяризують читання, особливо серед молоді тощо [2].

Зарубіжні видавництва та книгарні вже давно співпрацюють із книжковими відеоблогерами, рецензії яких позитивно позначаються на продажах книг. Останнім часом таку практику переймають і українські видавництва («Видавництво Старого Лева», «Наш формат», «КСД», «Vivat») та книгарні («ВсіКниги», «YaKaBoo», «Книгарня Є», KNIGing), які надсилають буктуберам свої книги для оглядів. Ця співпраця надає їм додаткову платформу для зацікавлення покупців, формування книжкової культури та завоювання довіри в читачів.

Однією з найпопулярніших буктуберок у світі є американка Крістін Річчіо. Її ютуб-канал «PolandbananasBOOKS» має понад 421 тис. підписників (<https://www.youtube.com/channel/UCOkc2PP2IPDUMLg0p6rGGDQ>). Крістін робить комедійні рецензії на книги, записує відео, веде особисті блоги та хроніку написання власних романів. Вона також є автором бестселера The New York Times «Почати все спочатку» та однією із засновників книжкового онлайн-клубу «BOOKSPLOSION» – найвідомішого книжкового клубу на ютубі.

Одними із перших популярних українських буктуб-каналів про сучасну літературу були «ЛітОгляди Сущука» (Максим Сущук) та канал однойменної онлайн-книгарні «ВсіКниги» (Анна Гай) [3].

На сьогодні найвідомішим українськомовним каналом про книжки є канал Людмили Дмитрук «Вишневий цвіт», який має 6,77 тис. підписників (https://www.youtube.com/channel/UC74_-1ivw94o2O0xH74YIDQ). Відеоблог вирізняється інтелектуальним бекграундом, насиченістю та інформативністю. На ньому розміщені огляди книжкових закупівель, цікаві факти про авторів, контекстуальний аналіз творів тощо. Влогерка цікавиться художніми творами, науковими та краєзнавчими виданнями, а також літературою на релігійну тематику.

Прикладом успішного каналу також є буктуб-канал «AnnikaVlog» Анни Лисенко-Гурської, на який підписано 6,64 тис. користувачів (https://www.youtube.com/channel/UCPi1Vo12U-cyw4kZUNo_AOQ). Анна – одна з найвідоміших книжкових відеоблогерок, яка ділиться враженнями про цікаві сучасні твори українських і зарубіжних авторів, новинками видавництв та подіями зі світу літератури.

Серед буктуберів є і бібліотекарі. Яскравим прикладом є влог «Books and life» Людмили Понкратової, яка працює в Сумській міській центральній бібліотеці ім. Т. Шевченка (<https://www.youtube.com/c/ЛюдмилаПонкратова>). Канал має понад 600 підписників. Відеоблогерка розповідає про книги різних жанрів українських і зарубіжних авторів. Нещодавно вона започаткувала на своєму каналі рубрику «Бібліотечна сторінка», де знайомить глядачів з роботою бібліотеки, популяризує її фонд та наголошує, що бібліотека є одним із найбільш доступних місць для обрання книг для читання.

Українськомовний сегмент ютубу є менш розвинений, ніж, наприклад, англomовний, і не має такої великої кількості підписників та переглядів. Проте, українські книжкові влогери та їхні канали поступово набувають популярності. Серед них достатньо відомими є: Гульбану Бібічева «Gulbanu Bibicheva», Анна Єкіменко-Поліщук («Книжкова дилерка»), Наталя Панченко «Nata&Books», Ольга Млиновська («Beauty and Gloom»), Василь Беликанич («Анатомія книги»), Ірина Зеленчук («Imagination»), Анна Остапчук («Твоя полиця») та ін. [3].

Буктуб як платформа є новітнім засобом промоції книги та читання, ефективним інструментом орієнтації в сучасному літературному процесі та стимулом розвитку книжкової індустрії.

Література:

1. Падалка Г., Воскобойнікова-Гузєва О. Буктуб як новітній засіб популяризації книги та читання. *Бібліотека і книга у цифровому медіасвіті* : матеріали III Всеукр. студ. наук.-практ. конф., м. Київ, 29 верес. 2017 р. Київ, 2017. С. 146–148.
2. Погрібна О. Зміст, жанрово-тематичне розмаїття, функції і перспективи українських книжкових відеоблогів. *Український інформаційний простір*. 2019. №1. С. 172–184.
3. Книги. *Маніфест* : канал про українських блогерів. URL: <https://manifest.in.ua/rt/books> (дата звернення: 16.12.2021).
4. Скібан О. І. Конвергентні медіа як платформа для промоції та просування книг на сучасному українському ринку. *Поліграфія і видавнича справа*. 2019. № 1. С. 111–124.

ПРОМОЦІЯ КНИГИ ТА ЧИТАННЯ ПУБЛІЧНИМИ БІБЛІОТЕКАМИ У СОЦМЕРЕЖАХ

*Єрмакіна Н.В., головний бібліотекар,
Національна бібліотека України
імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

Враховуючи швидкі темпи розвитку інформаційних технологій, в тому числі мережі Інтернет все більша кількість бібліотек активно опановує та використовує їх у своїй роботі. Книгозбірні створюють вебсайти, сторінки в соцмережах, ютуб-канали та активно ведуть свої блоги. Робота в умовах карантинних обмежень вимагає змін в організації праці. Багато організацій (в т.ч. бібліотеки) переходять на роботу онлайн.

Бібліотеки використовують соцмережі, як платформу для реалізації бібліотечних проєктів; можливість оперативно інформувати про свою діяльність; безпосередньо спілкуватися з колегами, читачами, дізнаватися їхню думку, зауваження, побажання; використовувати як інструмент маркетингових досліджень [1].

Сучасна молодь не одну годину на день проводить за моніторами комп'ютерів переглядаючи сторінки та спілкуючись в соціальних мережах;

дивлячись відео на ютуб-каналі або обмінюючись враженнями за допомогою фотографій на Googl+. Тому не дивно, що книгозбірні стали активно використовувати соціальні мережі для популяризації читання.

З метою узагальнення практики роботи публічних бібліотек України та вивчення кращого закордонного досвіду з промоції читання та для розробки методичних рекомендацій щодо поширення читання у 2021 році Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого було проведено дослідження «Роль публічних бібліотек у промоції читання».

Одним із завдань, дослідження було вивчення досвіду роботи вітчизняних публічних бібліотек із промоції читання в соцмережах. Для цього були переглянуті сторінки книгозбірень у соцмережах, проаналізовано їхній контент.

Аналіз показав, що акаунти в **фейсбук** є практично у всіх бібліотек, чий досвід вивчався. У більшості випадків це офіційне представництво закладу у соцмережі. Проте свої сторінки мають також окремі структурні підрозділи цих установ.

Бібліотечні працівники активно користуються можливостями, які надає ця соцмережа, як для реклами своєї роботи, так і для залучення потенційних користувачів. На своїх сторінках вони оперативно розміщують актуальну інформацію – анонси та новини; фотозвіти про заходи; книжкові виставки; фотопроекти; відеопрезентації; відеогляди; діяльність клубів; довідкову інформацію (наприклад про зміну режиму роботи); цікавинки з бібліотечної тематики (різні цитати, анотації на книги, цікаві факти про письменників) тощо.

Цікавою є сторінка Національної бібліотеки України для дітей, яка називається Family Nest. Це – сімейно-психологічна служба для всіх, без обмежень. Головний напрям її діяльності – це поширення консультативної роботи для батьків і дітей (мотивація дітей до відвідання закладу та участі у програмах читання; популяризація засобами театру кращих зразків дитячої літератури, в першу чергу творів української літератури; допомога сім'ям з дітьми в адаптації до складних соціально-економічних обставин, що виникають з різних причин тощо).

Працівники бібліотек креативно підходять до залучення користувачів до книги і читання. Так Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека (ОУНБ) на своїй сторінці «Прочитай. Книгозбірня» на постійній основі напередодні вихідного дня публікує пост «Книжкове меню на вихідні дні від Прочитай. Книгозбірня». Рекомендовані три книги у списку, замість нумерації мають підписи – перша страва, друга страва та десерт. ОУНБ ім. Д. Чижевського (м. Кропивницький) – проводить розіграші книг.

Окремі бібліотеки, мають декілька сторінок у фейсбук, присвячених популяризації книги та читання. Наприклад, у Дніпропетровській ОУНБ імені Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія – «Книжковий сомельє онлайн», «Книжковий гербарій», «Книжкове бюро» тощо, Івано-Франківській ОУНБ – «Красзнавча платформа», «Відділ літератури з мистецтва», «Відділ літератури іноземними мовами» тощо.

Ведуть свої сторінки у цій соцмережі і невеликі бібліотеки. Вони також рекламують послуги своїх закладів, розміщують пости про книги, віртуальні виставки, різні цікавинки тощо. Наприклад, Публічна бібліотека Локачинської селищної ради.

Крім представництва у соціальних мережах, більшість бібліотек мають власний ютуб-канал, де розміщують відео про свої новини, інформацію про проекти, віртуальні екскурсії, буктрейлери, відеопрезентації, віртуальні

виставки (часто у вигляді презентацій), флешбуки, літературні вікторини, вистави театрів у книгозбірні (уривки або повністю), вебінари тощо.

ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, крім, вище перерахованого на своєму каналі розміщують документальні фільми. Наприклад, про життя видатної української поетеси Лесі Українки.

До популяризації книжок долучаються також і читачі. На сайті Львівської обласної бібліотеки для дітей є посилання на канал «Книжкова полиця Ані», створений Анничкою Качмарик разом з мамою. Тут дівчинка розповідає про книжки, які їй сподобались, і взяла вона їх, звісно, в бібліотеці.

Сторінку в **інстаграм** має теж значна частина бібліотек. Пости про книги чергуються з постами про заходи (як анонси, так і про проведений захід), про корисну чи цікаву інформацію тощо. Проте сторінок які присвячені тільки промоції читання досить мало. Прикладом може слугувати представництво в Інстаграм Харківської ОУНБ, де практично всі пости – це рекомендація книг.

Твітер використовує незначна частина книгозбірень. В основному тут розміщено невеличкі дописи про новини бібліотеки, інформація про проекти у яких вона бере участь, інформація про нові надходження до фондів тощо. Також є пости, де публікуються короткі повідомлення з посиланнями на вебсайт, блог, на сторінки у фейсбук чи ютуб-канал, де розміщено повні тексти новин, відеопрезентації, вебінари, віртуальні виставки, запрошення на перегляд традиційних книжкових виставок, що проходять у приміщенні закладу тощо.

Проведене дослідження дає можливість стверджувати, що соціальні мережі, відіграють важливу роль у промоції читання. Крім цього, вони ілюструють діяльність закладів, допомагають знаходити все більше нових способів для зручного і швидкого задоволення потреб користувачів та для залучення потенційних. Таким чином створення сторінок бібліотек у соцмережах безперечно позитивно позначається на їхній діяльності та впливає на імідж закладів.

Дослідження показало, що бібліотекарі для популяризації читання на своїх сторінках у соцмережах використовують різні засоби: віртуальні виставки, буктрейлери, відеогляди, відеопрезентації, флешбуки, літературні вікторини тощо.

Аналіз виявив, що для промоції читання найбільшою популярністю користуються фейсбук і ютуб.

Використання соцмереж дають бібліотекарям можливість впливу не тільки на відвідувачів бібліотеки, а й на користувачів соцмереж в цілому. Тому перед книгозбірнями постає завдання – створити на своєму ресурсі атмосферу комфортного спілкування, як між користувачами, так і між користувачем і бібліотекарем [2].

Також, соцмережі дозволяють отримати зворотній зв'язок, який дає можливість ознайомлення з думкою користувача для використання у подальшій роботі їх зауважень і побажань.

Література

1. Дослідження ефективності використання соціальних мереж у науково-технічній бібліотеці в умовах інформаційного суспільства. / підгот. Ю. В. Кобітович. Івано-Франківськ : НТБ ІФНТУНГ, 2016. 14 с. – URL: <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/4566/1/socmerezhi.pdf>. (дата звернення: 10.11.2021)

2. Читачі в мережі: використання бібліотеками ресурсів інтернет для популяризації книги та читання: інформаційно-методичні матеріали / Управління культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. М.М. Самойлова. Харків: ХОУНБ, 2018. 20 с.

SEARCH OF ARCHIVE INFORMATION ON RODOVID BY WEBSITE OF THE INTERNET

*Artemenkova Elena, a PHD student,
Kyiv National University of
Culture and Arts, Kyiv*

The relevance of the study is to use archival information as one of the most important directions of the work of archival institutions. The need for retrospective information is inherently inherent in all spheres of life of the state and society [5].

Archives keep documented retrospective information about the past and present, and is the cultural center that contains the national memory of the Ukrainian people. Their activities are regulated by the relevant regulations and reflected in work plans and reports. The main function of archival institutions is the dissemination of archival information to meet the social, intellectual and spiritual needs of people and the types of access to which, in modern Ukrainian historiography, are intellectual and physical aspects.

The decision of the use of archival information in the modern information society has intensified in connection with radical socio-economic changes, due to the need to revise approaches to solving the most important issues of political, economic and socio-cultural character, including in the field of archival affairs, and elaboration new ones that would adequately meet the challenges of time.

At the present stage, the genealogical work of archives has become of great importance, the main purpose of which is not only to use information of documents for state and scientific needs, but also to meet the information needs of an individual.

It was always important for Ukrainians to know their ancestors before the seventh knee. Family traditions have always been of great importance for Ukrainian families. It is only through the study of the history of a kind that one can reproduce the connection of generations.

Studying the history of the genus is not possible without the use of archival information. Thanks to the active development of information technology, new opportunities for studying the history of a kind appeared. An independent search for information allows you to feel that history is something more than an archive record.

The first stage. Before starting a search, you need to collect the primary information: to interview the existing members of the family, to explore existing documents (birth certificates, marriage, death, photos, diaries, address books, etc.)

The second stage is the creation of a pedigree. Rodovid - ordered information about representatives of a kind, connected by a common ancestor and presented schematically. You can create it using the following programs:

Family Tree Builder - a genealogy program that allows you to create your own family tree project, it is possible to mark an ancestor on the map.

MyHeritage.com is a social network (created in 2003) and a genealogy site that allows participants to create their own family websites, share photos and videos, organize family holidays, create tribal trees and look for ancestors. With over 71 million users, MyHeritage is one of the largest social networking sites and genealogy sites.

The third stage. Study sources of genealogical information that can help with the search for the necessary information (metric books, revision tales, confessional paintings)

The study of these sources is possible with the help of the Genealogical Site Family Search. One of the largest resources where information from archives and

libraries around the world, including Ukrainian ones, has been gathered. In 1998, on the basis of received materials and research, they created an electronic platform that would help many people find their relatives and relatives. Family Search provides free access to archival documents and data from more than 100 countries worldwide [1].

From 1993 to 2011, they conducted work on scanning of Ukrainian archives funds: Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv; State Archives of Dnipropetrovsk Region; State Archive of Zaporizhzhya Oblast; State Archives of Cherkasy region; State Archives of Chernihiv Region, State Archive of the Sumy Region, State Archives of Vinnytsia Region, State Archives of Donetsk Region, State Archives of Zhytomyr Region, as well as from the National Archives of the Republic of Moldova, where there are metrical books and revision tales on the part of modern Odessa and Kherson regions, and now More than one million documents can be found in Family Search's electronic collection.

Fourth stage. Study of the history of the village where the representatives of the family lived.

You can use the Internet source pra.in.ua - the largest database of Ukrainian residents who were born between 1650 and 1920. Access to the database is free. The site allows you to locate the place where people with such a family live by name.

Information about settlements can be obtained from the encyclopedia edition "History of the cities and villages of the Ukrainian SSR" - 26-volume edition, general. volume - more than 2360 author's works, 10160 articles and references, 9000 illustrations about the history of Ukrainian cities, villages, regions and districts. Created by the efforts of 100 thousand the author's collective, which represented both scholars and rural teachers [2].

The fifth stage. Checking the main databases for such periods: World War II, the period of repressions by the Soviet authorities, the years of the Holodomor of 1932-1933, the First World War.

<http://www.reabit.org.ua> - Online project "National Bank of Victims of Soviet Repressions in Ukraine", publishes information about people repressed by the state for political reasons from October 1917 to 1991 [3].

Pamyat-naroda's "Memory of the People" project contains original documents of the Second World War on the course of combat operations, orders, reports of commanders, operational descriptions of hostilities. In addition, more than 100,000 military maps were scanned and systematized, from which, in the future, the provisions of all the military units indicated on them were entered in the database. The study of these documents, as well as the geo-referencing of all data on the place of birth, recruitment, death and last place of service of soldiers and officers, can restore the history of the participants of the War - from the call to return home [6].

In the conditions of the development of the information society, the use of electronic information technology in the vast majority of spheres of human life is becoming more and more development. The amount of information that is in electronic form and has historical, scientific, cultural, social, economic value, is constantly increasing. Therefore, archival files of electronic documents, which are a reliable source of information, play an extremely important role in making key decisions at all levels of management and research. Currently, in many countries, there are institutions for centralized state storage of information provided electronically. These institutions include the National Digital Archives Database of Great Britain, the National Archives and Record keeping Office's Electronic Documents Authority, the Electronic Documents Archives at the Belarusian Electronic Documentation Research Center, and the Central Archives of Documents

on the electronic media of Moscow. The creation of an electronic archive in Ukraine was driven by the need to be at the level of world achievements in solving the problems of informatization of society and the introduction of electronic document management in the field of office work in institutions, organizations and enterprises. In accordance with the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated May 12, 2007 No. 279-r, the Central State Electronic Archive began its work [4].

In today's conditions of the development of the information society, characterized by the wide introduction of information technologies, it is necessary to create a new generation of archival guides. In order to develop a unified methodological framework for the preparation of guides on the composition and content of archival funds, the Ukrainian Research Institute of Archival Affairs and Documentation, at the request of the State Committee of Archives of Ukraine, prepared a special methodological manual.

References:

1. FamilySearch [Resource] - Resource access mode: www.familysearch.org.
2. Vermenich Ya.V. "HISTORY OF THE CITY AND THE DISTRICT OF UKRAINIAN RSR" [Electronic resource] // Encyclopedia of Ukrainian History: T. 3: E-Y / Redkol. : VA Smolij (head) and others. NAS of Ukraine. Institute of History of Ukraine. - K. : In "Scientific thought", 2005. - 672 s. : il. - Access mode: http://www.history.org.ua/?termin=Istorija_mist_i_sil_URSR (last updated: 24.03.2019)
3. Internet project "National Bank of victims of political repressions of the Soviet era in Ukraine" [Electronic resource] - Mode of access to the resource: <http://www.reabit.org.ua>.
4. Lavrenyuk, A. Central State Electronic Archive of Ukraine: Finding Answers to Time Searches / A. Lavrenyuk // Archives of Ukraine. - 2008. - No. 1 - 2, P. 120-126., P. 121 - 122
5. Matiash, I. Archival science and education in Ukraine 1920 - 1930s: [monograph] / I. Matiash - K., 2000. - 592 pp., P. 285
6. Portal "Memory of the people" [Electronic resource] - Mode of access to the resource: <https://pamyat-naroda.ru/>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ДЕРЖАВНУ ПРОГРАМУ ПОПОВНЕННЯ ФОНДІВ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК

*Гришин І.В., здобувач вищої освіти,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ
Науковий керівник: Збанацька О.М.,
доктор наук з соціальних комунікацій, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ.*

Діяльність бібліотеки є органічним комплексом взаємопов'язаних функцій, направлених на формування та задоволення потреб читачів в інформації. Сутнісна функція бібліотеки – документально-комунікаційна, зміст якої полягає у виявленні необхідного документа, його придбанні (назавжди або тимчасово), обробці, пошуку та замовленні користувачами, забезпеченні найбільш комфортних умов для його використання. Тому в діяльності бібліотеки вкрай важливо своєчасне поповнення та комплектування фонду. Призначення фонду – якнайповніше, оперативніше й якісніше задовольнити різноманітні інтереси користувачів; наблизити до них найзапитуваніший бібліотечний масив, запобігти ймовірності одержання відмови.

Найголовнішим джерелом поповнення бібліотечного фонду бібліотеки є поповнення державним фондом. І саме завдяки аналізу і контролю державної програми поповнення фондів публічних бібліотек можна слідкувати за розвитком бібліотечної галузі та якості інформаційного обслуговування населення. Саме тому ця тема є актуальною в нашому суспільстві.

Діяльність публічних бібліотек України базується на дії основних законів та стандартів, які регулюють їх діяльність. Це «Закон про бібліотеки і бібліотечну справу», «Закон про інформацію», «Закон про національну програму інформатизації», ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 тощо.

Задля забезпечення ефективного поповнення бібліотек актуальними інформаційними ресурсами, а також для продуктивної роботи публічних бібліотек в Україні в 2018 році була профінансована державна програма поповнення фонду публічних бібліотек, фонд якої становив 114 567 400 гривень. Це був початок систематичного поповнення фондів новими виданнями, які необхідні бібліотекам. По теперішній час це основне і значне джерело для поповнення фондів.

Метою програми поповнення фондів публічних бібліотек – є донесення найкращих та найактуальніших книжок сучасної літератури до читача по всій країні. Головною ціллю програми була і залишається прозора закупівля книжок публічними бібліотеками України. Книжок, що не лише мають актуальну тематику, але й сприяють розвитку української мови, інтеграції у світовий літературний та культурний процес, мають належний рівень видавничої підготовки і якість виготовлення, придатну до інтенсивного використання в належних умовах. І реалізується ця програма безпосередньо за організації Українського інституту книги.

Український інститут книги (УІК) — державна установа при Міністерстві культури та інформаційної політики України, яка була створена у 2016 році. Її діяльність спрямована на формування державної політики у книжковій галузі, промоцію книгочитання в Україні, підтримку книговидавничої справи, стимулювання перекладацької діяльності та популяризацію української літератури за кордоном. Тому поповнення фондів публічних книгозбірень по всій Україні актуальними виданнями увійшло в його обов'язки.

У 2018 році Український інститут книги повноцінно виконав програму поповнення фондів публічних бібліотек, яка розпочалася 5 жовтня. На її здійснення держава надала 120 мільйонів гривень, перерозподіливши кошти з програми «Українська книга». Команді Інституту вдалося реалізувати її у надзвичайно короткий термін.

До Українського інституту книги надійшли на розгляд 2 779 заявок від 137 видавців. Експертна рада обрала серед них 741 книжку для закупівлі за державний кошт. Було проведено засідання тендерного комітету, переговори процедури з видавцями, засідання Наглядової ради, публікація укладених договорів у системі ProZorro. За результатами програми, публічні бібліотеки отримали 984 449 примірників від 91 видавництва на суму 114 567 400 гривень.

Бюджет програми у 2019 році становив 86 млн грн, 2020 році – 47 млн грн, 2021 – 48,3 млн грн. На жаль, ми маємо спадну статистику але попри зменшення фінансування, УІК намагається, щоб найменувань книг до бібліотек надходило якнайбільше.

Реформування бібліотечної системи держави є стратегічно важливим напрямком державної регіональної політики. У складі поданого Українським інститутом книги бюджетного запиту на 2022 рік створено запит на 183 млн грн. для придбання книжкової продукції, за які можна буде поповнити фонди

приблизно 2 тисяч публічних бібліотек сумарно на 1,1 млн примірників. Збільшення суми поповнення бібліотечних фондів у 2022 році обґрунтовується наступними потребами:

- *Досягти поставлених показників Стратегії розвитку читання* (перебуває в процесі погодження долученими ЦОВВ, очікуємо затвердження Кабміном до кінця 2021 року). В рамках стратегії планується збільшити відсоток регулярно читаючого дорослого населення з 46 до 51% впродовж 5 років.

- *Повернутися на рівень 2018 року в кількості закуплених примірників* - 1 млн. прим.

- *Наблизитися до виконання нормативу оновлення бібліотечних фондів, що складає 5% на рік* (такий коефіцієнт забезпечить повне оновлення фондів за 20 років) [2].

Бібліотечні фонди України сьогодні є не лише культурним надбанням народу, чинником його суспільного прогресу, але й однією зі складових загальнодоступного інформаційного ресурсу держави. Від того, наскільки якісно і повно вони сформовані, залежить ефективність роботи книгозбірень із задоволення різноманітних інформаційних потреб суспільства. Тому від якісного комплектування і своєчасного поповнення залежить діяльність усієї бібліотеки, а це перш за все важлива умова повноцінного обслуговування користувачів.

У всьому світі бібліотечні фонди розглядаються як стратегічний ресурс держави, головний ланцюг системи збереження культурного надбання нації. Прагнення України увійти до європейської спільноти потребує від держави і бібліотечних фахівців виконання певних вимог, які мають бути прописані у нормативних актах державного, регіонального і відомчого рівнів.

На сьогоднішній день рівень фінансування державної програми поповнення фондів публічних бібліотек є недостатнім. Кількість нових надходжень літератури до публічних бібліотек є недостатньою для задоволення інформаційних потреб читачів та розвитку культури читання. Задля досягнення потрібного рівня суспільство насамперед повинно усвідомити значущість підтримки фондів бібліотек. А вже потім повинна створюватися нова та редагуватися стара нормативно-правова база для роботи бібліотек та підвищено фінансування культурних осередків, зокрема УІК.

Література

1. Кришевич Т. Обмінний і резервний фонди Національної парламентської бібліотеки України: сучасний стан і завдання на перспективу // Бібліотечна планета. 2006. №2.

2. Литвиненко О.В. Бібліотечні фонди. Проблеми формування та збереження фонду наукової бібліотеки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяч., 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. Хмельницький, 2012.

3. Український Інститут Книги (веб-сайт). URL: <https://book-institute.org.ua>

4. Фоміних В.В. Комплектування фонду наукової бібліотеки ВНЗ на сучасному етапі – мистецтво чи наука? // Бібліотека та сучасні тенденції в інформаційному забезпеченні освітньої, науково-дослідної та інноваційної діяльності вищих навчальних закладів : матеріали наук.-практ. конф., присвяч., 50-річчю НБ ХНУ, 15-16 берез. 2012 р. Хмельницький, 2012.

БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

*Довженко А.О., здобувач вищої освіти,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ
Науковий керівник: Збанацька О.М.,
доктор наук з соціальних комунікацій, доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ.*

Розвиток сучасного суспільства потребує постійних змін. Всі сфери життєдіяльності людини мають оновлюватись відповідно до вимог часу та ситуацій, що знаходяться у прямому взаємозв'язку із загальносоціальними та політичними змінами, які відбуваються в державі. Україна – молода держава, що прагне швидкими темпами вийти на новий рівень функціонування. Саме через реформи, які останнім часом відбуваються, змінюються умови роботи установ та організацій. Відповідно бібліотечно-інформаційні установи не є виключенням.

Перший етап проведення децентралізації в Україні розпочався у 2014 році [4]. Латинські слова «de» – заперечення та «centrum» – основний центр становлять етимологію слова «децентралізація» [3, с. 149]. Тлумачний словник термін «децентралізація» розглядає як систему управління, за якої частина функцій центральної влади переходить до місцевих органів самоуправління; скасування або послаблення централізації [8]. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, серед основних повноважень органів місцевого самоврядування базового рівня є забезпечення розвитку галузі культури, до якої входять бібліотеки [5].

Занурюючись в історичні віхи нашої держави, актуальним буде зазначити, що за свідченнями, відомими в літописі «Повість минулих літ», бібліотека Ярослава Мудрого функціонувала ще з 1037 року на території Софійського Собору в Києві [1]. Є підстави стверджувати, що бібліотека Софії Київської і книгописна майстерня, заклали основу бібліотеки Києво-Печерського монастиря, а також бібліотек інших великих міст Київської Русі. З цього випливає, що українці вже в ті часи прагли збирати та використовувати знання, зафіксовані у книгах.

На даний час, мережа публічних бібліотек в Україні – одна із найбільш розгалужених серед країн Європи [7]. Бібліотеки України є ядром культурного та наукового розвитку. Як правило, в Україні функціонує більшість державних бібліотек, натомість приватні бібліотеки – явище досить рідкісне. Саме через фінансування цих установ державою, бібліотечні фонди мають збіднілі ресурси примірників видань, проблеми з неякісним зберіганням книг, відсутня сучасна матеріально-технічна база.

Значна кількість публічних бібліотек (особливо у сільській місцевості) знаходиться у приміщеннях, які або перебувають в аварійному стані, або потребують ремонту. Досі залишається значний відсоток бібліотек, які не комп'ютеризовані та не підключені до мережі Інтернет.

На тлі такої картини в Україні розпочалася реформа системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою, у ході якої почали з'являтися об'єднані територіальні громади, які перебирають на себе і повноваження щодо управління мережею публічних бібліотек, і фінансові ресурси [7].

Відрадним є той факт, що Уряд України підійшов до даної проблеми відповідально. В державі розроблена Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Даний документ розроблявся Міністерством культури України спільно з Українською бібліотечною асоціацією і після тривалого періоду обговорень, у березні 2016 р. був схвалений Кабінетом Міністрів України [2].

В Стратегії закладені основи, принципи функціонування бібліотек, наведені проблеми та перспективи їх подальшого вирішення через реформування. Першочерговим, на нашу думку є доцільність перегляду діючого законодавства, що регулює не лише діяльність бібліотек, їх наповнення та матеріально-технічне оснащення, а й умови доступу до них, фінансування та вимоги до працівників установи.

Оновлене законодавство має врахувати вітчизняний досвід роботи бібліотечних установ, сучасні виклики та міжнародний досвід з врегулювання роботи закладів культури. На нашу думку, освіта бібліотекарів має бути не просто на високому рівні, а постійно вдосконалюватись. Бібліотекар – це не просто спеціаліст, який допомагає відшукати необхідне видання, це в першу чергу, працівник культури. Цінність бібліотекарів, як ніхто, розуміють жителі сільських місцевостей, адже саме ці люди можуть просвітити з будь-яких питань, долучитись до планування тематичних дійств, підвищити культурний та науковий рівень жителів регіону.

Через процеси децентралізації відбуваються укрупнення та об'єднання не лише громад, а й мережі державних установ, серед яких є бібліотеки. Скорочення кількості шкіл і бібліотек – пряма дорога до духовного збідніння нації, зниження розумових здібностей, зменшення рівня культурного розвитку. Освіта та культура мають бути ключовими елементами розвитку суспільства.

З вищезазначеного розуміємо, що саме громадяни мають стати ініціаторами змін у своїх об'єднаних територіальних громадах (ОТГ). Цікавим є той факт, що в перше в історії розвитку бібліотечної справи у проекті закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [6] пропонується створити новий орган, який матиме назву Піклувальна рада. Це своєрідний орган з дорадчими функціями, який може рекомендувати та вносити пропозиції до ОТГ щодо покращення умов функціонування бібліотечних установ.

Вважаємо, що Піклувальна рада має змогу зсередини проаналізувати проблеми бібліотеки, визначити шляхи їх вирішення і спільно з ОТГ вжити заходів щодо виконання плану стратегічного розвитку установи. Л. Шум, пропонує звернути увагу на закордонний досвід реформування та підтримки бібліотечних установ. Так вона відзначає, що існує дві форми участі громадян в управлінні бібліотеками: Бібліотечна рада та Групи друзів бібліотек. Головна різниця полягає тому, що Бібліотечна рада виробляє стратегію розвитку бібліотеки та наймає директора бібліотеки, а Групи Друзів переважно є благодійними ініціативами, які шукають додаткові ресурси для розвитку бібліотек, захищають інтереси бібліотек та користувачів, відіграють роль «місточка» між громадою та бібліотеками [9].

Ми підтримуємо таку позицію та пропонуємо не лише застосовувати такий досвід в нашій державі, а і розробити систему обміну досвідом між працівниками бібліотек за кордоном та в Україні. Через спотворене бачення реформування всіх сфер державних структур, громадяни України часто перебувають у стані зневіри, залишаються осторонь від участі у громадських справах. Тому держава має не лише висувати вимоги до взаємної співпраці, а стимулювати та заохочувати населення брати участь в управлінні справами.

Для цього, на нашу думку, можна застосовувати виділення коштів, грантів та розширення матеріально-технічної бази бібліотек, їх інформаційного наповнення. Через занедбаність економічної ситуації в деяких регіонах та відсутність якісного фінансування, діяльність бібліотек може припинитись у будь-який момент, тому ситуація потребує термінового оновлення та реформування.

Підсумовуючи, слід наголосити, що розвиток бібліотек та бібліотечної справи в Україні – справа з нелегких, і в останні роки відбулось погіршення ситуації. Вважаємо, що при якісному застосуванні Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року, бібліотеки України можуть не просто вийти на новий рівень розвитку, а й конкурувати з іншими бібліотечними установами на міжнародному рівні.

Література

1. Бібліотека Ярослава Мудрого // Софія Київська. URL: https://sophiya.kiev.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=29&Itemid=160 (дата звернення: 15.12.2021).
2. Блажкевич І. Реформування українських бібліотек: урядова стратегія розвитку. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3481:reformuvannya-ukrajinskikh-bibliotek-uryadova-strategiya-rozvitku&catid=81&Itemid=415 (дата звернення: 15.12.2021).
3. Горобець Н. О. Поняття децентралізації публічної влади в Україні // Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 5. С. 149-152.
4. Децентралізація : портал. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2021).
5. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження КМУ від 01.04. 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>. (дата звернення: 15.12.2021).
6. Проект внесення змін до закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» : від 02.02.2021 № 5002. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70982. (дата звернення: 15.12.2021).
7. Реформування системи публічних бібліотек України: досвід Великої Британії та пілотні проекти об'єднаних територіальних громад [Електронний ресурс]. URL: <http://surl.li/lzaf>. (дата звернення: 15.12.2021).
8. Словник української мови : в 11 т. / ред. кол.: І.К. Білодід (гол.) та ін.; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 2: Г-Ж. 1971. 550 с.
9. Шум Л. Як громада може впливати на розвиток бібліотек: створення піклувальних рад. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14043>. (дата звернення: 15.12.2021).

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ В БІБЛІОТЕКАХ

Білоус В.О., магістрантка,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква

Сьогодні діяльність бібліотек зазнає суттєвих змін: це виражається як у нових підходах до своїх читачів, так і у впровадженні в свою діяльність нових технологічних можливостей. Основне завдання - вийти зі статусу звичайного читального залу і перетворитися на повноцінний центр комунікації і культурного середовища.

Інформаційні технології є невід'ємною частиною сучасного світу, вони значною мірою визначають подальший економічний та суспільний розвиток людства. Інформаційні технології, ІТ – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [2].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ, від англ. Information and communications technology, ICT) – часто використовується як синонім до інформаційних технологій (ІТ). ІКТ це загальніший термін, який підкреслює роль уніфікованих технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній та бездротових з'єднань), комп'ютерів, підпрограмного забезпечення, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію [3].

Діяльність сучасних бібліотек спрямована, перш за все, на створення нового іміджу, популяризацію бібліотеки. Інформаційні технології дозволили перетворити бібліотечну справу в масивну галузь індустрії інформації, обладнану комп'ютерною технікою, системними технологіями обробки і передачі даних, нетрадиційними розповсюджувачами інформації. Це дало можливість на базі задіяння каналів зв'язку і застосування програмного забезпечення гарантувати комплексне рішення задачі: зміни методів збору інформації; трансформування процесу обробки і комплектування фондів; перетворення методів бібліотечного обслуговування [1].

Таким чином, всупереч багатьом песимістичним прогнозам, в епоху бурхливого розвитку четвертої промислової революції, бібліотеки зберегли затребуваність своїх послуг шляхом чималих трансформаційних метаморфоз і переосмислень. Основними інструментами для перетворення сучасних бібліотек є застосування інформаційно-комунікаційних технологій, що є ефективним засобом досягнення позитивного результату та створює підґрунтя для розгортання інтелектуальної діяльності сучасних інформаційно-бібліотечних структур.

Література

1. Гусева Е. Н. Библиотечная инноватика как стратегия и фактор развития современной библиотеки: обоснование концепции. *Библиотековедение*. 2012. № 1. С. 28-33.
2. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2013. 176 с.
3. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології : навчальний посібник / Г. Г. Швачич, В. В. Толстой, Л. М. Петречук, Ю. С. Іващенко, О. А. Гуляєва, О. В. Соколенко. Дніпро : НМетАУ, 2017. 230 с.

БІБЛІОПСИХОЛОГІЯ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Шаройкіна І.В., магістрантка,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква

Сьогоднішня ситуація в суспільстві характеризується соціально-економічною нестабільністю, високими темпами життя і є могутнім стресовим

чинником для людини. Професіоналізм, здатність акумулювати все нове та найкраще, поєднувати внутрішню культуру співробітника бібліотечно-інформаційної установи із зовнішніми атрибутами спілкування удосконалює всю систему організації роботи інформаційно-бібліотечного обслуговування. Організаційні зміни в діяльності бібліотеки повинні порушувати більш глибокі основи: системи цінностей, норм, стилю управління, способів мислення й підходів до вирішення проблем [2]. Саме тому бібліопсихологія відіграє важливу роль у сучасній бібліотечно-інформаційній діяльності.

Бібліопсихологія, бібліологічна психологія (з давньогрец. βιβλίον (biblíoŋ) – «книга», λόγος (logos) – слово, вчення; ψυχή (psuché) – душа, дух) – галузь науково-дослідницької діяльності, що вивчає психологічні аспекти створення та функціонування тексту, книги, сприйняття слова, розглядаючи їх у системі «читач↔текст↔автор». Теорія бібліопсихології збагатила методологію книгознавства та бібліотекознавства; сприяла формуванню «психологічного напрямку» досліджень. Сучасні бібліопсихологічні розвідки спрямовані на розв'язання одного з головних завдань бібліотеки – підібрати конкретному читачеві відповідну книгу. Бібліопсихологія уможлиблює осмислення книгочитання та читання в цілому як невід'ємну частину людського життя в розрізі, притаманних людині і суспільству цінностей [3].

Сьогодні, завдяки розвитку та активному використанню теорії бібліопсихології, як метадисципліни інформаційно-комунікаційної системи, в бібліотечно-інформаційній діяльності та освіті можна досягти досконалої системності й цілісності бібліотечних знань та практик, оптимальних реформ у царині бібліотечно-бібліографічної діяльності, книговидання, книжкової торгівлі. «Основи бібліопсихології» викладаються у вищих культури, зокрема на факультеті культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка [3].

Набуваючи психологічних знань студенти повинні оволодіти особистісною та міжособистісною культурою спілкування, умінням розв'язувати та не допускати конфлікти, володіти бібліопсихологічними навичками та знаннями. Психологи вважають, що культура спілкування включає в себе три важливих елементи: вміння розбиратися в інших людях і вірно оцінювати їх психологію; адекватно реагувати на їх поведінку й стан; вибирати по відношенню до кожного з них такий спосіб спілкування, який, не розходячись з вимогами моралі, в той же час найкращим чином відповідає індивідуальним особливостям. Саме тому особливості бібліотечної професії вимагають уособлення таких рис, як зібраність, зосередженість, здатність вислухати співрозмовника. Адже психологія людини та її діяльність змінюється з розвитком суспільства. Інформатизація суспільства і розбудова держави впливають на психологію читача та бібліотекаря, змінюють їх діяльність яка стає більш автоматизованою та комп'ютеризованою, що необхідно враховувати при складанні навчальних програм та створенні психологічних лабораторій.

Для більш активного та успішного впровадження бібліопсихології в бібліотечній діяльності створюються психологічні служби. Їх метою є сприяння успішному розвитку читацької особистості, її адаптації в нових умовах інформаційного суспільства, корекції та самокорекції різних деформацій особистості через засоби бібліотечної роботи. Результатом психологічної просвіти та психопрофілактичної діяльності є вироблення власної системи поглядів на життя, трансформація системи ціннісних орієнтацій, формування професійного ідеалу; засвоєння культури людських взаємин і соціально-професійних функцій; формування індивідуального стилю навчально-

професійної діяльності та власної моделі моральної поведінки; опанування форм ефективного професійно-ділового спілкування; збереження особистісного психологічного здоров'я та гідного ставлення до оточуючих. Просвітницька діяльність психолога може здійснюватися в різноманітній формі (лекції, бесіди, семінари, виставки, підбір літератури та ін.).

Аналіз сучасної бібліотечної діяльності дедалі більше переконує у доречності використання та удосконалення інструментів бібліопсихології. Впровадження прогресивних методик, що уможливають здійснення корекції поведінки читачів за допомогою рекомендацій та консультацій щодо вибору книги, виявляються у допомозі керівникам щодо покращення організації роботи в колективі так і працівникам з метою профілактики міжособистісних та внутрішньоособистісних конфліктів [1].

Отже, завданням бібліопсихології сьогодні, і на перспективу, є системне теоретичне дослідження інформаційно-комунікаційної діяльності через наукове обґрунтування соціально-психологічного механізму взаємовідносин інформації та реципієнта у щонайширшому суспільному контексті.

Література

1. Вертій Жанна Сергіївна. *Психологічні знання та навички у підготовці сучасних бібліотечних фахівців* Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару (Київ, 24–25 квіт. 2018 р.). Вип. 1. – Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. – С.124-125.
2. Романченко Ж. Теорія бібліологічної психології М. О. Рубакіна. *Бібліотечний вісник*. 2008. № 4. С. 15-18.
3. Соколов В.Ю. Бібліопсихологія. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 11.12.2021).
4. Якубенко Ярослав Анатолійович. Корпоративна культура бібліотечного працівника: етичний аспект. *Бібліотека. Книга. Наука : матеріали наук. семінару* (Київ, 24-25 квіт. 2018 р.). Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. Вип. 1. С. 111.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА, ФІНАНСІВ
ТА СТРАХУВАННЯ»

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВОМ В КРИЗОВОМУ СТАНІ**

*Півторак М.В., к. е.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
«Університету «Україна», м. Біла Церква*

Управління підприємством в кризовому стані повинно здійснюватись поетапно та передбачати послідовність дій. Зміст кожного етапу антикризового управління полягає в наступному: перший етап – діагностика кризових явищ та загроза банкрутства підприємства; другий етап – визначення мети та завдання антикризового управління; третій етап – визначення суб'єкта антикризової діяльності.

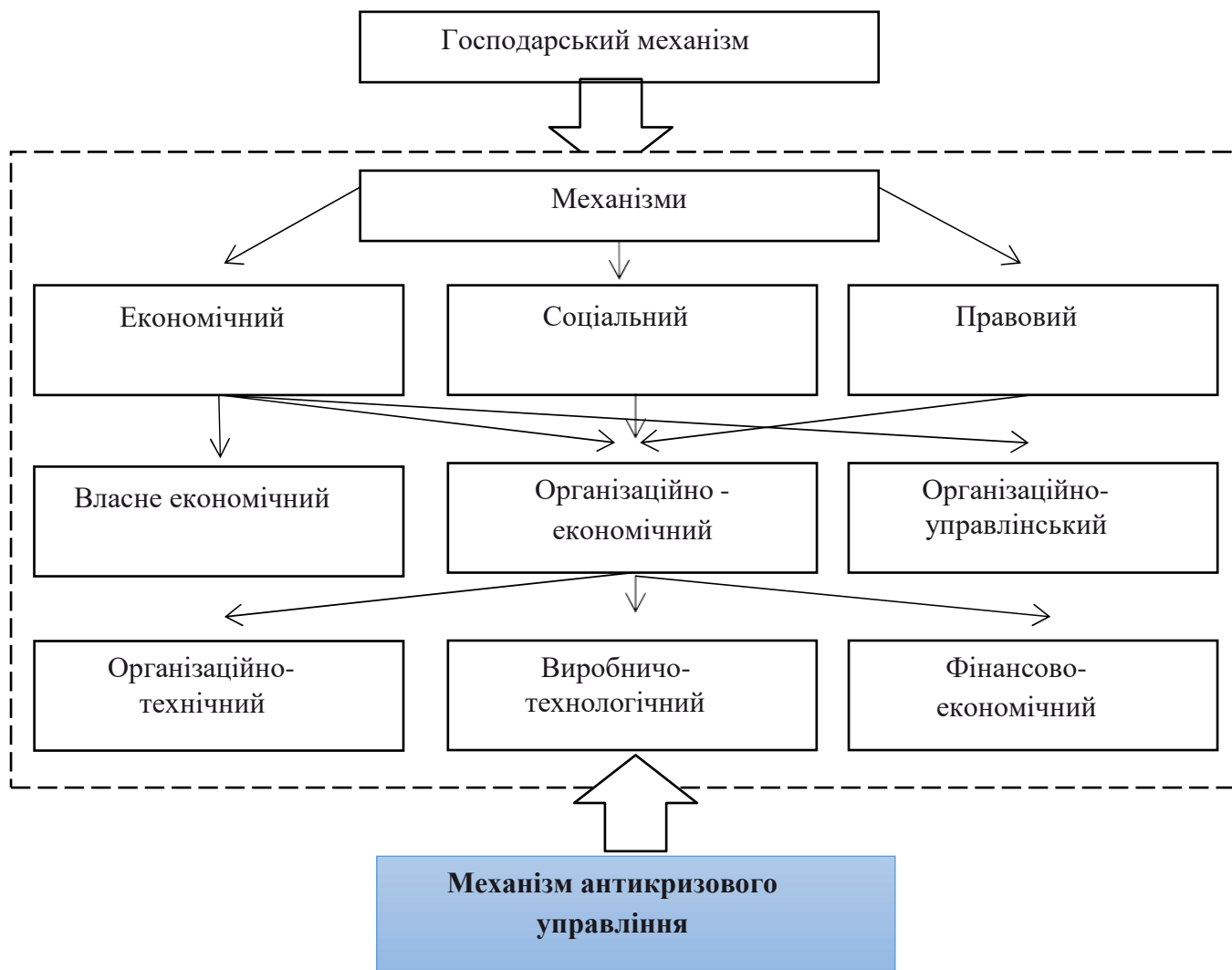
Циклічна тенденція розвитку відбиває періодичне настання криз, які змінюють життєдіяльність системи, тобто порушують її стійкість, радикально оновлюючи її, показують що очисна сила кризи потрібна системі для розвитку. Криза, при широкому на неї погляді, так само потрібна системі, що розвивається, як і стабільний стан, тому її треба розглядати як переломний момент у розвитку системи, що дає простір новому витку економічних змін. Кризи не обов'язково є руйнівними, вони можуть протікати з визначеним ступенем гостроти, але їхнє настання викликається не тільки суб'єктивними, а й об'єктивними причинами. Саме тому розглянемо систему циклічної взаємодії основних категорій в антикризовому управлінні:

Система управління підприємством в кризовому стані базується на визначених принципах, які слугують основою організації антикризового управління підприємством при загрозі банкрутства. Основними принципами, на яких ґрунтується механізм антикризового управління, визнаються наступні: принцип опори на антикризову свідомість – розуміння негативних наслідків виникнення та поглиблення кризи для усіх суб'єктів антикризового процесу; найважливішими характеристиками свідомості є інтереси, цінності та мотиви діяльності, від яких залежить досягнення поставленої мети; принцип діагностики кризових явищ підприємства, а саме проведення ретроспективного, оперативного і перспективного цільового аналізу, спрямованого на виявлення ознак кризи підприємства, ідентифікацію її глибини та можливих наслідків, оцінку можливостей переборення, задоволення інших аналітичних потреб суб'єкта антикризового управління; принцип реалістичності в оцінці ситуації, успіхів або невдач, які мають місце; оцінюючи можливість подолання кризи необхідно спиратися на об'єктивну реальність. Інформація про будь-які позитивні зрушення, які мають місце і є результатом антикризових заходів, має розповсюджуватися серед персоналу [1, с. 150].

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що управління підприємством в кризовому стані повинне, перш за все, забезпечити фінансову стабілізацію на підприємстві, вчасно попереджувати та приймати адекватні заходи щодо усунення складнощів у його діяльності.

Економічний механізм підприємства, у якому можна виділити такі складові, як механізм формування і використання ресурсів (капіталу); механізм управління затратами; механізм управління фінансами; мотиваційний механізм;

механізм взаємодії з ринком. Таким чином, економічний механізм підприємства, з одного боку, має забезпечувати зовнішні зв'язки останнього і створювати відповідні умови отримання доходу. З іншого боку, цей механізм спрямований на розвиток виробничих відносин усередині підприємства. У першому випадку його принципи цілком визначаються особливостями господарського механізму суспільства (домінуючою формою власності на засоби виробництва, існуючими системами ціноутворення, оподаткування, планування тощо), а в другому випадку — особливостями виробничих відносин на підприємстві. Різні аспекти економічних відносин (організаційних, технічних чи соціальних), соціальних відносин та нормативно-правового забезпечення (рис. 1.)

Соціальна складова (механізм) господарського механізму включає сукупність способів, методів і показників, за допомогою яких удосконалюються соціально-політичні, соціально-технологічні, соціально- побутові, соціально- особистісні та інші відносини між людьми в процесі виробництва матеріальних благ.

Правовий механізм визначає спектр нормативно-правового забезпечення, який забезпечує легітимність функціонування підприємства та визначає порядок реалізації відносин всередині підприємства та ззовні (з контрагентами). При цьому складність їх структури дає можливість розглядати їх і як елемент господарського механізму і як самостійний об'єкт дослідження.

Таким чином, у рамках реалізації господарського механізму доцільно виділяти такі його складові, які у процесі діяльності підприємства забезпечують його стабільне функціонування (показники фінансового стану знаходяться в межах оптимальних значень; продукція підприємства конкурентоспроможна на ринку; відсутність ознак кризових явищ на підприємстві і т.п.), за якого підприємство здатне виконувати поставлені цілі, завдання, функції.

Література

1. Шершньова З.Є., Оборська С.В. Антикризове управління підприємством: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2006. 196 с.
2. Погребняк А. Ю. Сутність складових елементів механізму антикризового управління на промисловому підприємстві. Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". 2015. № 12. С. 300-310.

РЕГУЛЮЮЧА ФУНКЦІЯ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

*Бойко С.В., к.е.н., доцент,
Національний університет
харчових технологій, м. Київ*

Податку на прибуток підприємств як і будь-якому податку притаманні фіскальна та регулююча функції. Фіскальна функція податку на прибуток реалізується через надходження до Зведеного бюджету України, які у 2020 р. становили 118 472 млн грн, тобто порівняно з 2010 р. збільшилися у 2,9 разів (рис. 1).

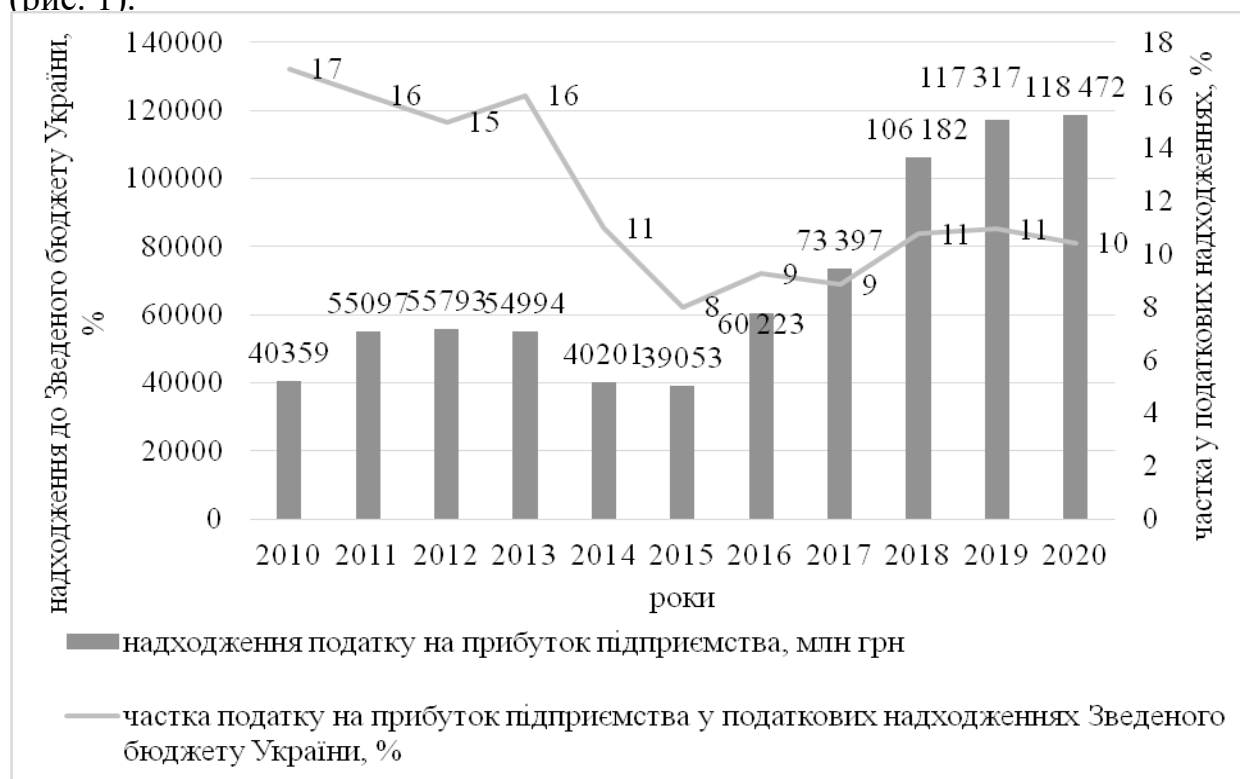

Рис. 1. Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств до Зведеного бюджету України у 2010–2020 рр.

Джерело: побудовано на основі даних Державної казначейської служби України

За відносними показниками надходжень податку на прибуток можна виокремити кілька періодів, що гармонізовані з кризовими та посткризовими явищами в економіці України: 2007–2008 рр. (частка надходжень податку на прибуток була максимальною протягом досліджуваного періоду та становила 21,34% та 21,04% відповідно); 2009–2010 рр. (частка надходжень податку на прибуток зменшилася до 15,85 % у 2009 р., розмір фактичних надходжень до бюджету у 2009 р. зменшився на 20,94 % або 14809 млн грн з незначним збільшенням протягом 2010 р.); 2011–2013 рр. (посткризовий період, який характеризувався збільшенням надходжень податку у 2011 р. на 36,51% або 14738 млн грн, частка надходжень податку на прибуток коливалася на рівні 15–16%); 2014–2015 рр. (зменшення надходжень внаслідок несприятливого впливу економічних, соціальних та політичних чинників у 2014 р. на 26,90% або 14792 млн грн, частка надходжень податку на прибуток коливалася зменшилася з 16% до 11%) [1, с. 231]. У 2016-2020 рр. частка надходжень податку на прибуток коливалася на рівні 9–11% за умови збільшення номінальних надходжень податку на прибуток.

Регулююча функція податку на прибуток реалізується через різниці. Податковий кодекс України визначає наступні види різниць: різниці, які виникають при нарахуванні амортизації необоротних активів; різниці, що виникають при формуванні резервів (забезпечень); різниці, які виникають при здійсненні фінансових операцій [2]. На прикладі різниць, які виникають при здійсненні фінансових операцій можна визначити стимулювання та стримування окремих напрямів фінансово-господарської діяльності. За різницями, що збільшують фінансовий результат до оподаткування стримуються інвестиції в асоційовані, дочірні та спільні підприємства, розрахованих за методом участі в капіталі або методом пропорційної консолідації; придбання товарів, робіт та послуг у неприбуткових організацій; придбання товарів, робіт та послуг у нерезидентів.

Платникам податку на прибуток, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), за останній річний звітний період перевищує 40 млн грн застосування різниць обов'язкове, що регламентується статтями 138-140 Податкового кодексу України.

Література

1. Податкова система: навч. посібник / О.О. Клокар, С.В. Бойко, І.Г. Кеменяш, Н.М. Руцишин. – Львів : СПОЛОМ, 2016. – 488 с.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n8575>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

*Бухенська М.С., старший викладач,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету „Україна”, м. Біла Церква*

Страховання життя є важливим елементом соціальної системи держави, засобом захисту рівня добробуту населення, забезпечення стабільності економічного розвитку та джерелом внутрішніх інвестицій. У сучасних умовах

значну роль у забезпеченні страхового захисту здоров'я і життя кожного громадянина відіграє практична складова страхування.

Якщо охарактеризувати страхування життя своїми словами, то - це, не що інше, як накопичення коштів до виходу на пенсію, повноліття, весілля або до інших подій у житті застрахованого. У договорах страхування, участь приймають дві сторони: страховик та страхувальник. Страхувальник сплачує страховий платіж, розрахований актуарієм страхової компанії за варіантом, зазначеним у договорі страхування життя. А страховик, у свою чергу, за довгостроковим договором зобов'язується на внесені гроші забезпечити захист страхувальнику, заробити страхувальнику інвестиційний дохід, середня величина якого за докризових часів становила 14-17% у гривні (у т.ч. 4% гарантованих).

Договір страхування життя полягає у тому, щоб у разі смерті застрахованого забезпечити зазначеному вигодонабувачу компенсацію на випадок смерті. Вони поєднують в собі кілька ризиків, що значно збільшує страховий захист застрахованого. Такими випадками можуть бути: дожиття до закінчення терміну страхування, смерть застрахованого (може бути «з будь-якої причини»), смерть застрахованого внаслідок нещасного випадку, ДТП (страхова сума подвоюється), втрата здоров'я та працездатності від нещасного випадку (інвалідність).

Насамперед такий вид страхування дуже простий і зрозумілий, що робить його доступним практично кожному громадянину України. Наразі є дуже багато страховиків, які пропонують такі послуги, де кожен конкурує один з одним, що забезпечує страхувальникам вільний вибір ціни і якості. Розглянемо рейтинг страховиків life за деякими категоріями відповідно до статистик за 2021 рік.

Таблиця 1.1

**Рейтинг страхових компаній зі страхування життя
(премії, виплати, резерви) за 2021 р.**

Страховик	Премії, тис.грн.	Виплати тис.грн	Резерви, тис.грн.
	2021		
Метлайф	954 406	135 812	3 753 712
ТАС	359 958	76 986	3 032 510
PZU Україна Страхування життя	298 890	23 544	1 082 062
Уніка Життя	252 750	20 783	899 086
Арх Life	159 104	25 116	60 787
Гринвуд Лайф Іншуранс	48 959	111	36 626
Княжа Лайф	34 996	9 633	472 875
КД-Життя	26 248	3 247	273 280
Разом	2 135 311	295 232	9 610 938

Джерело: складено автором на основі даних онлайн-журналу «Форіншурер»

Отже, показник «страхові премії» характеризує розмір коштів, одержаних страховиком за договорами страхування та перестраховування, а «страхові виплати» характеризують розмір коштів, фактично виплачених страховиком із страхових випадків за договорами страхування та перестраховування. Лідером цих показників є страховик «Метлайф» - 954 406 тис.грн., за преміями і 135 812

тис.грн., за виплатами. Це означає, що даному страховику довіряють, він тримає на ринку конкуренцію та націлений на якість страхових послуг.

Розмір інвестиційного доходу страховика залежить від зароблених розміщених активів та резервів. Як бачимо, лідером є страховик «Метлайф» - 3 753 712 тис.грн. Загалом якщо зробити висновки, то можна сказати, що за 2021 рік страховики заробили 1 840 079 тис.грн., тобто страхування життя стало для громадян доступним.

Перспективами розвитку страхування життя в Україні можна назвати:

- вдосконалення правового, ресурсного та організаційного забезпечення сфери страхування життя на страховому ринку України;
- підвищення інформованості населення про можливість страхування життя та його умови шляхом використання інструментів реклами, формування страхової культури населення;
- покращення діяльності самих страхових компаній та підвищення рівня якості послуг, що вони надають на базі єдиної системи критеріїв;
- створення оптимальної структури співвідношення між обов'язковим та добровільним страхуванням;
- налагодження роботи органів із захисту прав споживачів у сфері страхування.

Виконання вищенаведеного, сприятиме підвищенню ефективності національного ринку страхових послуг, зокрема й на рівні національної економіки у цілому. Як свідчить досвід минулих років, ринок страхування життя прямо залежить від фінансової стабільності в країні. Усі коливання національної валюти та негаразди банківської системи знаходять свій відбиток на цьому ринку. Тому хоча ринок страхування життя останнім часом і показував себе доволі стабільним та передбачуваним, його майбутнє, власне, як і будь-якого сектору економіки держави, передусім залежить від загальної ситуації в країні.

Література

1. Форіншурер — онлайн-журнал про технології у страхуванні, insurtech та fintech галузі: ексклюзивні новини страхового ринку, перестраховання, рейтинги страхових компаній та банків: <https://forinsurer.com/theme/19>

ЕФЕКТИВНА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

*Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

В умовах ринкової економіки витрати на виробництво і реалізацію продукції, що формують собівартість продукції – це найважливіший показник комерційної діяльності підприємств, що характеризує ступінь і якість використання трудових і матеріальних ресурсів, результати впровадження нової техніки, ритмічність виробництва, ощадливість у витрачанні засобів, якість управління.

Підприємство – це самостійний господарюючий суб'єкт, створений підприємцем або об'єднанням підприємців для виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг з метою задоволення загальних потреб та

отримання прибутку [1, с. 325]. Таким чином, головний мотив діяльності будь-якого підприємства – це максимізація прибутку. Прибуток підприємства залежить від багатьох чинників, головними з яких є витрати виробництва та попит на продукцію, що виготовляється. Таким чином, якщо витрати являють собою один з найважливіших факторів, які обмежують розмір прибутку, то керівництву любого підприємства необхідно здійснювати постійний аналіз витрат та планування їх величини на майбутнє. Серед величезної кількості підприємств України можна виділити три їх групи в залежності від того, як вони ставляться до управління витратами [2, с. 73]:

1. Підприємства, які не рахують своїх витрат. На сьогоднішній день це невелика за чисельністю група.

2. Підприємства, головна ціль управління витратами для яких полягає у зниженні рівня витрат. Підприємства потрапляють до цієї групи через посилення конкурентної боротьби на ринку, через зменшення прибутку, через виникнення збитків. Ця група в Україні на сьогоднішній день є найчисельнішою.

3. Підприємства, мета яких – це збільшення обсягів продажу. Сюди потрапляють підприємства, які стурбовані проблемою собівартості. Вони, пройшовши через первинну стадію оптимізації витрат, підходять до зниження і планування собівартості професійно, тобто вони застосовують для цих цілей спеціальні методики. Однією з таких методик є розрахунок рівня беззбитковості. На сьогоднішній день ця група підприємств є найменшою за чисельністю.

Таким чином, необхідно прагнути до того стану, коли більшість українських підприємств буде належати до останньої, тобто третьої групи підприємств. Бо відомо, що навіть незначне на перший погляд зниження витрат може призвести до збільшення прибутку підприємства в декілька разів. Але збільшення прибутку можна досягти не лише за рахунок зниження витрат. Це можливо і за умови їх більш ефективного використання, тобто тоді, коли буде збільшена віддача від цих витрат, зокрема з кожного їх виду.

На короткій дистанції найдоступніший спосіб управління витратами – це їх зниження. У середньостроковій перспективі для управління витратами використовується механізм мотивації, який полягає у прив'язанні оплати праці менеджерів до результатів роботи підрозділу. Завдяки цьому можна підвищити ефективність їхньої роботи.

Роль менеджменту витрат полягає в тому, щоб знайти та впровадити найефективніший спосіб виробництва продукції і не лише зараз, а й з урахуванням перспективи. Власнику підприємства небагато, за допомогою якої величини витрат виготовляється продукція чи надається послуга. Навпаки, це питання його турбує в першу чергу, бо це головний чинник, від якого залежить розмір прибутку, який дане підприємство отримає в кінцевому рахунку.

Оцінка ролі витрат поступово змінюється в бік визначення ключової ролі управління витратами в забезпеченні ефективного розвитку будь-якого підприємства. Можна говорити про те, що управління витратами стає одним з найважливіших сегментів виробничого менеджменту. Також коло задач, що стоять перед фахівцями в даній області, постійно зростає.

Практика господарювання на українських підприємствах свідчить, що витрати сьогодні є суто об'єктом обліку, тоді як ринкові умови господарювання вимагають обов'язкового розгляду їх як об'єкта управління. Оптимізація рівня виробничих витрат повинна розглядатись як основа їхнього успішного

функціонування, яка буде здатна забезпечити:

- рентабельність та прибутковість виробництва;
- високу конкурентоспроможність продукції, що виготовляється.

Визначення шляхів управління виробничими витратами – це багатоаспектна проблема, яка може мати безліч напрямів. Визначення пріоритетних напрямів у цій сфері зумовлене сучасними тенденціями розвитку і функціонування виробництва. Сьогодні такими тенденціями є:

- підвищення складності та якості продукції, що виготовляється;
- розширення та ускладнення процесів виробництва та робіт з обслуговування і управління виробництвом;
- автоматизація і механізація процесів;
- зниження трудомісткості виробництва;
- диверсифікація видів діяльності підприємств.

У результаті впровадження у виробництво досягнень науково-технічного прогресу, тотальної автоматизації і механізації виробництва частка прямих витрат у собівартості продукції постійно знижується. Отже, актуальним питанням стає пошук шляхів управління не прямими, а накладними витратами.

Характерними рисами сучасного підприємницького середовища є його складність, багатогранність, динамізм, дедалі більший рівень конкуренції та глобалізації. Забезпечення ефективності підприємницької діяльності за таких умов потребує постійного вдосконалення методів і техніки управління бізнесом. В першу чергу це стосується витрат. Саме від рівня й динаміки витрат залежать не лише фінансові результати окремих підприємств та їхніх структурних підрозділів, а й ефективність формування національного доходу на рівні держави загалом.

Особливо актуальна проблема управління витратами на сьогодні для вітчизняних підприємств.

Спеціалісти й менеджери з обліку витрат несуть велику відповідальність з забезпечення такої системи управління витратами, яка б мала точні облікові дані, що необхідні для управлінських цілей, для визначення показників ефективності, прийняття стратегічних рішень щодо ціноутворення, складу продукції, технологічних процесів і розроблення нових виробів.

Нині одним з найефективніших методів економічних досліджень у науці управління є системний підхід, який розглядає об'єкт вивчення як частку цілого, і дає змогу краще уявити складні явища, а керівникам – зрозуміти організацію та ефективніше досягати цілей діяльності. Застосування системного підходу допомагає також глибше вивчити об'єкт, одержати повніше уявлення про нього, визначити причинно-наслідкові зв'язки між окремими частинами об'єкта. Головною ознакою системного підходу є динамічність, взаємодія і взаємозв'язок елементів, комплексність і цілісність. Зважаючи на те, яку роль відіграють витрати у розвитку підприємства і в забезпеченні інтересів цього власників, постає потреба побудови ефективної системи управління витратами підприємства, що є процесом розроблення і прийняття управлінських рішень за всіма аспектами їхнього формування й розподілу на підприємстві. При цьому важливо зазначити, що витрати є основною складовою показника ефективності діяльності підприємства – прибутку, тому побудову системи управління витратами слід розглядати як комплексну систему управління чинниками, що прямо або опосередковано впливають на розмір прибутку.

Система управління витратами підприємства має ґрунтуватися на найдосконаліших формах і методах контролю й управління витратами. Метою

контролю є виявлення стану, а метою управління – забезпечення роботи, яка відповідає первісним планам. На сьогоднішній день досвід підприємств в організації системи управління витратами зводиться переважно до перевірок виробничих показників, фінансових результатів, стану майна. Але за умови економічної зацікавленості у кінцевих результатах необхідна така система управління, функції якої зумовлені ефективністю використання ресурсів.

Управління витратами на виробництво і реалізацію продукції – це складний процес, який означає по своїй суті управління всією діяльністю підприємства, оскільки охоплює вагу сторони виробничих процесів, що відбуваються. У вітчизняній практиці під управлінням витратами виробництва розуміється планомірний процес формування витрат на виробництво всієї продукції і собівартості окремих виробів, контроль за виконанням завдань по зниженню собівартості продукції, виявлення резервів і зниження.

Отже, правильно обрана система управління витратами дасть змогу забезпечити безперервну, ритмічну і взаємоузгоджену роботу всіх підрозділів підприємства, що призведе до зростання фінансових результатів його діяльності.

Література

1. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: підруч. К.: ЦУЛ, 2006. 520 с.
2. Касьян В.В. Оперативне управління запасами як можливість створення регулярного менеджменту. *Науковий вісник ХДУ*. Серія Економічні науки. Випуск 14. Частина 2, 2015. С. 72-75.

ОРГАНІЗАЦІЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

*Малюга Л.М., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Чинна система оподаткування в Україні створює значне податкове навантаження на суб'єктів малого підприємництва. Введення в Україні спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва ще не забезпечило необхідних зрушень в їх розвитку. У той же час, продовжується формування значного тіньового сектора економіки, в тому числі і за рахунок суб'єктів малого підприємництва, що призводить до масового ухилення від оподаткування.

Різні аспекти функціонування оподаткування розкриваються у працях вітчизняних вчених: М. Дем'яненка, П. Саблука, О. Гребельника, В. Федосова та інших науковців.

На сьогоднішній день тема організація малого підприємництва в Україні - є дуже актуальною оскільки воно є однією з основоположних складових успішного розвитку економіки країни; завжди було, є і буде високоефективним інструментарієм підтримки життєдіяльності людей.

Мале підприємство виконує особливу функцію в економіці, його роль полягає в оновленні економічної системи, створенні інноваційного середовища. Малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звіт-ний фінансовий рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції

(робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні. Порівняно з економічно розвиненими країнами, Україна значно відстає у кількісних показниках розвитку малого підприємництва. Проаналізувавши за чисельністю і обсягом власності частка малих підприємств в нашій країні у 3-5 разів менше, порівняно з високо розвинутими країнами, відсоток зайнятих у малому підприємстві також значно відстає. В нашій державі мале підприємництво забезпечує не більше 8% ВВП, тоді, як у високо розвинутих країнах він сягає від 45%-75%. Саме тому, на сьогодні існує ряд факторів, які не дають ефективно функціонувати малому бізнесу.

Одним з найважливіших факторів - є податкова система України, від якої залежить ефективність підприємницької діяльності та стрімка динаміка розвитку малого бізнесу. Тому дуже великі недоліки оподаткування (найпомітніше - це виявляється в питаннях нарахування на заробітну плату, що призводить до значної тінізації в малому підприємстві) дуже ускладнює підприємницьку діяльність. Вагоме уповільнення нарощування критичної маси підприємницького сектору та стрімке зниження темпів приросту суб'єктів малого бізнесу свідчить про неповне використання державою стимулюючої функції оподаткування. Це все пояснюється недосконалістю нормативних та теоретичних положень оподаткування сфери малого бізнесу, відсутністю сукупної науково-обґрунтованої концепції податкової політики в даному секторі економіки. Якщо відбудуться структурні зрушення, стосовно ліквідації основних недоліків - це все призведе до значного удосконалення функціонування малих підприємств, збільшить ефективність народного господарства, значно зменшить рівень безробіття, та підвищить вагомий внесок малими підприємствами у ВВП країни. Саме, малі підприємства - є невід'ємною частиною ефективної ринкової економіки, тому потрібно створювати необхідні та належні умови для їх становлення, розвитку та процвітання в Україні.

Виходячи з вищевикладеного, та враховуючи те, що мале підприємництво існує, як для залучення населення до виробничих процесів(зайнятості), так і для одержання прибутку, на нашу душу, слід вирішити такі дві основні проблеми:

1. Мале підприємництво повинно вести облік доходів і витрат. Виходячи з цього, всі підприємства повинні мати касові (або інші) апарати, які повинні фіксувати доходи та витрати. Це дасть можливість достовірно та реально визначати прибуток.

2. Прибуток є цілком малого підприємства, а значить він повинен бути основним об'єктом (базою) оподаткування. І не слід вигадувати різні спрощені системи оподаткування.

3. Необхідно посилити контроль за використання грошових коштів підприємств, як тих, що направлені на придбання ТМЦ та оплату рахунків інших підприємств, так доходів малого підприємства. Особливу увагу слід звернути на вільні кошти підприємств, які залишаються на підприємстві після сплати зобов'язань і інших обов'язкових платежів.

На нашу думку, слід дозволити використання готівки на рівні не більше 5% від суми всіх грошових коштів підприємств. Всі інші платежі здійснювати лише безготівковим шляхом (чеки, електронні гроші). Це дасть можливість зменшити використання коштів тіньового бізнесу, зменшить корупцію. Так, наприклад, оплата послуг різного роду чиновників через безготівкові чи електронні гроші, одразу ж їх «засвітить». Таким чином, саме вирішення

наведених нами проблем, буде сприяти розвитку малого підприємництва в Україні.

Література

1. Орлов В. О. Вплив спрощеної системи оподаткування на подальший розвиток малого бізнесу. *Сталий розвиток економіки*. 2012. № 3. С. 78–81
2. Податковий кодекс України: закон України від 2.12.2010 р., № 2755. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-17. Ст. 112
3. Солованюк С. М. Спрощена система малого бізнесу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2017. № 2 (24), 2 т. С. 126–129

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Глобалізація ринків, загострення конкуренції, зниження торгівельних бар'єрів після вступу України до СОТ, зумовлюють потребу у формуванні результативної системи управління розвитком конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств.

Конкурентні переваги можуть бути реалізовані завдяки результативному менеджменту та системі обраних стратегій, які включають в себе забезпечення цілей економічного, соціального та екологічного розвитку аграрних підприємств.

В умовах ринкової економіки об'єктивною необхідністю ефективного функціонування аграрних товаровиробників є підтримання належного рівня їх конкурентоспроможності, який характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей товаровиробника по надбанню та утриманню впродовж тривалого періоду часу конкурентної переваги. При цьому він характеризується не лише показниками поточної ефективності, але і їх динаміки протягом пристосування товаровиробника до змінних умов зовнішнього середовища. Основною ознакою конкурентоспроможності аграрного товаровиробника є його конкурентна позиція та конкурентні переваги відносно інших суб'єктів [1].

Аналіз наукової літератури з проблем конкурентоспроможності підприємств показує, що існує декілька підходів до визначення сутності конкурентних переваг.

Окремі дослідники визначають конкурентну перевагу як порівняльну перевагу підприємства по відношенню до інших товаровиробників даної галузі. Така перевага полягає у досягненні або наявності потенціалу досягнення більш високого рівня прибутковості [2]. За даним підходом конкурентна перевага підприємства ототожнюється з її конкурентоспроможністю.

Інші автори розглядають конкурентні переваги як рівень ефективного використання наявних у розпорядженні фірми видів ресурсів та поділяють їх на зовнішні (базуються на відмінних якостях товару, що утворюють цінність для покупця) та внутрішні (основані на перевазі фірми щодо витрат виробництва, які менші, ніж у конкурентів) [2].

Узагальнивши підходи дослідників, вважаємо, що конкурентні переваги у сфері виробництва споживчих товарів – це здатність підприємства зміцнювати конкурентну позицію, пристосувати види діяльності до обраної стратегії,

обирати ефективну політику відносно до конкурентів, швидкої реакції на зміни у конкурентному середовищі діяльності. Іншими словами, конкурентні переваги підприємства полягають у випередженні конкурентів за рахунок реалізації ринкових факторів успіху або ключових компетенцій.

Конкурентні переваги класифікуються на внутрішні і зовнішні. Внутрішні характеризують аспекти діяльності підприємства (рівень затрат, продуктивність праці, організація процесів, система менеджменту тощо), які перевищують аналогічні характеристики пріоритетних конкурентів. Зовнішні конкурентні переваги – це ті, які базуються на спроможності підприємства створити більш значимі цінності для споживачів його продукції. Аналіз показує, що базисом загальної конкурентної переваги підприємства є внутрішні переваги, які відображають потенціал досягнення підприємством своїх конкурентних позицій. Зовнішні конкурентні переваги з одного боку, орієнтують підприємство на розвиток та використання тих чи інших внутрішніх переваг, а з другого – забезпечують йому стійкі конкурентні позиції, оскільки орієнтують на цілеспрямоване задоволення потреб конкретної групи споживачів.

Рівень конкурентоспроможності підприємства визначається наявними ресурсами та ефективністю їх використання, на основі яких формуються конкурентні переваги з врахуванням ринкового середовища.

Для того, щоб досягти переваг в ринковій конкуренції, необхідно розробити чітку стратегію їх реалізації. Головними напрямками забезпечення конкурентної переваги організації є: концентрація ресурсів підприємства для попередження дій конкурентів, втримання ініціативи в конкурентній боротьбі, забезпечення ресурсного потенціалу для досягнення поставлених цілей, розробка гнучкої системи планування діяльності фірми на ринку шляхом обґрунтування ефективної стратегії взаємодії з конкурентами.

Управління розвитком конкурентних переваг аграрних підприємств має бути спрямоване на налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку, створення спеціалізованих банків для кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах, збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції через покращення репутації України на міжнародному ринку, посилення кооперації господарств населення – виробників сільськогосподарської продукції, налагодження співпраці між виробниками сільськогосподарської продукції та досвідними установами.

Література

1. Стельмашук Н.А. Діагностика конкурентних переваг аграрних підприємств. *Сталий розвиток економіки*, Міжнародний науково-виробничий журнал, Випуск 4. Частина 2, 2013. С. 125-131.
2. Должанський І.З., Загорна Конкурентоспроможність підприємства : навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ

*Длугоборська Л.В., викладач,
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Сьогодні в Україні та країнах із сталим економічним розвитком все більшої популярності серед населення набуває здорове харчування, одним із елементів якого є достатнє споживання свіжої плодоягідної продукції та продуктів їх переробки. Можна виділити основні напрямки цього тренду: ритейл мережі запускають спеціальні лінійки продуктів для вегетаріанців, кількість яких за останні 5 років зросла втричі; ринок органічної продукції розвинув власну інфраструктуру та зріс до більш ніж 90 млрд доларів США; фітнес, як філософія здоров'я, пропагує вживання смузі, фрешів, низькокалорійних продуктів, які починають виготовляти великі бренди; спостерігається все більша відмова від споживання цукру.

В свою чергу, тренд здорового способу життя вимагає високих стандартів якості продукції. Цьому сприяють вибагливий покупець та глобальна конкуренція на плодоягідному ринку. Водночас, кліматичні умови та географічне розташування України робить таку продукцію доволі перспективною для вирощування з оглядом на подальший експорт.

М'яка ягода, за рахунок вищих цін реалізації порівняно з зернятковими та кісточковими плодами, має кращі показники економічної ефективності. В Україні вирощування ягідних культур є одним з традиційних напрямків садівництва. За сучасних умов господарювання основними виробниками плодів і ягід залишаються господарства населення забезпечуючи основні валові збори на рівні 85-90%. Однак в останній час багато промислових підприємств проявили зацікавлення до ведення цього бізнесу.

Основу товарного асортименту ягід представлено суницею, малиною, лохиною, смородиною, агрусом, вишнею, черешнею. В Україні в усіх категоріях господарств щорічно виробляється понад 120 тис. тон ягід, що у загальній структурі виробництва плодово-ягідних культур становить близько 6% [1].

Із-за цінності та високої ціни на зовнішньому ринку у 2018 р. швидко почало розвиватися промислове виробництво лохини. Загальна площа вирощування якої вже перевищує 1000 га.

На протязі останніх років площі під ягідними культурами в Україні залишаються стабільними і становлять в середньому 20 тис. га. В основному вони зайняті під суницею, малиною та смородиною. Середня урожайність ягід становить понад 60 ц/га [2].

З метою забезпечення конкурентоспроможності плодово-ягідної галузі необхідно спрямовувати реалізацію продукції на зовнішній ринок, що забезпечує вищу ціну, а в той же час вимагає відповідності високим стандартам якості, вищих затрат на транспортування та рекламу.

Для зацікавлення іноземних роздрібних торговців преміального сегменту, постачальників сфери громадського харчування або переробників у налагоджені комерційних відносин з українським товаровиробником, першою умовою має бути наявність великої партії продукції. На прикладі полуниці для супермаркету вона може досягати 60 тон в день в розпал сезону. Закупівля

консолідаторами, брокерами та заготівельними кооперативами може бути меншими партіями, але обов'язковою умовою є забезпечення постійних поставок продукції.

Наступна жорстка вимога стосовно однорідності продукції, її кінцева зрілість та товарний вигляд особливо ягід, які мають короткий термін зберігання. Необхідність систематичної наявності оперативно зібраної в необхідній кількості партії продукції, вимагає чіткого планування збору врожаю. Варіативна властивість такого попиту створює неабиякий тиск на невеликі фермерські господарства або їх групи. У період підвищеного попиту виникає необхідність надавати додаткові партії продукції у дуже короткий час або шукати альтернативні ринки для залишку, що доволі часто трапляється.

Замовники преміального сегменту приймають продукцію лише найвищої якості, за законом Парето це 20% від усього врожаю, але і прибуток складе 80% від загального. Їх вимоги щодо якості часто завищені відносно стандартів ЄС. Усі ці вимоги спонукають до пошуку різноманітної та чітко збалансованої клієнтської бази, яка зможе забрати весь обсяг продукції.

Потреба у безперервному постачанні значних обсягів продукції високої якості на ринки преміум-класу часто вимагає співпраці між виробниками. Існує декілька схем відносин для консолідації виробничих потужностей з метою виходу на зовнішній ринок [3]:

- створення ферми-ядра з власним пакувальним цехом або спеціального пакувального центру, яка може забезпечити динамічні замовлення на ринку, дозволяючи таким чином виробникам збирати урожай без тиску ринку;
- трейдери, що консолідують певні обсяги продукції;
- пакувальні центри, які закупають потрібні їм для роботи обсяги продукції у дрібних фермерів;
- кооперативи, які можуть мати власний пакувальний цех та маркетинговий підрозділ.

Можна зробити висновок, що Україна має достатній потенціал для збільшення експорту продукції плодово-ягідної галузі, що забезпечить зростання прибутків суб'єктів господарювання їх інвестиційної привабливості та розвитку галузі взагалі. Це можливо за умови удосконалення існуючих та створенні нових організаційних структур на основі ефективного логістичного управління.

Література

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/sg/sg_rik/sg_u/rosl_u.html
2. Річний галузевий звіт «Садівництво та ягідництво в Україні - 2018». асоціація «Укрсадпром», – Київ, – 2019р. URL: http://ukrsadprom.org/wp-content/uploads/2019/03/2018-Richnyj-galuzevyj-zvit_Sadivnytstvo-ta-yagidnytstvo-2018.pdf.pdf
3. Експорт дрібних свіжих фруктів і ягід до Європейського Союзу: Практичний посібник для українського агробізнесу / Підготовлено М. Хелліер, В. Пятницький. 2017. http://www.krcci.pl.ua/uploads/files/FreshBerries_2017.pdf

ТРАДИЦІЙНІ І КОМП'ЮТЕРНІ СПОСОБИ ПЛАНУВАННЯ ОСОБИСТОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКА У СФЕРІ ТУРИЗМУ

*Загороднюк О.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Безперервний розвиток науки і техніки сучасного інформаційного суспільства вимагає від менеджменту підприємств туристичної галузі швидкої реакції на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища, вміння і бажання постійно вчитися та самоудосконалюватися.

Саме тому, для працівників індустрії туризму надзвичайно важливим завданням є оволодіння інструментарієм самоменеджменту.

Важливо розуміти, що керівнику дуже складно розробити точні плани на тривалий період, на його роботу впливає багато факторів, які дуже складно передбачити. Тому на практиці менеджери як правило обмежуються планами роботи на день, тиждень, місяць. Причому останні часто не проробляють детально, відзначаючи лише невідкладні і найбільш важливі справи.

Планування має бути як довгостроковим (рік, квартал, місяць), так і оперативним (тиждень, один день).

Традиційно процес розробки плану особистої праці менеджера пропонується здійснювати у сім етапів. На першому етапі складають перелік усіх завдань, які слід виконати у плановому періоді, сюди включають невиконані завдання з перспективного переліку завдань минулого періоду, завдання, які виникають, інші справи. Загалом всі планові завдання діляться на жорсткі і гнучкі завдання. Жорсткі завдання простіше запланувати заздалегідь, враховуючи те, що ми точно знаємо термін їх виконання. Наприклад, у переліку справ на день до жорстких завдань можна віднести: проведення нарад, зустрічей, робота з документацією, поїздки у вище стоячі організації, зустрічі з клієнтами, контроль, переговори тощо. Гнучкі завдання мають плаваючий графік виконання протягом дня, їх виконують відповідно до визначеної пріоритетності.

Після складання переліку робіт на плановий період визначають витрати часу, необхідні для виконання кожного виду роботи. Зрозуміло, що оцінка витрат часу на виконання гнучких завдань буде приблизною. Існує думка, що робота забирає стільки часу, скільки його на неї виділено. Плануючи завдання на день менеджера туристичного підприємства слід враховувати цю обставину. Робота менеджера у сфері туризму характеризується багатозадачністю, складно передбачити, які саме завдання потрібно буде виконати протягом планового періоду, тому слід зарезервувати час для непередбачених справ.

Фахівці з самоменеджменту пропонують охоплювати планом 60% завдань, а решту – 40 % залишати на непередбачувані справи. Отже, співвідношення між плановим часом і резервом має становити 60:40. Наступним кроком є визначення фонду робочого часу планового періоду і порівняння його з фактичним фондом робочого часу. У разі виявлення невідповідності між цими показниками, необхідно скорегувати планові показники, внести зміни і доповнення. При цьому слід врахувати пріоритетність запланованих завдань.

У будь-якому випадку, план повинен постійно коректуватися при зміні обставин. Часу на це буде потрібно максимум 5-7 хвилин в сукупності протягом дня. А заощадить грамотне планування години, а іноді і тижні.

Засоби планування особистої роботи менеджера поділяються на традиційні і комп'ютерні. Методика планування дня, з якої ми познайомимося, не прив'язана до якогось конкретного органайзера. Більшість щоденників, що продаються в канцелярських магазинах, цілком підійдуть, якщо їх грамотно і гнучко використовувати. Якщо ви досить часто багато переміщується по офісу або по місту і вам потрібно подбати про те, щоб план дня був мобільним, доречним буде використати невеликий щоденник або роздруковані і скріплені степлером бланки зручного формату.

В даний час проблема планування в діловому світі стала настільки актуальною, що відповідне програмне забезпечення розробляється великою кількістю компаній. Наприклад Microsoft пропонує широко відомий пакет Outlook і OneNote. Пакет Outlook є стандартом для корпоративного обміну інформацією, зберігання контактів, планування завдань, узгодження зустрічей, а OneNote дозволяє записувати, упорядковувати і повторно використовувати електронні замітки на переносних, настільних і планшетних комп'ютерах.

Комп'ютерні органайзери це різні програми – від звичайних записників до солідних планувальників, в тому числі корпоративного рівня. Відповідно і можливості у них дуже різнопланові. При цьому органайзери належать до тієї групи програм, де складно однозначно назвати кращі: комусь необхідно складати довгострокові плани, а хтось задовольниться плануванням на тиждень [2].

Розглянемо додатки StickyNote і Power Notes. На користь першого говорить його величезна популярність на світовому рівні, широкі можливості і ефективність створюваних з його допомогою «липких листочків». На користь другого – інтерфейс в сукупності з досить скромним розміром, символічної ціною і цілком достатніми для більшості користувачів можливостями.

Всі програми-планувальники можна розділити на дві великі групи. У першу групу входять електронні календарі – щоденники, призначені для щоденного планування часу, як правило, в них зручно планувати події, зустрічі та завдання на невеликий період: день, тиждень, максимум – місяць. Програм даного напрямку на ринку дуже багато, за зразок можна вважати модуль «Календар» інтегрованого пакета Microsoft Outlook.

Другу групу програм-планувальників утворюють додатки, орієнтовані на довгострокове тривале планування, в них огляд завдань, подій і зустрічей представляється в розрізі декількох місяців. Такі календарі незамінні при плануванні складних і / або тривалих завдань, оскільки перші припускають попереднє виконання допоміжних завдань нижчого рівня, а другі розтягнуті за часом. Тривале планування коштами відповідних програм дозволяє будувати ієрархію завдань, розбиваючи великі й довгострокові, це дозволяє реально оцінити ситуацію, провести ранжування і розставити пріоритети. Одним з кращих програм довгострокового планування, розрахованим на широке коло користувачів, є пакет YearPlanner.

Додатковим інструментом усунення і дедуплікації непродуктивних витрат часу є програма Yaware.TimeTracker – автоматична система обліку робочого часу і оцінки ефективності роботи співробітників за комп'ютером.

Вона дає повну картину робочого дня і дозволяє зміцнити дисципліну, оптимізувати роботу співробітників та ефективно керувати підприємством.

Yaware.TimeTracker відзначає всі заняття, не пов'язані з роботою (соц.мережі, не пов'язані з роботою “прогулянки” інтернетом, перекури), як непродуктивний час.

Завдяки Yaware.TimeTracker керівник має змогу контролювати відвідуваність персоналу, запізнення та дотримання робочого графіку [3].

Доведено, що співробітник раціональніше використовує час і працює ефективніше, якщо наочно бачить свою роботу. Якщо надати співробітникам доступ до їх особистої статистики. Це дозволить побачити: скільки фактично часу вони відпрацювали за день і наскільки продуктивно його використовували, о котрій годині вони працюють найбільш плідно, а в які продуктивність їх роботи знижується; на роботу з якими категоріями додатків йде найбільше часу й наскільки їх використання необхідно для виконання робочих обов'язків.

Отже, проведені дослідження дозволяють зробити висновок, що успішна діяльність сучасних підприємств вимагає від працівників самостійно опановувати й раціонально використовувати сучасні програмні засоби та інформаційні технології.

Література

1. Градінарова О.О. Дослідження передумов використання сучасної системи самоменеджменту на підприємствах туристичної індустрії. *ВІСНИК ДІТБ*. 2011. № 15. С. 32-38.

2. Архангельский Г. А. Тайм-драйв. Как успевать жить и работать (10-е изд) М.: Манн, Иванов и Фербер. 2009. 256 с.

3. Що таке Yaware.TimeTracker? URL:<https://timetracker.yaware.com.ua/uk/what-is-yaware/>

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЯКОСТІ У ПРОЕКТУВАННІ ОБ'ЄКТІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

*Малюга Л.М., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Проектування об'єктів сфери обслуговування належить до одного з напрямів проектування громадських будівель. Швидкий розвиток сучасного інформаційного суспільства, зростаючий рівень комунікації людей та вимоги до якості життя та його комфорту вимагають удосконалення архітектурних характеристик таких приміщень. Існуючі типові рішення та вимоги не дають достатнього переліку та набору інформації для набуття ними індивідуальності. Постає проблема в правильному застосуванні міжнародних нормативних вимог до якості у процесі проектування об'єктів сфери обслуговування з метою удосконалення їх індивідуальних характеристик.

Зазвичай різні приміщення готелів групують за функціональними ознаками, що дозволяє організувати між ними чіткі технологічні взаємозв'язки, які відповідають санітарно-гігієнічним і протипожежним вимогам та сприяють зручності експлуатації готелю, а також підвищують комфорт проживання в ньому. До складу сучасних готелів згідно з ДБН В.2.2-20:2008 можуть входити такі групи приміщень і служб: приймально-вестибюльна, житлова, культурно-дозвіллева, фізкультурно-оздоровча, медична, підприємств побутового обслуговування і торгівлі, підприємств харчування, ділової діяльності, адміністрації і служб експлуатації, приміщень обслуговування, вбудовано-прибудованих підприємств і закладів [2].

Склад додаткових приміщень, що підвищують комфорт готелю, не нормується і приймається згідно із завданням на проектування або за проектом. Житлова частина будинків готелів (номерний фонд) повинна бути

функціональною і відокремленою. У випадку розташування приміщень готелів у складі багатофункціональних будинків, а також у випадках блокування приміщень готелів із іншими підприємствами та установами готелі повинні бути відокремлені, ізольовані та забезпечені самостійними входами і комунікаціями (вертикальними і горизонтальними) [2].

У зв'язку з цим слід розглянути основні сучасні нормативні акценти щодо проектування та дизайну готелів. Так, готельні комплекси є складними, найчастіше унікальними спорудами; тому їхнє розміщення в планувальній структурі міста є передусім відповідальним процесом. Своєю чергою, вибір ділянки для розташування готельного комплексу визначається багатьма факторами.

Передусім ділянка, що обирається для розміщення готелю, повинна відповідати вимогам санітарно-епідеміологічних правил і гігієнічних нормативів щодо рівнів природних та штучних радіонуклідів, вмісту потенційно небезпечних для людини хімічних і біологічних речовин у повітрі, ґрунті, негативних фізичних факторів (шум, вібрація, інфразвук, електромагнітні поля тощо) та ін. Розміщення й об'ємно-просторове рішення будинків готелів повинні відповідати вимогам ДБН 360, ДБН В. 1.4-2.01, ДБН В.1.1-7, ДБН В.2.2-9, ДБН В.2.2-15, ДБН В.2.2-17, ДБН В.2.3-4, ДСП 173, ДСанПіН 239, СанПіН 2605, СанПіН 3077 [1].

Відстань між житловими корпусами (будинками) готелів та автостоянкою визначається згідно з вимогами ДБН 360 та ДСП 173 [1] і повинна становити не більше 300 м, а до автостоянок не більше 75 м.

До ділянок для розташування готелів слід застосовувати й архітектурно-ландшафтні критерії, а саме: наявність озеленення, водних поверхонь, рельєфу. Суттєвою перевагою є розташування поруч з готелем парку, саду або скверу.

Тому в сучасних умовах під час проектування готелів слід правильно використовувати рельєфно - ландшафтне доквілля для досягнення органічного зв'язку зовнішнього і внутрішнього простору.

Однією з обов'язкових умов будівництва готелю є те, що його ділянка має бути екологічно комфортною. Розташування готелю в екологічно кризових зонах міст є ризиковим для забудовника, оскільки санітарно-гігієнічні параметри його доквілля (чистота повітряного басейну, рівень шуму, аерація, інсоляція) повинні відповідати нормативним вимогам зазначених ДБН В.2.2-20:2008 [2].

Для функціональної організації готелю істотне значення має також число входів у будинок. Готелі великої місткості й високого рівня комфорту звичайно мають не менше 3-4 входів [3].

Залежно від прийнятого архітектурного планування та конструкторського рішення житлової частини будівлі, а також від категорії готелю площа номерів повинна складати від 54 до 70 % від площі забудови житлового поверху, площі приміщень для персоналу 1,8-8,4 %, комунікації - 13,1-22 %, вітальні на житловому поверсі - 0-3,8 % [6].

Як свідчить практика, під час проектування сучасних готельних приміщень не завжди дотримуються і нормативних вимог щодо площі не лише номерного фонду, але й інших приміщень [8]. Так, у готелях місткістю 50-400 осіб площа адміністративного блоку обчислюється з розрахунку 0,12-0,18 м² на одне ліжко-місце. Для більших готелів також установлені відповідні нормативи.

Сприятливі умови життєдіяльності людини в готелях забезпечуються завдяки створенню комфорту і в самому готелі, і на території, що прилягає до

нього. Загальний комфорт внутрішнього простору готелів є інтегральним поняттям, яке містить екологічний, функціональний і естетичний комфорт середовища будь-якого приміщення готелю.

Екологічний комфорт створюється оптимальним для організму людини поєднанням температури, вологості, швидкості руху повітря і впливу променистого тепла. Наприклад, у стані спокою або при виконанні легкої фізичної роботи температура взимку не повинна перевищувати 18-22 °С, а влітку 23-25 °С; швидкість руху повітря взимку повинна складати 0,15 м/с, а влітку 0,2-0,4 м/с; відносна вологість - 40-60% [1, 2].

Функціональний комфорт визначає зручність експлуатації будь-якого приміщення. Він створює захист від докідля, безпеку і здійснення усіх функціональних процесів життєдіяльності людини: сну, харчування, відпочинку, особистої гігієни, розважання, ділових контактів.

Естетичний комфорт визначає позитивний емоційний настрій людини. Це забезпечується завдяки засобам і прийомам, за допомогою яких досягається об'єднання всіх елементів інтер'єру в єдине для сприйняття ціле. Естетичний комфорт інтер'єру залежить передусім від гармонійності предметно-просторового оточення, від того, наскільки досягнута цілісність і погодженість його елементів [5].

Проведені нами дослідження свідчать про те, що під час проектування готелів вибір земельної ділянки для їх розміщення є запорукою подальшого успішного функціонування цих закладів. В умовах урбанізації важливим є раціональне планування прилеглої території, дотримання відповідності території забудови та її функціональної організації, дотримання норм щодо площі житлового фонду та інших приміщень, а також відповідності призначення приміщення та його інтер'єру. Вдалі рішення під час проектування, а також дотримання норм і нормативів у будівництві готелю є невід'ємною складовою майбутнього ефективного розвитку об'єкта бізнесу.

Література

1. ДБН 360-92. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. https://dnaop.com/html/55971/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_360-92
2. ДБН В.2.2-20:2008. Будинки і споруди. Готелі. https://dnaop.com/html/56177/doc-%D0%94%D0%91%D0%9D_%D0%92.2.2-9-2009
3. ДСТУ 4268:2003. Засоби розміщування. Загальні вимоги [Електронний ресурс]. <https://dnaop.com/html/29636/doc-ДСТУ>
4. Нечаюк Л.І., Телеш Н.О. Готельно-ресторанний бізнес: менеджмент: навчальний посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 348 с.
5. Олійник О.П., Гнатюк Л.Р., Чернявський В.Г. Основи дизайну інтер'єру : навч. посіб. К. : НАУ, 2011. 228 с.
6. Терешкін О. Г., Балацька Н. Ю. Проектування об'єктів готельно-ресторанного господарства. Конспект лекцій. Х. : ХДУХТ, 2016. 135 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВАМИ

*Вербицька М.Л., магістрантка,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Розподіл та використання прибутку підприємства – це два послідовних етапи одного процесу [1, с.130]. Розподіл прибутку – це перший етап, на якому підприємство розраховується частиною свого прибутку з бюджетом.

Нині використання чистого прибутку (напрямок і пропорції) визначаються самостійно кожним суб'єктом господарювання. Використання чистого прибутку підприємство може здійснювати шляхом попереднього формування цільових грошових фондів або спрямовуючи кошти безпосередньо на фінансування витрат [2, с.55]. Можливий також розподіл чистого прибутку частково для формування цільових фондів, а частково на безпосереднє фінансування витрат.

Розподіл чистого прибутку являє собою процес формування напрямків його подальшого використання відповідно до цілей і завдань розвитку підприємства. Велика роль характеру розподілу саме чистого прибутку визначається наступними положеннями:

1) від зваженого підходу до розподілу прибутку залежить підвищення рівня добробуту власників підприємства [3, с.61]. Формуються пропорції між поточними виплатами їм доходу на капітал (у формі дивідендів, процентів тощо) і зростанням цих доходів у майбутньому періоді (за рахунок забезпечення зростання вкладеного капіталу);

2) відносини розподілу не є пасивними, вони активно впливають на виробництво, прискорюючи або гальмуючи його розвиток;

3) характер розподілу прибутку є індикатором інвестиційної привабливості підприємства. Зростання рівня дивідендних виплат визначає зростання вартості акцій на фондовому ринку, формуючи додатковий дохід інвесторів;

4) розподіл прибутку є основним інструментом впливу на підвищення ринкової вартості підприємства. У прямій формі цей вплив виявляється у забезпеченні приросту капіталу в процесі капіталізації частини прибутку, призначеного до розподілу, а непрямо воно забезпечується основними пропорціями цього розподілу;

5) розподіл прибутку є однією з дійових форм впливу на трудову активність персоналу підприємства. Обсяги і форми участі персоналу в прибутках визначають рівень трудової мотивації працівників, сприяють стабілізації персоналу та зростанню продуктивності праці;

6) пропорції розподілу прибутку формують рівень забезпечення додаткового соціального захисту працівників. В умовах низької дієвості державних форм соціального захисту зайнятих робітників ця роль розподільчого механізму прибутку на підприємстві дозволяє доповнити їх мінімальний соціальний захист;

7) характер розподілу прибутку впливає на рівень поточної платоспроможності підприємства. Виплати прибутку для споживання власниками і персоналом підприємства, здійснюються, як правило, в грошовій формі, тобто у формі основного активу. При великому обсязі виплат прибутку на цілі споживання рівень платоспроможності підприємства в поточному періоді може знизитися.

Література

1. Шеремет А. Д., Методика фінансового аналізу. - 3-е изд., перероб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2011. — 208 с.
2. Бень Т.Т., Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2012. – № 6. – С. 53-58.
3. Мішук Г.Ю. Визначення обсягів тіньових прибутків суб'єктів підприємництва // Фінанси України. – 2015. – № 5. – С. 60-65.

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

*Смолій Л.В., к.е.н., доцент
Уманський національний університет
садівництва, м. Умань*

Забезпечення розвитку аграрно-промислового виробництва на основі інноваційної моделі передбачає активізацію всіх складових капіталу: виробничого, фінансового, земельного та інтелектуального. Кожна з цих структурних частин функціонує у тісному взаємозв'язку і взаємозалежності з іншими і для свого відтворення потребує певного обсягу інвестицій. В умовах рівних можливостей щодо використання засобів виробництва, фінансових і земельних ресурсів конкурентні переваги здобувають ті суб'єкти аграрного виробництва, що забезпечують відтворення і примноження саме інтелектуального капіталу – інтелектуальних ресурсів, здатних створювати нову вартість, представлених людським і машинним інтелектами, а також інтелектуальними продуктами як засобом створення нової вартості. Умовою відтворення та ефективного використання інтелектуального капіталу є достатнє забезпечення цього процесу інвестиційними ресурсами, що належить до основних чинників досягнення високих темпів економічного зростання.

Інвестування людського капіталу аграрної сфери характеризується певними особливостями. Результати досліджень інвестиційних процесів у цій сфері показали, що в сучасних умовах створилась ситуація, за якою інвестування не створює відчутного впливу на економічне зростання в аграрному секторі, відбувається «надвиробництво» освіченого людського капіталу аграрного спрямування, який не залучається до сільськогосподарського виробництва. За оцінками економістів, щорічно 1,7-2,1 млрд грн, проінвестованих державою, приватними підприємствами і підприємцями в людський капітал, не повертаються в аграрну сферу економіки, оскільки випускники закладів аграрної освіти реалізують свій потенціал переважно в інших галузях економіки. Таким чином, інвестування в найбільш продуктивну частину людського капіталу (сільську молодь) веде до подальшого «вимивання» інтелектуальної частини сукупного людського капіталу з аграрного сектора [1, с. 4].

Висновки фахівців Інституту економічних досліджень та політичних консультацій у рамках Німецько-українського аграрного діалогу засвідчують високий рівень віддачі від витрат на дослідження у сільському господарстві – в середньому 81, 3% (за даними 1852 спостережень у різних країнах) (рис. 1).

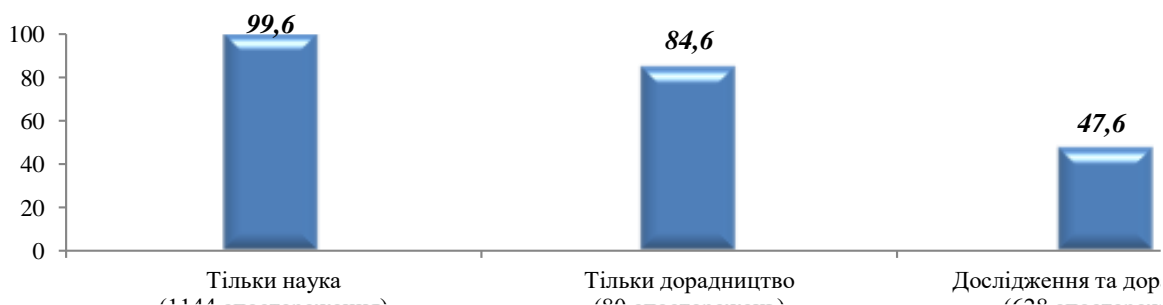

Рисунок 1. Ставка прибутковості інвестицій в аграрну науку, % [2]

Складається парадоксальна ситуація: пошук фінансових джерел, інвестицій в інтелектуальний капітал відбувається на фоні відсутності попиту на використання знань, здібностей фахівців вищої кваліфікації, здатних продукувати значний результат своєї діяльності. За таких обставин, безумовно, завданням першочергової ваги для України є не тільки збереження, а й нарощування інтелектуального капіталу, що, безперечно, вимагає розв'язання проблеми інвестування його розвитку, причому не лише за рахунок державного фінансування. Притоку інвестиційних ресурсів для фінансування виконання наукових та науково-технічних робіт з недержавних джерел не сприяє те, що сільському господарству притаманна певна специфіка, що позначається на можливостях запровадження інновацій.

Вирішення проблеми інвестиційного забезпечення розвитку інтелектуального капіталу аграрного виробництва можливе, на нашу думку, за рахунок створення та підтримки механізмів трансформації наукових розробок у затребувані ринком інноваційні продукти; запровадження механізму співробітництва наукових установ з підприємницькими структурами з метою реалізації спільних інноваційних проектів, що дасть змогу залучити в дану сферу приватний капітал; створення необхідної інноваційної інфраструктури для забезпечення можливості використовувати наявний потенціал; запровадження державою методів непрямої фінансової підтримки (пільгове оподаткування та кредитування), а також системи гарантій фінансових ризиків; розвиток міжнародного співробітництва у сфері наукової та інноваційної діяльності.

Література

1. Людський капітал в аграрній сфері економіки України: науково-організаційні основи сучасного формування і розвитку : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук : 08.07.02. О.М. Бородіна; ННЦ «ІАЕ». К., 2004. 23 с.
2. Кьостер У., Шуман К., Ліссітса А. Інформаційна система та аграрна освіта в Україні – заклик до реформ : консультативна робота AgPP № 30. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, Німецька Консультативна Група при Уряді України, Київ, 2019. 42 с.

ФУНКЦІЇ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

*Гук Р.Ю., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Пріоритетного значення в процесі здійснюваних економічних перетворень набувають функції фінансового менеджменту. Узагальнюючи існуючі погляди на зміст функцій фінансового менеджменту, можна зробити висновок, що найчастіше вони класифікуються з погляду об'єкта і суб'єкта фінансового управління. Серед функцій об'єкта фінансового менеджменту І.Т. Балабанов передусім виокремлює його відтворювальну і розподільчу функції.

Відтворювальна функція полягає у забезпеченні збалансування матеріальних і фінансових ресурсів на всіх стадіях кругообігу капіталу в процесі простого і розширеного відтворення. Розподільча функція фінансового менеджменту на макрорівні полягає у формуванні та використанні

централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів в усіх ланках державних фінансів.

На мікрорівні зміст розподільчої функції фінансового менеджменту полягає у визначенні політики розподілу прибутку, формуванні та використанні грошових фондів, підтриманні ефективної структури капіталу підприємств, зведенні до мінімуму ризику банкрутства [1, с. 38].

Л.М. Ремньова визначає наступні функції: планування, організацію, мотивацію та контроль.

Цілком логічно основою управлінських функцій виступає планування. Воно охоплює весь комплекс заходів по розробці планових завдань і їх втіленню на практиці.

Організація полягає у створенні підрозділів фінансової служби, визначенні їх повноважень, встановленні вертикальних і горизонтальних зв'язків між ними, координації їх дій.

Мотивація передбачає стимулювання працівників фінансових служб до виконання поставлених завдань. Від їх зацікавленості у результатах своєї роботи значною мірою залежить ефективність управлінських рішень на різних рівнях.

Контроль як функція фінансового менеджменту полягає у виявленні відхилень від плану і своєчасному внесенні коректив.

Література

1. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? М. : Финансы и статистика, 2015 — 383с.

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

*Левіщенко Ю.В., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

З усього різноманіття фінансових ресурсів гроші починають і закінчують кругообіг фондів і коштів підприємства. Їх рух, обслуговуючи відтворювальний процес підприємства, має направлений і функціональний характер.

Діяльність підприємства в ринкових умовах господарювання сприяє перетворенню грошових коштів у самостійні повноцінні ресурси, які приймають товарну форму, користуються попитом і мають ціну.

Грошові потоки обслуговують практично всі аспекти виробничо-господарської діяльності підприємства та характеризують кругообіг його коштів, що робить їх одним з найважливіших самостійних об'єктів фінансового менеджменту підприємства. Окремі поточкові показники макроекономічного рівня (такі як національний дохід, валовий внутрішній продукт, показники платіжного балансу держави) традиційно використовуються в економічній політиці.

Виникнення та формування грошового потоку при здійсненні господарських операцій у рамках реалізації операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства є результатом прояву сукупності фінансово-економічних відносин, а отже, має певні ознаки, серед яких необхідно виділити такі [1].

Регулювання грошових потоків є однією з новітніх управлінських технологій у рамках динамічного підходу до регулювання фінансово-економічних процесів.

Висока роль ефективного управління грошовими потоками підприємства визначається наступними основними положеннями:

1. Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах.

2. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує фінансова рівновага підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова стійкість підприємства значною мірою визначаються тим, наскільки різні види потоків коштів синхронізовані між собою по обсягах і в часі. Високий рівень такої синхронізації забезпечує істотне прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку підприємства.

3. Раціональне формування грошових потоків сприяє підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства. Будь-який збій у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції і т.д.

4. Ефективне керування грошовими потоками дозволяє скоротити потреби підприємства в позиковому капіталі. Особливу актуальність цей аспект управління грошовими потоками набуває для підприємств, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу, доступ яких до зовнішніх джерел фінансування досить обмежений.

5. Управління грошовими потоками є важливим фінансовим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства. Цьому сприяє скорочення тривалості виробничого і фінансового циклів, що досягається в процесі результативного управління грошовими потоками, а також зниження потреби в капіталі, що обслуговує господарську діяльність підприємства. Прискорюючи за рахунок ефективного управління грошовими потоками оборот капіталу, підприємство забезпечує ріст суми генерованого у часі прибутку.

6. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства. Синхронізація надходження і виплат коштів, що досягається в процесі управління грошовими потоками підприємства, дозволяє усунути цей фактор виникнення його неплатоспроможності.

7. Активні форми управління грошовими потоками дозволяють підприємству отримувати додатковий прибуток, генерований безпосередньо його грошовими активами. Високий рівень синхронізації надходжень і виплат коштів по обсягу і в часі дозволяє знижувати реальну потребу підприємства в поточному і страховому залишках грошових активів, що обслуговують операційний процес, а також резерв інвестиційних ресурсів, сформований у процесі здійснення реального інвестування. Таким чином, ефективне управління грошовими потоками підприємства сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій, що є джерелом прибутку [3, с. 138].

Критичне дослідження поглядів на визначення сутності грошових потоків показало, що в спеціальній літературі найбільше поширення одержали наступні:

– грошові потоки в широкому розумінні – надходження і витрати коштів у результаті фінансово-господарської діяльності підприємства;

– грошові потоки у вузькому розумінні – приріст або зменшення оборотних активів підприємства;

– грошові потоки з точки зору математичної статистики та теорії можливостей – послідовність фактів надходження або вибуття коштів у певні моменти або періоди часу [2, с. 91].

Об'єктивною необхідністю при управлінні грошовими потоками є структурування грошових потоків – формування упорядкованої сукупності грошових потоків відповідно до встановленого критерію (або групи критеріїв) та визначення їх базових функціонально-організаційних особливостей.

Управління грошовими потоками суб'єкта господарювання є індивідуальною для кожного підприємства, оскільки має враховувати особливості його фінансово-господарської діяльності та специфічні умови зовнішнього і внутрішнього середовища її реалізації. Однак така індивідуальність досягається шляхом використання сукупності загальних підходів, прийомів та методів – інструментарію управління грошовими потоками.

Література

1. Ванькович Д. В. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами промислових підприємств / Д. В. Ванькович // Фінанси України. – 2015 р. – № 7. – С. 44–51.
2. Загурський О. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Для студентів заочної форми навчання / О. М. Загурський. – Біла Церква, 2018. – 127с.
3. Захарченко В. О. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства / В.О. Захарченко, С. І. Счасна // Фінанси України. – 2019. – № 1. – С.137-144.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «ОБОРОТНІ АКТИВИ» В ПРАЦЯХ ВИДАТНИХ НАУКОВЦІВ

*Пітьовка А.В., магістрантка,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

В сучасних умовах господарювання оборотні активи мають особливо важливе значення, адже являються вагомим критерієм у визначенні прибутку підприємства.

Економічна суть цього поняття, незважаючи на різноманітність термінів, трактується у вітчизняній та зарубіжній літературі досить однозначно. Найчастіше оборотні активи підприємства визначаються як грошові ресурси або група мобільних активів підприємства з періодом використання до одного року, які безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня ліквідності повинні забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями. Виходячи з цього визначення, бачимо, що оборотні активи підприємства займають вагоме місце в системі управління та потребують значної уваги. Так, у вікіпедії оборотні активи – грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [2].

На думку, Нашкерська Г. В. Оборотні активи – це грошові кошти, що вкладені для створення оборотних виробничих фондів та фондів обігу з метою забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. Демченко Т. А., говорить, що Оборотні активи – сукупність оборотних фондів і фондів обігу, які використовуються для фінансування поточної господарської діяльності і виражені в грошовій формі [5].

Ковальов В.В. Оборотні активи – активи, що споживаються під час виробничого процесу протягом року або звичайного операційного циклу, що перевищує 12 міс., через специфіку технологічного виробництва, і тому такі, що повністю переносять свою вартість виготовленої продукції [4].

Бланк І.О. Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що забезпечують поточну виробничо-комерційну діяльність підприємства та повністю споживаються у процесі одного виробничо-комерційного циклу.

Усатов І.А. Оборотні активи – грошові кошти та мобільні активи, які перетворюються в грошові кошти впродовж одного виробничого циклу, що забезпечує безперервність процесу виробництва, обороту та отримання прибутку.

Крейніна М.Н. Оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які за нормальних умов роботи протягом року (або навіть коротшого періоду) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів тощо.

Брейлі Р., Майєрс С. Оборотні активи – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти.

Білик М. Д. Оборотні активи – група мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують операційну діяльність підприємства і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями [1].

Кірейцев Г. Г. Оборотні активи – це сукупність коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва та реалізації продукції [3].

Отже, чітке розуміння сутності оборотних активів має велике практичне значення, адже правильне сприйняття економічної термінології спрощує роботу кожного підприємства, допомагає простежити та виявити взаємозалежності між різними факторами виробничо-господарської діяльності, що у подальшому дозволить не лише раціонально споживати наявні фінансові ресурси, а й будувати обґрунтовані економічні прогнози щодо доцільності використання та управління оборотними активами підприємства.

Література

1. Білик М. Д. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2007. 592 с.
2. Вікіпедія [Електронний ресурс] URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BD%D1%96_%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B8
3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник. Житомир. 2007. 431 с.
4. Ковальов В. В. Фінансовий аналіз : управління капіталом. Аналіз звітів. Посібник. М.: Финансы и статистика. 2009. 512 с.
5. Хохлов М.П., Крилова М.А., Щербань О.Д. Поняття оборотних активів підприємства. URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/31_2019_ukr/63.pdf

АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ЇХ ОБЛІКУ

*Магдич В.Р., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Фінансовий стан підприємства і його стабільність значною мірою залежать від того, яке майно є в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал і який дохід вони йому приносять.

Активи, метою формування яких не є реалізація чи споживання протягом будь-якого часу, що настане раніше і визначається наступними факторами:

- або тривалість операційного циклу;
- або протягом дванадцяти місяців з дати використання; класифікуються як необоротні.

Необоротні активи - сукупність матеріальних і фінансових ресурсів, які використовуються у господарській діяльності в своєму роді протягом тривалого часу (більше року) і мають значну вартість окремого об'єкта, а також довгострокове розпорядження майном в діяльність інших суб'єктів господарювання [1, с.48].

Майно, яке знаходиться в необоротних активах, може бути на підприємстві у вигляді: основних засобів, нематеріальних активів, незавершених капітальних вкладень (капітальні інвестиції), довгострокових фінансових інвестицій, довгострокових активів в розрахунках, відстрочених податкових активів, негативного гудвілу та інших необоротних матеріальних активів.

Основні засоби - сукупність матеріально-речових цінностей (засобів праці), що діють у натуральній формі протягом тривалого часу як у матеріальному виробництві так і невиробничій сфері, а їх вартість переноситься конкретною працею, знос деталей, як вартість продукції, що випускається, виконаних робіт, наданих послуг або витрати на збут.

Основними нормативними документами, які визначають методологічні засади формування в бухгалтерському обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про ОЗ та МНМА, порядок формування первісної вартості таких об'єктів, є НП(С)БО 121 та Методрекомендації.

Для обліку основних засобів у ПРАТ «Концерн Хлібпром» використовують рахунок 10 «Основні засоби», який має субрахунки: 100 «Інвестиції в нерухомість»; 101 «Земельні ділянки»; 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель»; 103 «Будинки та споруди»; 104 «Машини та обладнання»; 105 «Транспортні засоби»; 106 «Інструменти, прилади та інвентар»; 107 «Тварини»; 108 «Багаторічні насадження»; 109 «Інші основні засоби».

В ПРАТ облік інших необоротних матеріальних активів ведеться на рахунку 11 «Інші необоротні матеріальні активи» і має субрахунки: 111 «Бібліотечні фонди»; 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи»; 113 «Тимчасові (нетитульні споруди)»; 114 «Природні ресурси»; 115 «Інвентарна тара»; 116 «Предмети прокату»; 117 «Інші необоротні матеріальні активи».

Облік нематеріальних активів в Компанії ведеться на рахунку 12 «Нематеріальні активи», який має субрахунки: 121 «Права користування природними ресурсами»; 122 «Права користування майном»; 123 «Права на комерційні позначення»; 124 «Права на об'єкти промислової власності»;

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 291. Дата оновлення: 16.11.2020. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T990996.html (дата звернення 11.12.2019).

АТЕСТАЦІЯ ТА ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВУ КЕРІВНИКІВ ВИРОБНИЧОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Нестеренко М.В., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Оцінка персоналу та формування резерву керівників організацій є важливими елементами системи управління людськими ресурсами в умовах формування економіки знань. Правильно проведені на основі сучасних методів оцінки персоналу профілі компетентності повинні забезпечити вищий рівень людських ресурсів у вітчизняних організаціях, підвищити професійний рівень керівників, професіоналів та фахівців з вищою освітою. Однак до недавнього часу організація та проведення оцінювання персоналу були суттєвими недоліками.

Формування ефективної системи адаптації передбачає комплекс заходів, які дозволяють працівнику успішно обіймати певну посаду з мінімальними втратами, як для працівника, так і безпосередньо для підприємства. Ця система призначена для подолання труднощів у процесі адаптації, а також для підвищення ефективності процесу адаптації до умов діяльності. На думку експертів, впровадження цієї системи повинно дозволяти [1]:

1. Підприємству: забезпечити підвищення ефективності роботи співробітника і прискорити процес його виходу на відповідний рівень продуктивності; налагодити або підтримати позитивні відносини у колективі; запобігти помилкам, яких можуть припуститися нові працівники, та мінімізувати пов'язані з цим втрати; скоротити можливі витрати досвідчених працівників, пов'язані з допомогою новим співробітникам; зниження рівня плинності кадрів;

2. Співробітнику: увійти у здорові трудові відносини; придбати необхідні професійні навички і знання; знизити рівень нервового навантаження.

Система адаптації працівників, як свідчить практика, має включати в себе певні ключові елементи, без яких вона не може успішно функціонувати [2]:

1. Програма адаптації, яка регламентує заходи і терміни навчання нового співробітника та відпов

2. Система наставництва – це залучення досвідченого працівника задля допомоги новому працівникові в ході організації його трудової діяльності.

3. Система атестації, яка являє собою порядок оцінки діяльності нового співробітника за підсумками реалізації комплексу адаптаційних заходів. ідає за логічну послідовність даного процесу.

Тому, згідно з представленими матеріалами, адаптація працівників є важливою умовою сталого розвитку підприємства.

Література

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрного підприємства. Київ: КНЕУ. 2011. 356 с.
2. Богиня Д.П., Мандибура В.О., Матієшина О.Д. та ін. Мотивація праці в ринковій економіці: проблеми теорії і практики. – К.: Інститут економіки НАН України, 2017.- 183 с.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

*Солошенко С.М., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Фінансова безпека страхової компанії – це здатність ідентифікувати внутрішні та зовнішні загрози і розробляти заходи щодо забезпечення якості активів, платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості, в тому числі в умовах інституційних змін. Страховим компаніям рекомендовано переглянути існуючі підходи до забезпечення фінансової безпеки у напрямі готовності до підвищення вимог до структури та якості активів, структури та достатності капіталу, платоспроможності, рівня професійної придатності керівників страхових компаній тощо [1].

Для визначення загального рівня фінансової безпеки страхових компаній необхідно проводити моніторинг за наступними напрямками:

1. Наявність сплаченого статутного капіталу у визначеному законодавством розмірі та готовність його збільшити до 32 млн грн для страховиків, які здійснюють страхування інше, ніж страхування життя («non-life»); та 48 млн грн для страховиків, які здійснюють страхування життя («life»); страховиків, які здійснюють страхування інше, ніж страхування життя, за ризиками відповідальності, страхування кредиту та поруки; спеціалізованих перестраховиків [2].

Наявність сплаченого статутного капіталу являє основу для капіталізації страхової компанії та фінансової безпеки страхової компанії. За даними Національного банку України, станом на кінець I півріччя 2021 року найбільш капіталізованими страховими компаніями є Метлайф (4,3 млрд грн), УСГ (4,0 млрд грн), Граве Україна страхування життя (3,5 млрд грн), ТАС (3,4 млрд грн), АРКС (3,4 млрд грн), Уніка (2,8 млрд грн), ТАС (приватне) (2,6 млрд грн), ІНГО (2,4 млрд грн), Арсенал страхування (1,8 млрд грн), Альянс (1,6 млрд грн), ПЗУ Україна страхування життя (1,6 млрд грн) [3].

2. Створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань, а також їх правильне розміщення з урахуванням вимог безпечності, прибутковості. За даними Національного банку України, станом на кінець I півріччя 2021 року найбільші страхові резерви сформували Метлайф (3,8 млрд грн), УСГ (3,1 млрд грн), Граве Україна страхування життя (3,1 млрд грн), ТАС (3,0 млрд грн), Арсенал страхування (1,2 млрд грн), ПЗУ Україна страхування життя (1,0 млрд грн). Уніка життя (0,9 млрд грн), Княжа Вієнна Іншуранс Груп (7,4 млрд грн), Перша (0,6 млрд грн), Провідна (0,5 млрд грн).

3. Перевищення фактичного запасу платоспроможності страхової компанії над розрахунковим нормативним запасом.

4. Дотримання основних нормативів для страхових компаній, визначених у Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика від 07.06.2018 р. № 850 [4].

5. Прибутковість діяльності страхових компаній та правильний розрахунок страхових тарифів. За підсумками 2020 р. прибутковими були більшість страхових компаній, проте збитковість була характерною для 61 страхових компаній. Страхові компанії, які є найбільш капіталізованими страховими компаніями мали наступний рівень прибутковості: Метлайф (4,4%), УСГ (1,4%), Граве Україна страхування життя (1,2%), ТАС (1,2%), АРКС (9,8%), Уніка (11,6%), ТАС (приватне) (5,6%), ІНГО (4,3%), Арсенал страхування (13,6%), Альянс (0,2%), ПЗУ Україна страхування життя (5,4%).

Отже, страховим компаніям рекомендовано переглянути існуючі підходи до забезпечення управління фінансовою безпекою у напрямі готовності до підвищення вимог до структури та якості активів, структури та достатності капіталу, платоспроможності, рівня професійної придатності керівників страхових компаній тощо. Для забезпечення фінансової безпеки страховим компаніям доцільно розробити стратегії забезпечення прибутковості у розрізі всіх видів діяльності: страхової, фінансової та інвестиційної.

Література

1. Левковець Н. П., Бабич Л. М., Теслюк Н. П., Наконечна С. А., Гвцалюк О. І. Фінансова безпека страхових компаній в умовах інституційних змін. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9155>.

2. Біла книга «Майбутнє регулювання ринку страхування». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bila-kniga-maybutnye-regulyuvannya-rinku-strahuvannya>.

3. Основні показники діяльності страхових компаній (у розрізі установ), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 835. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#>

4. Про затвердження Положення про обов'язкові критерії і нормативи достатності капіталу та платоспроможності, ліквідності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій страховика: Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг від 07.06.2018 р. № 850. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-18#n7>.

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ КОМЕРЦІЙНИМ БАНКОМ

*Смольницька О.Е., магістрантка,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Загострення проблем у банківській системі загалом пов'язане з погіршенням фінансового стану окремих банків під дією пандемії COVID-19, воєнної агресії на Сході України та необхідністю запровадження антикризового управління [1]. Відсутність вчасного та дієвого антикризового управління стала причиною ліквідації понад сорока комерційних банків за останні п'ять років: кількість діючих банків у 2016 р. зменшилася на 21, 2017 р. – 14, 2018 р. – 5, 2019 р. – 2, 2020 р. – 2 [2].

С. Б. Манжос вважає, що антикризове управління банківською діяльністю розглядає як цілісну сукупність таких форм:

– державне антикризове управління банківською діяльністю;

- антикризове регулювання банківської діяльності центральним банком;
- антикризовий менеджмент банку [3, с. 17] (рис. 1).

На прикладу АТ «ОТП Банк» проведено аналіз реалізації антикризового управління у 2016-2020 рр. За даними табл. 1 можна стверджувати, що АТ «ОТП Банк» мав неефективну діяльність у 2015 р. та попередніх роках, що пов'язано із загальним станом нестабільності банківської системи та макроекономічної ситуації. У 2015 р. комерційний банк отримав чистий збиток у розмірі 5 038,4 млн грн за рахунок чистого процентного збитку (867,3 млн грн), чистого непроцентного збитку (2 931,5 млн грн), збитку від припинення діяльності (29,9 млн грн) та ін.

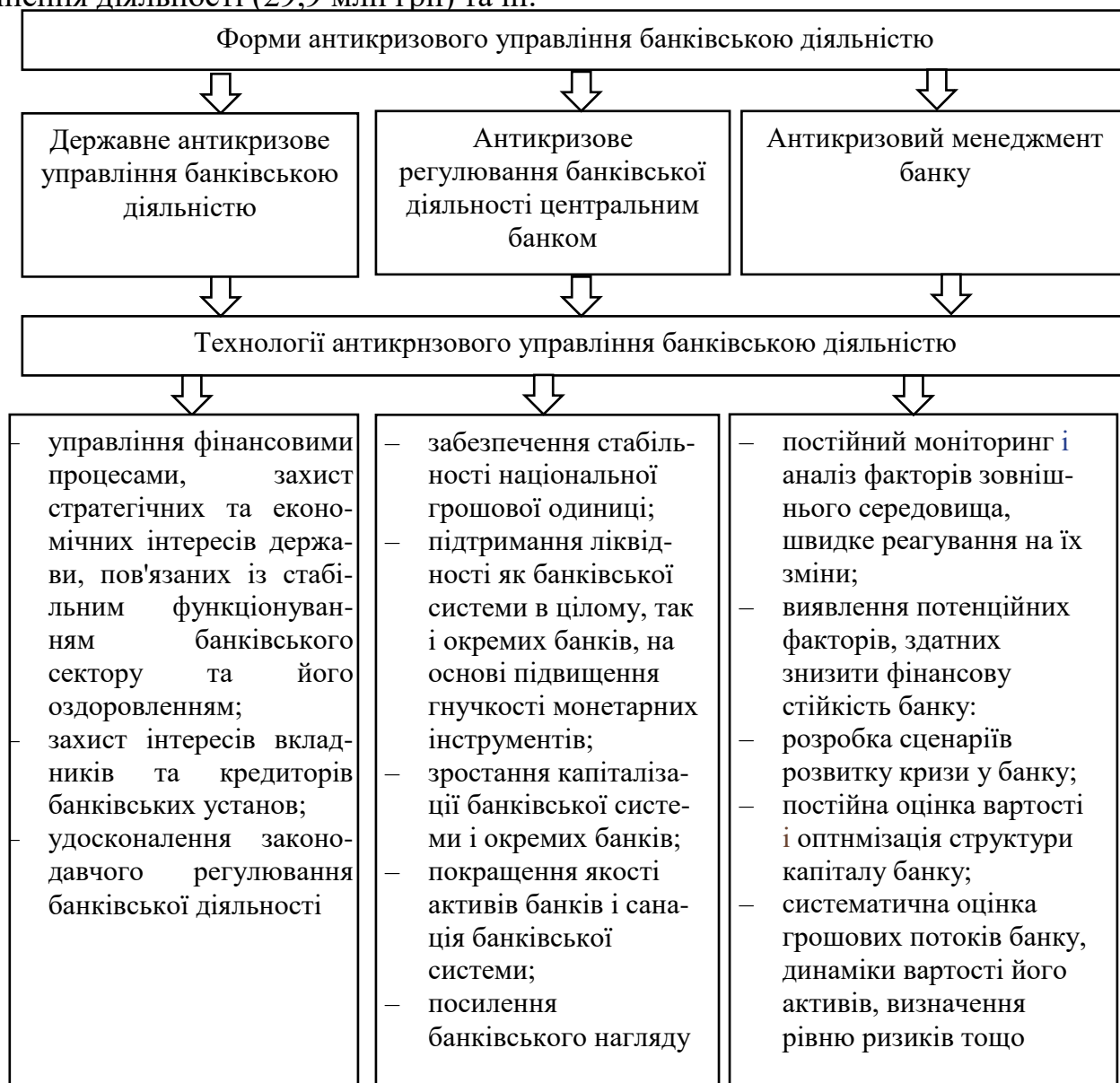

Рис. 1. Форми антикризового управління банківською діяльністю [3, с. 17]

Формування чистого збитку АТ «ОТП Банк» у 2015 р. та попередніх роках призвело до формування непокритого збитку (накопиченого дефіциту) у складі власного капіталу, який поступово зменшувався у 2015-2018 рр.: 2015 р. – 11 134,2 млн грн, 2016 р. – 5 320,3 млн грн, що на 47,8% менше рівня 2015 р., 2017 р. – 4 063,0 млн грн, що на 76,4% менше рівня 2016 р., 2018 р. – 2 210,5 млн грн, що на 54,4% менше рівня 2017 р. (таблиця 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності АТ «ОТП Банк», млн грн

Показники	015 ²	016 ²	017 ²	018 ²	019 ²	020 ²
Чистий прибуток (збиток)	- 5038,4	1 084,8	1 257,3	2 227,2	2 926,6	2 122,2
Загальна вартість активів	2 5608,8	2 8062,1	3 3627,7	3 8686,8	5 1982,6	6 9814,0
Власний капітал, в тому числі	- 1882,0	2 516,1	3 821,1	5 741,4	8 649,2	1 0834,5
нерозподілений прибуток (накопичений дефіцит)	- 11134,2	- 5320,3	- 4063,0	- 2210,5	7 16,1	2 838,3
Зобов'язання	2 7490,8	2 5545,9	2 9806,6	3 2945,4	4 3333,3	5 8979,5

Джерело: складено за даними фінансової звітності АТ «ОТП Банк» [4]

Впровадження антикризового управління менеджерами АТ «ОТП Банк» призвело не лише до забезпечення прибутковості діяльності комерційного банку, а й нарощення його фінансового потенціалу через збільшення загальної вартості активів у 2,7 разів, набуття власним капіталом у 2016-2020 рр. додатнього значення та збільшення у 4,3 рази.

Отже, актуальність антикризового управління банківською діяльністю визначається сучасним економічним та соціальним становищем в Україні та посилюється негативними тенденціями у банківській системі щодо банкрутства банків та зменшення їх фінансової стійкості. Ефективне антикризове управління банківською діяльністю повинно базуватися на спільних підходах державного антикризового управління банківською діяльністю, антикризового управління банківською діяльністю НБУ, антикризового менеджменту банку. На прикладі АТ «ОТП Банк» можна визначити ефективність антикризового управління банківською діяльністю та досягнення прибутковості у 2019-2020 рр. та покращення фінансового стану, посилення фінансового потенціалу та утвердження як провідного комерційного банку у банківській системі України.

Література

1. Драган О.О., Герасименко І.О. Антикризове управління банком в умовах нестабільності фінансового ринку / О.О. Драган, І.О. Герасименко // Збірник наукових праць Уманського НУС. – 2021. – Вип 99. – Ч. 2
2. Основні показники діяльності банків. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4>.
3. Манжос С. Б. Антикризове управління банківською діяльністю: форми і технології / С.Б. Манжос // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 6. – Частина 5. – С. 16-20.
4. Річні звіти АТ «ОТП Банк». URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/informations/annual-reports>

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА»

РОЗВИТОК РЕФЛЕКСИВНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

*Хомчук О. П., к.псих.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та
управління «Університету «Україна», м. Біла Церква*

Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується постійними соціально-економічними змінами, які суттєво впливають на психологічний розвиток людини, що зумовлює особливу увагу дослідників до становлення самосвідомості та самопізнання особистості. Одним із ключових механізмів цих процесів є розвиток рефлексії. Сезитивним етапом формування рефлексивності є підлітковий вік.

Метою статті є теоретичне вивчення психологічних особливостей особистісної рефлексії в підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу. Особливості розвитку та формування особистості підліткового віку досліджуються в працях Л.С.Виготського, Е.Еріксона, І.Д.Беха, Л.І. Божович, І.С. Булах, М.Кле, А.М.Прихожан, Д.Й.Фельдштейна та інших.

Зокрема Л. С. Виготський приділяв увагу розвитку мислення в підлітковому віці. Головне в розвитку мислення — утворення понять, що веде до вищої форми інтелектуальної діяльності, нових способів поведінки. Л.С.Виготський розглядав проблему інтересів у ролі основоположної протягом усього підліткового віку, відзначав центральні новоутворення — розвиток рефлексії, на її основі — самосвідомості [2].

Л.І. Божович вважає, що основні зміни, які відбуваються в підлітковому віці, стосуються насамперед мотиваційної сфери. На перший план висуваються мотиви, пов'язані зі світоглядом. Мотиви формуються не спонтанно, а усвідомлено, на ґрунті свідомо поставленої мети. Крім того, значне місце відводиться моральним переконанням. Одночасно з переконаннями формуються ціннісні орієнтації. Наступне важливе новоутворення даного вікового періоду — розвивається самовизначення, як здатність розуміти самого себе, свої можливості, здібності, свій соціальний статус у суспільстві [1].

Т. В. Комар зазначала, що «зміни рефлексії підлітка присутньо пов'язані із змінами у сферах самопізнання, ставлення до самого себе, образом власного «Я», саморегуляцією поведінки та діяльності. Ступінь розвитку цих здатностей безпосередньо пов'язаний із становленням моральних якостей. Розвиток рефлексії визначає і загальний перебіг становлення саморегуляції, самовиховання, цілеспрямованості у зміні власної особистості» [3, с. 57]. Отже, здатність до рефлексії є необхідною умовою розвитку особистості підлітка.

Психологічний зміст поняття «рефлексія», на думку вчених, полягає у розгляді внутрішніх психічних актів і стані самопізнання. Зокрема О.З. Зак розглядає рефлексію як спосіб опредметнення змісту свідомості, звернення пізнання людини на саму себе, на власний внутрішній світ, психічні якості і стани [4].

Т. В. Комар розглядає рефлексію як «специфічний прояв самоактивності особистості, яка виявляється в можливості та готовності індивіда творити свою

особистість шляхом самосвідомості, що виступає як сукупність процесів самопізнання, самооцінювання, саморегуляції» [3, с 62].

На її думку, несформовані механізми рефлексії сприяють необ'єктивному сприйняттю підлітком самого себе, приписуванню власного погляду, оцінки самого себе – оточуючим, а значить, центруванні на своїх особистісних проблемах.

Рефлексія, як форма усвідомлення підлітком як свого внутрішнього світу, так і розуміння внутрішнього світу інших людей, є важливим механізмом самосвідомості [4, с 154].

У дослідженнях Г.М. Свіденської, Т.В. Дуткевич, О.М. Лось зазначалось, що людина, яка володіє достатнім рівнем самосвідомості, є впевненою у собі, прагне до самореалізації. Зокрема Г.М. Свіденська досліджувала проблеми психологічних особливостей розвитку самосвідомості особистості в період підліткової кризи. В результаті проведеної корекційно-розвивальної роботи, спрямованої на розвиток умінь рефлексії, було виявлено, що учні стали більш впевнені у собі, навчилися контролювати свої тимчасові емоційні прояви [5].

Висновки. Отже, рефлексія виступає важливим механізмом розвитку самосвідомості в підлітковому віці. Результатом рефлексії як процесу, що розгортається на рівні особистості людини, є зміна тих чи інших сторін особистості та її самосвідомості, динаміка установок, намірів, переконань, особистісних смислів.

Література

1. Божович Л.И. Изучение мотивации поведения детей и подростков. Москва, Педагогика. 1972. 351 с.
2. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. Т. 4. Детская психология. Москва, Педагогика, 1984. 432 с.
3. Комар Т.В. Особистісна рефлексія як чинник соціального становлення підлітків: дис.. канд..психол. наук: 19.00.07, Київ, 2003. 207 с.
4. Психология подростка: ученик / под редакцией А.А. Реана. Санкт-Петербург, ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2006. 480 с.
5. Свіденська Г.М. Психологічні особливості розвитку самосвідомості особистості в період підліткової кризи: автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07, Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2008. 21 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІГРОВОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

*Трофименко Н.Є., старший викладач,
Білоцерківський інститут економіки та
управління «Університету «Україна», м. Біла Церква*

Відсоток людей, страждаючих ігровою залежністю в Україні за останній час значно виріс. Багато українських сімей не знають, як боротися з проблемою, яка руйнує спокійне життя.

Історія ігрової залежності йде в далеку античність і спостерігається у всіх людських культурах. Гра – вид діяльності, яка спрямована на задоволення потреб у розвагах, задоволеннях, знятті напруженості, на розробку певних умінь та навичок. Грою називають форму вільного самовираження людини, яка не пов'язана з досягненням утилітарної мети, але яка доставляє радість самому собі.

Гра людини займає більший місце, ніж у тварин, у яких вона є лише засобом навчання та тренування поведінкових навичок [4].

Ігрова залежність (патологічний потяг до азартних ігор, лудоманія, гемблінг) займає найбільш помітне місце серед поведінкових не хімічних залежностей [3].

Усі знають про те, що азартні ігри викликають залежність у значній кількості людей, які регулярно приймають в них участь. По суті, ігрова залежність – це хвороба.

Ігроманія, яку ще називають *лудоманією* (з латинської мови «*ludus*» – гра) – це надмірне захоплення азартними іграми. З 80-х років минулого століття ряд розвинених країн, щоб підкреслити згубність цієї пристрасті, надали лудоманії статус хвороби.

У десятому перегляді Міжнародної класифікації хвороб (МКХ-10), що включив пропозиції клініцистів з 40 країн, наведений чіткий клінічний опис розладів у людей, які мають гральну залежність. Ця хвороба відноситься до розладів звичок і потягів і класифікована під номером F60.0. Розлад полягає в частих повторних епізодах участі в азартних іграх, які домінують у житті суб'єкта і ведуть до зниження соціальних, професійних, матеріальних і сімейних цінностей. Патологічний потяг до азартних ігор сучасні дослідники відносять до нехімічної (поведінкової) залежності. У цих випадках об'єктом залежності не є психоактивна речовина, як у хімічній залежності (алкоголізм, наркоманія), а поведінковий паттерн [5].

Існують ознаки того, коли азарт стає хворобою, які, як правило, зазвичай помітні лише близьким, а сама людина їх не помічає. Залежність від ігрової поведінки під час азартних ігор визначається кількома чинниками:

- ступенем небезпечної поведінки для самої людини та її оточення;
- глибиною залучення до гри та не здатністю відмовитися від неї;
- неспроможністю самостійно впоратися з тягою до гри;
- неадекватною оцінкою своєї пристрасті до ігор, бажанням приховувати витрати та факт самої гри, обманом, а в результаті – соціальною, психічною або соматичною дезадаптацією.

Все це призводить до проблем на роботі, у сім'ї, зі здоров'ям, настроєм, які пов'язані з азартом та грою.

Часто люди, які мають дуже скромні грошові запаси, стають жертвою такої залежності. Взагалі, причина такої залежності – в особливостях людини: вихованні, оточенні навколишнього середовища, існуючих неадекватних способів не вирішення власних проблем, тікання від стресу, замість того, щоб проаналізувати та розпочати робити кроки для його уникнення [2].

Причиною такої залежності є емоційна спустошеність, безцільність життя, від якої, до речі, азартна поведінка не захищає, але лише дає тимчасову «затьмареність розуму». Гроші, як мета гри («Я граю, щоб виграти») не мають нічого спільного із залежністю. Психологи бачать у поведінці людей, що грають, вирішення власних емоційних проблем. Говорячи про особистісні властивості патологічних гемблінгів, були виявлені *характерні риси*:

1. Втрата контролю над своєю власною поведінкою, і це стосується всіх варіантів Gambling – від гри на тоталізаторі і до ігрових автоматів.

2. Вищий рівень нейротизму та імпульсивності.

У цьому аспекті існує три підгрупи 1). З порушенням поведінки; 2). Емоційно нестійкі; 3). Антисоціальні, тобто схильні до імпульсних дій. Це підкреслює неоднорідність групи патологічних гемблінгів.

В. Д. Менделевич, у свою чергу, зазначає, що патологічні гравці мають меншу здатність прогнозувати життєві події, вони характеризуються зменшенням вольової діяльності та здатністю долати перешкоди [6].

Факторами соціального ризику, на які наголошують Н. В. Дмитрієва та

Ц. П. Короленко, виступають: неправильне виховання в сім'ї, участь у іграх батьків, знайомих, прагнення до гри з дитинства (доміно, карти тощо), переоцінка важливостей матеріальних цінностей, фіксована увага до фінансових можливостей, заздрість багатшим родичам та знайомим. Головне переконання полягає в тому, що всі проблеми можуть бути вирішені за допомогою грошей [2].

Тенденцію до азартних ігор частіше мають не впевнені у собі люди, схильні до наслідувальної поведінки, а також люди з авантюрним складом особистості. Чим раніше вони починають грати в азартні ігри, тим важкою залежність від них стає, і наслідки цієї залежності є несприятливими. Підлітки легше втягуються (у порівнянні з дорослими) в азартні ігри, і вони часто мають проблеми, пов'язані з ними. На першому місці у підлітків, як і у багатьох дорослих людей, стає комп'ютерна залежність.

Ігрова залежність, перш за все, залежність, і вона розвивається відповідно до тих самих законів, що і наркоманія та алкоголізм. Тому, щоб запобігти цьому негативному суспільному явищу треба залучати професійних психологів, які пройшли спеціалізацію та лікарів.

Лікування ігрової залежності не може бути швидкоплинним засобом: воно повинно бути комплексним та довготривалим. Необхідно мати терпіння та наполегливість, щоб позбутися цієї важкої хвороби. Багато в чому, звільнення від ігрової залежності пов'язане не тільки з відновленням психічного здоров'я патологічного гравця, але і з переоцінкою життєвих власних пріоритетів та зміною способу життя.

Література

1. Акопов А. Ю., Несмеянов А. А. Лечение и реабилитация игроков с психологической зависимостью от азартной игры другой игровой деятельностью // <http://www.piterbasket.com/public3.shtml> (дата звернення 15.12.2021).
2. Дмитриева Н. В. , Короленко Ц. П. Психосоциальная аддиктология. Новосибирск, Издательство «Олсиб», 2001. 251 с.
3. Егоров А. Ю. Нехимические зависимости. М. : Речь. 2007. 190 с
4. Лозгачева Е. А. Игровая зависимость: особенности и социальные последствия. *Мониторинг общественного мнения*. 2008. № 3. С. 133.
5. Репрянцева Е. А. Игровая зависимость современных подростков : сущность, признаки, формы проявления. Вестник Российского гуманитарного научного фонда. 2007. № 4. С. 173.
6. Руководство по аддиктологии / под ред. проф. В. Д. Менделевича. СПб. : Речь, 2007. 768 с.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ САМООЦІНКИ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ДО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

*Сидоренко Ю. В., старший викладач
Білоцерківський інститут економіки та
управління «Університету «Україна», м. Біла Церква*

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, затвердження та впровадження інноваційних педагогічних систем та реального забезпечення рівного доступу всіх громадян до рівної та якісної освіти. Саме тому, соціально-політичні, соціально-економічні, культурні зміни вимагають від молоді перебудови та потребують соціальної та психологічної допомоги та підтримки оточуючих. Особлива категорія серед молоді, на яку потрібно було б звернути увагу – студенти.

Особистісний розвиток студента у закладах освіти – це не тільки розвиток інтелекту, а й готовності до автономності, самостійності, становлення позитивного ставлення до світу і прийняття оточуючих, формування впевненості в собі, мотивація, самоактуалізація, самореалізація та самовдосконалення. Особливо гостро вище перелічені проблеми на перших курсах навчання в період адаптації. Основоположні питання соціально-психологічної адаптації особистості висвітлені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених (А. А. Балл, Ф. Б Березін, Л. І Божович, В. Н. Бородулін, Д. В. Василенко, А. Н. Леонтьєв, А. В. Петровський, А. А. Реан, Ж. Піаже, Г. Сельє, З. Фройд, Е. Еріксон та інші).

Як показали численні дослідження, наявність позитивної самооцінки, самоповага є необхідною умовою нормального розвитку особистості та адекватної соціально-психологічної адаптації. Невідповідність між самооцінкою і домаганнями особистості, особливо на тлі зміни звичної соціальної ситуації життєдіяльності, веде до гострих афектних переживань, перебільшених і неадекватних реакцій, прояву уразливості, недовіри, емоційної напруженості, низького рівня самоконтролю, в сукупності зумовлюють дезадаптованість студентів. У психологічних дослідженнях проблема самооцінки досліджується досить широко, найбільш повну розробку її теоретичні аспекти знайшли в працях як вітчизняних, так і зарубіжних психологів (Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, І. З. Кон, Л. Н. Корнєєва, М. І. Лисина, А. Липкіна, В. В. Овсяннікова, К. Роджерс та інші), а також в дисертаційних дослідженнях останніх років (Д. Василенко, А. Захарова, Е. Федотова та інші). Отже, можна говорити, що самооцінка є фактором, що забезпечує успішність процесу соціально-психологічної адаптації.

Існує велика кількість психологічних досліджень, в яких встановлено тісний зв'язок між ставленням особистості до себе як до суб'єкта життєвих відносин і її поведінкою. Висока самоповага особистості виступає умовою її максимальної активності, продуктивності в діяльності, реалізації творчого потенціалу [4], впливає на свободу вираження почуття, рівень саморозкриття в спілкуванні [6]. Позитивне стійке самоставлення лежить в основі віри людини у свої можливості, самостійності, енергійності, пов'язане з готовністю до ризику, обумовлює оптимізм щодо очікування успішності своїх дій у ситуації невизначеності. Суб'єкти із позитивним самоставленням менш заглиблені своїми внутрішніми проблемами, набагато менше страждають психосоматичними розладами. Одним із мотивів, що спонукають особистість дотримуватися моральних норм, є прагнення зберегти позитивне самоставлення [9].

У той же час негативне самоставлення є джерелом різноманітних труднощів у спілкуванні, оскільки людина з таким ставленням до себе заздалегідь упевнена в тому, що оточення погано до неї ставиться [10]. Негативне, конфліктне ставлення особистості до себе обумовлює вчинення правопорушень, наркоманію, алкоголізм, агресивність і суїцидальні нахили, що є однією з причин девіації, позитивно корелює з депресією, тобто, пов'язане з неадаптивними, асоціальними формами поведінки [1].

З огляду на вищевикладене, можна узагальнити, що процеси соціально-психологічної адаптації і самоактуалізації, самоставлення і самооцінкою особистості є пов'язаними, високий рівень самоактуалізації, самоставлення і самооцінки особистості сприяє ефективності соціально-психологічної адаптації і може розглядатися як один з її показників. Самооцінка особистості має певну мотиваційну зумовленість, рушійною силою цього процесу є система мотивів розвитку. Під мотивацією розвитку розуміється відносно самостійний вид внутрішньої активності, спрямований на інтеріоризацію зовнішніх суспільних вимог до людини, свідоме чи несвідоме формування, розвиток на цій основі соціально-психологічних якостей. Мотивацію розвитку необхідно досліджувати через сукупність.

Також необхідно вивчати адаптацію як складний механізм соціалізації особистості, що включає, зокрема, освоєння людьми нових соціальних ролей, формування мотиваційної сфери, сприйняття індивідами себе, свого оточення і багато інших психологічних явищ, станів, образів та утворень.

Соціалізація студента в стінах навчального закладу - це поступовий процес формування особистості в нових умовах: у відносно короткий проміжок часу студент активно освоює інше соціальне середовище (соціальне, територіальне переміщення). Для початківця-студента соціальна адаптація особливо актуальна при переході до нової «ситуації розвитку».

Соціальна адаптація першокурсника орієнтована на норми, спрямована на встановлення соціально-корисних відносин з соціальними суб'єктами (викладачі, група студентів, її члени), зміна в позитивному плані спілкування, поведінки, діяльності. Вона тісно пов'язана з психологічними аспектами адаптації, тобто можна говорити про соціально-психологічної адаптації [7].

Першокурсники включається в нову для них систему зв'язків і відносин; змінюють коло його спілкування. Молода людина прагне до самоствердження, завоювання авторитету в студентському колективі. У цих умовах велику роль відіграє пов'язана із соціальною адаптацією самооцінка особистості студента.

Саме тому, самооцінка відноситься до центральних утворень особистості, її ядра. Це стало причиною пильної уваги психологів (особливо соціальних, педагогічних) до проблематики, пов'язаної з самооцінкою і ставленням особистості до себе. Самооцінка в значній мірі визначає соціальну адаптацію особистості, є регулятором поведінки і діяльності. Формування самооцінки відбувається в процесі діяльності і міжособистісної взаємодії. Самооцінка прямо пов'язана з процесом адаптації та дезадаптації особистості [5].

Включення студента в нове середовище вимагає встановлення зв'язків з ним, виконання тих вимог, що пред'являє до нього вузівська система, і тому важливо дослідити, як встановлюються ці зв'язки, що сприяє або перешкоджає адаптації студента в нових умовах. Рішення даної проблеми важливо не тільки для того, щоб прискорити процес «входження» студентів до навчального середовища, а й для визначення дійсно посилюючого навантаження першокурсників.

Отже, процес адаптації студента пов'язаний з підвищенням активності особистості, з формуванням нових особистісних якостей. Тому дослідження процесу адаптації студента до навчального середовища є досить актуальним. Мета досліджень полягає у вивченні ступеня впливу самооцінки на соціально-психологічну адаптованість студентів першого курсу.

Адаптація – це той шлях, яким індивід або група «керують» або відповідають на середовище свого існування. Найважливіше завдання адаптаційного процесу – виживання людини шляхом пристосування організму індивіда до процесів природного і соціального середовища. Першокурсник входить в широкую систему професійних, ділових, міжособистісних і соціальних відносин. Це багатогранний і багаторівневий процес [8].

Виходить, що соціально-психологічна адаптація студента-першокурсника – це процес інтеграції особистості в суспільство, в результаті якого досягається розвиток самосвідомості і рольової поведінки – здатності до самоконтролю і самозабезпечення, адекватних зв'язків зоточуючими людьми [3]. В результаті цього відбувається становлення особистості студента спочатку в освітньому середовищі, в умовах закладу вищої освіти, а потім і в майбутній професійній діяльності.

Самооцінка студента-першокурсника, в свою чергу, визначається як узагальнене уявлення про самого себе, систему установок щодо власної персони. Необхідно також підкреслити, що самооцінка у студентів-першокурсників є не статичною, а динамічною психологічною освітою, що належать до центральних утворень особистості, або, іншими словами, її ядро. М. І. Ковель визначає самооцінку студентів-першокурсників як базу внутрішньої мотивації, тісно пов'язаної з процесом пізнання себе і суспільства [2].

Отже, соціально-психологічна адаптація студентів-першокурсників до умов навчального середовища має своєрідні особливості. Особливо значний фактор, який впливає на їх адаптацію є самооцінка. Вхідження студентів в нову систему навчання, присвоювання нового їм статусу – студент, що вимагає створення нових способів і стилів поведінки, які дозволяють студентам відповідати своєму новому статусу. Цей процес підвищує рівень роботи вищих психічних функцій першокурсників, їх комунікабельність, а також самостійність в повсякденному житті.

Література

1. Вилицкас Г. К. Самооценка несовершеннолетних правонарушителей. *Вопросы психологии*. 1989. № 1. С. 45 – 62
2. Ковель М. И. Диалектика учебного процесса: учебное пособие к профессиональной образовательной программе для слушателей системы основного и дополнительного профессионального образования. Красноярск, 2009. 180 с.
3. Кон И. С. Психология юношеского возраста. Москва : 1979.
4. Липкина А. И. Самооценка школьника. Москва : Знание, 1976. 64с.
5. Реан А. А. Психология адаптации личности. СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2006. 479 с.
6. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Москва : Прогресс, 1994. 480 с.
7. Рувинский Л.И., Ковалева М.М., Соловьева А.Е. В целях скорейшей адаптации (студентов к условиям вуза). *Вестник высшей школы*. 1981. № 10. С. 56-58.
8. Соловцова Е. Адаптация при обучении профессии. *Народное образование*. 2004. № 9. С. 202-208.
9. Якобсон С. Г. Образ себя и моральное поведение дошкольников. *Вопросы психологии*. 1989. № 6. С. 34 – 41.

10. Baumeister R. F., Campbell J. D., Krueger J. I., and Vohs K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychol. Sci. Public Interest*. 4, 1–44. doi: 10.1111/1529-1006.01431

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВОЇ СФЕРИ СТУДЕНТІВ

*Васильченко О.І., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

Емоції та почуття як невід'ємний компонент психічної діяльності змінюються у процесі життя людини. Вплив емоцій та почуттів на протікання багатьох психічних процесів посилює необхідність пізнання механізмів їхнього виникнення, розвитку і можливого коригування в навчально-виховному процесі.

Саме студентський вік є сензитивним періодом для розвитку основних соціогенних потенціалів людини, істотним компонентом яких є емоційні стосунки. Він характеризується максимальним включенням особистості в різні сфери суспільних відносин та діяльності, яке вимагає мобілізації всіх ресурсів людини, і визначає підвищені вимоги до її емоційної сфери [3].

В сучасній науці розвинувся цілий напрям дослідження емоційної сфери, провідними представниками якого стали: Л. М. Аболін, І. Д. Бех, В. К. Вілюнас, Л. С. Виготський, В. Вунд, Б. І. Додонов, О. В. Запорожець, К. Є. Ізард, І. С. Кон, О. І. Кульчицька, О. М. Леонт'єв, В. С. Мухіна, Я. З. Неверович, С. Л. Рубінштейн, П. В. Симонов, О. Я. Чебикін, Т. М. Чебикіна та багато інших.

Наростаючі навантаження на нервову систему та психіку сучасної людини (особливо, це стосується студентів), призводять до формування емоційної напруги, яке в свою чергу, виступає одним з головних чинників розвитку різних психосоматичних захворювань. У навчальній діяльності вони виникають в разі: жорсткості лімітів часу, які даються на виконання завдань; емоційних та інтелектуальних зусиль в ситуаціях заліків, іспитів; очікування несприятливих наслідків на іспитах; при домінуючих негативних психічних станах [4]. Д. М. Рижов дає наступне визначення емоціям – це клас психічних процесів і станів, які пов'язані з інстинктами, мотивами та потребами, що проявляються як безпосереднє переживання значимості явищ і ситуацій, які впливають на людину для здійснення її життєдіяльності [5]. А. В. Абрамова визначає емоції як головний механізм внутрішньої регуляції психічної діяльності та поведінки, для отримання задоволення насущних потреб [1].

Тому, основна роль емоцій полягає у створенні і підтримці міцного зв'язку між об'єктивною реальністю та оцінюючим сприйняттям людини. Даний зв'язок виступає певною основою нашої поведінки. Позаяк, емоції являються основним засобом невербального спілкування та взаєморозуміння людей. Однак водночас, вони виникають довільно, не залежно від нашого бажання і припинити їх дію, коли захочеться, ми теж не можемо. В людини в пам'яті зберігається певна поведінка та емоція в ситуації, яка в ній склалася. Дана емоційна пам'ять може зберігатися кілька десятків років. Для кожного є відмінності в глибині сприйняття – поверхневий характер, протікаючи легко та непомітно, завдаючи практично ніякої шкоди і впливу, і навпаки, – чутлива людина, яка гостро реагує на переживання будь-яких почуттів, занурюючись в них цілком та насилу

перемикаючись між ними. Якщо потреба задовольняється або може бути задоволена, народжуються позитивні емоції, якщо ні – негативні [2].

Тому вивчення психологічних особливостей емоційно-почуттєвої сфери студентів в процесі навчання є одним з важливих аспектів сучасних досліджень. Відтак, основними завданнями таких досліджень є: здійснення аналізу наукових підходів до вивчення проблеми формування емоційно-почуттєвої сфери у науковій літературі та розгляд її структури та особливостей; дослідження впливу умов навчання у закладах вищої освіти на емоційно-почуттєву сферу особистості студента; емпіричні дослідження емоційно-почуттєвої сфери студентів та аналіз їх результатів та відповідно надання рекомендацій щодо впровадження психокорекційних заходів емоційно-почуттєву сферу студентів. Таким чином, в даний час на перший план виходить турбота про збереження психічного здоров'я та формуванні ефективних способів подолання деструктивних емоційних станів сучасними методами корекції. Саме тому студент повинен, навчитися керувати своєю емоційно-почуттєвою сферою.

Література

1. Абрамова А. В. Эмоции в свете психологии морали. *Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки.* 2014. № 3. С. 3-10.
2. Гройсман О. Л. Медична психологія : лекції для лікарів-слухачів курсів післядиплом. Освіти. Миргород : «Магістр», 1998. 359 с.
3. Ефимова Н. С., Плаксина Н. В., Ефимова Е. С. Психология и педагогика высшей школы : учебное пособие. Москва : РХТУ им. Д. И. Менделеева, 2018. 156 с.
4. Пырьев Е. А. Эмоции в структуре мотивации учебно-профессиональной деятельности студентов ВУЗа. *Вестник Костромского государственного университета. Серия: Педагогика. Психология. Социокинетика.* 2016. № 1. С. 107-110.
5. Рижов Д. М. Емоційний інтелект в системі психологічних знань. *Світ науки, культури, освіти.* 2014. № 4. С. 87-89.

ОСОБЛИВОСТІ АРТ-ТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ З ЛЮДЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

*Скатерная Л.П., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

Підготовка компетентного, емоційно зрілого майбутнього соціального працівника є однією з актуальних проблем вищої школи. Вимоги фаху ставлять перед здобувачем освіти високі запити. Як засвідчують сучасні наукові науковці таких дослідників галузі психологічних знань, як Г.С. Абрамова, В.М. Карандашев, Є.О. Климов, Н.Б. Крилов, Н.І. Пов'якель, Н.В. Пророк, О.Є. Сапогова, М.Л. Смутьсон, М.О. Холодна, спеціаліст в будь-якій галузі, а особливо соціальний працівник та психолог повинен мати високий рівень рефлексивних навичок, професійного мислення, саморегуляції та бути емоційно стабільним [5, С. 63-72].

Робота з людьми з обмеженими можливостями є одним із самих складних аспектів соціальної роботи та психології і передбачає особливу увагу. Необхідність удосконалення системи соціальних послуг, підвищення якості обслуговування з урахуванням специфічних потреб клієнтів, розширення ринку соціальних послуг шляхом впровадження у практику перевірених традиційних

технологій та застосування інноваційних технологій, все це зробить життя людей з обмеженими можливостями комфортним. Основою соціальної роботи стосовно інвалідів є напрямок реабілітації як основа для формування та зміцнення психофізіологічного, професійного та соціального потенціалу особистості, розвитку технологій соціальної роботи, заходів щодо створення безбар'єрного середовища для людей з обмеженими можливостями тощо.

Звертаючи увагу на аналіз сучасних інноваційних технологій соціально-психологічного супроводу особистості з інвалідністю, зокрема, психокорекції, засвідчує, що одним з ефективних методів психокорекційного впливу є арт-терапія з її різноманітним та багатогранним напрямком таких як казкотерапія, лялькотерапія, музикотерапія, піскова терапія, танцювальна терапія, фототерапія, анімаційна терапія, бібліотерапія, глинотерапія, драматерапія, етно-арт-терапія, ігротерапія, ізотерапія, кінотерапія, ландшафтна терапія та багато інших напрямів. Методологічні засади використання арт-терапевтичних методів у процесі психокорекційної роботи презентовано у роботах Т. С. Яценко та її послідовників С. М. Аврамченко, Л. Л. Бондаревської, К. А. Бабенкота ін. [6]. Практичні рекомендації щодо застосування арт-терапії у процесі психокорекції особистості, у тому числі зі студентською молоддю, розробляють представники українських арт-терапевтичних професійних спільнот, зокрема, І.О. Борейчук, О.Л. Вознесенська, В.В. Назаревич, М.Ю Сидоркіна та інші [1, С. 93-103.].

Здійснивши аналіз наукової літератури, можна говорити, що арт-терапія - це спеціалізована форма психотерапії, заснована на мистецтві, насамперед образотворчій та творчій діяльності. Вираження себе через мистецтво є безболісним способом вираження почуттів, емоцій, страхів, тривожності тощо [3]. Це природний шлях лікування, коли негативні емоції перетворюються на позитивні.

Технологія арт-терапії в соціальній роботі з інвалідами сприяє зняттю напруги, тривожності, пробудженню внутрішніх життєвих сил, що активізує внутрішні особистісні ресурси, що полегшує соціальну адаптацію, сприяє формуванню міжособистісних навичок [4]. Творчість компенсує втрачені можливості людей, пробуджує життєву активність, допомагає налагодити внутрішню позицію та спілкування з самим собою та загалом сприяє нормалізації життя. У процесі творчості на поверхню виходять багато проблем, які були глибоко приховані і вирішуються вони безболісно.

Грунтуючись на корекційно-особистісному та діяльнісному підходах у розвитку, арт-терапія має одну мету - гармонізація особистості, психологічного та емоційного стану. Тому значення методу особливо зростає, коли йдеться про людей з обмеженими можливостями. Через розвиток можливостей самопізнання та самовираження засобами художньої діяльності можна змінити стереотипи поведінки, підвищити адаптаційні здібності, знайти компенсаторні можливості особистості і зрештою успішно соціалізуватися.

Саме тому, володіння спеціалістом арт-терапевтичними прийомами дає можливість вести невербальний діалог з неконтактним чи мало контактними клієнтами через створення спільних робіт, а також надавати підтримку під час спільної творчої діяльності. Арт-терапія в діяльності соціального педагога може використовуватися в діагностичних цілях, тобто за допомогою творчого самовираження своїх внутрішніх проблем, за допомогою образотворчої діяльності особистість отримують інформацію про існуючу проблему, яку не наважився б озвучити за допомогою словесного контакту.

Та все ж, недоліком арт-терапії може бути те, що глибоко особистий характер виконуваної клієнтом роботи може сприяти розвитку у його надмірної,

патологічної самозакоханість (нарцисизму) і привести до відходу в себе замість того, щоб сприяти саморозкриттю та встановленню контактів з іншими людьми. У деяких людей самовираження засобами мистецтва викликає дуже сильний протест, хоча для більшості такі способи самовираження є найбільш безпечними.

Отже, незважаючи на певні недоліки використання технології арт-терапії в соціальній роботі, все ж, вона має переваги серед інших методів роботи, по-перше, не має обмежень у використанні незалежно від віку, художніх здібностей); по-друге викликає позитивні емоції, допомагає подолати апатію, зблизитися з оточуючими; служить способом звільнення від сильних переживань, є засобом розвитку уваги до почуттів, посилення відчуття власної цінності; по-третє стимулює самопізнання та самовираження, мобілізують творчий потенціал та внутрішні механізми саморозуміння, самоаналізу, самосприйняття тощо.

Література

1. Вознесенська О. Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку. *Львівсько-Ряшівські наукові зошити : Культура – Мистецтво – Освіта – Терапія в міждисциплінарній перспективі*. Вип. 2. 2014. Wydawnictwo uniwersytetu rzeszowskiego. С. 93-103.
2. Вознесенська О., Мова Л. Арт-терапія в роботі практичного психолога : використання арт-технологій в освіті. Київ : Шкільний світ, 2007. 120 с.
3. Кара Ж. Ю. Особенности Арт-терапии. *Северо-Кавказский психологический вестник*. 2010. Т.8. №3. 48с.
4. Колмыкова С. В. Арттерапия, как один из способов обучения ребенка-инвалида. *Наука и образование в жизни современного общества*. 2012. 43с.
5. Ткачишина О. Р. Психологічні основи підготовки майбутніх фахівців. *Професійна підготовка практичного психолога: Зб. наук. праць*. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. С. 63-72.
6. Яценко Т. С. Арт-терапевтичні технології в роботі психолога. Київ : Марич, 2009. 68 с.

СТАНОВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

*Валько В.В., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

Одним з параметрів, що визначають пізнавальний процес соціальних об'єктів і визначення власного ставлення до навколишнього світу, є емоційний інтелект, який здатний створювати умови для успішної комунікації та взаємодії з соціальною реальністю. Тому, «емоційний інтелект - здатність індивіда ефективно спілкуватися за рахунок розуміння і управління своїми емоціями та емоціями інших людей, вміння сприймати емоції оточуючих людей і можливість впливу на них, а також уміння самоаналізу емоційних станів і контролювати інтенсивність їх прояви» [7]. Спираючись на дане визначення, можна виділити очевидні адаптивні функції емоційного інтелекту, проте в сучасній психологічній науці недостатньо емпіричних даних. Дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних психологів (І. Андрєєва, Л. Божович, І. Ветрова, Л. Виготський, Е. Дюркгейм, Д. Ельконін, Е. Еріксон, Р. Мертон, Ю. Нікітіна, П. Селовеї, Ю. Фролов) свідчать про те, що питання утвердження в соціумі дуже важливе для осіб юнацького віку. Щоб відповідати вимогам сьогодення (високий рівень

інтелектуального та емоційного розвитку молодих людей, рівень комунікативної компетентності тощо) та своєму внутрішньому світовідчуттю (перепади настрою, рефлексія, професійне та особистісне самовизначення), молодь мусять розуміти та володіти певними емоційними навичками: сприйняття та розуміння власних емоцій та емоцій оточуючих, саморегуляція, самомотивування, здатність справлятися та протистояти тиску навколишнього середовища та відчуттю безпорадності, вміти утримуватися від фрустрації, свідомо спрямувати емоції у когнітивні процеси (використання емоцій для підвищення якості розумової активності), тобто, все те, що вчені (Р. Бар-Он, Г. Гарскова, Д. Гоулман, С. Дерев'янка, Н. Коврига, Д. Люсін, М. Манойлова, Е. Носенко, Дж. Мейер, П. Селовеї та інші) визначають як емоційний інтелект. Як відомо, розвинений емоційний інтелект сприяє внутрішній гармонії та високій стресостійкості, здатності протистояти маніпуляціям [4]. Недостатність емоційного інтелекту, навпаки, корелює з проблемною поведінкою, зокрема, з агресією, тривожністю, вживанням наркотиків тощо [8]; з високим рівнем особистісної тривожності у підлітків [1]; з інтернет-залежністю, з низькою самооцінкою [3].

Здійснивши аналіз наукової літератури, можемо говорити, що спочатку з'явилося поняття «соціальний інтелект». Потім, в контексті розробок проблем інтелекту в соціальній сфері такими дослідниками, як Дж. Гилфорд, Х. Гарднер і Г. Айзенк, з'явився емоційний інтелект, який тепер є автономним напрямком в сучасній психології. Можна погодитися з твердженням Д. В. Ушакова, що емоційний інтелект має тісним зв'язком з соціальним інтелектом, але все ж має свою специфіку [9]. Саме з цієї причини соціальний та емоційний інтелект слід розглядати як пересічні, але все ж окремі.

Широке поширення емоційного інтелекту як наукового феномена почалося з публікації книги Д. Гоулмана «Емоційний інтелект» в 1995 році. На думку Дж. Майера в сучасній психології існує два підходи до вивчення емоційного інтелекту: популярний, який є гарантом успішного життя і науковий підхід. Автори по-різному визначали призначення емоційного інтелекту, а саме: здатність діяти з внутрішнім середовищем своїх почуттів і бажань (Е. Л. Яковлева); здатність розуміти відносини особистості, що відтворюються в емоціях, і керувати емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу (Дж. Мейер, П. Селовеї; Г. Г. Горскова); сукупність емоційних, особистих і соціальних здібностей, які впливають на загальну можливість когонебудь ефективно справлятися з вимогами і тиском навколишнього середовища [10].

В кінці ХХ століття з'явилися і інші теорії, що стосуються феномена емоційного інтелекту. Однією із загальновідомих теорій є модель Д. Гоулман. У 1995 році він змінив і популяризував першу модель емоційного інтелекту Дж. Майера і П. Селовея і виділив чотири компоненти, що входять до складу емоційного інтелекту: 1) самопізнання; 2) самоконтроль; 3) соціальна чуйність; 4) управління взаємовідносинами [6].

Термін «емоційний інтелект» в роботах Р. Бар-Она, трактується як некогнітивні здатності, компетенції та знання, що дозволяють людині успішно долати різні життєві ситуації. Модель емоційного інтелекту складається з п'яти компонентів, які в свою чергу розділені на субкомпоненти.

За теорією Р. Бар-Она, емоційний інтелект визначається як сукупність найрізноманітніших здібностей, які забезпечують можливість успішно діяти в будь-яких ситуаціях. Вчений виділив 5 субкомпонентів, які характеризують структуру емоційного інтелекту: 1) саморозуміння (усвідомлення власних емоцій, впевненість у собі, самоповага, самоактуалізація); 2) комунікативний потенціал

(емпатія, соціальна відповідальність); 3) власне адаптаційні здібності (вміння вирішувати проблеми, долати труднощі, емоційна лабільність); 4) антистресовий потенціал (стійкість до стресів, самоконтроль); 5) загальний настрій (оптимістичність) [2].

Отже, проаналізувавши теоретичні погляди вищевказаних авторів, ми можемо визначити емоційний інтелект як сукупність емоційних і когнітивних здібностей, що впливають на особистісну соціально-психологічну адаптацію. Структурні компоненти, які входять в зміст емоційного інтелекту взаємопов'язані один з одним, їх зв'язок впливає на ефективну міжособистісну взаємодію. Люди, які володіють високим рівнем розвитку емоційного інтелекту, мають виражені здібностями розуміти і контролювати свої емоції та емоції інших людей. Такі люди успішно адаптуються в новому середовищі, вони більш ефективні в міжособистісному спілкуванні, керуючи емоційною сферою, досягають поставлених цілей в спілкуванні з оточуючими.

Література

1. Андреева И. Н. Взаимосвязь эмоционального интеллекта и личностной тревожности в подростковом возрасте : *Психологическое здоровье в контексте развития личности* : Материалы республ. науч.-практ. конф. Брест, 2004. URL: [//www.vashpsiholog.info/voprospsih/214/17733](http://www.vashpsiholog.info/voprospsih/214/17733) - (дата звернення: 02.03.2021)
2. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии. Новополоцк : ПГУ, 2011. 388 с.
3. Бантишева О.О. Методика дослідження психологічних особливостей емоційного інтелекту осіб юнацького віку, схильних до віктимної поведінки. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології*. 2015. Випуск 28. С. 36-54
4. Бук Г. Преимущества EQ : Эмоциональная культура и ваш успех : пер. с англ. Леверпуль. : изд-во Stoddart Publishing Co. Limited, 2000. URL: <http://lib.afisha.tv/?book=DPEOPLE/eq.txt> (дата звернення: 02.03.2021)
5. Гоулман Д. Эмоційний інтелект. Видавництво «Виват», 2018. 512 с.
6. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство : Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта : пер. с англ. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 301 с.
7. Маклаков А. Г. Личностный адаптационный потенциал : его мобилизация и прогнозирование в экстремальных условиях. *Психологический журнал*. Т. 22. 2001. №1.
8. Ушаков Д. В. Социальный и эмоциональный интеллект : надежды, сомнения, перспективы. Социальный и эмоциональный интеллект : от процессов к измерениям. Москва : Изд-во «Ин-т психологии РАН», 2009. С. 11–30
9. Финкевич Л. В. Психодиагностика / Репозиторий БГПУ. URL: <http://www.vashpsiholog.ru/psychodiagnosicschool-psychologist/73-diagnosis-of-interpersonal/1080-test-questionnairefiro-b> (дата звернення: 02.03.2021)
10. Bar-On, R. Development of the Bar-On EQ-I: A measure of Emotional Intelligence / R. Bar-On. – Paper presented at 105th Annual Convention of American Psychological Association, Chicago, 1997

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

*Івановська К. Я., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

Актуальність теми. Юнацтво, в сучасний період соціально-економічного розвитку суспільства і держави, виявилось в умовах нестабільності суспільної свідомості, що триває, - коли немає затребуваних ідеалів у минулому, але і в

теперішньому ще не знайдені нові, адекватні тим, що відбуваються в країні і в світі змін орієнтири для майбутнього розвитку, професійного, особистісного, національного самовизначення. Тому сьогодні юнацтву дуже важко виділити і засвоїти норми дорослого життя. Звідси - сум'яття і невпевненість у завтрашньому дні [29].

Мета роботи: проаналізувати психологічну літературу щодо вивчення особливостей юнацького віку.

Виклад основного матеріалу. Провідна діяльність у юнацькому віці загалом-навчально-професійна. Соціальні мотиви, пов'язані з майбутнім, починають активно спонукати навчальну діяльність у юнацькому віці [29, 38, 43]. У юності проявляється велика вибірковість до навчальних предметів. Основний мотив пізнавальної діяльності в юності — прагнення набутти соціально значущої професії.

Психологічну основу для професійного самовизначення в юності становить, передусім, соціальна потреба юнаків і дівчат зайняти внутрішню позицію дорослої людини, усвідомити себе членом суспільства, визначити себе у світі, тобто. зрозуміти себе та свої можливості поряд з розумінням свого місця та призначення в житті [28, 29].

Іншим найважливішим чинником, що становить психологічну основу професійного самовизначення і забезпечує готовність юнацтва до вступу у нове, «доросле» життя, є здібностей і потреб, які дозволяють із можливою повнотою реалізувати себе на цивільному терені, праці, у майбутньому сімейному житті [29]. Сфера спілкування в юнацькому віці має велике значення для розвитку особистості, що виражено у високій значущості, для юнаків і дівчат, саме якісних характеристик процесу комунікації. З погляду, наприклад, Мухіної В.С., почавши в підлітковому віці творення своєї особистості, почавши свідомо будувати способи спілкування, молода людина продовжує цей шлях вдосконалення значущих для себе якостей в юності [21].

Висновки. Психологічний зміст юнацького етапу розвитку особистості найбільшою мірою пов'язаний саме з розвитком самосвідомості як психічного утворення, пов'язаного з вирішенням завдань професійного самовизначення та зі вступом у доросле життя.

Література

1. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. 9-е изд., стереотип. Москва, Академия, 2004.
2. Психология человека от рождения до смерти. Полный курс психологии развития. Под редакцией члена-корреспондента РАО А.А. Реана, Санкт-Петербург, Прайм-ЕВРОЗНАК, 2005. 305 с.
3. Педагогическая психология. Учебное пособие. Под. ред. И.Ю. Кулагиной. Москва, ТЦ Сфера, 2008, 288 с
4. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности: Избранные труды, 2-е изд. Москва, МПСИ, Флинта, 2004, 465 с.
5. Эльконин Д.Б. Введение в психологию развития. Москва, Тривола, 1994, 238 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ГАДЖЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ПІДЛІТКІВ ТА ЇЇ ПРОФІЛАКТИКА

*Скрипак М.М., магістрантка,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна», м. Вінниця*

Дослідження показують, що у людей, залежних від гаджетів проявляються психічні розлади особистості. У соціальних мережах цей розлад виражається в залежності людини від лайків, захоплень та коментарів. У житті ж практично завжди у таких людей є безліч комплексів і крихка самооцінка, тому вони особливо схильні до стресів і депресій, які виражаються у відчуття порожнечі та нікчемності життя.

Можна виокремити цілий ряд психічних розладів в результаті гаджет-залежності :

– Синдром фантомних дзвінків – це коли людина чує дзвінок або відчуває вібрацію від мобільного телефону, навіть коли телефон відсутній або відключений.

– Номофобія – коли людина боїться лишитися без інтернету або без мобільного зв'язку. Підтвердженням наявного розладу є такі почуття, як дратівливість, страх і тривога через відсутність телефону. Така людина не розлучається зі своїм гаджетом ні на хвилину.

– Також поширений серед залежних від гаджетів людей (особливо підлітків) синдром дефіциту уваги і гіперактивність. Через постійний потік інформації, що отримується щодня з інтернету людина не може виділити найголовніше, тому інформація засвоюється хаотично, “шматками”. У результаті у людини недостатня стійкість уваги, низька міра концентрації, проблеми розподілу і погане переключення уваги, підвищена активність, що не відповідає вимогам поведінки і неадекватне вираження почуттів.

Часто залежність від гаджетів характеризується зниженням кількості соціальних контактів. Гаджети також можуть привести до зниження розумових здібностей. При регулярному використанні інтернету у людини виникає потреба в постійному уточненні будь-якої інформації, свої знання і пам'ять підмінюються на комп'ютерні.

Останні дослідження доводять, що використання розумних гаджетів негативно впливає на інтелектуальний рівень людини. Уважність може знижуватися навіть тоді, коли смартфонами де-факто не користуються: навіть того, що гаджет просто є поруч, достатньо, щоб несвідомо відволікати увагу.

Проблема Інтернет залежності або гаджет-залежності стали об'єктом дослідження різних психологів, лікарів, педагогів, соціальних педагогів, соціологів. Так, в психологічній літературі проблеми гаджет-залежної поведінки та інтернет залежності вивчались у контексті проблем соціалізації та засвоєння соціальних ролей – Дж. Босарда, М. Вебера, Б. Малиновського, Дж. Г. Міда, Р. Мертона, Я. Морено, Т. Парсонса, Г. В. Плеханова, Г. Ріккерта, Н. Смелзера, Г. Спенсера, Г. Тарда, Т. Шибутані. Соціальні аспекти ігрової поведінки та ігрової діяльності дуже активно вивчались в роботах радянських і російських психологів і педагогів: П.Блонського, Л. Божовіч, Л. Венгера, Л. Виготського, П.Єршова, А.Запорожця, І. Кона, А. Леонтєва, А. Лурії, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе, П. Шедровицького, Д. Ельконіна. Проблему профілактики залежної поведінки вивчали значна кількість вчених, а саме: В. Курбатов, В. Нікітін, О. Змановська, П. Павленюк, М. Фірсова, О. Студьонова, Н. Дереклеєва, А. Підаєв, О. Возіанов,

В. Москаленко, Б. Наумова. Аналіз етапів формування комп'ютерної залежності, методи діагностики і профілактики запропоновані вітчизняними авторами Л. М. Юр'євою, Т. Ю. Бальбот. Соціально-педагогічні умови профілактики гаджет-адикції були обґрунтовані Н. Сергєєвою, причини виникнення комп'ютерної залежності та технології профілактики даного розглядалися в роботах Б. Биховця, Ю. Вінтюка, Т. Веретенко Г. Лактіонової, Т. Журавель, В. Лютого, Т. Лях, Н. Максимовської, Н. Бугайової, Г. Пілягіна, М. Снітко, О. Чабан, Н.Пихтіни, Т.Федорченкота ін.

Для превентивної роботи важливо вчасно помітити патологічні ознаки формування залежності:

1. На першому етапі виникає розуміння, що можна отримати позитивні емоції через користування гаджетами, або відволіктися від дійсності, у якій є негативні фактори.

2. На другому етапі встановлюється адиктивний ритм поведінки, тобто певна послідовність звернення до гаджета. Цей етап тривалий.

3. На цьому етапі залежність стає частиною особистості. Вже виникають зміни особи, конфлікти, соціальна деформація.

4. Період повного переважаючої залежності.

Власне структура превентивних заходів для попередження гаджето-залежності у підлітків може бути представлена єдністю 3-х компонентів:

1) когнітивний компонент (інформаційний) профілактична діяльність відображає інформаційне наповнення превентивної системи;

2) емоційний компонент (емоційно-оцінний) забезпечує формування стійкого негативного ставлення до заявленої проблеми. Узгоджуючись з когнітивним компонентом, можливе формування антипатії до цього явища, побудоване не на ірраціональних переконаннях і припущеннях, а підкріплене достовірними даними;

3) поведінковий компонент інтегрує знання та навички у певний поведінковий акт, що є тією чи іншою мірою реалізованою метою діяльності превентивної системи.

Найчастіше саме гаджет-залежність батьків є причиною гаджет залежності дітей, адже саме на батьків (дорослих з яких вона бере приклад) орієнтується дитина, формуючи власну модель поведінки. І якщо батки постійно гортають стрічку соціальних мереж, перевіряють менеджери, граються в онлайн ігри, то цілком ймовірно, що дитина чинитиме так само.

Отже в даній роботі ми зосередили увагу на дослідженні взаємозв'язку гаджет-залежності між негативним стилем батьківського виховання, тривожністю та агресією, і за результатами підготували програму превентивних заходів, рекомендації для батьків, а також корекційну програму для підлітків, які вже мають гаджет-залежність.

Література

1. «Психологические особенности личности как предикторы интернет-зависимости» тема диссертации и автореферата по ВАК РФ 19.00.01, кандидат наук Колмогорцева Анастасия Алексеевна <https://www.dissercat.com/content/psikhologicheskie-osobennosti-lichnosti-kak-prediktory-internet-zavisimosti>

2. Варламова, С., Гончарова, Е., Соколова, И., 2015. «Интернет-зависимость молодежи мегаполисов: критерии и типология». В: Мониторинг общественного мнения. №2 (126), с.165-182.

3. Янг К., 2000. «Диагноз — Интернет-зависимость». В: Мир Интернет, №2, с. 24 - 29.

4. Сбитнева І.С. Діагноз – інтернет-залежність підлітка. Педагогічний альманах. 2015. Вип. 27. С. 223-227

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

*Волинець Є.С., магістрант,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

В сучасних соціально-економічних умовах перед людиною на різних вікових етапах її життєвого шляху виникають неочікувані ситуації, як правило стресові, які вимагають адекватного і невідкладного їх опанування, підвищення здатності протистояти таким впливам без шкоди для здоров'я.

Особливо в кризовий період, коли відбувається зміна соціальної ситуації розвитку людини внаслідок зміни рівня психічних можливостей діяльності, що призводить до обмеження діяльності людини в цілому, змінюється певне місце людини в житті, а тим самим, її «внутрішня» позиція по відношенню до життєвих ситуацій.

В сучасному суспільстві існує необхідність вивчення стресостійкості як здатності людини протистояти впливу стрес-факторів і розвитку патологічних станів. Однак це завдання надзвичайно складне, оскільки існує неоднозначність у визначенні поняття «стресостійкість». Дослідження стресостійкості поділяють за двома напрямками: за природою походження, а саме: розглядають її і як генетично успадковану здатність організму людини протистояти впливу негативних факторів, і як здатність, що сформована в процесі життєдіяльності [3].

Стрес – це напружений стан організму людини, як фізичний, так і психічний. Стрес є в житті кожної людини, тому що наявність стресових імпульсів у всіх сферах людського життя та діяльності – це безперечний факт. Стресові ситуації виникають як удома, так і на роботі. Знання механізмів та причин стресогенних чинників і приділення їм особливої уваги допоможе запобігти багатьом стресовим ситуаціям і підвищити якість життя кожної людини окремо. Адже саме стрес є причиною багатьох захворювань, тобто завдає значної шкоди здоров'ю людини, тоді як здоров'я – одна з умов досягнення успіху в будь-якій діяльності.

На думку провідного сучасного фахівця в галузі вивчення психологічного стресу В. А. Бодрова, вихідною позицією у вивченні стресостійкості має служити визначення цього поняття, яке ряд авторів зводить лише до поняття емоційної стійкості, хоча ці поняття не є тотожними. Під стресостійкістю він розуміє інтегративну властивість людини, яка, по-перше, характеризує ступінь її адаптації до впливу екстремальних факторів зовнішнього (гігієнічні умови, соціальне оточення і т.п.) і внутрішнього (особистого) середовища і діяльності.

По-друге, вона визначається рівнем функціональної надійності суб'єкта діяльності і розвитку психічних, фізіологічних і соціальних механізмів регуляції поточного функціонального стану і поведінки в цих умовах.

І, по-третє, ця властивість проявляється в активації функціональних ресурсів (і оперативних резервів) організму і психіки, а також у зміні працездатності та поведінки людини, спрямованих на попередження функціональних розладів, негативних емоційних переживань і порушень ефективності та надійності діяльності [2, с. 352].

Проблематика вивчення стресостійкості особистості зумовлена швидким темпом сучасного життя, особливостями соціальної реальності, погіршенням економічних умов, нестабільності політичної ситуації, різким розширенням обсягу інформації у житті сучасної людини, підвищеним рівнем конкуренції й

високими вимогами до професійної діяльності, що вимагають від особистості гнучкості й високого рівня розвитку саморегуляції.

Проблема стресу та стійкості особистості до нього привертає увагу багатьох дослідників протягом не одного десятиліття. Це наукові праці Л.Аболіна, І. Аршави, Р. Бенджаміна, В. Березіна, Е. Геллгорна, Р. Гріна, Л.Китаєв-Смика, В. Корольчука, Р. Лазаруса, В. Маріщука, Е. А. Мілеряна, Е. Носенко, О. Саннікової та ін.

В психологічній науці існують різні підходи до визначення стресостійкості, однак, незважаючи на велику кількість праць із даної проблематики, немає однозначності в розумінні сутності, структури, чинників стресостійкості особистості.

Розуміння психологічного змісту стресостійкості базується на понятійному апараті психологічних досліджень особистості в екстремальних умовах, стратегіях долаття стресу, механізмах захисту і протидії стресогенним факторам, об'єктивним і суб'єктивним детермінантам та характеристикам сприйняття стресогенних факторів (Л. Аболін, Ю. Александровський, Г. Балл, В. Бодров, О. Бондаренко, Л. Дика, В. Клименко, Р. Лазарус, О. Лактіонов, Г. Ложкін, А. Маклаков, Н. Максимова, О. Малхазов, В. Маріщук, М. Савчин, О. Самойлов, О. Саннікова, Н. Тарабріна, С. Фолкман, О. Чебикін, Т. Яценко) [1]. Зокрема, проблеми формування стресостійкості вивчають: Г.М. Дубчак, Т.М. Титаренко, Л. А. Лепіхова, О. Я. Кляпець та ін.

Стресостійкість у психологічній літературі представлена в рамках теорій особистості (Г. Олпорт, Г. Айзенк, Р. Кеттел, К. Роджерс та ін.), теорії мотивації досягнення (Д. Макклеланд), теорії гомеостазу (У. Кеннон) і стресу (Г. Сельє), теорії адаптаційно-трофічного значення симпатичної нервової системи (Л. Орбелі), теорії темпераменту і властивостей нервової системи (І. Павлов, В. Небиліцин і ін.); теорії надійності діяльності (Б. Ломов та ін.), теорії інтегральної індивідуальності (В. Мерлін), концепції професійної самосвідомості (Л. Мітіна). В. Петровський стресостійкість пов'язував з надситуативною активністю; В. Ротенберг, В. Аршавський – із пошуковою активністю; С. Карвер, М. Шаєр, А. Антоновський із опірністю; Ф. Василюк, В. Кабрін –творчою поведінкою, що не прив'язана до біологічних факторів; С. Кобаса, М. Пучетті, С. Мадді – витривалістю (життєстійкістю).

Що стосується структурно-функціонального аналізу стресостійкості, то виділені наступні підходи: системний (Б. Ананьєв, А. Карпов, А. Ковальов, Б. Ломов, К. Платонов, М. Роговин, В. Шадриков); проблемно-орієнтований (С. Олдвін, Т. Ревенсон); процесуальний (Л. Дика, А. Леонова, В. Марищук, В. Медведєв, А. Прохоров, Л. Чайнова та ін.); ресурсний (К. Абульханова-Славська, В. Бодров, В. Медведєв, В. Мільман).

В якості чинників, що її зумовлюють, виділяють: індивідуальну витривалість і діапазон функціональних можливостей окремих систем організму (В. Небиліцин); здатність до контролю емоцій та стійкі ознаки емоційності в структурі індивідуальності (Л. Китаєв-Смик, С. Кравчук, О. Саннікова); індивідуальний життєвий досвід особистості (О. Лактіонов, Т. Титаренко) та значущість події для неї (Л. Єрмолаєва, Н. Левітов, Ю. Сосновікова); суб'єктивну оцінку особистістю ситуації (Н. Наєнко, Ю. Некрасова, М. Тишкова); суб'єкту активність (В. Татенко); урівноваженість, впевненість у собі, низький рівень особистісної тривожності, вольовий самоконтроль (В. Крайнюк) та інші [5].

Стресостійкість ми розуміємо як складну інтегральну властивість особистості, взаємозв'язану з системою елементів, представлених комплексом інтелектуальних, когнітивних, емоційних і особистісних якостей, які

забезпечують індивідуальну можливість переносити значні розумові, фізичні, вольові та емоційні навантаження, зберігаючи ефективність функціонування у стресогенній ситуації [1]. Під стресогенною ситуацією ми розуміємо змінені умови звичного середовища життєдіяльності людини.

Стресостійкість важливо розглядати як в контексті визначення змісту, оцінки, так і в контексті її формування, тобто розвитку на різних етапах життєвого шляху людини. Це дасть змогу визначити, від чого залежить опанування людиною складних життєвих ситуацій, яку роль в оптимальному функціонуванні людини відіграє її індивідуальний досвід, суб'єктна активність, стійкі ознаки емоційності в структурі індивідуальності та інші [4].

Можна сказати, що не існує цілісної концепції стресостійкості особистості. Кожен дослідник вносив власне в бачення стресостійкості, ґрунтуючись на основі своїх міркувань. В загальному плані, під поняттям стресостійкості слід розуміти здатність людини протистояти негативному впливу стрес-факторів, що зумовлена індивідуальним комплексом її вроджених і набутих психологічних і фізіологічних властивостей.

Література

1. Білова М. Е. Психологічні особливості осіб з різним рівнем стресостійкості (на прикладі працівників стресогенних професій) : автореф. дис. канд. психол. наук:19.00.01 «Загальна психологія, історія психології». Пів-денноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2007. 20 с
2. Бодров В. А. Психологический стресс : развитие и преодоление. М. : Изд-во «ПЕР СЭ», 2006. 352 с.
3. Корольчук В. М. Психологія стресостійкості особистості : дис. д-ра психологічних наук 19.00.01. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН Укр. К. 2009. 512 с.
4. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості : монографія. К. : Ніка-Центр, 2007. 432 с.
5. Стельмашук Х. Р. Психологические факторы личностной стрессоустойчивости детей-сирот. Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.01 –общая психология, история психологии. Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Львов, 2019. Институт социальной и политической психологии НАПН Украины. Киев, 2019. 20 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН ШЛЮБУ ТА СІМ'Ї В СУЧАСНІЙ РЕАЛЬНОСТІ

*Буйняк О.В., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

Тема сім'ї стосується кожної людини. Спочатку дитина народжується в сім'ї, потім зростає та адаптується в суспільстві, створює свою сім'ю, виховує дітей та турбується про стареньких батьків. Це одна з важливіших граней життя особистості.

В психології накопичено значний теоретичний та практичний матеріал по сімейно-шлюбним відносинам (Н. В. Александров, А. Ю. Алешина, Т. В. Андреев, А. Я. Варга, В. В. Бойко, С. В. Ковальов, В. В. Юстицькис, Л. Я. Гозман, Ю. М. Орлов, А. Адлер, В. Сатир та ін.).

Сім'я – соціальна спільність, соціальний інститут, базова частина суспільства, що характеризується такими ознаками: союз чоловіка та жінки; добровільністю вступу у шлюб; члени сім'ї пов'язані спільним побутом; прагненням до народження дітей, соціалізацією та вихованням дітей.

Для дитини сім'я – це середовище, в якому складаються умови її фізичного, психічного, емоційного та інтелектуального розвитку.

Під поняттям «подружжя» розуміється особистісна взаємодія чоловіка та дружини, що регульоване моральними принципами та підтримуване іманентними цінностями [2]. Уявлення подружжя в шлюбі пов'язано з тим, що призначення шлюбу може розглядатися ними, як господарсько-побутовий, морально-психологічний, сімейно-батьківський чи інтимно-особистісний союз. В більшості робіт досліджуються проблеми шлюбно-сімейних відносин, особистісна взаємодія чоловіка та дружини, конфлікти між ними, які виникають на різних етапах подружнього життя під впливом різних факторів.

Під поняттям «сім'я» ще розуміють кровну спорідненість чи малу групу, члени якої пов'язані спільністю побуту. Шлюб – це санкціонована та регульована суспільно-історична форма відносин між чоловіком та жінкою, що встановлює права та обов'язки по відношенню один до одного та до дітей.

Для сучасної сім'ї характерна відсутність жорстких норм, що приводить до того, що сім'я, як мала група, змушена за своїм баченням формулювати та реалізовувати свої групові норми та цінності [3]. При цьому відбувається зіткнення індивідуальних уявлень, які були сформовані в батьківській сім'ї. Виробляючи власну систему поглядів з приводу розподілу ролей, структури влади, ступеня психологічної близькості, цілей сім'ї, змісту її функцій, подружжя фактично створюють своєрідну внутрішньосімейну мікрокультуру спілкування. Це складає в підсумку феномен шлюбу [2].

Умовою нормального функціонування та розвитку сім'ї є наявність у чоловіка та дружини різноманітних ціннісних орієнтацій [5]. Таке різноманіття володіє найбільшою стійкістю.

Функціонування подружжя як системи відбувається в результаті взаємодії компонентів стійкості та розвитку під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

З подружжям тісно пов'язане поняття «успішний шлюб», що передбачає успішну адаптацію в побутовій, емоційній, сексуальній сферах, що супроводжується певним рівнем духовного взаєморозуміння при збереженні індивідуальних потреб кожного з подружжя.

Дійсно, факт збереження шлюбу не говорить про психологічну сторону взаємодії партнерів – як подружжя оцінюють свої відносини, чи є вони щасливі. Багато шлюбів формально зберігають свої відносини з різних причин, не дивлячись на те, що є не задоволеність партнером та союзом в цілому [6].

Значимим в ціннісно-орієнтаційній єдності та сумісності є узгодження функціонально-рольових очікувань чоловіка та дружини [3].

Цінності сім'ї також являються потужним інтригуючим фактором для сімейної системи – як на рівні взаємодії подружжя один з одним, так і на рівні взаємодії батьків з дітьми. Ціннісні орієнтації визначають динаміку сім'ї в цілому та шлюб зокрема [4].

Батьківська сім'я є первинним, соціальним середовищем індивіда, середовищем соціалізації. Сімейна атмосфера, взаємини в сім'ї, ціннісні орієнтації та установки батьків являються первинним фактором в розвитку особистості. Батьки, як правило, являються для дитини значущими людьми, тому здійснення батьківської та подружньої ролі усвідомлено чи неусвідомлено надалі копіюється у власній сім'ї.

Створення власної сім'ї та успішна реалізація в даній сфері – є дуже потужним фактором в житті кожної особистості. Це надає їй сенсу життя, моральне та фізичне задоволення. Особистість під впливом створення власної родини формує позитивний погляд на сенс життя, має стрімкий зріст своєї внутрішньої гідності та підйом соціальними сходами.

Сімейна людина набуває внутрішню гідність, фізичне та моральне здоров'я, різнобарвні почуття, відчуття спокою, реалізації щастя сімейного затишку. Вона стає більш стресостійкішою до зовнішніх ситуацій, які впливають на її життя – соціальних, фінансових, міжособистісних. Сім'я дає людині віру, що її підтримають, зрозуміють, захистять і в складній ситуації допоможуть. І чим міцніша сім'я, тим складніше різноманітним зовнішнім факторам пробити її устої та моральні принципи, дякуючи яким вирішуються найскладніші ситуації. Багато внутрішніх факторів можуть впливати на нормальне функціонування подружжя та усієї родини в цілому. А саме:

- стан здоров'я, як фізичного так і морального;
- сімейні цінності, що закладені з дитинства;
- рівень освіти та виховання членів родини;
- фінансовий фундамент та інші.

Зовнішні чинники також впливають на формування сімейних відносин – це насамперед нестабільність в країні, відсутність нормальної роботи та доходу, непорозуміння з зовнішнім суспільством тощо. Але, не дивлячись на всі фактори впливу, умовою нормального функціонування сім'ї є наявність різноманітних ціннісних орієнтацій та оцінка рівня щасливих відносин і задоволеність шлюбом.

Висновки. Сім'я є важливою складовою на будь-якому етапі життя людини. Вона не тільки формує її як особистість, закладає з дитинства моральне та фізичне здоров'я, а є захисним щитом протягом усього життя. Сім'я необхідна для повноцінного існування кожного. Такі інститути, як шлюб, родина, сімейні цінності формують повноцінну особистість в суспільстві. Будь-який механізм, що не працює в родині, чи людина потрапляє в складну життєву ситуацію (відсутність батьків, залежності в сім'ї на інше) руйнує внутрішній світ і людині важко знайти опору і підтримку, яка б сформувала в ній здорову особистість. Тому феномен сім'ї важливий в житті кожного. Та оцінка щастя і задоволення сімейним життям є найважливішим аспектом для людини і суспільства в цілому. Щастя країни –це щастя кожного та кожної родини.

Література

1. Андреева Т. В. Психология семьи : учебное пособие : для вузов. М. : Речь, 2010. 244 с.
2. Каменская Е. Н. Психология семейных отношений : конспект лекций : Таганрог, 2008. 55 с.
3. Карабанова О. А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования : Гардарики, 2008. 320 с.
4. Кошелева Е. П. Психология семейных отношений : кратк. обзор : М. : МГПИ, 2008. 43 с.
5. Крюкова Т. Л. Психология семьи : жизненные трудности и совладение с ними : учеб. пособие. М. : Речь, 2010. 239 с.

ТИПОВІ ПРИЧИНИ КОНФЛІКТІВ В СІМЕЙНІЙ СИСТЕМІ

*Ищенко С.Ю., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

На думку багатьох дослідників, сучасні сімейні системи, так би мовити інститути сім'ї та шлюбу, переживають складний період, який включає в себе такі негативні прояви як: нестабільність та високий рівень розлучень; широке поширення громадянського шлюбу; свобода у сексуальних відносинах та високий рівень подружніх зрад; втрата сімейних традицій та інше. Тому напрямки з вивчення шлюбно-сімейних відносин та причин виникнення різноманітних конфліктів у сімейних системах інтенсивно розвиваються у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці.

У психології досить широко вивчаються причини різноманітних проблем і конфліктів у сім'ї та шлюбних відносинах представниками різних психологічних шкіл з використанням власного наукового бачення актуальності і психологічних аспектів проблеми – Ю. Є. Альошина [1], Т. В. Андрєєва [2], А. Я. Варга [4], С. Гледдінг. [5], Р. Р. Калініна [6], Н. В. Ключєва [7], Леслі Б. Кейдіс, Рут МакКлендон [8], Н. Пезешкіан [9] та ін.

Мистецтво сімейного життя можна назвати найскладнішим мистецтвом. Так як воно включає в себе величезну кількість чинників, наприклад таких як рівень емоційного інтелекту кожної окремої особистості в парі, поняття самооцінки і так далі. Психологічна неграмотність, відсутність знань про ази жіночої і чоловічої психології, не знання законів людської сексуальності, не знання азів емоційного спілкування в сім'ї – це узагальнені головні конфлікти в сім'ї між подружжям.

А. Я. Анцупов та А. І. Шипілов дають таке поняття конфлікту в цілому: «Конфлікт (лат. *conflictus* – зіткнення) – найбільш гострий спосіб усунення протиріч в інтересах, цілях, поглядах, що відбуваються в процесі соціальної взаємодії, що полягає в протидії учасників цієї взаємодії і звичайно супроводжується негативними емоціями [3, с. 81].

Конфлікт викликається якоюсь складною для подружжя проблемою. Вони специфічні щодо різних стадій розвитку сім'ї. Найбільш істотна роль конфлікту в період формування сім'ї, коли подружжя тільки починає пристосовуватися один до одного. Виникнення конфліктів пов'язано з прагненням людей задовольняти ті чи інші потреби або створити умови для їх задоволення без урахування інтересів іншого члена сім'ї. Вибір засобів взаємодії конфліктуєчими подружжям залежить від рівня культури, типу темпераменту, особливостей характеру, ступеня психолого-педагогічної готовності до сімейного життя, віку і таке інше. Залежно від засобів, які обирають подружжя для вирішення конфлікту, вони (засоби) можуть виконувати як руйнівну, так і «творчу» роль. До засобів, що руйнують сімейні стосунки, відносяться образи, приниження людської гідності, прагнення провчити, сильніше образити, звалити провину за конфлікт, що виник один на одного. В результаті зникає взаємна повага, подружнє взаємодія стає неприємним обов'язком. У другому випадку, коли конфлікт виконує творчу роль, подружжя прагнуть вибирати засоби, що сприяють з'ясуванню причин конфліктів, шукають їх перш за все в своїх діях і вчинках, висловлюють взаємну готовність змінити сформовані взаємини. На жаль, цей спосіб вирішення конфліктної ситуації зустрічається не так часто, як того хотілось би.

Т. В. Андреева поділяє причини подружніх конфліктів на три великі групи: конфлікти на ґрунті несправедливого розподілу праці (різні поняття прав та обов'язків); конфлікти на ґрунті незадоволення будь-яких потреб; сварки через недоліки у вихованні [2].

На основі цього можна виділити низку типових причин виникнення протистояння в парі. Наприклад: прагнення подружжя самоствердитися у шлюбі у ролі глави сім'ї. Однак, ця ідея недоцільна, тому що суперечить основному принципу сім'ї: взаємно підтримувати один одного на психологічному та господарському рівні. При самоствердженні подружжя їх взаємини починають псуватися. Будь-яке прохання, висловлювання чи доручення сприймаються як зазіхання на особисту свободу – виникає конфлікт. Також причинами конфліктів можуть стати: сексуальна дисгармонія, зради; асоціальна поведінка, згубні звички одного з подружжя (наркоманія, пияцтво, ігроманія); зосередженість лише на особистих справах; схильність до навчання другої половини; втручання батьків чи інших родичів; стурбованість, дефіцит позитивних переживань тощо.

При цьому сторони сімейного конфлікту рідко усвідомлюють мету протистояння. Вони «жертви» неправильного трактування ситуації, що виникла. Їхня поведінка часто приховує справжні почуття. Можливо, за грубим, емоційно різким зіткненням подружжя іноді ховається кохання, тоді як навмисна ввічливість цілком може демонструвати негативні почуття.

Тож, справжні причини конфлікту важко виявити через різні психологічні моменти. *По-перше*, у будь-якому конфлікті раціональний початок, зазвичай, приховано за емоціями. *По-друге*, справжні причини конфлікту можуть бути надійно приховані та психологічно захищені в глибині підсвідомості і виявлятися на поверхні лише у вигляді прийнятних для Я-концепції мотивувань. *По-третє*, причини конфліктів можуть бути невловимими через так званий закон кругової каузальності (причинності) сімейних відносин, який проявляється і в подружніх конфліктах [2, с. 111].

Література

1. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. Москва : Независимая фирма «Клас», 1999. 208 с.
2. Андреева Т. В. Семейная психология : учебное пособие. СПб. : Речь, 2004. 244 с.
3. Анцупов А. Я., Шипилов А. И. Значение, предмет и задания конфликтологии. М. : ЮНИТИ, 1999. 551 с.
4. Варга А. Я. Системная семейная психотерапия. СПб. : Речь, 2001. 144 с.
5. Гледдинг С. Психологическое консультирование. 4-те вид. СПб. : Питер, 2002. 736 с.
6. Калинина Р. Р. Введение в психологию семейных отношений. Изд-во : СПб : Речь, 2008. 351 с.
7. Ключева Н. В. Психолог и семья : диагностика, консультирование, тренинг. Ярославль : Академия развития, 2001. 160 с.
8. Лесли, Б. Кейдис, Рут МакКлендон. Супружеская и семейная терапия : учебное пособие. М. : НОУ ВПО Московский психолого-социальный институт, 2008. 208 с.
9. Пезешкиан Н. Позитивная семейная психотерапия. Семья як психотерапевт. Москва : Сенс, 1996. 336 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

*Хула Д.С., магістрантка,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна», м. Вінниця*

Сучасна соціальна ситуація призвела до того, що суспільство переживає інтенсивний процес зміни соціальних орієнтацій. Будь-яка діяльність здійснюється під впливом багатьох умов та факторів, серед яких передусім потреби. Потреби самі по собі спричиняють причини людських вчинків, які психологи називають мотивами. Сукупність конкретних мотивів - це мотивація особистості. Мотивація як регулятор діяльності пронизує всі психологічні процеси особистості і впливає на весь спектр мотиваційних відносин.

Проблемою мотивів і мотиваційної сфери діяльності займалися провідні зарубіжні вчені: В. Варум, Ф. Герцберг, Д. МакКлелланд, Е. Лоулер, А. Маслоу, Л. Портер, Х. Хекхаузен. Теорія розвитку мотивації розкрито в працях В.Г.Асеев, Л. І. Божович, А. Н. Леонтьєв, А. Маслоу, С. Л. Рубінштейн. Особлива роль у вітчизняній психології належить дослідженням, пов'язаним з розвитком уявлень про мотивацію у працях Л. С. Виготського, О. М. Леонтьєвої, С. Л. Рубінштейна, Д.Н. Узнадзе та інші.

У психологічній літературі існує багато різних тлумачень терміна мотивація. Для розуміння специфіки мотивації важливим є співвідношення між поняттями - мотивація та мотив. В одних концепціях мотивація розглядається як більш широке поняття, в інших - як більш вузьке поняття мотиву. Визначення мотивації загалом завжди включають взаємозв'язок між двома поняттями: мотивація та мотив, хоча багато дослідників використовують лише одне з них, а інше використовують як синонім. У контексті цих стосунків мотивація зазвичай розглядається: 1) як система особистих мотивів; 2) як процес гармонізації мотивів та характеристик мотиваційної ситуації [2].

Однак існують більш широкі інтерпретації мотивації, які виходять за рамки поняття мотиву. Отже, у розумінні С. Л. Рубінштейном мотивація - це прояв внутрішніх умов у поведінці, це зовнішня детермінація, яка реалізується через внутрішні умови, через психіку та свідомість [6]. Цей підхід забезпечує основу для включення в поняття мотивації на перший погляд різних і різних рівнів психологічних категорій, таких як потреби, мотиви, цілі, інтереси, бажання, наміри. Зрозуміло, що поняття мотиву трактується неоднозначно.

Мотивація як система мотивів особистості як процес узгодження мотивів і особливостей мотивуючої ситуації: 1) стимулювання діяльності, пов'язаної із задоволенням потреб суб'єкта; сукупність зовнішніх або внутрішніх умов, що викликають діяльність суб'єкта та визначають його спрямованість; 2) сутність (матеріальна чи ідеальна), яка мотивує та визначає вибір напрямку діяльності, для якої вона виконується; 3) сприйнята причина, яка є основою для вибору окремих дій та вчинків [4].

У сучасній психології інтегральний підхід до розуміння суті мотиву застосовує Є. П. Ільїн, на думку якого не слід сперечатись стосовно того, що саме є мотивом – потреба, мета, спонука, намір, а поєднати існуючі точки зору, оскільки кожна з них є у чомусь правомірною. Автор вважає, що таке поєднання стає можливим у тому разі, якщо розглядати мотив як складне психологічне утворення, котре включає в себе і потребу, й ідеальну мету, і спонуку, і намір [3].

Б. Г.Додонов підкреслює, що будь-яка поведінка завжди здійснюється внаслідок якогось внутрішнього імпульсу та заради якоїсь зовнішньої щодо неї цінності. Те й інше являють собою немовби два полюси системи зумовлювання нашої довільної активності – системи, яка створюється в результаті — замикання потреби на її предмет. Термінологічні позначення для того й іншого полюсів можна, звичайно, вигадати різні, не в назвах суть, але своє відображення у системі понять обидва ці полюси реальної мотиваційної системи повинні знайти неодмінно [1].

Виходячи з вище зазначеного, мотивація - це сукупність мотиваційних факторів, що визначають діяльність індивіда; все це мотиви, потреби, стимули, ситуативні фактори, що спонукають до поведінки людини. Мотиви - це відносно стійкі риси особистості (прояви, риси). Коли ми говоримо, що людина має пізнавальний мотив, це означає, що у багатьох ситуаціях її цікавить зміст і процес діяльності чи когнітивна мотивація. Однак мотивація - це не лише мотиви, а й ситуативні фактори (вплив різних людей, особливості діяльності та ситуацій тощо) [5]. Зв'язок між діями людини та причинами, що спричиняють та пояснюють ці дії, описує поняття мотивації. Це певна сукупність факторів (мотиви, емоційні переживання, очікування, прагнення тощо особистості), які спричиняють ту чи іншу форму особистої діяльності, спрямовану на зовнішній світ, появу індивідуального «Я» або інших рівнів існування. Можна говорити про універсальну структуру особистої мотивації, але зміст мотивуючих вчинків і поведінки людини завжди залишатиметься повністю індивідуальним, унікальним [7].

Слід зазначити, що більшість вітчизняних та зарубіжних психологів вважають, що мотивом є не будь-яка мотивація, що виникла в організмі людини і розуміється як стан, а внутрішня свідома мотивація, що відображає готовність людини діяти чи не діяти. Таким чином, мотивація це увесь комплекс факторів, що спрямовують і спонукають поведінку людини

Література

1. Додонов Б.И. Структура и динамика мотивов деятельности. *Вопросы психологии*. 1984. № 4. С. 126-130.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
3. Ильин Е.П. Сущность и структура мотива. *Психол. журн*. 1995. № 2. С. 27-41.
4. Іллін Є. П. Мотивація і мотиви. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2013. 512 с.
5. Маркова А. К. Формирование мотивации учения : кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1990. 192 с.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Москва : Учпед-гиз. 1946. 704 с.
7. Хекхаузен Х. Мотивація і діяльність. СПб .: Питер; Москва : Сенс, 2003. 860 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМ ЗОРУ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

*Коваленко І.В., магістрантка,
Вінницький соціально-економічний інститут
Університету «Україна», м. Вінниця*

Дитина, що вступає до школи, має бути зрілою у фізичному, соціальному відношенні та досягти певного рівня розумового і емоційно-вольового розвитку. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання є одним з важливих підсумків психічного розвитку в період дошкільного віку. Інтелектуальна готовність передбачає певний кругозір, запас початкових знань стосовно навчання та уміння виділяти поставлену ціль. Зокрема, велика увага приділяється питанню готовності до шкільного навчання дітей з зоровими вадами. Оскільки поганий зір може впливати на пізнавальні процеси, діяльність та якість отриманої інформації.

Вступ до школи – це один із головних етапних моментів життя дитини. Дитина вперше стає суб'єктом соціально-нормованої діяльності, вона повинна виконувати не лише те, що хоче, а і те, що потрібно та ще і з певними вимогами.

В психології виділяють три взаємопов'язані компоненти психологічної готовності до шкільного навчання: морфо-генетична, інтелектуальна та соціальна [1].

Проблема підготовки дітей з вадами зору до навчання активно вивчається у рамках сучасної системи інтегрованого та інклюзивного навчання, що актуалізує пошук ефективних шляхів адаптації дітей з порушеннями зору до умов навчання узагальноосвітній школі [7]. Діти з поганим зором не мають достатньої можливості в повній мірі ознайомлюватися з явищами та предметами оточуючого світу, мають певну сповільненість, зниження точності, вузькість зорового сприйняття, зниження концентрації уваги і спотворення інформації [3].

З досліджень Л. А. Вергерта Л. С. Виготського ми бачимо, що чим раніше дитина потрапляє до умов розвивально-корекційного навчання, тим більше можливості здійснити компенсацію дефекту зору [2]. Серед таких дефектів можна назвати: абсолютну сліпоту, практичну сліпоту та слабозорість [1].

Серед дитячих вад зору найпоширеніші це – косоокість та амбліопія. М. І. Земцова зазначала, що у сліпих і слабозорих дітей дещо сповільнений психічний розвиток і мнемічні процеси. Але, на відміну від дітей з гарним зором, ці діти можуть краще вчити вірші [6]. У таких дітей страждає логічна, короткотривала та довготривала пам'ять, але добра слухова. Слабозорі діти можуть постійно тренуватися, повторювати, логічно опрацьовувати матеріал за допомогою мнемічних процесів [5]. Дітям з зоровими вадами важко класифікувати, узагальнювати, порівнювати та поєднувати предмети в групі [4].

Отже, ми можемо зробити висновок, що у дітей з порушенням зору спостерігаються відхилення в усіх сферах пізнавальної діяльності. В свою чергу це негативно впливає на рівень готовності до навчальної діяльності. Таким дітям недостатньо користуватися лише зоровим сприйманням, їм доцільно використовувати і інші аналізатори в отриманні необхідного досвіду і знань.

Література

1. Венгер Л. А. Психологические вопросы подготовки детей к обучению в школе. Дошкольное воспитание. 1970. №4. С. 23-25.
2. Виготский. Л. С. Детская психология: в 6 т. Москва: Просвещение, 1984. Т.3. Гл.9. 433 с.
3. Воспитание слабовидящего ребенка в семье / под ред.: В. П. Ермакова, А. А. Щегловой. Москва, 2006.

4. Белова Е. Размышления перед школой. Дошкольное воспитание. 2004. №8. С. 8-12
5. Запорожец А. В., Маркова Г. А. Подготовка детей к школе. Основы дошкольной педагогики. Москва, 1980. 257 с.
6. Земцова М.И. Учителю о детях с нарушениями зрения. Москва: Просвещение, 1973. 178 с.
7. Каплан А.И., Морозова Н.Г. Если ребенок плохо видит. Москва: Педагогика, 1969. 235 с.

ОСОБЛИВОСТІ САМОСТВЕРДЖЕННЯ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

*Шнітковська А. О., магістрантка,
Хмельницький інститут соціальних технологій
Університету «Україна», м. Хмельницький*

Процес самоствердження підлітка є надзвичайно важливою складовою становлення особистості, що впливає на установлення свого місця в суспільстві, формування характеру, на рівень успіху та уміння налагоджувати комунікацію у дорослому віці. Процеси самореалізації, самоствердження та саморозкриття залежать від політичної та економічної ситуації, сімейно-побутових обставин та кола оточуючих. І в нинішніх обставинах прогресу та кардинальних розладів старих цінностей і устоїв підліткам доводиться шукати нові форми і способи самоствердження. Тож велика потреба та малодослідженість даної теми і роблять її актуальною на сьогоднішній день.

Мета роботи: проаналізувати теоретичні підходи до вивчення особливостей самоствердження у підлітковому віці.

Виклад основного матеріалу. Процес самоствердження розглядається з подвійної точки зору: з однієї сторони це потреба, внутрішня мотивація, а з іншої - це форма поведінки, результатом якої є зняття напруги, виникнення почуття задоволення собою, забезпечення відповідного рівня самооцінки, досягнення певного статусу серед друзів та однолітків. [1, с. 115-124]

Позиція російських вчених щодо феномену самоствердження є неоднозначною і має багато напрямлень, тому ми їх об'єднали у три групи. Перша група вчених (Т. Драгунова, Л. Фрідман, Л. Божович, І. Харламов, Т. Гаврилова, Д. Фельдштейн) наполягають, що самоствердження – це прагнення особистості зайняти певну соціальну роль, позицію, місце, здобути повагу та авторитет серед друзів, яке характеризується такими проявами, як залежність – емансипація, егоцентризм – децентризм, відповідальність – безвідповідальність у взаємодіях. [2, с. 464; 3, с. 104-109; 4, с. 96]

Самоствердження розділяють на позитивне і негативне за формами прояву. Позитивне – це відчуття власної самовпевненості, старанність у навчанні, отримання схвалення однокласників через співпрацю, компроміс та наявність спільних інтересів і цінностей. Негативне ж характеризується зухвалістю, бруталністю, ігноруванням та знеціненням моральних норм та правил. [5, с. 160]

Висновки. Отже, процес самоствердження надзвичайно важливий та багатогранний у своїх формах та засобах. Він потребує більшого дослідження та діагностики серед сучасної молоді в реальних умовах. В непростий час нестабільної економічної та політичної ситуації в країні, а також враховуючи велику кількість неблагополучних сімейних обставин – підлітки потребують якісної підтримки та інформаційної допомоги у процесах самореалізації, саморозкриття та самоствердження.

Література

1. Киреева Е.А., Дубовицкая Т.Д. Методика исследования особенностей самоутверждения в подростковом возрасте. Экспериментальная психология. 2011. Том 4. № 2.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968.
3. Гаврилова Т.П. Личностные трудности и проблемы подростков // Психологическая наука и образование. – 1997. -№3.
4. Драгунова Т.В. Подросток . Москва, Знание, 1976, 265 с.
5. Хухлаева О. В. Психология подростка : учебн. пособие для студ. высш. учеб. Заведений. 2-е изд., испр. Москва, Издательский центр «Академия», 2005.

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ»

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ
МЕТОДОЛОГІЇ АНТИКРИЗОВОГО ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА
МІСЦЕВОМУ РІВНІ**

*Самойленко Л.Я., к.н. з держ. управління, доцент,
Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси*

Публічне управління в Україні здійснюється в мінливому конкурентному й достатньо конфліктогенному середовищі, що й довели події останнього часу. Сьогодні громадянське суспільство в Україні розвивається стрімкими темпами та вимагає від влади зниження ризиків і підвищення безпечності та комфортності життя на територіях, де публічне управління знаходиться під подвійним впливом кризових факторів ситуації в країні у цілому та кризових факторів, породжених ситуацією на території. Зазначимо, що увага до запобігання різноманітним кризовим явищам є природною й виходить з об'єктивних реалій сьогодення, із сучасних особливостей середовища публічного управління. Сьогодні у багатьох розвинутих країнах світу вже діють національні стандарти ризик-менеджменту, яким відводиться одне з центральних місць у стратегічному управлінні.

Метою дослідження виступає аналіз європейського та вітчизняного досвіду формування методології антикризового публічного управління на місцевому рівні.

Побудова механізму антикризового управління має спиратися на сучасні інструменти, які забезпечуватимуть реалізацію вимоги проактивності управління й мають для цього певний потенціал. Аналіз літератури свідчить про наявність значного спектру інструментів, що можуть бути використані як додатні для стратегічного та антикризового управління. При цьому уявляється за доцільне шукати засоби інтеграції зазначених інструментів для отримання синергетичного ефекту при їх застосуванні і посилення антикризової спрямованості стратегій.

У світовій практиці управління сталим розвитком територій все більш прийнятим стає прогнозування соціально-економічного розвитку для підвищення обґрунтованості стратегічного цілепокладання. Підвищення значущості обґрунтованого стратегічного планування сьогодні пов'язане з тим, що саме в стратегіях розвитку мають реалізовуватися визнані у світі принципи сталого розвитку, який передбачає баланс економічних, соціальних та екологічних факторів. Наслідком цього є нагальна потреба взаємопов'язувати формування показників економічного розвитку з соціальними індикаторами, передбачати обсяг фінансових надходжень для вирішення проблемних екологічних питань. Прогноз розглядається як обґрунтоване судження про можливий майбутній стан ситуації, об'єкта чи явища. Передбачення ситуації дає можливість попереднього оцінювання майбутніх результатів, ризиків та імовірних наслідків прийняття стратегічного рішення. Зарубіжний досвід презентує упровадження до системи стратегічного управління соціально-економічним розвитком інноваційної методики форсайту, який розглядається як інноваційний підхід до прогнозування, і навіть, заміна йому. В Україні існує початковий досвід застосування форсайту при визначенні стратегічних напрямів розвитку субрегіональних структур у рамках проекту USAID, коли для Придунайського субрегіону за допомогою

форсайту були виявлені критичні проблеми розвитку й запропоновані стратегічні цілі [1]. На нашу думку, у форсайті закладено великий антикризовий потенціал, зокрема завдяки його комунікаційній компоненті, партисипативній ролі громадськості у процесі формування стратегії на етапі цілепокладання, де відбувається запобігання ризикам встановлення неякісних необґрунтованих нереальних цілей.

Проектний підхід відіграє особливу роль в антикризовому управлінні і це доводиться зарубіжним і вітчизняним досвідом. На сьогодні проектний підхід широко застосовується в публічному управлінні, зокрема в управлінні територіями, як інструмент розв'язання окремих значущих проблем (наприклад, функціональні, інфраструктурні проекти), а також у сфері формування стратегій розвитку територій [2]. Це веде до розповсюдження на неї інструментів менеджменту: бізнес-планування, маркетингу, логістики, імідж-мейкінгу тощо. Сюди ж примикає антикризовий менеджмент, що реалізується у явно вираженому конкурентному середовищі (коли окремі території конкурують за інвестиції, державне фінансування в рамках цільових програм, трудові ресурси тощо) і проектний підхід зокрема. Важливо, що сьогоднішня ситуація характеризується достатньо свідомим визнанням владою на всіх рівнях корисності та результативності спільного використання інструментарію стратегічного і проектного підходів, що повністю відповідає світовим і європейським тенденціям. Так, європейське співтовариство, покладаючи на країни, що прагнуть до європейської інтеграції або вже стали членами ЄС, головну відповідальність за процеси розвитку і акцентуючи на результатах, надають принципову увагу регіональному стратегічному плануванню, в якому проекти виконують роль засобів досягнення пріоритетних цілей.

Вивчення європейського досвіду дає можливість звернути увагу на дуже цікаву форму проявлення спільної активності місцевих управлінців, що має безпосереднє відношення до антикризового управління. Показово, що в Україні становлення цієї форми діяльності пов'язано і з упровадженням проектного підходу до розробки стратегій розвитку місцевого самоврядування. В останні роки спільноти практики стають все більш поширеними в публічному секторі багатьох країн. Такі спільноти мають виражений демократичний характер, унаслідок чого її особливості відрізняють цю форму від формальної робочої групи, проектної команди та неформальної мережі прагненням до розвитку спроможностей учасників, до обміну знаннями; основними стимулами є захопленість та цілеспрямованість, ідентифікація з досвідом групи; тривалість існування групи визначається наявністю спільного інтересу учасників. Останнім часом Європейський досвід успішно адаптується в Україні. Так, за швейцарсько-українським проектом «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO було сформовано е-платформу «Спільнота практиків: інновації у місцевому самоврядуванні».

Виокремлюються три основні форми громадської участі в управлінні: громадський моніторинг, громадська експертиза, громадський контроль, які на сьогодні вживаються практично як синоніми і на нормативному рівні і у сфері професійного спілкування. Громадський моніторинг найбільш широкого застосування отримав у сфері надання публічних послуг, що представляє для даної роботи особливий інтерес, тому що в системі цілей закладено використання індикаторів задоволення потреб територіальної громади, що реалізується через надання публічних послуг. Міжнародні практики пропонують різноманітні форми громадського моніторингу (звітні картки громадян (Citizen Report Cards), звіт за результатами опитування зацікавлених сторін сприяє підвищенню якості

та глибини планових рішень; система показників громади (Community Score Cards) дає змогу налагодження прямого та зворотного зв'язку між клієнтами та суб'єктами надання публічних послуг; моніторинг та оцінювання з боку громади (Community Monitoring & Evaluation); соціальний аудит (Social Audits). Доведено, що використання будь-яких з них не лише реалізує принципи підзвітності та підконтрольності влади громадськості, а й може стати важливішим джерелом надійної та достатньо оперативної інформації щодо попередження кризових явищ.

Ще одним з таких джерел може розглядатися бенчмаркінг. У міжнародній практиці він вже давно закріпився як метод, що дуже наочно демонструє слабкі місця організації, які знижують її конкурентоздатність. Останнім часом спостерігається активне запровадження технологій бенчмаркінгу до публічного управління. Як приклади реалізації підходів бенчмаркінгу в Україні можна назвати визначення пріоритетів (ключових ініціатив) розвитку міста Києва до 2025 року, яке здійснювалось у порівнянні з окремими містами Центрально-Східної Європи та ін.

Вивчення європейського та вітчизняного досвіду використання інструментів, що мають проактивний потенціал реалізації завдань антикризового публічного управління доводить наявність цілого арсеналу таких інструментів, серед яких зазначимо прогнозування соціально-економічного розвитку території, багатоцільове використання проектів як інструменту антикризового управління, бенчмаркінг, громадський моніторинг, спільноти практиків. Особливого значення набувають інтеграція стратегічного і проектного підходів для посилення антикризового спрямування стратегії та забезпечення безумовної співучасті територіальної громади в антикризовій діяльності й перетворення громадського моніторингу на органічну складову публічного управління. В подальшому потенціал проаналізованих інструментів має бути використаний при побудові механізму антикризового публічного управління на місцевому рівні.

Література

1. Актуальна проблематика місцевого самоврядування у контексті сталого розвитку : наук. розр. / за наук. ред. К. О. Ващенко, С. В. Загороднюка, С. О. Москаленко. – К. : НАДУ, 2014. – С. 83 – 120.
2. Бакуменко В. Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції України / В. Бакуменко, Д. Безносенко, С. Криворучко // Вісн. НАДУ при Президентові України. – 2006. – № 1. – С. 128 – 141.

ФАКТОРИ ПРАВОУТВОРЕННЯ

*Сидоренко В.В., к.ю. н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Сучасні процеси правоутворення обумовлені соціальними перетвореннями та видозмінами, які відбуваються в усіх сферах життєдіяльності, саме потреби, інтереси, цілі держави, суспільства та конкретних індивідів є об'єктивною причиною правоутворення, його рушійною силою та джерелом створення адекватної зовнішнім та внутрішнім факторам форми вираження. Соціальні процеси породжують необхідність створення відповідного механізму здатного забезпечувати еволюційний розвиток правотворчої діяльності. Фактори правоутворення при цьому відрізняються нерівнозначністю, їх конкретне

вираження має певну специфіку, однак в будь-якому випадку вони є визначальною передумовою формування змісту позитивного права. Це в свою чергу зумовлює необхідність загальнотеоретичного аналізу їх сутності в аспекті відповідності викликам сучасності.

Проблема загальнотеоретичного обґрунтування процесу формування права постійно привертає увагу вчених-правознавців. Зокрема, створюється та удосконалюється категоріальний апарат, визначаються якісно-кількісні характеристики та властивості даного правового феномену, виявляються ключові ознаки та фактори формування дієвих правових конструкцій.

На сьогодні фактори правоутворення, як явища об'єктивної дійсності, що знаходяться в стані трансформації, зумовлюють характер та зміст правотворчої діяльності в контексті забезпечення належного рівня впорядкованості суспільних відносин та створення дієвого механізму правового регулювання. В сучасних умовах цивілізаційного розвитку постійно зростаюча значущість правотворчої діяльності підкреслює необхідність наукового дослідження загальнотеоретичної природи системи факторів її здійснення. Все це визначає мету дослідження, яка полягає у комплексному аналізі та здійсненні загальнотеоретичної характеристики системи факторів правоутворення в площині підвищення якості правового регулювання суспільних відносин.

Особливості здійснення правоутворення є одним з визначальних питань сучасної юридичної науки та практики. Особливого значення набувають нові підходи до вироблення дієвих механізмів впорядкування суспільних відносин в контексті забезпечення прав і свобод людини і громадянина в усіх сферах життєдіяльності. Такі механізми першочергово покликані забезпечити якісні зрушення у векторі правотворчої діяльності на реальні проблеми буття людини.

Як зазначає О. Чаплук, одним із концептуальних питань для розвитку сучасної юридичної науки та практики, беззаперечно, залишається проблематика формування норм національного права в контексті їх адекватної відповідності умовам сучасного функціонування оточуючої дійсності. Особливого значення це відіграє в процесі реалізації напрямів розвитку суспільства та окремих держав, які спрямовані на удосконалення механізмів міждержавного співробітництва, подолання певних кризових ситуацій, що виникають в тій чи іншій сфері їх функціонування, утвердження демократичних засад розвитку. Саме врахування всіх необхідних чинників у процесі формування норм національного права і є запорукою їх подальшої ефективності та відповідності рівню розвитку суспільства та життєдіяльності держави [1, с.47].

Сучасні перетворення в державно-правовій сфері, як і в інших сферах суспільного життя, потребують наукового забезпечення, розробки відповідних орієнтирів, концепцій, юридичних понять та категорій. Розвиток та вдосконалення правової системи як складного багатоаспектного феномену, що поєднує в собі всю сукупність внутрішньоузгоджених, взаємно пов'язаних, соціально однорідних юридичних засобів, за допомогою яких офіційна влада справляє регулятивно-організуючий та стабілізуючий вплив на суспільні відносини, поведінку людей, вимагає наукового комплексного дослідження правотворчих процесів та факторів, що характеризують порядок розробки, прийняття та введення в дію нормативно-правових актів [2, с.578].

Значущість проблематики правоутворення підтверджується також тезою О. Скакун про те, що правоутворення є формою виникнення та буття права, що правоутворення існувало «...до правотворчості, існує поруч із ним у вигляді правотворчості, після правотворчості – у вигляді реалізації права [3, с. 294]. С. Жевнеровіч, зазначає, що правоутворення як «процес природного існування будь-

якого суспільства, який з неминучістю призводить до появи нових і скасування застарілих правил поведінки в соціальних відносинах». На його погляд, - «правоутворення можливе і об'єктивно обумовлено тільки за умови, якщо воно стосується правил поведінки в суспільних відносинах, які з'явилися в результаті правоутворення», ... «правоутворення присутнє в практиці суспільного життя лише в тих випадках, при якому його результати стають основою для правотворчості» [4, с.164]. О. Осауленко, підтримуючи наведене вище обґрунтування, наголошує на складності, багатоаспектності правоутворення як категорії, що охоплює виникнення й буття права, його впорядкування, розвиток у різних аспектах і напрямках. Складність і багатоаспектність правоутворення вченим обґрунтовується через виокремлення самостійних етапів, рівнів та змісту правоутворення [5, с.138-140].

С. Дроб'язко та В. Козлов, узагальнивши різні погляди з питання визначення сутності правоутворення, виділяють чотири основні підходи до розуміння його змісту: при першому підході акцент робиться на державній діяльності; при другому підкреслюється процедура; при третьому увага акцентується на прийнятті саме правових норм; і, нарешті, про правоутворення йдеться в руслі розмежування права і закону [6, с.218].

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що фактори правоутворення є тими умовами, які забезпечують динаміку формування норм права; відображають рівень розвитку суспільства, об'єктивну соціальну дійсність, в результаті чого формуються норми права; відображають усі аспекти здійснення правотворчості, починаючи від виявлення потреб та визначення об'єкта правового регулювання, виявлення особистих властивостей суб'єкта правотворчості та завершуючи належним рівнем правового, організаційного та кадрового забезпечення здійснення правотворчої діяльності; є динамічною категорією, оскільки формуються в соціальній сфері та залежать від рівня розвитку суспільних відносин. Однак, однією із основних позитивних характеристик факторів правоутворення є, те що вони обумовлюють соціальну природу правотворчості, і таким чином формується належна система законодавства, що дійсно відповідає потребам функціонування суспільства та держави.

Література

1. Чаплюк О. І. Соціальна обумовленість правотворчості як теоретико-правова проблема. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 46-50.
2. Пархоменко Н. М. Сучасний погляд на проблеми правотворчості. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 578-579.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2005. 394 с.
4. Агульная тэорыя права : навуч. дапам. / пад. рэд. М.У. Сільчанкі. Гродна : Гродзен. дзярж. ун-т, 2004. 280 с.
5. Осауленко О.І. Загальна теорія держави і права : навч. посібник. Київ: Істина, 2007. 421 с.
6. Дроб'язко С.Г., Козлов В.С. Общая теория права : учеб. пособие для вузов. Минск : Амалфея, 2009. 342 с.

ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНО- КОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ КІНЦЯ ХХ- ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

*Мельник Л.М., к.пол.н., доцент;
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква
Грек І.М., асистент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Із проголошенням незалежності України починає формуватися нова модель державно-церковних відносин. На законодавчому рівні відбувається закріплення і забезпечення гарантованих можливостей практичної реалізації свободи совісті.

Україна стає поліконфесійною державою. На початок ХХ ст. на в Україні діє понад 30 тис. релігійних організацій 50 віросповідань. Зросла кількість релігійних громад національних меншин, що входять до 730 об'єднань віруючих. Стабільно високими темпами розвиваються традиційні християнські церкви, протестантські союзи та об'єднання.

Таким чином, розвиток релігійного середовища країни свідчить про динамічне зростання кількості релігійних інституцій; збільшення питомої ваги населення, інтегрованого в різні види церковної діяльності й такого, що декларує власну релігійність; про розширення соціальної сфери, де наявність церков і релігійних організацій є дедалі більш відчутною; відчутний, а іноді й визначальний вплив має соціально-політична ситуація на окремі аспекти релігійно-церковного життя.

Водночас становлення релігійно-церковного комплексу характеризується як очевидним і динамічним його відродженням, так і нашаруванням старих проблем та нових труднощів.

Так, відродження українського православ'я супроводжується суттєвими внутрішньоправославними колізіями, його кризою та його розколом на три православні церкви. Цілком очевидно, що держава повинна була докладати зусиль для нейтралізації руйнівного впливу міжправославного протистояння на суспільні процеси, протидіяти зовнішнім чинникам, що інспірують цю ситуацію, всіляко сприяти знаходженню спільної платформи співробітництва усіх православних в Україні.

Не менш актуальною постала і проблема діяльності на теренах держави нетрадиційних та новітніх релігійних течій. Релігійні громади нетрадиційних культів істотно не впливають на загальну релігійну ситуацію в країні. їхнє інтенсивне поширення пояснюється активністю іноземних місій та їхніми значним фінансовими можливостями, відчуженістю значної маси населення атеїстично в недалекому минулому, країни від християнських традицій, розривом у соціальному досвіді й ціннісних орієнтаціях між поколіннями, ослабленістю традиційних церков і нерозвиненістю їхньої місійної структури.

Ставлення до неорухів потребувало врахування таких особливостей: неорелігії — дуже відмінні одна від одної релігійні спільноти, від вкорінених у глибокий історично-духовний контекст до явно тоталітарних із досить негативною міжнародною репутацією.

На думку вітчизняних фахівців переважна частина неорухів, які заповнювали духовний вакуум постсоціалістичної України відкриті до соціальної адаптації. В Україні були відсутні екстремістські релігійні організації типу «Аум-

Сенрікьо». які в ряді країн світу ініціювали ритуальні вбивства або масові самогубства, а також інші угруповання, що займаються поширенням наркотиків, сповідують расистські ідеї, крайній фанатизм та екстремізм.

Для захисту громадян від таких негативних явищ до ст.24 Закону України: «Про свободу совісті та релігійні організації» було внесено доповнення, згідно із яким органами державної виконавчої влади проводиться певна регламентація діяльності представників зарубіжних релігійних центрів та організацій в Україні, і тому вони мають право займатися проповідництвом релігійних віровчень лише в тих релігійних громадах, на запрошення яких вони прибули, за офіційним погодженням з державним органом, який здійснив реєстрацію статуту даної релігійної організації.

Конституція і вся правова система України кінця ХХ поч ХХІ ст як виразник стану і прагнень суспільства, покликана була створити умови для недопущення порушень свобод: світогляду і віросповідання — важливих чинників ідеологічної, морально-етичної та соціальної основи громадянського суспільства. Білль про права, Загальна декларація прав людини, нарешті і Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини — це орієнтири і суть пануючих в Україні уявлень про критерії та стандарти прав і свобод особистості.

Цінитися до рівня цих стандартів, забезпечити ефективне функціонування демократичних інститутів, вільну циркуляцію ідей та інформації — ці питання знаходяться в центрі постійної уваги та практичної діяльності органів виконавчої влади.

Пріоритетна роль при цьому відводиться зближенню національної правової системи з міжнародною та надання на національному рівні демократичної спрямованості усьому процесу законотворення в релігійній сфері.

Неухильне дотримання апробованих міжнародним досвідом принципів свободи совісті як невід'ємних прав людини є неодмінною ознакою громадянського суспільства. Для становлення Української держави в другій половині ХХ поч. ХХІ ст. це означало умову її повноцінної інтеграції в міжнародну спільноту, а також один із засобів досягнення внутрішньої стабільності в суспільстві.

Незважаючи на всю складність та неоднозначність процесів релігійно-церковного життя, українське суспільство усвідомило необхідність утвердження загально визнаних норм свободи совісті. Це підтверджувало і визнання Україною основоположних принципів прав людини, ратифікація міжнародних документів. Приведення у відповідність до них національного законодавства та включення цих положень у програмні документи більшості політичних партій та громадських об'єднань, і послідовне відстоювання цивілізованих підходів до релігійно-церковних проблем.

Стаття 35 Конституції України чітко визначає право кожного громадянина на свободу світогляду та віросповідання, об'єктивно спрямована на надання кожному, незважаючи на його ставлення до релігії, рівних прав та можливостей. Положення ст.35 цілком і повністю відповідає ст.18 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права та ст.9 Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини.

Забезпечення свободи віросповідання обумовило й те, що законодавець передбачив кримінальну відповідальність за порушення рівноправності громадян залежно від ставлення до релігії (ст.161 Кримінального кодексу України) та за незаконне перешкоджання здійсненню релігійних обрядів (ст.180 Кримінального кодексу України).

Згідно з чинним законодавством, контроль з боку держави здійснюється не за діяльністю релігійних організацій, а за дотриманням ними законодавства щодо релігійної сфери, що притаманне будь-якій цивілізованій державі. Такий контроль однаковою мірою стосується будь-яких суб'єктів права – державних органів, релігійних організацій, посадових осіб і громадських організацій.

В Україні було заборонено встановлювати обов'язкові переконання чи світогляд. Виходячи з цього загального положення, викладачі релігійних віровчень і релігійні проповідники не можуть проповідувати нетерпимість до інших релігій або іншого світогляду людини.

Проблеми, що пов'язані із здійсненням свободи совісті, і сьогодні залишаються важливим завданням правового врегулювання.

Важливим фактом для формування партнерської моделі державно-конфесійних відносин в Україні кінця ХХ- початку ХХІ ст стало створення наприкінці 1996 року Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, яка і на сьогодні акумулює та узгоджує конфесійні ініціативи для подальшої гармонізації відносин Церкви і Держави, сприяє релігійним організаціям у виконанні їхніх статутних завдань, зміцненню порозуміння і терпимості між релігійними організаціями різних віросповідань, вдосконаленню правового поля державно-церковних відносин.

Варто зазначити, що чинне національне законодавство з питань свободи совісті та віросповідань пройшло експертизу в авторитетних міжнародних організаціях і установах. Так, зокрема, низка міжнародних конференцій, круглих столів, колоквиумів, які відбувалися в Україні, були одностайними у висновках що система державно-церковних відносин у нашій країні відповідає демократичним принципам, задовольняє права і свободи людини, ґрунтуючись при цьому на багатовіковій спадщині врегулювання відносин між цими двома суспільними інституціями, враховує історичні уроки як позитивного, так і негативного досвіду таких відносин.

ПЕТРО КІНДРАТОВИЧ ХУДЯКОВ (1858–1935 рр.): ПРОФЕСОР, ІНЖЕНЕР, ВИДАВЕЦЬ та БІБЛІОГРАФ

*Салата Г.В., д.іст.н., доцент,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ*

Ім'я Петра Кіндратовича Худякова, видатного вченого-механіка у галузі прикладної механіки, одного із засновників і провідних представників нового наукового напрямку – теоретичного машинобудування – втілює в собі вагому сторінку в історії науки і техніки загалом. П.К. Худяков своєю науковою діяльністю переконливо доводив, що не тільки техніка доповнює життєдіяльність людини, сама людина також «доповнює» технічні системи.

Історіографічні надбання окресленої проблеми, на перший погляд, чисельні і багатопланові: енциклопедичні, наукові, науково-популярні, біографічні, навчальні розвідки. Втім, історіографія носить описовий характер, часто калькуючи доробок попередників, не занурюючись у питання дослідження. Вище означене сформувало асиметрію історіографії та окреслює ряд невіршених раніше частин проблеми, яким присвячена публікація.

Худяков Петро Кіндратович народився 1858 р. у селі Іваново Володимирської губернії Російської імперії в селянській родині. Винятково здібний хлопчик в десятирічному віці, як стипендіат Іваново-Вознесенської міської думи, вступив до Московського Імператорського технічного училища, яке закінчив у 19 років з дипломом інженера-механіка (1877 р.). У 1879 р. удостоєний звання вченого інженера-механіка за результатами захисту роботи «Інжектор в застосуванні його до харчування парового котла» [1, с. 309–311; 2].

Нас П.К. Худяков цікавить як непересічна особистість через призму бібліографічної та видавничої діяльності.

У 1907 р. П.К. Худяков видає ґрунтовну книгу «Шлях до Цусіми» у якій на основі широкої джерельно-фактологічної бази аналізує військово-технічні аспекти підготовки походу і бою ескадри адмірала Зиновія Петровича Рожественського. Книга присвячена пам'яті полеглих у військово-морських баталіях механіків флоту, що були випускниками МТУ.

Буремні сторінки історії Першої світової війни 1914–1918 рр. привнесли кардинальні зміни в життя країн Європи і Азійського континенту. Скажімо, в Російській імперії відбулась докорінна перебудова професійної життєдіяльності всіх без винятку технічних спільнот держави і тематику їх друкованих органів. Всі журнали технічних товариств сконцентрувались на проблемах технічної та гуманітарної допомоги армії: на сторінках часописів друкувались матеріали, що у той чи інший спосіб мали наметі покращити й без того складну добу воєнного часу [3–5].

Так, у Віснику Політехнічного Товариства за 1914–1918 рр. публікувались не лише звіти, хід, фактаж, калькуляція, цифри, але й звернення укладачів Вісника до громади на теми допомоги учасникам бойових дій і т.д і т.п. Зокрема, у першому номері Вісника Петро Кіндратович звертається із закликом до співгромадян надсилати йому відомості про чільних студентів, професуру, випускників училища, що брали участь у воєнних діях Першої світової війни.

Для створення спеціального редакційного комітету, для власне його видання, виділили співробітників з-поміж редакцій журналів: «Вісник інженерів», «Записки Імператорського Російського технічного товариства», «Залізничне справа», «Електрика». Нагальним завданням новоствореного часопису було сприяння розбудові промисловості на військовий лад країни матеріалами на його сторінках.

Передбачалося, що випуски цього видання виходитимуть 4 рази на місяць у міру накопичення матеріалу. Перший номер містив, крім традиційної редакційної статті, резолюції дев'ятого з'їзду представників промисловості і торгівлі, звіт про діяльність Центрального військово-промислового комітету, історію освіти Комітету об'єднаних технічних організацій, кілька відозв та ін. [6].

Цензурні обмеження існували до Лютневої революції, потім вплив військової цензури на друк майже не позначався. В одному з останніх номерів Вісника професор П.К. Худяков повідомляв, що у 1917 р. п'ять номерів Вісника вдалося випустити без контролю цензури!

Петро Кіндратович був знаним видавцем і ґрунтовним бібліографом. Так, Худяков бере активну участь у виданні таких часописів, як: «Всеросійська виставка 1882 року», «Технік», київський «Інженер», «Вісник Промисловості», «Технічний Збірник», «Практик-Монтер», «Известия і Праці Політехнічного Товариства», «Бюлетені Політехнічного товариства».

Активно долучається до справи видання: «Атлас конструктивних креслень деталей машин», «Атлас насосів, виконаних російськими та закордонними заводами» (1890–1891 рр.); «Опір матеріалів» (курс, читаний в Імператорському

технічному училищі (1898 р.), «Побудова насосів» (1899 р.), «Збірник завдань на всі відділи курсу опору матеріалів» (1902 р.), «Огляд успіхів і новин в побудові і застосуванні поршневих насосів» (1903 р.) та ін.

П.К. Худяков є одним із фундаторів і засновників журналу «Бюлетень Політехнічного Товариства». Продовжує займатись викладацькою діяльністю і широко популяризує технічні знання: в аудиторіях на лекційних заняттях, конференціях, симпозіумах і низці наукових публікацій та ін. 1934 р. у Московському електромеханічному інституті були засновані три стипендії його імені!

Вище означене формулює результати дослідження, квіт есенцією якого є твердження, що одним з напрямів історіософії техніки є вивчення сторінок біографістики, власне фундаторів науки і техніки, яким беззаперечно вважається Петро Кіндратович Худяков. Адже ціннісні підходи в осмисленні техніки і її взаємозв'язок з людиною, наукою, суспільством, вірою – посередник між минулим, сьогоденням і майбутнім соціуму. Роль видатного вченого, інженера, новатора, бібліографа, видавця, педагога Петра Кіндратовича Худякова, який створив значну наукову школу, що виховав майже двісті талановитих наукових діячів, серед яких три академіка і вісімдесят професорів, займає почесне місце в історії науки і техніки та чекає на глибоке і вдумливе дослідження так, як це дійсно було, а не у межах анахронічних ідеологій.

Література:

1. Симонов Е. Проф. П.К. Худяков Сто лет Московского механико-машиностроительного института им. Баумана. 1832–1932. Москва. 1933. 406 с.
2. Шухова Е.М. Глава московской «инженерной семьи»: П.К. Худяков, 1858–1935: Специалист в обл. сопромата. *Архитектура и строительство Москвы*. 1998. №4. С. 9–14.
3. Уварова Л.И. Петр Кондратьевич Худяков (1858–1935). Москва. 2001. 130 с.
4. Анцупова Г.Н. МГТУ глазами историка. Москва. 2005. 229 с.
5. Полежай В.Г. Периодические издания технических организаций России конца XIX-начала XX века: типология и функционально-содержательные особенности: диссертация ... кандидата филологических наук 10.01.10. Москва. 2004. 246 с.
6. Федоров И.Б. Московский государственный технический университет имени Н.Э. Баумана, 175 лет (1830-2005). Москва. 2005. 351 с.

ГУРТКОВА РОБОТА СІЛЬСЬКИХ КУЛЬТОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ У 1920–1950-Х РР.: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ДОСЯГНЕННЯ

*Соколов В.Ю., к. іст. н., доцент,
головний бібліотекар Національної бібліотеки
України імені Ярослава Мудрого, м. Київ*

В сучасних умовах трансформації суспільного життя важливу роль у відновленні культурних та духовних традицій надається державним і громадським структурам. У цьому ракурсі особливо актуальним є аналіз діяльності установ культури (головним чином бібліотек та клубних установ) у взаємозв'язку з суспільними перетвореннями, що відбувалися протягом розвитку певного історичного періоду. Актуальність обраної теми статті зумовлена подальшим аналізом та переосмисленням історичного поступу культурної революції, що відбувалася в Україні у перші десятиліття радянської влади та

розбудови суспільного та господарського життя країни у перші повоєнні п'ятирічки. Певні аспекти гурткової роботи сільських культосвітніх закладів в окремі періоди розвитку радянського суспільства в Україні неодноразово досліджувалися вітчизняними фахівцями (праці Г. Довгого, Г. Дубко, М. Захарченко, Д. Мельников, С. Плахотнюк, М. Сопіги та ін. [1–3; 6; 9]). Проте, бракує узагальнюючих досліджень з функціонування та розвитку гурткової роботи протягом всіх або найбільш значущих періодів її становлення, зокрема залишається недостатньо вивченими питання визначення соціально-історичних факторів піднесення, розвію та значення культурно-просвітницької діяльності гуртків зазначених закладів, зокрема хат-читалень, сельбудів, будинків культури у 1920–1950-х рр.. та окремих напрямів їх роботи. **Метою** запропонованої публікації є аналіз та узагальнення відомостей про особливості створення та функціонування гуртків сільських культосвітніх закладів в Україні у 1920–1950-х рр., зокрема у хатах-читальнях та сельбудах 1920–1930-х рр., а також висвітлення головних напрямів їх роботи, значення та специфіки їх культурно-освітньої та просвітницької діяльності.

У 1920–1930-х рр.. в Україні у сільській місцевості одними з основних масових культурно-освітніх установ були хати-читальні та сельбуди. У більшості поселень вони діяли як головні організаційні осередки формування діяльності сільських клубів, гуртків самодіяльності, агітаційних, пропагандистських, просвітницьких та загальноосвітніх пунктів, пересувних бібліотек, місцем влаштування лекцій, доповідей, вистав, виставок, пунктів ліквідації неписьменності та усього культурного життя в цілому. Поступово, гурткова робота охоплювала все більшу масу селян і робітників, особливо молодь, а самі культосвітні заклади перетворювались у справжні центри масової пропаганди, просвітництва і розвитку творчих здібностей робітників і селян. Кількість членів гуртків коливалась, переважно, у межах 10–30 осіб, проте були й такі, що нараховували більше 100 осіб. За змістом роботи гуртки поділялись на: суспільно-політичні, драматичні, природничо-наукові, сільськогосподарські, художні, музичні, літературні, антирелігійні та ін. Наприклад, на Чигиринщині у 1926–1927 рр. діяло 12 сільськогосподарських гуртків, 6 кооперативних, 4 природничо-наукових, 11 драматичних, 4 співочих, 3 військових, по одному професійному, музичному і спортивному гуртку [3, с. 136]. Серед гуртків були як тимчасові, так і довготривалі та основним завданням їхньої роботи було не тільки доведення певного комплексу знань до свідомості гуртківців та набуття ними певних практичних навичок, а й виховання їх у дусі колективізму, на кшталт комуністичної громади. Середньостатистична хата-читальня мала два-чотири гуртки (переважно, – політграмоти, сільськогосподарський, природничо-науковий та драматичний), які відвідували декілька десятків осіб (здебільшого, – молодь). За відомостями М. Захарченко, на початку 1920-х рр.. в Україні найбільш поширеними були драматичні гуртки (40%), музично-хорові (9%), сільськогосподарські (8%), природничо-наукові (6%) [3, с. 135]. Надалі чисельність гуртків зростала, насамперед за рахунок збільшення кількості сільськогосподарських, політичних та музично-хорових гуртків. Відносно високий відсоток почали займати сільськогосподарські гуртки, які вже у 1926 р. складали в деяких регіонах країни приблизно 50–60% від загальної кількості гуртків (приблизно 4000 з 7121 гуртків) [10, с. 376].

У культосвітніх закладах на селі, зокрема в хатах-читальнях, сельбудах, бібліотеках, гуртками керували, переважно, місцеві комсомольці. У хатах-читальнях та сельбудах до керівництва гуртками обирали, в першу чергу, членів ради установи, до якої належали: «хатник» (завідувач хатою-читальнею), голова

місцевої ради, вчителі, представники безпартійного активу. Активна молодь та грамотні селяни під керівництвом «хатника» об'єднувалися в гуртки за певними інтересами на добровільних засадах, переважно, у невеликі групи, які систематично збиралися (здебільшого, 2–3 рази на тиждень) для колективного читання газет, журналів, художньої, науково-популярної та спеціальної літератури, вивчали та розбирали окремі питання, набували навички передавати здобуті знання іншим селянам та відвідувачам культосвітніх закладів. Члени гуртка обов'язково обирали свого керівника, іноді з числа місцевих спеціалістів, який керував роботою гуртка, в більшості випадків, на добровільних началах. Члени хати-читальні (або сельбуду) обов'язково повинні були приймати участь у вирішенні всіх найбільш важливих питань діяльності закладу. Так, наприклад, у середині 1920-х рр. хату-читальню в с. Нетеребки, Корсунського району на Черкащині, регулярно відвідувало понад 80 постійних членів. Сільськогосподарський гурток хати-читальні нараховував біля 30 членів, які провели у зазначений час 27 занять з основ ґрунтознавства і скотарства; з засобів боротьби з посухою, шкідниками і хворобами сільськогосподарських культур; з методів внесення органічних і мінеральних добрив; з методики розведення плодкових дерев; з способів боротьби з хворобами і ворогами бджіл тощо. У зазначений час у приміщенні хати-читальні для всіх бажаючих було прочитано 13 лекцій на сільськогосподарські, антирелігійні та медико-санітарні теми, проведено 10 бесід на політичні теми [3, с. 135]. Звичайно, на лекціях і бесідах одними з обов'язкових завдань були: висвітлення рішень з'їзду партії, пленумів ЦК; роз'яснення подій міжнародного і внутрішнього життя; пропаганда знань, що сприяють професійному зростанню колгоспників, а також ідей атеїзму та естетичного виховання. Іноді лекторам платили гроші (наприклад, у період НЕПу – 2–2,5 крб. за лекцію; для порівняння, зарплата за місяць роботи вчителя становила 50–70 крб., фельдшера – 55 крб., агронома – 120 крб.; обід коштував 30–50 коп., 10 яєць – 40 коп., 1 кг муки – 11 коп.).

План лекційної роботи хати-читальні обов'язково розглядався і затверджувався місцевою партійною організацією (переважно, раз на півроку). На жаль, у хати-читальні с. Нетеребки не було приміщення для театральних вистав. Через цю обставину драматичний гурток не діяв, хоча чимало було бажаючих його відвідувати. Особливою популярністю в хати-читальні користувалися голосні читання матеріалів з газет і журналів. За короткий зимовий період 1924–1925 рр. тут було прочитано і обговорено понад 100 статей. Члени хати-читальні організували передплату «Селянської правди» та інших газет, випускали власну стінгазету. Завдяки їх діяльності до селян надходило 20 примірників періодичних видань щомісяця. Головним недоліком роботи зазначеної хати-читальні була відсутність належного книжкового фонду, зокрема – довідникових видань, з яких селяни могли б отримати відповідь на важливі для них питання. Проте селяни могли користуватися пересувною бібліотекою Набутівської цукроварні (від с. Нетеребки до с. Набутів було 3–5 км) [3, с. 135].

Під час пропаганди сільськогосподарських знань та популяризації досягнень передового досвіду сільськогосподарського виробництва у гуртках активно використовували різні загальнодержавні та республіканські журнали «Радянський селянин», «Селянська правда», «Більшовик», «Радянське село» та газети «Радянське село», «Правда», «Радянська думка», «Комунізм» та ін. Керівники хат-читалень та сельбудів читали лекції, доповіді, проводили вечори запитань та відповідей, організували зустрічі та бесіди з фахівцями агровиробництва, медицини, ветеринарії, санітарії та інших сфер діяльності. Наприклад, у сельбуддах та хатах-читальнях Смілянського району на Черкащині

протягом 1925–1926 рр. районним агрономом щомісяця проводилося в середньому більше 20 лекцій [7, с. 107].

Підвищенням рівня сільськогосподарських знань селян займалися й члени сільськогосподарських гуртків хат-читалень та сельбудів Драбівського району на Черкащині, які вголос читали журнали «Радянський селянин» та «Селянську правду», проводили лекції, вечори запитань та відповідей, тощо. Наприклад, члени сільськогосподарського гуртка Драбівської хати-читальні проводили досліди з городніми та зерновими культурами, визначали здатність пророщування насіння та підраховували відсоток його схожості [6, с. 52]. Нерідко на свої заходи члени сільськогосподарських гуртків залучали персонал Драбівського агропункту та Драбівської селекційної станції, а також ветеринарів. З липня по вересень 1924 р. у кожному із сельбудів Драбівського району було проведено шість заходів з залученням фахівців зазначених установ [7, с. 107].

Наприкінці 1920-х рр. основними формами просвітництва та пропаганди знань були лекції, бесіди, навчальні курси, екскурсії, різні види культурно-просвітницької діяльності гуртків. В Україні у 1927–1928 рр. курсами й екскурсіями були охоплені 2662 тис. селян, а у 1928–1929 рр. – 4832 тис. У 1929 р. 700 тис. селян брали участь у агровиробничих нарадах, біля 20 тис. селян були охоплені тижневими сільськогосподарськими курсами, дві тис. активістів навчались на місячних курсах при вузах, 8675 тис. осіб навчались у сільськогосподарських навчальних закладах [6, с. 43–44]. Наприклад, навчання на сільськогосподарських курсах, в гуртках давало можливість селянам ознайомлюватись з основами різних галузей агрономічних наук, з передовими досягненнями та прогресивними формами ведення сільського господарства. Наприклад, у сельбуді с. Семенівка Каховського району Херсонської округи, що почав працювати з 1923 р. та мав 25 десятин землі, були відкриті гуртки та курси з бджільництва, тваринництва, садівництва й виноградарства, що діяли під керівництвом агрономів-спеціалістів. У 1924 р. на курсах навчалось 150 осіб. Окрім того, у неділю та святкові дні студенти Одеського медичного інституту читали у зазначеному сельбуді лекції, що були присвячені профілактиці інфекційних хвороб та розвитку соціальної гігієни. У 1924 р. у сельбуді с. Семенівка нараховувалося 220 членів (130 чоловіків та 90 жінок). Членський внесок встановлювався у розмірі 50 коп., але його платили тільки 30 осіб. У 1924 р. від вистав, що були проведені у сельбуді, було отримано приблизно 300 крб. Всю культосвітню роботу вели три співробітники на громадських засадах, які у середині 1920-х рр. організували тут систематичну роботу сільськогосподарського (45 членів), кооперативного (42), драматичного (36), політичного (35) та музичного (20) гуртків. Звичайно, для всіх відвідувачів проводилися політзаняття, діяв самодіяльний театр, функціонувала бібліотека (780 книг, 110 користувачів абонементу) [12, с. 82–83].

Через необхідність стверджувати у масах невідворотність ідей колективізації сельбуду («селянські будинки») у лютому 1933 р. було реорганізовано (точніше – перейменовано) у «будинки колективіста» (колбуди). Це було зроблено для того, щоб традиційні сільські культосвітні установи мали неодмінно пов'язуватися з колективізмом та колективною формою ведення господарства. Колбуди мали поєднувати політико-освітню роботу з діяльністю різних гуртків (драматичного, сільськогосподарського, природничо-наукового, військового, фізкультурного тощо) та різних розважальних секцій (шашки, шахи, доміно тощо). Одним із важливих напрямків суспільно-громадської діяльності став регулярний випуск стінгазет, які фіксували головні події в житті колективу з неодмінним акцентом на досягнутих успіхах у справі розбудови сільського

виробництва та колективізму [5, с. 167–168]. Отже, у 1930-х рр. гурткова та клубна робота хат-читалень продовжувала розвиватися. У другій половині 1930-х рр. у хатах-читальнях настільки сильно були розвинуті клубні форми політосвітроботи (культосвітньої) роботи, що вони все більше наближували діяльність зазначених установ до функціонування клубів. Надалі, партійними організаціями було поставлено завдання про реорганізацію та поліпшення клубної роботи на селі. Деякі з них звернулися до уряду з проханням передати хати-читальні з Наркомосу у ведення колгоспів, щоб реорганізувати їх потім в колгоспні клуби або бібліотеки чи «червоні кутки». Прохання було задоволено на умовах повного забезпечення діяльності хат-читалень коштом колгоспів.

У березні 1946 г. ЦК ВКП(б) прийняв постанову «Про агітаційно-пропагандистську роботу партійних організацій у зв'язку з прийняттям закону про п'ятирічний план відновлення і розвитку народного господарства СРСР на 1946–1950 роки». У зазначеному документі наголошувалося на тому, що в кожному обласному центрі повинні функціонувати бібліотека, Будинок народної творчості, краєзнавчий музей, лекційне бюро, в районному центрі – районна бібліотека і Будинок культури, у селі – хата-читальня або клуб та сільська бібліотека. У хатах-читальнях, якщо це було потрібно, розташовувалися школи для малограмотних і неписьменних. Основними завданнями хат-читалень залишалися: пояснення політичного життя, поширення науково-просвітницької роботи, пропаганда агротехнічних знань, розвиток фізкультурних секцій, повсюдне поширення художньої самодіяльності та естетичного дозвілля трудящих. У будівлі хати-читальні повинні були знаходитися зал для глядачів зі сценою; бібліотека; кімнати для гуртків, спортивно-культурного інвентарю, а на вулиці біля приміщення мав бути спортивний майданчик. У повоєнний час у хатах-читальнях значно розширилося коло гуртків, з'явилися гуртки радіоаматорів, з вивчення автомобіля, крою та шиття, агрозоотехнічні гуртки, любителів прикладного мистецтва, з різних видів фізичної культури та ін.

У жовтні 1947 р. ЦК партії та Рада міністрів України прийняли постанову «Про заходи щодо покращення роботи сільських і колгоспних клубів», за якою при всіх клубах (у т.ч. при хатах-читальнях) було введено обов'язкове членство з відповідними грошовими внесками. З 27420 клубів за три роки членство було введено у 14128 клубах [4, с. 456]. Проте, платне членство не було підтримано селянами і через декілька років держава відмінила плату за членство у клубах. Кількість гуртків при клубах і хатах-читальнях почала стрімко зростати, наприклад, у 1954 р. в Україні у сільській місцевості було 67 тис. гуртків (більше одного мільйона учасників), а вже у 1957 р. – 71 тис. гуртків. У п'ятому п'ятирічному плані розвитку СРСР (1951–1955) було заплановано збільшення кількості клубів на 15%, а хати-читальні повинні були допомагати культурно-просвітницькій діяльності клубів та бібліотек, розширювати кругозір мешканців села, підвищувати їх ідейно-політичний рівень, організовувати дозвілля колгоспників, зокрема засобами гурткової роботи. Сільради та партійні організації зобов'язані були всебічно допомагати культурно-просвітницькій діяльності хат-читалень, а також домагатися, щоб хати-читальні стали активними помічниками парторганізацій у комуністичному вихованні трудящих. Проте, на поч. 1950-х рр. кількість хат-читалень почала невпинно скорочуватися, поступово вони все більше перетворювалися у сільські клуби або бібліотеки. Втім, кількість гуртків у сільських культосвітніх закладах невпинно зростала. У 1956 р. в Україні у клубах, хатах-читальнях, районних будинках культури діяло 62326 гуртків художньої самодіяльності (874,4 тис. осіб) та 2594 сільськогосподарських гуртків (49 тис. осіб), а у 1961 р. – 84230 художньої

самодіяльності (1200 тис.. осіб) та 5509 сільськогосподарських гуртків (113 тис.. осіб) [11 с. 307–309]. Проте, тільки у 1961 р.. вдалося вийти на рівень 1930 р. за кількістю сільськогосподарських гуртків, а за кількістю членів цих гуртків відставання було у 7–8 разів (113 тис.. осіб проти 900 тис.. у 1930 р.) Таким чином, незважаючи на те, що кількість сільськогосподарських гуртків у повоєнні роки поступово зростала, вони не мали таких темпів розвитку як у 1920–1930-х рр.

Отже, у досліджуваній період в Україні найбільш масову, розгалужену мережу культурно-просвітницьких установ села створювали хати-читальні та (до 1933 р.) сельбуду, гурткова робота яких була однією з важливих і значущих ділянок культосвітньої діяльності, завдяки якій селяни розвивали самодіяльні форми організації культурного дозвілля. Гурткова робота хат-читалень, сельбудів, будинків культури допомагала зростанню громадськості, розвитку виробничих сил країни, сприяла процесам широкої кооперації праці, формуванню професійної освіти та піднесенню освіти в цілому, наближенню досягнень науки до практичного життя. Гурткова робота була невід'ємною частиною загальнодержавної культурно-просвітницької діяльності з підвищення освітнього та культурного рівня селян, за допомогою якої держава здійснювала також ідеологічне виховання дорослих і дітей, розвивало їх свідомість і активність, залучало до державного і господарського будівництва. Аналіз гурткової роботи сільських культосвітніх закладів, зокрема хат-читалень, доводить, що культурно-освітня та просвітницька діяльність міцно пов'язана з політичним, економічним та культурним розвитком країни, від якого безпосередньо залежить фінансування сфер освіти, науки і культури в цілому. У 1920–1950-х рр.. гурткова робота була досить різноманітною, мала елементи довідкової діяльності та використовувала різні форми масової роботи, наприклад, бесіди і голосні читання, вечори запитань і відповідей, створення стінгазет, театралізовані сценки тощо. Активні виїзні форми масової роботи також займали важливе місце в діяльності гуртків. Велику відвідуваність давали лекції, дискусії, спектаклі, природничо-наукові та сільськогосподарські вечори й огляди галузевої літератури, тематичні диспути та агітсуди.

Розвиток діяльності гуртків здійснювався за такими основними напрямками: суспільно-політичний напрям (гуртки політграмоти, кооперативні, сількорівські, антирелігійні та ін.); виробничо-технічний (гуртки рукоділля, домашнього господарства, сільськогосподарські, ремісничі та ін.); загальноосвітній напрям (гуртки самоосвіти, заочного навчання, природно-наукові тощо); естетично-художній (драмгуртки, гуртки музичні, образотворчі, співочі, «жива газета» та ін.); військово-спортивний (гуртки військових знань, стрілецькі, червоних сестер, фізкультури тощо). Гурткова робота охоплювала сотні тисяч селян, ставши частиною державної ідеологічної системи, та здійснювала як загальні соціальні функції (виховну, інформаційну, культурно-освітню, просвітницьку, рекреаційну, комунікативну, креативну, ціннісно-орієнтаційну, пізнавальну, духовно-світоглядну функції), так і деякі спеціальні функції, наприклад агітаційно-пропагандистську функцію (пропаганда виробничо-технічних і сільськогосподарських знань, досягнень науки та виробництва; поширення марксистсько-ленінської теорії; пропаганда політики партії і радянської держави; пропаганда наукового атеїзму та ін.). Визначено, що основними організаційними формами гурткової роботи сільських культосвітніх закладів були політичний, сільськогосподарський та художньо-драматичний гуртки. Вони були також й організаційними формами атеїстичної пропаганди.

У 1920-х – на поч. 1930-х рр.. основним методом гурткової роботи була політична агітація, надалі – пропаганда та більш поглиблена культосвітня робота з населенням. Так, наприклад, агітація та пропаганда у хатах-читальнях та сельбудах здійснювалася, переважно, через колективні читання газет, журналів, книжок, проведення політичних дискусій, а також через різноманітну діяльність гуртків та ін. У культурно-освітній діяльності зазначених закладів сільськогосподарська пропаганда посідала одне з провідних місць (особливо – у сельбудах, які мали, на відміну від хат-читалень, певну виробничу базу, навіть – дослідні ділянки землі). До діяльності гуртків активно залучалися спеціалісти з агротехніки і тваринництва, робота яких була спрямована, окрім політичної пропаганди та агітації, переважно, на підвищення рівня агротехнічних знань селян. Зокрема, члени сільськогосподарських гуртків обговорювали стан і перспективи колективізації сільського господарства, форми організації сільськогосподарських колективів і господарств, питання агротехнічної допомоги колгоспам тощо. Отже, гурткова діяльність досліджуваних закладів відзначалася в цілому новими методичними підходами до культурно-масової роботи (культпоходи, соцзмагання, вечори запитань та відповідей, масова лекційна пропаганда, популяризація науково-природничих та сільськогосподарських знань, пропаганда читання та книги тощо). Члени гуртків організували голосні читання науково-популярної та сільськогосподарської літератури, тематичні виставки книг, вивчали нові методи організації праці та технологій, переважно, сільськогосподарського виробництва. У центрі уваги гурткової роботи були боротьба за здійснення завдань соціально-економічного розвитку, рух за оволодіння новою технікою, прагнення до підвищення продуктивності праці, розвиток соцзмагання та ін. Слід зауважити, що гуртки були невід’ємною частиною системи ідеологічних, культурно-просвітницьких заходів, які допомагали вирішувати стратегічні завдання державної влади з поширення знань, залучення трудящих до досягнень вітчизняної та світової культури, виховання нової людини у комуністичному дусі. Зокрема, діяльність широкої мережі сільськогосподарських гуртків хат-читалень, при певній підтримці держави, відкривала селянам нові можливості для саморозвитку та професійного вдосконалення, залучаючи тисячі селян до знань, цінностей культури, формуючи колективістські принципи життя. Тим самим влада вирішувала завдання пробудження соціальної активності мас, залучення їх до творчої діяльності на благо суспільства. Гурткова робота сільських культосвітніх закладів, зокрема хат-читалень, охоплювала всі верстви населення сіл, проникала в найвіддаленіші куточки країни. Її подальший розвиток та широка культурно-просвітницька робота, внесли помітний вклад у піднесення освіти та загальної культури сільського населення в цілому. Вивчення досвіду практичної гурткової роботи зазначених закладів може бути корисним для нинішнього розвитку культурно-просвітницької роботи сільських бібліотек і клубів; для поширення професійних знань, популяризації книги, читання, досягнень світової науки та культури; для вирішення завдань відродження і розвитку масової культури не тільки на селі, а й у містах.

Література

1. Довгий Г. Організація сільсько-господарських кутків при сельбудинках і хатах-читальнях (Лист із м. Чернігова). *Український агроном*. 1925. № 1. С. 62
2. Дубко Г. Найголовніша робота сільсько-господарського гуртка. *Радянський селянин*. 1926. № 22. С. 8–9
3. Захарченко М. Створення та діяльність гуртків в українському селі (20-ті рр. ХХ ст.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені*

Володимира Гнатюка. Сер.: *Історія* / За ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. Вип. 1. Ч. 3. С. 135–141

4. *Історія українського селянства: Нариси в 2 тт. Т. 2.* / відп. ред. В. А. Смолій; Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ: Наук. думка, 2006. 652 с.

5. Культурне будівництво в Українській РСР. Важливі рішення Комуністичної партії і Радянського уряду: Збірник документів в 2-х т. Т.1 (1917 – червень 1941) / Упор. З. Зобінна, Г. Кравченко, Ю. Медведєв та ін. Київ: Держполітвидав УРСР, 1959. Т. 1. 883 с.

6. Плахотнюк С. С., Мельников Д. О. *Форми культурно-масової роботи серед селянства України в 20–30 рр. ХХ ст. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 21. Серія: Історія: Зб. наук. праць* / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. Вінниця, 2013. С. 42–46

7. Полтавець Н. В. Діяльність Всеукраїнського товариства «Селянський будинок» у Черкаській (Шевченківській) окрузі УСРР (1920-ті рр.). *Вісник Черкаського університету. Сер.: Історичні науки.* 2014. № 9 (302). С. 105–110

8. Рябчич П. Сільськогосподарський гурток Драбівської хати-читальні. *Селянський будинок.* 1926. № 4. С. 51–52

9. Сопіга М. Створення в Україні у 20-х роках ХХ століття перших сільськогосподарських гуртків для молоді села та участі в їх організації С. П. Кулжинського. *«Білі плями» в історії України в контексті світового розвитку: матеріали Четвертої Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених.* Луганськ, 11–12 трав. 2011 р. Луганськ, 2011. С. 75–76

10. Статистика изб-читален, народных домов, домов крестьянина. *Педагогическая энциклопедия* [В 3-х тт.]. Т. 3 / Под ред. А.Г. Калашникова. Москва: Работник просвещения, 1929. С. 373–378

11. Теселько М. П. Деятельность Коммунистической партии Украины по развитию культурно-просветительской работы на селе в 1956–1961 годах: Диссертация на соискание ученой степени канд. ист. наук. Днепропетровск, 1967. 334 с.

12. Тригуб П. М. Південноукраїнське село в період нової економічної політики. *Наукові праці МФ НаУКМА. Т. V. Історичні науки.* Миколаїв: Вид. відділ МФ НаУКМА, 2000. С. 76–84

РУМУНСЬКИЙ СЕПАРАТИЗМ У БУДЖАКУ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.

*Шевченко А.М., к. іст.н.,
громадська організація «Красєвед», м. Ізмаїл*

Проблема існування та поширення прорумунських настроїв у Буджаку кінця ХІХ - початку ХХ ст. практично не досліджена у вітчизняній історіографії. Українські науковці звикли вважати Буджак історичною частиною Бессарабії, тому не вважали актуальним вивчення молдавського (румунського) сепаратизму, оскільки більшу частину Бессарабської губернії складає сучасна Республіка Молдова. В теперішніх реаліях, коли ряд сусідніх країн мають територіальні претензії до України вивчення причин румунського сепаратизму було б нагальним.

Основним джерелом для написання публікації є наукові доробки молдавських дослідника Г. Негру, який опублікував архівні матеріали стосовно прорумунського товариства «Бессарабців в Румунії» та газети «Бессарабія»; російського науковця О. Грома, який ґрунтовно проаналізував формування молдавської самоідентичності та вплив на неї румунського націоналізму. Незважаючи на малий пласт наукових робіт, вони все ж – таки дають змогу детально дослідити цей рух у Буджаку.

Поразка Російської імперії у Кримській (Східній) війні призвела до передачі у 1856 р. частини Бессарабської області Молдавському князівству та

Османській імперії. До так званої «Молдавської ділянки» або «Молдавської Бессарабії» увійшли території Ізмаїльського градоначальства та Кагульського повіту області. За адміністративною реформою Королівства Румунії (утворено у 1861 внаслідок об'єднання Молдавії та Валахії) 1864-1874 рр. ці землі поділили на Ізмаїльський, Болградський та Кагульський повіти. Повіти поділялися на громади (комуни). Комунам було надане право місцевого самоврядування, а також поставлено в обов'язок піклуватися про народну освіту, охорону здоров'я, стан церков тощо. Румунський уряд проголошував фактичне «возз'єднання корінних румунських земель», мотивуючи тим, що певну кількість населення становили молдавани [4, с. 197].

Після повернення придунайських земель до Росії у 1878 р., царський уряд утворив з 3 румунських повітів один – Ізмаїльський, однак зберіг комунальні управи, встановлені румунськими властями. Там продовжували обирати комунальну раду, примарія, збирача податків. Реорганізація румунського самоврядування, проведена російським урядом, носила незакінчений характер, багато елементів від попередньої системи були збережені [10, р. 112].

У 1896 р. бессарабський губернатор ген. – майор О. П. Константинович відзначав: «У возз'єднаній за Берлінським трактатом Бессарабії були тимчасово залишені румунські закони, які продовжують діяти і зараз. Існування в межах однієї губернії на протязі тривалого часу румунських органів місцевого самоврядування викликає багато незручностей...» [1, с. 197].

Неодноразові прохання бессарабського керівництва змусили Міністерство внутрішніх справ у 1899 р. внести пропозицію до Державної ради «Про введення в Ізмаїльському повіті місцевого управління на підставі загальних законів імперії» [7, с. 425]. Вказувалося на необхідність поширення на Ізмаїльський повіт Положення 1890 р. «Про земські установи». У м. Ізмаїл, Болград, Рені, Кілія і посаді Вилково і Леово пропонувалося запровадити Міське положення 1892 р. Реорганізація в сільських комунах повинна бути проводитися відповідно до ст. 40-129 «Загального положення про селян», де вказувалося, що всі сільські комуни повинні бути перетворені в громади. Селянські громади повинні були сплачувати повітам податки і повинності тощо [8, с. 47].

За розпорядженням МВС була утворена «Бессарабська губернська нарада для обговорення питань щодо введення загальноімперських установ в Ізмаїльському повіті» [6, с. 91]. Її головним завданням був збір інформації про особливості місцевого управління в краї, для подальшої реорганізації згідно з російськими законами.

Саме ці дії викликали занепокоєння молдавських інтелектуалів та румунського уряду. Зокрема відомий правник Бессарабії Лев Кассо відкрито звинуватив російський уряд у скасуванні місцевого законодавства, економному занепаді «Після приєднання до Росії, Бессарабія втратила молдавські ринки збуту, а російський ринок залишався закритим» [5, с. 208]. В свою чергу серед місцевих молдаван поширювалося явне небажання вивчати російську мову.

У секретному «Політичному огляді Ізмаїльського та Аккерманського повітів за 1893 р.», складеним ізмаїльською жандармерією зроблені такі невтішні висновки. «Місцева інтелігенція дуже далека політичного життя імперії, що підтверджується дуже малою популярністю російських газет в регіоні... Населення Ізмаїльського повіту дуже важко піддається русифікації, майже не володіє російською мовою. Це стосується не лише простого люду, а й примаріїв, поліції, членів комунальних рад міста... Питання про прийняття російського підданства майже не актуальне серед місцевих молдаван. Здебільшого тутешні болгари і молдавани приймають підданство лише з прагматичних міркувань:

тобто для купівлі земельного наділу, оскільки, за російськими законами, іноземцям забороняється купівля землі в імперії» [11, р. 145 - 146 , 166].

У листопаді 1906 р. до Міністерства Внутрішніх справ імперії агент – ротмістр департаменту особового відділу поліції при Бессарабському губернаторові - Пешков склав аналітичний звіт стосовно молдавського сепаратизму в регіоні.

Агент відразу зазначив: «Від часу повернення Молдавської ділянки серед молдавської інтелігенції не припинила існування «молдавська партія», що мріє за приєднання регіону до Румунії. Члени цієї групи мають тісний зв'язок з румунськими урядовцями. Завдяки залученню дітей молдавських поміщиків до російської системи освіти, процес русифікації дещо поширився. Однак поширення революційних ідей в імперії знову активізувало молдавський сепаратизм ... Регіональна інтелігенція увійшла у змову з румунськими соціалістами-революціонерами намагається утворити прорумунські організації в регіоні, спираючись на підтримку місцевих царан (селян), серед останній навіть існує іронічне прислів'я «Тато рус, мамо – рус, а Іван молдаван»... У недалекому майбутньому, в Бессарабії виникне серйозне окраїнне питання» [11, р. 156-158, 163].

У 1909 р. в газеті «Росія» невідомий під псевдонімом «Приїжджий» опублікував «Потреби Бессарабії», де зокрема зазначив: «Румунська інтелігенція викликає у молдаван потяг до возз'єднання з Румунією... втягуючи до цього молдавське духівництво»[3].

Фактично молдавський сепаратизм перейшов від стадії загального незадоволення російською владою до утворення політичної організації ще у 1903 р.

Так, у травні 1903 р. в Охоронний відділ Бессарабського охоронного відділу жандармерії агент доповідав: «Внаслідок моїх 1,5 спостережень за групою осіб, що виїхали у 1901-1902 р. до Румунії і вступили до Бухарестської Духовної Семінарії було виявлено їх зв'язок з російськими емігрантами та румунськими урядовцями. Група осіб намагалася завести до Кишинєва заборонену літературу та гроші для місцевих соціалістів. До складу цієї спільноти увійшли майже всі емігранти, що залишили край після 1878 р. та соціалісти. До керівників цієї «Спільноти Бессарабців» слід віднести емігрантів З. Раллі в Бухаресті та М. Каца у Плоєшті» [11, р. 146 - 147].

Агент Тржяпак навів повний перелік 18 членів товариства: ресторатор А. Думітреску, керівник залізничного депо Турну- Северін – О. Булігін, сулінський лікар В. Бушила, студент О. Гроппа, професор Бухарестського університету О. Гаджеу, професор хімії, К. Істратті, В. Івановський - спонсор товариства, студент П. Козак, актор Г. Мадан, доктор медицини З. Панают тощо. [11, р. 148-149].

У листопаді 1906 агент - камергер Гіре повідомляє, що на гроші румунського урядовця Сергія Клужби та професора Яського університету Костянтина Стері відбулося постійне фінансування цього гуртка та газети «Bassarabia» (редактор – Гаврилиця), завдання газети полягає у відновленні автономії всієї Бессарабії та повернення Румунії «Молдавської ділянки». Газета видавалася в Кишинєві. Для таємного нагляду за газетою та виявлення джерел фінансування полковник жандармерії Соколов завербував агента «Закордонного», який за 50 крб. щомісяця повідомляв про нових членів (Н. Александрі та А. Марку). Агент «Закордонний» з'ясував, що наприкінці 1905 р. професор Стері отримав від румунського уряду 100 тис. франків на заснування згаданої газети. У 1906 р. румунський уряд надав ще 60 тис. франків та вантаж агітаційного матеріалу для агітації в молдавських селах. Однак агент зазначив,

що активних антиурядових дій члени товариства не планують, усі розмови закінчуються лише необхідністю автономії, однак не збройним шляхом. З цього агент дійшов висновку, що товариство не представляє загрозу імперії і більшість грошей з румунському бюджету «сепаратисти» витрачають на власні потреби. Членів товариства ображає те, що на пропаганду румунської ідеї в Буковині витрачається щорічно 200 тис. франків, в Македонії – 800 тис., а для Бессарабії – 100 тис. та 2000 книжок для продажу румунською мовою [11, р. 157-158, 160, 165, 167].

В свою чергу російський уряд для подолання румунського сепаратизму 23 листопада 1905 р. затверджує «Молдавське товариство сприяння народної освіти у вивченні рідного краю». Основною ідеєю була відмінність молдавської мови від румунської, практикувалося викладання молдавською та російською мовами, видавалася газета «Молдованул», усі церковні обряди пропонувалося вести «народною» молдавською мовою [11, р. 150, 156].

Іншим напрямком було подальше впровадження російської адміністративної системи в регіоні. У 1910 р., на підставі результатів державної наради, була утворена міжвідомча комісія, яка в 1914 р. видала «Доповідь з питання про перетворення управління в Ізмаїльському повіті». Комісією були розроблені конкретні заходи щодо перетворення місцевого управління на загальноросійських засадах [2, с. 226]. Проте початок Першої світової війни не дав можливості втілити перетворення у життя. А у січні 1918 р. Бессарабію окупувала Румунія, яка відновила власну систему управління [9, р. 3].

Література

1. Будақ И.Г. Буржуазные реформы 60 - 70-х годов XIX в. в Бессарабии /Илья Григорьевич Будақ.- Кишинев: Картя молдавеняскэ, 1961. -219 с.
2. Герасименко Г.А. Земское управление в России. /Григорий Алексеевич Герасименко – М.: Наука, 1990. – 262 [2] с.
3. Гром Олег Андреевич Дебаты о «Молдавском сепаратизме» в период между Первой русской революцией и столетним юбилеем присоединения Бессарабии к России (1907-1912 гг.) /О. А. Гром [Режим доступа] <https://cyberleninka.ru/article/n/debaty-o-moldavskom-separatizme-v-period-mezhdu-pervoy-russkoj-revoljutsiej-i-stoletnim-yubileem-prisoedineniya-bessarabii-k-rossii-1907>
4. Гросул Я.С., Будақ И.Г. Очерки истории народного хозяйства Бессарабии (1861-1905 гг.). /Я. С. Гросул, И. Г. Будақ. - Кишинев: Картя молдавеняскэ, 1972.- 603 с.
5. Кассо Л.А. Россия на Дунае. Образование Бессарабской области. / Лев Аристидович Кассо. - М.: Печатня А. Снегирева, 1913. - 230 с.
6. Петров О.Є. Деякі особливості вивчення правових відносин населення півдня Бессарабії в XIX - першій чверті XX ст. / О.Є. Петров // Записки історичного факультету ОДУ. - 1999. - Вип. 9. - С 87-93.
7. Старун О. Особенности проведения земской реформы в Северной и Южной Бессарабии. /Ольга Старун // Матеріали V Буковинської міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 130-річчя Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича : в 2 т. - Чернівці, 2005. - Т.І. - С.421-426.
8. Шевченко А. М. Господарський комплекс Буджака у XIX – на початку XX ст.: історія регіональної економіки [монографія] /Андрій Михайлович Шевченко . – Ізмаїл: ІРБІС, 2021 – 460 с.
9. Istorical si activitatea zemstvelor in Basarabii in curs de 50 de ani [1869-1919]. – Chişinău: Glasul Tarii, 1920. – 165 p.
10. Mitrasca M. Moldova: a Romanian province under Russian rule: diplomatic history from the archives of the great powers. /Mitrasca M. - New York: Algora Publishing, 2002. – 439 p.
11. Negru G. Țarismul și mișcarea națională a românilor din Basarabia. Chişinău, 2000, P. 119 –

ЯК САМОІДЕНТИФІКУВАТИСЯ В УМОВАХ СУЧАСНОЇ МОВНОЇ СИТУАЦІЇ?

*Товт І.С., к. іст.н., доцент,
КЗ КОР «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж», м. Біла Церква*

Українська мова – це головний символ державності народу. Так вважає більшість наших громадян. Так вважали і ті, хто століттями її знищував. Вона завжди була загрозою для загарбницьких імперій, тому і більше за будь-які інші мови страждала.

Доля кожного народу тісно переплетена з долею його мови. Історія наводить безліч прикладів того, як із зникненням мови, зникала і сама нація. Тому занепад нашої мови на сучасному етапі не може залишати байдужим жодного свідомого українця, адже для єдності держави мова відіграє чи не вирішальне значення. Якщо в народі немає своєї мови, він не має вагомих підстав називатися окремою нацією, отже, і не має підстав на створення самостійної незалежної держави. Державна мова України як основний державотворчий чинник не увійшла до символів держави, хоча вона має право посідати перше місце серед Державних символів України. Питання української мови – це питання відповідальності перед державою й відповідальності держави як інституції, що забезпечує нашу єдність і комфортне життя. Зараз нарешті має прийти той час, коли ми повинні перестати соромитись своєї мови, переходити на російську при спілкуванні з людьми, бо ми – українці, і не варто про це забувати [1, с.67].

Що ж несуть за собою сьогоднішні силкування вкинути в українське суспільство російську мову та дати їй звання другої державної мови? Це ніщо інше, як зазіхання на українську цілісність та державність. мова - це головний фактор, що визначає етнічну та національну приналежність. Тому ми аж ніяк не можемо допустити цього російського втручання. Зміна мови спілкування – головна ознака асиміляції. Тобто ті, хто почали розмовляти російською мовою, починають асимілюватися в інше культурно-світоглядне середовище. Саме таким чином російська мова запускає в російськомовних українцях процеси змін і формування російського світоглядного сприйняття світу.

Самоідентифікація кожного є основою загальної самоідентифікації нації. І тому дуже важливо нарешті остаточно визначитися із тим, до якого світу ми із вами належимо. А якщо російську мову зроблять другою офіційною або державною, то вона за дуже короткий період практично повністю витіснить українську зі вжитку. І коли російська повністю витіснить українську, то для Москви це буде підставою вважати Україну частиною Росії. Непогана схема, правда ж?

Зараз як ніколи доречні слова В. Захарченка: «Рідна мова дається народові богом, чужа – людьми, її приносять на вістрі ворожих списів» [1, с.68]. Саме це «принесення» століттями і відбувається. Тому питання русифікації України – це проблема, котра вже давно вийшла за рамки чисто культурологічного мовного питання. Кожен українець проходить шлях самоідентифікації, головним чинником якого є мова. Так кожна людина вчиться сприймати себе як українця, гідного громадянина своєї держави та патріота. Коли ж людина не говорить своєю рідною мовою, шлях становлення своєї особистості зазнає значних змін. За словами Д. Шафраніка, народ що не усвідомлює значення рідної мови для свого вищого духовного життя і сам її покидає й відрікається, виконує над собою

самовбивство[2,с.125]. І з цим важко не погодитися. Людина не може повноцінно усвідомити значення слів українець, патріот не так в фізичному, як в духовному сенсі. Чи можна цей процес назвати такими гучними словами, як роздвоєння особистості? Напевно, що так. З'являється стан, коли ти перестаєш розуміти, українець ти чи громадянин якої-небудь іншої країни [3, с.137].

У Білоцерківському гуманітарно-педагогічному фаховому коледжі студенти проходять педагогічну практику, де спостерігають за дітьми, вивчають їхні особливості, проводять уроки та виховні заняття. Тому можна навести кілька прикладів того, як українська мова впливає на самоідентифікацію дітей. У становленні дитячої особистості вона відіграє велику роль. Але вирішальну – відіграє виховання. Що ж відбувається, якщо дитина виховується у російськомовному середовищі? Згодом у неї виникають труднощі при вивченні української мови, тому що для більшості дітей вона є рідною і період для її опанування минув ще в ранньому віці. Діти, виховані українською мовою, пізнали її через народні казки, колискові, поезію, скоромовки, небилиці та через багато інших традиційних культурних джерел.

Коли ж чужа мова витісняє рідну в процесі формування особистості дитини, відбувається відлучення її від моралі, культури, історії рідного народу. Паралельно із цим у дітей з'являється відсутність як такої можливості побудувати стосунки із ровесниками. У наслідку – дитина не має достатньої кількості навичок комунікації, необхідних для становлення себе у соціумі. Важливо подати своїм дітям правильний приклад і розмовляти з ними українською мовою, тоді в майбутньому дитина успішно пройде шлях самоідентифікації і правильно розставить пріоритети.

У пояснювальній записці типової освітньої програми Нової Української Школи передбачається вільне оволодіння дітьми державною мовою, що визначає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також усвідомлювати роль мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову, як рідну, в різних життєвих ситуаціях. Діти – наше майбутнє, тому так важливо виховувати їх саме в україномовному середовищі, щоб у дорослому віці вони ідентифікували себе, як українці, патріоти своєї держави.

Держава має підтримувати поширення української мови серед громадян України, але не способом її насильного нав'язування. Цей спосіб вже проведений і не ефективний. Потрібно дати можливість людям вільно опанувати рідну мову і свідомо вивчити мову свого громадянства, з урахуванням перспектив, які відкриває її знання для самовдосконалення та самореалізації. Потрібен системний підхід, пошук компромісних рішень та наполегливість, що здатні забезпечити подальший розвиток української мови і водночас сприяти розбудові демократичної держави. Мова об'єднує народи у нації й зміцнює державу. Коли мова стає авторитетною, перспективною, необхідною і вживається, насамперед, національною елітою, сильною і високорозвиненою стає як нація, так і держава. Мова без своєї держави беззахисна і згасає. Держава без своєї мови втрачає істотні ознаки своєї суверенності [2, с.85].

Тож як в умовах сучасної мовної ситуації, не втратити власне «Я» і не загубити себе як особистість? Насамперед - не відрікатися рідної мови. Це перше і основне правило, якщо ви не хочете, щоб вас закрутило у вирій сучасних подій. Говорімо українською, читаймо українською, популяризуймо лише український контент, - у цьому і криється запорука побудови успішної, вільної та незалежної країни.

Література

1. Іванишин В. Мова і нація. Тези про місце і роль мови в національному відродженні України / Василь Іванишин, Ярослав Радевич - Винницький. // Видання четверте, доповнене. Дрогобич : Відродження, 1994. 217 с.
2. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Лариса Нагорна. К. : Світогляд, 2005. 315 с.
3. Ткаченко О.Б. Українська мова і мовне життя світу / О. Б. Ткаченко; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О.О.Потебні. Київ: Спалах, 2004. 271 с.

АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ЯК МЕДІАТОРИ МІЖ НАУКОВИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ І СУБ'ЄКТАМИ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

*Лисенко Т.В., аспірант,
Київський національний університет
культури і мистецтв, м. Київ*

Як підтверджує світова практика, існує потреба у забезпеченні зв'язку між дослідженнями у галузі соціальних наук і політичною практикою. Враховуючи, що університети більше опікуються розвитком і поширенням знання, а політики несуть відповідальність за розробку політики, то хто здатен ефективно подолати цей розрив і які заходи для цього потрібні?

Відповідаючи на це питання, варто зазначити, що аналітичні центри можуть бути такими посередниками, які забезпечують державним службовцям доступ до соціологічних досліджень і наукових даних, а також здатні допомогти в організації круглих столів за участю державних службовців та науковців, що безперечно матиме вплив на політичний процес в країні. В рамках державної політики аналітичні центри можуть виконувати дві найважливіші дослідницькі ролі: по-перше, розробка стратегічної політики через переведення теоретичних студій у практичну площину, і, по-друге, огляд й аналіз реалізації політики чи програм. Це сприятиме інституалізації циклу вдосконалення процесів розробки, впровадження та оцінки політики. Таким чином, аналітичні центри здатні виконувати роль посередника (медіатора) між науковими колами та учасниками політичного процесу, перетворюючи результати досліджень (прикладних чи базових) на практичні опції, які підвищують коефіцієнт ефективності діяльності політичних суб'єктів [4].

Аналітичні центри також можуть впроваджувати нові політичні візії та актуалізувати проблеми, проводячи системні та якісні дослідження. Це допомогло б уряду залишатися на вістрі нових проблем й планувати довгострокові стратегії вирішення політичних завдань. Але фактично, враховуючи не лише світовий, але й український контекст, більшість аналітичних центрів з часом перейшли в простір публічної політики, з огляду на їхню активну «адвокаційну природу» у поєднанні з політичним тиском, ситуаційними проблемами та необхідністю підвищення рівня обізнаності щодо політичної ситуації.

Медіаційний потенціал аналітичних центрів, з яким, власне, пов'язана їхня ефективність, на нашу думку, залежить від співпраці з університетами в частині продукування та обміну знаннями. Остання передбачає швидкість створення нових знань й їхньої передачі від університету до аналітичних центрів з метою поширення та апробації. У свою чергу, темпи продукування знання залежать від таких факторів, як стабільність взаємовідносин між університетом і аналітичним центром, координація та узгодження досліджень з вимогами політики, академічна

мотивація, кореляція між дослідженнями та досвід (авторитетність) дослідницького центру.

Поряд із забезпеченням оптимального розподілу ресурсів для ефективності цих епістемічних інтеракцій, а також стабільного інтересу з боку політиків й самих дослідників, важливо врахувати, що швидкість передачі нових знань до аналітичних центрів переважно залежить від надійності взаємин та осіб, котрі відповідають за цю ретрансляцію. Крім того, важливі довіра, відкритість та взаєморозуміння між залученими дослідниками, а також присутність менеджерів і відповідальних за інституалізацію досліджень, які проводяться.

З-поміж практичних заходів, необхідних для успішної співпраці між університетом та аналітичним центром, можна виділити наступні: розміщення університетських дослідників в аналітичних центрах на певний термін; регулярні зустрічі між науковцями та політичними аналітиками; підтримка постійного та багаторівневого контакту між дослідниками та аналітиками; соціальні відносини на вищих рівнях з метою сприяння стратегічним союзам, отримання потрібних результатів і переваг; континуальність складу дослідницького персоналу, який представляє університети та аналітичні центри [1].

Також потрібна відповідна організаційна структура для прийняття та поширення нових знань, яка може включати низку науково-дослідних заходів, семінарів тощо, щоб забезпечити потік інформації. Має бути використаний відповідний канал. Вчені Гатта та МакКейб [2] підкреслюють потребу, значення та важливість політичного партнерства між науковими колами й зовнішніми зацікавленими сторонами (урядом, корпорацією, громадою тощо). В умовах розвиваючої економіки та процесу формування державної політики, який дедалі ускладнюється, академічні кола можуть бути важливим партнером для урядів, надаючи комплексні дослідження та передовий досвід.

Деякі дослідники визначають такі критичні фактори для налагодження успішного політико-академічного партнерства: прихильність, довіра та повага; сумісність, яка включає чіткий і постійний зворотний зв'язок між дослідниками та урядовцями та політиками; можливості та спільний контроль, що включає ефективне управління та відповідний розподіл ресурсів; розуміння важливості інституційних структур одна для одної задля налагодження ефективної роботи та взаємодії впродовж усього процесу [2-3].

Таким чином, якщо погодитися з тим, що аналітичні центри можуть зіграти важливу роль у посередництві між науковими дослідженнями та політикою, важливо приділити цьому належну увагу в рамках подальших студій, особливо враховуючи український контекст.

Література

1. Dooley, L. & David, K. (2007). University-industry collaboration: Grafting the entrepreneurial paradigm onto academic structures. *European Journal of Innovation Management*, 10, 3, pp. 316–332.
2. Gatta, M. & McCabe, K. (2008). The “new” policy partnership: Academic researchers and government officials partnering towards social equity. *Equal Opportunities International*, 27, 2, pp. 129–131.
3. Hagen, R. (2002). Globalisation, university transformation and economic regeneration: A UK case study of public/private sector partnership. *The International Journal of Public Sector Management*, 15, 3, pp. 204–218.
4. Marsh, D. & Fawcett, P. (2011). Branding and Franchising a Public Policy: The Case of the Gateway Review Process 2001-2010. *The Australian Journal of Public Administration*, 70 (3), pp. 246–258.

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ІНФОРМАЦІЙНИМ ЗАГРОЗАМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

*Кавацюк Р.О., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

Визначення кібервійни та кіберзбройних сил залишатиметься проблемою в осяжному майбутньому. Розвиток доктрин спільних операцій посилює інтеграцію кібернетики у військову стратегію.

Філософія Російської Федерації щодо протидії кожній загрозі безпеці за допомогою військової відповіді в поєднанні з частим використанням гібридних незбройних дій дає натяк на те, як виглядатиме кібервійна в найближчому майбутньому. Це, в поєднанні з нещодавною політикою США щодо «упереджувального захисту» та нарощуванням кіберсил у багатьох національних державах по всьому світу, ймовірно, означає, що постійний кіберконфлікт стане нормою. Цей постійний стан конфлікту низької інтенсивності не обмежується кібер- або інформаційною областю, але може включати частіші військові операції.

Російська Федерація розраховує на ведення наступальних операцій, які залишаються під порогом «гарячої» війни. Їхній підхід до військового використання кібернетики впливає з доктрини Герасимова, яка формалізує ідею війни «всього уряду», що «переходить межі між миром і воєнним часом» [1].

Росія бачить себе в стані постійного конфлікту проти супротивників, у якому термін «противники» визначається нешироко (включаючи місцеве населення). При такому підході всі загрози безпеці, як внутрішні, так і зовнішні, вимагають військового рішення. Згідно з аналізом Буза Аллена, вони приділяють більше уваги гібридній війні, або «некінетичним політичним, економічним чи інформаційним заходам для формування соціального та політичного середовища супротивника» [2]. Оскільки будь-яка загроза безпеці вимагає військового рішення, кібер- та інформаційний вплив організовано під командуванням російських військових сил.

Збалансувати потребу швидкого реагування в кібернетичній та інформаційній сфері, що швидко розвивається, може бути складним завданням. Кібернетичні та інформаційні сили України повинні швидко реагувати на агресію, злочини та порушення свобод громадян.

Контролювати повідомлення в інформаційній області є складним завданням, особливо коли велика частина цієї інформації передається через неформальні канали, як-от Twitter. Дані свідчать про те, що релевантність повідомлення корелює зі швидкістю поширення [3]. Однак, якщо це повідомлення погано складене, неповне, неточне чи оманливе, воно може зруйнувати довіру [4]. Будь-який процес, ініційований в кібер- або інформаційні операції, призначений для забезпечення того, щоб ці операції залишалися в дозволених межах, за своєю природою сповільнює час реакції та ризикує втратити можливість.

Двадцять років тому концепція кібервійни тільки починала розвиватися. У 1990-х і 2000-х роках нації почали вибудовувати структури кіберзахисту та атак. Зараз більшість високорозвинених промислово розвинених країн інвестують значні ресурси в державні кіберспроможності. Деякі країни, наприклад Російська Федерація, поєднали свої кібер-здатності з можливостями інформаційної конфронтації.

Національні держави тільки вчаться ефективно використовувати кібервійну та сучасні можливості інформаційної війни. Ті, кому не вдасться розвинути сили нарівні з конкурентами, опиняться у не вигідному становищі. Треба лише порівняти технологічну нерівність учасників конфліктів протягом останніх двох десятиліть (наприклад, в Косово, Іраку та Афганістані), щоб спрогнозувати кібер-та інформаційну диспропорцію у конфліктах через кілька десятиліть. Сфера кібероперацій продовжуватиме зростати як за активністю, так і за значенням для національної конкуренції на світовій арені.

Як зазначено у звіті ООН за 2019 рік, цифрові технології створюють як можливості, так і виклики для окремих осіб, корпорацій та держав, трансформуючи суспільства та економіки та створюючи нові види загроз [5]. Таким чином, кібербезпека стала важливим політичним, економічним та соціальним питанням у більшості країн або навіть «умовою виживання сучасних суспільств» [6]. Однак зв'язний і взаємозалежний характер цифрових технологій означає, що загрози, з якими стикаються суспільства, стають все більш глобальними за масштабом і пов'язані з іншими типами загроз.

Концепція кібербезпеки зазвичай розуміється як захист машин, систем, мереж та інформації, яку вони зберігають, від особи, яка прагне щось отримати [7]. Вважається, що кібербезпеку слід розуміти як соціальну проблему і, таким чином, охоплювати не тільки технологічний аспект проблеми, а й процеси та політики, які використовуються для забезпечення безпеки та стабільності глобальної інформаційної системи [8, 9]. Отже, кібербезпека розуміється як відповідальність кількох учасників за колективний захист глобальної інформаційної системи від транснаціональних кіберзагроз. Для того, щоб взяти на себе цю відповідальність, Україна має втілювати стратегії безпеки, які обмежують вплив негативних дій і сприяють агрегації позитивних дій в інфосфері.

Література

1. Rumer, 2019, «The Primakov (not Gerasimov) Doctrine in action», Carnegie Endowment for International Peace, 5 June - Режим доступу: <https://carnegieendowment.org/2019/06/05/primakov-not-gerasimov-doctrine-in-action-pub-79254>
2. Booz Allen Hamilton 2020, Bearing witness: Uncovering the Logic behind Russian Military Cyber Operations – Режим доступу: <https://www.boozallen.com/c/insight/publication/thelogic-behind-russian-military-cyber-operations.html>
3. Lin, X, Spence, PR, Sellnow, TL & Lachlan, KA 2016, «Crisis communication, learning and responding: Best practices in social media», Computers in Human Behavior, vol 65, June
4. Lachlan, KA, Spence, PR, Edwards, A, Reno, KM & Edwards, C 2014, «If you are quick enough, I will think about it: Information speed and trust in public health organizations», Computations in Human Behavior, vol 33, April
5. United Nations Secretary-General's High-Level Panel on Digital Cooperation (UNSG) 2019, The age of digital interdependence, viewed 16 June 2020
6. Kello, L 2018, «Cyber threats», The Oxford handbook on the United Nations, 2nd edn, eds. TG Weiss & S Daws, Oxford University Press, Oxford, UK
7. Singer, PW & Friedman, A 2014, Cybersecurity and cyberwar: What everyone needs to know, Oxford University Press, New York, NY, US.
8. National Research Council 2014, At the nexus of cybersecurity and public policy: Some basic concepts and issues, The National Academies Press, Washington, DC, US.
9. Kiggins, RD 2014, «US leadership in cyberspace: Transnational cyber security and global governance», Cyberspace and international relations: Theory, prospects and challenges, eds. JF Kremer & B Müller, Springer-Verlag, Heidelberg, Berlin, DE.

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ

Буханцова Діана Анатоліївна,

*Буханцова Д.А., магістрант,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква*

«Стратегія реформування державного управління України до 2025 року» [2] та «Концепція розвитку електронного урядування в Україні» мають поступово суттєво модернізувати діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Планом заходів Концепції розвитку електронного урядування в Україні передбачено:

– модернізацію електронних послуг та розвиток взаємодії органів державної влади, громадян і суб'єктів господарювання за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій: розвиток електронних послуг, розвиток відкритих даних, розвиток електронних інструментів залучення фізичних та юридичних осіб, розвиток електронної ідентифікації та довірчих послуг;

– модернізацію державного управління за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій: розвиток електронної взаємодії, розвиток електронного документообігу, електронне урядування базових галузей та підтримка пріоритетних реформ;

– управління розвитком електронного урядування: формування базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного урядування, підвищення ефективності управління розвитком електронного урядування [3].

У стратегії реформування державного управління України на 2022-2025 роки проводиться аналіз сучасного його стану. Серед проблем відзначають різний рівень надання адміністративних послуг та запровадження електронних послуг у територіальних громадах та доступність до них. Залишаються перешкоди до інтеграції окремих популярних сервісів до центрів надання адміністративних послуг через надмірну централізацію повноважень щодо їх надання [4].

На сьогодні електронне урядування є одним із головних пріоритетів багатьох демократичних країн світу. В умовах постійного зменшення ресурсів та соціально-економічної кризи, при одночасній потребі підвищувати ефективність роботи – електронне урядування є дуже ефективним інструментом. На жаль, розвиток електронного урядування в Україні протягом останніх років характеризується дуже низькими темпами. Натомість, потрібно констатувати, що нарешті в Україні настав час, коли керівники держави та влада на місцях не тільки усвідомила необхідність широкого запровадження електронного урядування, але і здійснюють щоденні зусилля для його розвитку [5, с. 99]. Сфера впровадження механізмів електронного урядування не вичерпується державним сектором, але й поширюється на урядування, тобто управління, в усіх інших сферах людської діяльності.

Таким чином, існують певні проблеми електронного урядування в державному управлінні України. З метою інтенсивного впровадження електронного урядування в державний апарат країни необхідно залучити велику кількість новітніх комп'ютерних програм, що дадуть можливість кожній державній інституції отримувати, зберігати та обробляти необхідний обсяг інформації. Забезпечити доступ кожній галузі правління як загальної влади, так і органів місцевого самоврядування до тієї інформації, яка необхідна саме їм

(систематизація і певна фільтрація даних дозволить оптимізувати роботи кожної ланки уряду). До того ж, наша країна потребує великої кількості фахівців у галузі електронного урядування, з метою забезпечення потреб органів державної влади, державних установ, підприємств та організацій. Україна відчуває гострий дефіцит у фахівцях даного профілю, що негативно впливає на розвиток електронного урядування в межах усієї країни.

Література

1. Архипова Є. О. Електронне урядування як форма організації державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 5. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=855> (дата звернення: 10.12.2021).

2. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text>. (дата звернення: 10.12.2021).

3. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/617-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.12.2021).

4. Реформа державного управління: мета, завдання, результати АрміяІнформ : інформаційне агентство. 2021. 16 серп. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/08/16/reforma-derzhavnogo-upravlinnya-meta-zavdannya-rezultaty/> (дата звернення: 10.12.2021).

Риженко О. Стратегічні пріоритети сучасного розвитку електронного урядування в Україні. *Ефективність державного управління* : зб. наук. пр. 2015. Вип. 43. С. 99-103.

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
МЕНЕДЖМЕНТУ»

**ОСОБЛИВОСТІ ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИНКУ**

*Хахула Л.П., к.пед.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*
*Хахула Б.В., асистент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

В умовах глобалізації ринку, швидко оновлюваних соціальних технологій управління різко зросла потреба осмислення феномена лідерства та ефективного лідерства зокрема. Соціально-економічні процеси в нашому суспільстві пред'являють підвищені вимоги до якостей фахівців різних важливих галузей практики. Сучасні погляди на лідерство відображають потребу в активному, гнучкому підході до керівництва людьми як наслідку швидких змін і нестабільності економічних, політичних і соціальних компонентів суспільства. Спостерігається якісний дефіцит керівників, які відповідають сучасним вимогам, які здатні проявляти ініціативу, приймати рішення в швидко мінливих умовах, самостійних, відповідальних, які швидко навчаються, прагнуть до постійного розвитку та володіють певною спеціальністю. Перспективний керівник повинен володіти лідерськими якостями, ефективно працювати в команді, вміти мотивувати підлеглих та встановлювати оптимальні міжособистісні відносини. Різноманіття завдань, які необхідно вирішувати керівнику (іноді водночас), вимагає пошуку нових підходів до критеріїв відбору та виокремлення специфічних характеристик лідерів [2].

Нове бізнес-середовище характеризується складністю, великими сподіваннями, значним перевантаженням, пильною увагою ЗМІ, необхідністю спрямовувати і вести засобою сучасне покоління, що потребує адекватного лідерства. Сучасні керівники-лідери мають глибоко розуміти сутність підприємництва, забезпечувати формування і реалізацію стратегічного напрямку, нести відповідальність за успіх комерційної діяльності, їхні дії повинні узгоджуватися із сучасними знаннями, тобто бути головним спонсором у розвитку підприємництва на основі ефективного використання потенціалу сучасних знань.

Сьогодні лідери працюють у принципово новому середовищі, і якщо вони мають бажання працювати успішно і надалі, то їм необхідно внести суттєві вдосконалення в поведінку і погляди. Стилі поведінки сучасного лідера характеризуються гнучкістю та імпровізацією. Сучасна бізнес-організація являє собою комплекс соціальних процесів, які не завжди є передбачуваними і прогнозованими. Тому лідерам доводиться відмовлятися від застарілої організаційної моделі та спроб контролювати людей, і створювати умови, які б допомагали працівникам в умовах невизначеності бути інноваційними у своїх діях [4].

Серед якостей, які забезпечують успішність роботи з людьми, є лідерські якості. У багатьох наукових дослідженнях доводиться те, що лідерство – це один

із важливих факторів у досягненні успіху груп і організацій. Зокрема, ефективно лідерство може компенсувати багато різних недоліків і дефіцитів у процесах функціонування груп. Виходячи із такої високої значущості, лідерські якості все частіше стають об'єктом саморозвитку. [2].

Лідерство є якістю, яка інтегрує суб'єктні, професійні та особистісні якості та ресурси керівника. Для управлінця наявність таких якостей як схильність до інновацій, уміння організувати роботу команди, творчі здібності, суб'єктна активність, лідерський потенціал є підставою для ефективної роботи. Щоб бути успішним у роботі, людина повинна володіти компетентністю (мати професійні знання і навички) та компетенціями (особистісними характеристиками і якостями, які пов'язані із самоменеджментом, відносинами з іншими людьми та управлінням завданнями).

Лідерство – це завжди питання міри, сили впливу, що залежить від співвідношення особистих якостей лідера з якостями тих, на кого він намагається вплинути, та із ситуацією, у якій знаходиться дана група. Найважливіша властивість лідера полягає у тому, що він не просто приймає рішення. Його завдання – організувати процес прийняття рішень. Керівник відрізняється тим, що його рішення носять довгостроковий характер, мають великі наслідки для організації, він не може від них самоусунутися. До нього звернені всі вимоги та претензії підрозділів організації, та він структурно знаходиться у позиції, де претинаються конфліктуючі інтереси [1].

Менеджери та лідери не в змозі сьогодні ефективно управляти тільки за рахунок прийняття рішень і розповсюдження наказів. Вони мають прагнути до «кооперації» і зацікавленості співробітників щодо успішного виконання завдань. У міру збільшення ступеня свободи робітників у прийнятті рішень фокус уваги менеджера зміщується. Тобто основний акцент в ефективному лідерстві та управлінні переходить від змісту до процесу [5].

Ефективність роботи людини залежить від безперервного процесу перегляду установок, цінностей, переконань та передбачає правильне визначення моделі лідерських компетенцій: готовність взяти на себе відповідальність за колектив; готовність відповідати за колективний результат навіть у разі провалу; перевага загального результату особистому; позитивне ставлення до людей; здатність до навчання, прагнення розвиватися; відсутність страху мати сильних підлеглих; уміння та готовність надихати; уміння чути інших; готовність та здатність навчати інших; наявність експертних професійних знань та відмінні управлінські навички; уміння організувати інших; наявність власної точки зору; готовність до непопулярних рішень; стресостійкість; відсутність прагнення самостверджуватися за рахунок інших [3].

Аналізуючи лідерські компетенції, С.В. Іванова ділить їх на три категорії: ті, що легко піддаються коригуванню та швидко напрацьовуються, ті, що не змінні, та ті, які коригувати можна, але складно або довго.

До категорій компетенцій, які неможливо виробити або знадобиться досить тривалий період управлінського впливу, відносяться: готовність взяти на себе відповідальність за колектив; готовність відповідати за колективний результат навіть у разі провалу; позитивне ставлення до людей; наявність власної точки зору; стресостійкість (але стресори та постстресову поведінку редагувати можна); відсутність прагнення самостверджуватися за рахунок інших.

До категорій компетенцій, які можна досить легко скорегувати за допомогою тренінгових занять та грамотної системи мотивації відносяться: перевага загального результату особистому; відсутність страху мати сильних підлеглих (багато в чому, залежить від орієнтації на загальний результат та

впевненості у собі); здатність до навчання, прагнення розвиватися, уміння чути інших (це певний набір навичок, які можна розвинути у ході комунікативних тренінгів); експерт або відмінний управлінець (при наявності всього іншого та бажання бути лідером та керівником відносно легко виробляється за рахунок наставництва та тренінгів); вміння організувати інших; готовність до непопулярних рішень (змінюється на рівні управлінського впливу, мотивації та самомотивації). Однак треба пам'ятати, що у різних ситуаціях, які можуть визначатися як рівнем мотивації людини, так і рівнем його здібностей, ступінь корекції може відрізнятись. Окремо можна виділити такі компетенції, як вміння надихати та готовність і здатність навчати інших. Ці якості вимагають наявності від природи певних здібностей.

Ефективне лідерство націлене на розвиток внутрішнього потенціалу як лідера, так і співробітників. Бути ефективним лідером означає, що людина усвідомила свої глибинні цінності і цілі і діє відповідно до своїх життєвих принципів, незалежно від умов і обставин. Ефективне лідерство набуває найбільшого значення для організації як соціальної системи в умовах змін. Специфічні лідерські навички допомагають керівникам стимулювати цей процес та управляти ним. Загально процес змін представляє собою людину, яка змінює поведінку з метою досягти результату. Тому важливим завданням менеджера є допомога підлеглим підтримати інтерес до визначеної задачі і спрямувати їх на досягнення бажаного результату.

Література

1. Буряк Т.П. Сучасні підходи до лідерства / Т.П. Буряк. К.: Наук.думка, 2009. 200 с.
2. Гармаш С.А. Лідерські якості особистості керівника як запорука успіху / С.А. Гармаш, О.Е. Гашутіна // Управління інноваційними проектами та об'єктами інтелектуальної власності. 2009. С. 37-44.
3. Иванова С.В. Развитие потенциала сотрудников: Профессиональные компетенции, лидерство, коммуникации / С. Иванова, Д. Болдогоев, Э. Борчанинова. М.: Изд-во: Альпина Паблшер, 2014. 278 с.
4. Чорний А.В. Сучасні теорії лідерства: Загальний огляд та структурна модель / А.В. Чорний // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Серія «Економіка»: Науковий журнал. - Острог: вид-во НаУОА, 2018. № 9(37). С.78-84.
5. Ягоднікова В. Формування лідерів / В. Ягоднікова // Виховна робота в школі. 2009. № 10. 236 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ АГРАРНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В СИСТЕМІ АГРОБІЗНЕСУ

*Хахула В.С., к.с/г.н., доцент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква
Хахула Б.В., асистент,
Білоцерківський національний аграрний
університет, м. Біла Церква*

Сучасний аграрний менеджмент має свої особливості, які обумовлені діяльністю аграрних підприємств, територіальними ознаками, вибраними напрямками виробництва, комерційної діяльності, фінансів, маркетингу, управління трудовими ресурсами. Концепція сталого розвитку передбачає

визначення інноваційних підходів, які є базовими та реалізуються за допомогою сучасних інструментів відповідно до поставлених цілей [5].

Дослідження проблем аграрного менеджменту в сфері агробізнесу України є досить актуальними в площинах теорії і практики. З позицій теорії актуальність зумовлюється необхідністю ґрунтовного дослідження відносно нового поняття «менеджмент» для вітчизняної управлінської науки, а також обґрунтування чіткої диференціації понять «управління», «менеджмент» та «підприємництво». З позицій практики актуальність згаданої проблематики взагалі важко переоцінити, адже проблеми менеджменту в діяльності вітчизняних аграрних підприємств і, особливо, великотоварних агропромислових формувань, є найвужчим місцем при використанні їх ресурсної бази, чинником, що лімітує ефективне використання всіх інших ресурсів. При цьому слід враховувати специфіку сільського господарства та промисловості як галузей, що мають різну економічну основу генерування витрат і доходів у процесі використання виробничих ресурсів [1,2].

Аграрний менеджмент безпосередньо пов'язаний з агробізнесом. Під поняттям «агробізнес» розуміють діяльність, пов'язану з усіма сферами аграрно-промислового комплексу, а словосполучення «аграрне виробництво» та «сільськогосподарське виробництво» вважають синонімами. У системі агробізнесу поєднуються сільськогосподарське та промислове виробництво і ці види економічної діяльності якісно відрізняються між собою як джерела отримання доходу. Пояснюється це тим, що для сільського господарства притаманна спадна віддача від ресурсів, а для промисловості – зростаюча. Спадна віддача від ресурсів призводить до зниження продуктивності ресурсів, зокрема трудових і фонду заробітної плати, а зростаюча – до підвищення продуктивності ресурсів і фонду заробітної плати. Саме тому в країнах з аграрною і видобувною економікою кількісно і якісно нижчі доходи від реалізації продукції порівняно з індустріальними державами. В агропромислових формуваннях поєднується сільське господарство і промисловість, і це слугує їх конкурентною перевагою, порівняно з іншими формами ведення агробізнесу [2].

Для системи стійкого розвитку аграрний менеджмент доцільно розглядати як певну систему, метод, підхід визначення та відбору специфічних цілей, делегування, мотивацію, організацію і контроль здійснення певних виробничих і управлінських функцій виробничої діяльності на всіх рівнях – від аграрного підприємства та кожного окремого працівника до розвитку аграрного сектору економіки країни [4].

Аграрний менеджмент – це особливий прояв менеджменту і може бути визначений як діяльність з організації і координації виробництва в аграрних та інших підприємствах сфери агробізнесу з метою одержання зростаючого прибутку в довгостроковому періоді, а також досягнення інших специфічних для кожного власника підприємства чи менеджера цілей. Він може розглядатися і як комбінація окремих складових діяльності підприємства – виробництва, комерційної діяльності, фінансів, маркетингу, управління трудовими ресурсами через роботу з людьми. Тому аграрний менеджмент, як складова системи управління підприємством, набуває дедалі більшого значення в сучасних умовах цифрових технологій, підвищуючи роль людини як інтелектуальної складової управлінського процесу [3].

Інноваційні підходи та механізми аграрного менеджменту визначаються тими завданнями, вирішення яких вони забезпечують. Кожна конкретна система повинна враховувати специфіку об'єкта, характеру і змісту зв'язків, в які вступають і яких потребують об'єкт і суб'єкт менеджменту в процесі взаємодії. Для аграрного сектору – це функції власника і менеджменту, підсистеми

виробництва сировини та її обробки; функції виробника і споживача тощо. Для сільського господарства як специфічної галузі економіки дія ринкового механізму має свої особливості, які полягають у тому, що не завжди ціна на продукцію, визначена в точці перетину попиту та пропозиції, перевищує виробничі витрати сільськогосподарських підприємств. У такому разі необхідне втручання держави, спрямоване на підтримку сільськогосподарського виробництва. Держава для цього може використовувати різні шляхи: наприклад, пряму допомогу через систему соціального забезпечення фермерам, які опинилися в скрутному становищі; державні програми, спрямовані на збільшення попиту на сільськогосподарську продукцію або зниження виробничих витрат; програму регулювання обсягу посівних площ; програми дотацій для покриття різниці між закупівельними цінами і цінами продажу та гарантування цін на сільськогосподарську продукцію, надання пільгових кредитів шляхом певної компенсації відсотків за позику, інших диференційованих цільових субсидій сільськогосподарським товаровиробникам. Але ці механізми регулювання повинні бути не разовими і випадковими, а системними і входити в загальну стратегію розвитку аграрного сектору країни та окремого регіону. Для аграрного сектору особливо важливим аспектом є взаємодія відтворення виробничого потенціалу, людських ресурсів та природного середовища, а також врахування та коригування впливів зовнішніх та внутрішніх факторів [5].

Розробку стратегії розвитку та її контроль доцільно здійснювати за системою збалансованих показників, вибравши такі підходи аграрного менеджменту як виробництво, фінанси, споживачі, ресурси, працівники, послуги. Такий підхід дозволить комплексно оцінити діяльність як окремого аграрного підприємства, так і системи агробізнесу визначеної території не тільки за результатами збуту продукції та отриманих доходів, а і з врахуванням ефективності фінансової діяльності, відповідності потреб споживачів, раціонального використання ресурсів та задоволення потреб працівників.

Досвід розвитку аграрного сектору свідчить про необхідність обґрунтованого запровадження виробничих та управлінських інновацій, реінжиніринг бізнес-процесів відповідно до нових технологій. Бенчмаркінг інноваційних проєктів кращих практик аграрного сектору розвинутих країн повинен враховувати особливості розвитку українських регіонів, запровадження нових інституцій підходів до управління тощо. Аграрний менеджмент може бути реалізований у формі професійних баз знань, використання методів аутсорсингу, бенчмаркінгу, дистанційного дорадництва, підвищення кваліфікації; активного запровадження аналітичних нарад з використанням сучасних методів генерації ідей та побудови проєктів інноваційного розвитку та реінжинірингу [6].

Запровадження інноваційних систем фінансового менеджменту в управлінській практиці аграрного підприємства потребують не тільки інвестори, а й потреба в прозорому управлінському обліку, бюджетуванні, чіткому розумінні центрів прибутків та витрат. Така система дозволить більш ефективно управляти власними та інвестиційними коштами, регулювати кредитну політику тощо. Стратегічні зміни на підприємстві, в кластерах, державному управлінні аграрним сектором найбільш доцільно здійснювати за допомогою інноваційних проєктів.

Література

1. Дем'яненко С. І. Аграрний менеджмент : підручник. Київ : КНЕУ, 2018. 520 с.
2. Дем'яненко С. І. Аграрний менеджмент в системі агробізнесу. Економіка АПК. 2018. № 12. С. 42–50.
3. Дем'яненко С. І., Сас О. О. Управління великотоварними агропромисловими формуваннями : монографія. Київ : КНЕУ, 2018. 216 с.

4. Павлик В. П. Системний підхід до управління сільськогосподарськими підприємствами. Економіка АПК. 2018. № 3. С. 67–73.

5. Сідляр О.І. Складові сталого розвитку аграрного сектору економіки / О.І. Сідляр // Ефективна економіка, №11, 2014, [Електронний ресурс] Доступ: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3561>. Назва з екрану.

6. Чорний Г. М., Ларіна Я. С., Міщенко І. А. Аспекти управлінської діяльності в теорії аграрного менеджменту. Економіка АПК. 2016. № 3. С.80–87.

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ПІДПРИЄМСТВ У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ

*Щербаков Р.М., пошукувач,
Київський інститут культури і
мистецтв, м. Київ*

Сучасні умови функціонування підприємств сфери громадського харчування визначають основні стратегічні напрямки їх діяльності та розвитку в контексті впровадження та активного використання інформаційних технологій. Посилення конкуренції на ринках обумовлює необхідність використання в конкурентній боротьбі підприємствами нових переваг, наявність яких знаходиться в прямій залежності від рівня використання соціально-комунікативного середовища, залучення створеного підприємством іміджу до вирішення поставлених завдань, інтеграції в систему управління процесами, що протікають як всередині підприємства, так і при його взаємодії із зовнішнім середовищем.

Дослідженню тенденцій розвитку, еволюції, особливостей сфери громадського харчування, проблем формування ефективного середовища функціонування підприємств даної сфери приділяють увагу як іноземні, так і вітчизняні дослідники, такі як С. Азарова [1], Р. Васютинська [2], Ю. Безрученков [3], О. Борисова [4], О. Варипаєв [5], М. Матвійів [6]. Актуальність дослідження полягає у тому, що розробка наукових положень щодо формування стратегії розвитку підприємства при максимальному використанні нових можливостей, наданих сучасними соціально-комунікативними технологіями має велике значення.

Сфера соціальних комунікацій в Україні знаходиться на початковій стадії становлення, а заходи з її освоєння є підставою розвитку підприємства громадського харчування, що забезпечують зміцнення його становища на ринку та визначають конкурентоспроможність у майбутньому. Поступово відбувається формування і розвиток горизонтальних зв'язків між структурами нового ринкового суспільства, змінюються розуміння сутності бізнесу та уявлення про його цілі та основні функції.

В ринкових умовах конкуренція розвивається і відповідно зростає значення отримання громадянами достовірної інформації про організацію, тобто зміна економічних і соціально-політичних умов вимагає від організації самопрезентації, з метою ефективної роботи на ринку, залучення до цієї роботи професійних і конкурентоспроможних кадрів. Економічні реформи, що проводяться в Україні, істотно змінили статус організації як основної ланки економіки. Видимі зміни відбулися і в сфері громадського харчування. Ринок ставить організацію в принципово нові відносини з державними органами, партнерами і споживачами.

Сьогодні, як вже вказувалося, підприємства харчування функціонують в умовах постійного зростання нестабільності зовнішнього середовища.

В контексті аналізу сучасного стану сфери громадського харчування в Україні, коли підприємства поступово усвідомлюють важливість соціально-комунікативної діяльності на професійній основі, підтверджено важливість формування позитивного корпоративного імідж закладу сфери громадського харчування, що орієнтований на налагодження порозуміння, в першу чергу, з клієнтами та формується в процесі контактів організації та суспільства, саме тому важлива роль у процесі іміджетворення в рамках даної галузі відводиться якісній корпоративній і бренд-комунікації.

Література

1. Азарова С.П. Характеристика структуры и свойств услуг общественного питания. Вестник Поволжского государственного университета сервиса, 2011. № 2 (16). С. 28-35.
2. Васютинська Р., Тарасова О. Ресторан – це коли або пан, або пропав. Галицькі контракти. 2003. № 6. С. 236-242.
3. Безрученков Ю.В. Професійна культура у сфері ресторанного господарства: сутність та компоненти. Науковий вісник Донбасу. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2014_2_2.pdf
4. Борисова О.В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2012. Вип. 1(2). С. 331-338.
5. Варипаєв О.М., Варипаєва Л.М. Проблематика ефективності діяльності підприємства ресторанного господарства в «суспільстві сервісу». Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2012. Вип. 1(2). С. 325-331.
6. Матвійів М. Формування концепції гостинності в інноваційному маркетингу послуг ресторанних підприємств. Журнал європейської економіки. 2014. Т. 13, № 3. С. 304-323.

ЕТАПИ РОЗРОБКИ І ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

*Півторак М.В., к.е.н., доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
«Університету «Україна», м. Біла Церква*

Аналіз теорії та практики економічного управління різноманітними об'єктами дозволив встановити, що на сьогодні не існує одностайної думки щодо поняття «процес прийняття управлінського рішення».

В науковій літературі вітчизняними і іноземними вченими- економістами було розроблено класифікації управлінських рішень. Як показали результати досліджень, у практиці менеджменту виокремлюють більше сімдесяти класифікаційних ознак, при цьому, на нашу думку, найбільш важливими ознаками класифікації управлінських рішень слід визнати такі: за сферою охоплення, за суб'єктом прийняття, за тривалістю дії, за психологічними особливостями суб'єкта управління, за ступенем складності, за рівнем прийняття, за рівнем централізації, за характером вирішуваних завдань організацією, за способом обґрунтування, за способом прийняття, за характером, за причинами виникнення, за рівнем директивності.

Якщо характеризувати процес розробки і прийняття управлінських рішень, то варто сказати, що він є складним і різностороннім та в значній мірі залежить від рівня кваліфікації керівника, стилю управління, ситуації, що склалась, корпоративної культури організації тощо. Серед факторів, які найбільше

впливають на процес прийняття управлінських рішень в організаціях, слід визначити і наступні: ступінь ризику, час, що надається в розпорядження для прийняття рішення; ступінь підтримки менеджера колективом, психологічні обмеження, особисті здібності менеджера; політика організації, взаємозалежність рішень.

Вивчаючи процес пошуку рішення як сукупність двох зв'язаних між собою і, одночасно, окремих стадій – розробки варіантів рішення і його прийняття – виокремлюють два різновиди управлінських рішень: теоретично знайденого і обґрунтованого та практично реалізованого. Відносно до першого вживають поняття «якість», а для другого застосовують поняття «ефективність».

Отже, оцінку якості управлінського рішення слід здійснювати на етапі його прийняття, незалежно від отримання фактичного результату, а використовуючи для цього сукупність показників, що формують основні вимоги до управлінського рішення. Якість управлінських рішень – це величина відповідності параметрів вибраної альтернативи рішення певній системі характеристик і показників, яка в змозі задовільнити його розробників, при цьому враховувати необхідність ефективної реалізації прийнятого рішення.

Тому якість розроблених управлінських рішень залежить від рівня відповідності вимогам, які до них ставляться, зокрема таким як: адаптивність; оптимальність; своєчасність; цілеспрямованість; правомірність; комплексність; наукова обґрунтованість; об'єктивність.

Підготовку управлінських рішень умовно можна назвати технологією розроблення і прийняття рішень, яка являє собою сукупність послідовно повторюваних дій, що складаються з окремих етапів, процедур, операцій. Вітчизняними та зарубіжними вченими пропонуються різні схеми процесу розроблення рішень, які відрізняються між собою переважно мірою деталізації окремих процедур та операцій.

Процес підготовки, прийняття і реалізації УР передбачає послідовність виконання певних етапів і процедур. У результаті чого отримуємо управлінське рішення, спрямоване на внутрішнє (об'єкти: місія і стратегія компанії, мета і задачі керованої системи, структурні елементи системи управління, бізнес-процеси, ресурси та їх потенціал) або зовнішнє середовище (керовані об'єкти впливу) для досягнення певного наслідку.

Хоча ми вже описали етапи процесу ухвалення рішення, ми усе ще недостатньо знаємо про менеджера як про особу, що приймає рішення, і про те, як у дійсності приймаються рішення в організації. Як краще описати ситуацію ухвалення рішення й працівника, що відповідає за прийняття рішень? Існує три різні точки зору на процес прийняття рішень.

Передбачається, що рішення, пов'язане з управлінням організацією, повинно бути раціональним. Даним терміном описуються послідовні й погоджені варіанти вибору, здатні дати максимально вигідний результат з врахуванням всіх найважливіших обмежень. Під цим мається на увазі, що менеджери прагнуть вибирати послідовні й максимально вигідні варіанти в рамках певних обмежень.

В ідеалі людина, що приймає повністю раціональні рішення, повинна бути абсолютно об'єктивною і логічною. Вона повинна уміти точно визначити проблему й намітити чітку мету. Крім того, етапи ідеального процесу ухвалення рішення повинні послідовно підводити його до вибору варіанта, що максимально підвищує ймовірність досягнення наміченої мети. Передумовами раціональності рішення є: чіткість проблеми; орієнтованість на досягнення мети, знання варіантів, чіткість переваг, сталість переваг, відсутність тимчасових або матеріальних обмежень, максимальна віддача.

Всі описані вище передумови, покладені в основу раціональності, застосовуються до рішень будь-якого типу. Однак, оскільки ми розглядаємо управлінські рішення варто згадати ще одну важливу передумову. Прийняття раціональних рішень у сфері менеджменту припускає, що такі рішення приймаються для максимального забезпечення економічних інтересів компанії. Іншими словами, мається на увазі, що особа, що приймає рішення, прагне додержуватися інтересів організації, а не своїх власних.

У реальному світі управлінські рішення можна приймати на основі таких передумов: перед менеджером стоїть досить проста проблема, цілі ясні, кількість варіантів обмежена, часові обмеження мінімальні, матеріальні витрати на пошук і оцінку варіантів низькі, організаційна культура підтримує новаторство й не перешкоджає прийняттю ризику, а результати розв'язання проблеми відносно конкретні й вимірювані. Треба, однак, відзначити, що переважна більшість рішень, з якими зіштовхуються менеджери в реальному світі, цим критеріям не відповідають. Проведені дослідження показують, що проблеми прийняття управлінських рішень часто є наслідком відхилення від його раціональної процедури. Опитування менеджерів і інших співробітників організацій показало, що майже третина з них при розв'язанні проблем і прийнятті рішень покладаються насамперед на свій "внутрішній голос", а не на результати дослідницько-пізнавального процесу.

Відомо, що близько 60% управлінських рішень приймаються під впливом суб'єктивних факторів, а не в результаті раціонального вибору альтернативних варіантів. Найчастіше такі відхилення від процедури раціональності притаманні тим керівникам, які звикли повністю покладатися на стереотипно-інтуїтивне прийняття рішень. Менеджери користуються інтуїцією регулярно, і вона дійсно іноді допомагає знаходити управлінському персоналу правильні рішення.

Враховуючи результати проведених досліджень, вважаємо за доцільне виділити фактори, які заважають прийняттю ефективних і результативних управлінських рішень. Серед них можна виділити внутрішні і зовнішні перешкоди. До зовнішніх перешкод, зокрема, можна віднести: невизначеність зовнішнього середовища, нестабільну політичну та економічну ситуацію в Україні та за її межами, не вигідні умови кредитування; недостатньо розвинута культура ділового спілкування; відсутність якісної і своєчасної інформації.

До внутрішніх перешкод належать: низька якість розробки управлінських рішень і порушення технології їх прийняття; недостатня наукова обґрунтованість, невисока питома вага управлінських рішень, які приймаються колективно, незадовільні комунікації, не розвинута корпоративна культура; недостатня мотивація персоналу; неефективна система контролю, відтік кваліфікованих кадрів, обмежені ресурсні можливості суб'єктів підприємницької діяльності.

На нашу думку, підвищення ефективності управління передбачає підвищення якості розробки та прийняття управлінських рішень шляхом модернізації змісту форм і методів управлінської діяльності, оновлення внутрішньої системи комунікацій, підвищення теоретичної підготовки керівників і спеціалістів, формування готовності до самоосвіти й саморозвитку, забезпечення умов підвищення професійної компетентності, організації інформаційної системи управління, розробки і впровадження ефективної системи контролю і мотивації персоналу.

Отже, прийняття рішень є найважливішою функцією управління, успішне здійснення якої забезпечує досягнення підприємством його цілей. Дослідження теоретичних і практичних аспектів прийняття управлінських рішень дозволяє зробити висновок, що процес прийняття рішення має складний багатоаспектний

характер. Аналіз наукових джерел і існуючих підходів до тлумачення поняття управлінського рішення свідчить про відсутність єдиної думки щодо поняття «процес прийняття управлінського рішення». З огляду на це, вважаємо за доцільне дещо розвинути трактування управлінського рішення, як економічної категорії.

Так, на нашу думку, процес прийняття управлінського рішення – це формалізований на альтернативних засадах метод менеджменту, сукупність циклічних послідовних дій, що складаються з окремих етапів і процедур, за допомогою якого керуюча система організації отримує можливість безпосередньо впливати на керовану з метою досягнення бажаної цілі чи вирішення проблем організації. Вважаємо, що в умовах мінливого внутрішнього та зовнішнього середовища, питання якості, технології підготовки і прийняття управлінських рішень залишаються надзвичайно актуальними.

Література

1. Приймак В. М. Прийняття управлінських рішень : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2008. 240 с..
2. Гевко І. Б. Методи прийняття управлінських рішень : підручник. К. :
3. Кондор, 2009. 187 с.
4. Кондрашов О.А. Організація контролю процесу прийняття управлінських рішень на підприємстві : автореф. дис. ... канд. екон. наук :
5. 08.00.04. Київ, 2016. 20 с.
6. Бутко М. П., Волот О. І. Моделювання інформаційного забезпечення в процесі прийняття управлінського рішення. Формування ринкових відносин в Україні. 2011. № 10 (125). С.3 – 7

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ

*Безугла Ж.С., к.н із соціальних комунікацій, доцент,
Білоцерківський інститут економіки та управління
Університету «Україна», м. Біла Церква.*

У наш час провідне місце в структурі управління організації посідає управління персоналом, як одне з найважливіших завдань і факторів її розвитку та успішності. Організації стикаються із важливим питанням оптимізації мотивації персоналу. Мотивація персоналу – один з найважливіших і важко змінюваних факторів, який варто враховувати при прийомі на роботу та при наступній побудові системи ситуаційного керівництва. Мотивація працівників посідає одне з ключових місць в управлінні персоналом, оскільки вона виступає безпосередньою причиною їхньої поведінки[1].

Для кожного співробітника система мотивації несе в собі особистісний характер. Відповідно до віку, освіти, вподобань, виховання, мети і бажань працівника керівник та HR-менеджер можуть обрати оптимальний варіант мотивації. Для цього використовують різні інструменти: анкетування, інтерв'ю, тестування, оцінювання персоналу, проведення зустрічей One 2 One, що є одним із ефективних інструментів розвитку команди, вибудовування прозорих відношень між працівником та керівником, між працівником та HR-менеджером і дозволяють створити умови для його успішного розвитку в даній організації. Головною метою організації є не лише знаходження відповідного кандидата його адаптація та мотивація, а й утримання працівника в організації. Попит на

кваліфікований персонал зростає з кожним роком, що дає можливість кандидату обирати найкращі пропозиції від працедавців.

Виділяють головні спрямування та цінності персоналу за допомогою яких потрібно оптимізувати систему мотивації в організації. Для багатьох працівників є важливим знаходження балансу між роботою та особистим життям, тобто зручний графік роботи. Він повинен бути нормованим, деякі кандидати надають перевагу віддаленій роботі або із комбінованим графіком, бажають мати можливість корегувати робочий час відповідно до своїх біоритмів (самоменеджмент). Керівник, що зацікавлений у підвищенні продуктивності праці персоналу повинен враховувати інтелектуальні, психологічні та фізіологічні особливості кожного працівника.

Наступними є перспективи розвитку, росту особистісних та професійних якостей. Соціально-психологічні навички (Soft skills) потрібні майже в кожній професійній діяльності, що включає у себе процес комунікації. В наш час особлива увага приділяється комунікативним та лідерським якостям, роботі в команді (team work), емпатії. Професійні знання і навички (Hard skills) є не менш важливими для виконання робочих та бізнес-процесів. Саме тому для багатьох працівників відвідування семінарів, вебінарів, підвищення кваліфікації, стажування, вивчення іноземних мов за рахунок компанії або із частковою оплатою є потужною мотивацією для роботи в цій організації, кар'єрного зростання та зацікавленості у довготривалому співробітництві.

Важливим є і високий рівень зарплати, систематичний її перегляд, KPI. KPI (Key Performance Indicator) – це показник досягнення успіху в певній діяльності або в досягненні певних цілей. KPI – це інструмент, який допомагає аналізувати ефективність певної діяльності, а також рівень досягнення поставлених цілей. При впровадженні KPI стає чіткою і прозорою система мотивації: оскільки фіксуються планові і фактичні значення, то керівнику ясно, за що і як мотивувати співробітника. Той, в свою чергу, добре розуміє, за яких умов і яку винагороду він отримає, а за що його чекає стягнення [3].

Тому враховуючи функції мотивації персоналу, доречно диференціювати основні методи цього мотивування у сучасних умовах, їх умовно можна поділити на:

1) матеріального характеру (грошові заохочення за виконання цілей; система заходів, спрямована на надання працівникам додаткових пільг, певних послуг чи соціальної допомоги; грошові інвестиції в професійне навчання персоналу: залучення їх до участі в курсах, семінарах, конференціях тощо);

2) нематеріального характеру (система заходів щодо покарання працівників за невиконання/неналежне виконання посадових обов'язків із метою уникнення шкоди для організації; заохочувальні винагороди, конкурси на звання найкращого працівника тижня/місяця/року; забезпечення зворотного зв'язку керівництва з персоналом за допомогою проведення корпоративних заходів з участю керівництва, проведення анонімного опитування, залучення персоналу до вирішення загальних питань організації тощо)[4].

Таким чином, успішна оптимізація та застосування правильно вибраної системи мотивації повинні виконувати поставлені цілі: покращувати якість праці та KPI працівників, розкривати їх трудовий потенціал з урахуванням психофізичних особливостей, утримувати найкращі кадри персоналу в організації, мотивувати їх до розвитку та довготривалої праці.

Література

1. Гарматюк О, Галюк М. Мотивація працівників, як складова частина управління персоналом : Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя. URL :

http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/30220/2/FVT_2019_Garmatiuk_O-Employee_motivation_as_44-45.pdf (дата звернення: 20.01.2022).

2. Коляденко С. Інформаційний менеджмент як складова інформаційної економіки. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С. 158-164. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2016_2_23 (дата звернення: 20.01.2022).

3. Словник [електронний ресурс]. URL : <https://marketingonline.com.ua/slovnnyk/> (дата звернення: 20.01.2022).

4. Струс Р.В., Коваль О.Г., Мишко О.В. Оптимізація управління підприємством шляхом мотивації персоналу *Економіка і суспільство*. Луцьк, 2018. Вип. 17. С. 375.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Актуальні питання вищої юридичної освіти Новак Я.В.	3
Освіта як стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства Добренька Н.В.	4
Особливості діяльнісного підходу в початковій школі Панченко Т.Л.	6
Відкрита освіта в інформаційному суспільстві: проблеми та виклики Романченко І.Г.	9
Дистанційне навчання у вищій освіті осіб з інвалідністю Коваль В.С.	11

СЕКЦІЯ

“ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМНОГО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ, СУЧАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ”

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до застосування діяльнісного підходу в навчанні молодших школярів Волинець І.М.	13
Реалізація компетентнісного підходу на заняттях англійської мови на засадах STEAM-освіти як технологія розвитку професійної компетентності майбутніх фахівців початкової освіти Жало О.А.	15
Тенденції розвитку дистанційної освіти в Україні на сучасному етапі Пасічник Н.С.	17
Підготовка майбутніх вихователів до забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти Корж Т.М.	20

Професійна соціалізація майбутніх учителів початкових класів у контексті Нової Української школи Молокова Н.О.....	23
Співпраця вихователя закладу дошкільної освіти з батьками на засадах партнерства та взаємної відповідальності Корж Т.М.....	26
Онлайн-освіта та інформаційно-комунікаційні технології Шаповалов Д.О.....	28
НУШ як крок вперед. В чому тепер полягає завдання вчителя початкових класів Сад Д.М.....	31
Мотивація саморозвитку сучасного вчителя Ковальчук А.А.....	33
Організація освітнього простору НУШ засобами початкової дизайн-освіти Галянт Д.В.....	35
Актуальні питання викладання української мови у НУШ Ткачук О.О.....	38

СЕКЦІЯ
**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА,
ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ»**

Успішність заходів з промоції читання: до питання про оцінювання Прокопенко Л.С.....	42
Сучасні методи промоції читання: навчити бібліотекаря Лісова І.В.....	44
Культурно-дозвіллеві форми промоції читання в бібліотеках України Новальська Ю.В.....	48
БУКТУБ: Роль книжкових блогів у промоції книги та читання Швачка Т.О.....	51

Промоція книги та читання публічними бібліотеками у соцмережах Єрмакіна Н.В.....	53
Search of Archive Information on Rodovid by Website of the Internet Artemenkova E.....	56
До питання про державну програму поповнення фондів публічних бібліотек Гришин І.В.....	58
Бібліотеки України в умовах децентралізації Довженко А.О.....	61
Сучасні інформаційно-комунікативні технології в бібліотеках Білоус В.О.....	63
Бібліопсихологія: сучасний стан та перспективи розвитку Шаройкіна І.В.....	64

СЕКЦІЯ
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА,
ФІНАНСІВ ТА СТРАХУВАННЯ»

Організаційно-економічний механізм управління підприємством в кризовому стані Півторак М.В.....	67
Регулююча функція податку на прибуток підприємств Бойко С.В.....	69
Сучасний стан та перспективи розвитку страхування життя в Україні Бухенська М.С.....	70
Ефективна система управління витратами як запорука успішного функціонування підприємства Загороднюк О.В.....	72
Організація малого підприємництва в податковій системі України Малюга Л.М.	75
Управління розвитком конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств Загороднюк О.В.....	77

Формування стратегії забезпечення конкурентоспроможності української плодово-ягідної продукції	
Длугоборська Л.В.	79
Традиційні і комп'ютерні способи планування особистої роботи керівника у сфері туризму	
Загороднюк О.В.	81
Міжнародні стандарти якості у проектуванні об'єктів сфери обслуговування	
Малюга Л.М.	83
Використання прибутку підприємствами	
Вербицька М.Л.	85
Інвестиційне забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в аграрному секторі	
Смолій Л.В.	87
Функції фінансового менеджменту	
Гук Р.Ю.	88
Поняття та характеристика грошових потоків підприємства	
Левіщенко Ю.В.	89
Теоретичне обґрунтування поняття «оборотні активи» в працях видатних науковців	
Пітьовка А.В.	91
Активи підприємства та особливості методики їх обліку	
Магдич В.Р.	93
Атестація та формування резерву керівників виробничого підприємства	
Нестеренко М.В.	94
Управління фінансовою безпекою страхової компанії	
Солошенко С.М.	95
Антикризове управління комерційним банком	
Смольницька О.Е.	96

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА»

Розвиток рефлексивності в підлітковому віці Хомчук О.П.....	99
Психологічні аспекти ігрової залежності Трофименко Н.Є.....	100
Роль та місце самооцінки в процесі соціально-психологічної адаптації особистості до навчального середовища Сидоренко Ю.В.....	103
Особливості емоційно-почуттєвої сфери студентів Васильченко О.І.....	106
Особливості арт-терапії в соціальній роботі з людьми з особливими потребами Скатерная Л.П.....	107
Становлення емоційного інтелекту як передумова розвитку особистості Валько В.В.....	109
Психологічні особливості юнацького віку Івановська К. Я.....	111
Дослідження впливу гаджет-залежності на психоемоційний стан підлітків та її профілактика Скрипак М.М.....	113
Теоретичні основи стресостійкості особистості Волинець Є.С.....	115
Психологічний феномен шлюбу та сім'ї в сучасній реальності Буйняк О.В.....	117
Типові причини конфліктів в сімейній системі Іщенко С.Ю.....	120
Теоретичні основи вивчення мотивації в психологічній літературі Хула Д.С.....	122

Інтелектуальна готовність дітей з порушенням зору до шкільного навчання

Коваленко І.В.....124

Особливості самоствердження у підлітковому віці

Шнітковська А. О.....125

СЕКЦІЯ
«СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ»

Європейський та вітчизняний досвід формування методології антикризового публічного управління на місцевому рівні

Самойленко Л.Я.....127

Фактори правоутворення

Сидоренко В.В.....129

Формування партнерської моделі державно-конфесійних відносин в Україні кінця ХХ- початку ХХІ ст.

Мельник Л.М.....132

Петро Кіндратович Худяков (1858–1935 рр.): професор, інженер, видавець та бібліограф

Салата Г.В.....134

Гурткова робота сільських культосвітніх закладів в Україні у 1920–1950-х рр.: історичний досвід та національно-культурні досягнення

Соколов В.Ю.....136

Румунський сепаратизм у Буджаку кінця ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.

Шевченко А.М.....143

Як самоідентифікуватися в умовах сучасної мовної ситуації?

Товт І.С.....147

Аналітичні центри як медіатори між науковими дослідженнями і суб'єктами політичного процесу

Лисенко Т.В.....149

Механізми протидії інформаційним загрозам в сучасних умовах агресії проти України

Кавацюк Р.О.....151

Електронне урядування в державному управлінні України: проблеми та пріоритети

Буханцова Д.А.....153

СЕКЦІЯ

**«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
МЕНЕДЖМЕНТУ»**

Особливості ефективного лідерства в умовах глобалізації ринку

Хахула Л.П.....155

Інноваційні підходи аграрного менеджменту в системі агробізнесу

Хахула В.С.....157

Соціально-комунікативне середовище формування іміджу підприємств у сфері громадського харчування

Щербаков Р.М.....160

Етапи розробки і прийняття управлінських рішень

Півторак М.В.....161

Оптимізація системи мотивації працівників в організації

Безугла Ж.С.....164

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Тези доповідей

Всеукраїнської науково-практичної конференції

«Суспільство, наука, освіта: актуальні дослідження, теорія та практика»

Видавництво
Білоцерківського інституту економіки та управління
вищого навчального закладу
„Відкритий міжнародний університет розвитку
людини „Україна”
Україна, 09100, м. Біла Церква,
Героїв Крут, 2-й пров., 42
т./ факс (0456) 39-66-80